fondată în 1895
bpt
serie nouă

feuchtwanger

falsul nero

Lion Feuchtwanger

Falsul Nero

ROMAN

Traducere de Rozalia şi George Bianu
Prefața de Mircea Vaida

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI
EDITURA MINERVA
1974

Lion Feuchtwanger
Der falsche Nero, 1960

CUPRINS

PREFAȚĂ. Romanul pamflet
TABEL CRONOLOGIC

Cartea întâi. **ASCENSIUNEA**

I. DOI POLITICIENI
II. ORAŞUL EDESSA
III. OLARUL TERENȚIU
IV. ÎNTINDILĂ SE ÎNTINDE
V. VARRO FĂUREŞTE UN PLAN
VI. TERENȚIU SE METAMORFOZEAZĂ
VII. VARRO ÎŞI PERMITE O GLUMĂ
VIII. UN REGE ORIENTAL
IX. O HOTĂRÂRE
X. RĂBDAREA DĂ ROADE
XI. UNEORI DRUMUL CEL MAI OCOLIT E CEL MAI SCURT
XII. TERENȚIU SE METAMORFOZEAZĂ A DOUA OARĂ
XIII. UN DOMNITOR TRAVESTIT
XIV. DOI ACTORI
XV. UN OSTAŞ CURAJOS
XVI. OASPETELE ZEIȚEI TARATE
XVII. ÎNTINDILĂ ŞI ORIENTUL
XVIII. JOCUL LUI VARRO CONTINUĂ ŞI IA PROPORȚII
XIX. ROMANTISM ŞI DREPT LA PENSIE
XX. VARRO ÎŞI EXAMINEAZĂ MARIONETA

Cartea a doua. **PE CULMI**

I. DESPRE PUTERE
II. LOIALITATE ROMANĂ
III. ÎNDOIELILE ŞI SORȚII DE IZBÂNDĂ AI LUI FRONTO
IV. TERENȚIU INTRĂ ÎN ROL
V. NUNTA LUI NERO
IV. ŞIRETENIE
VII. RAȚIUNE ŞI PASIUNE
VIII. ÎNCĂ UN OFIȚER ROMAN
IX. UN RĂZBOI ÎN ORIENT

X. RĂSPLATA RĂBDĂRII
IX. ISPITIREA LUI FRONTO
XII. CINE SE ASEAMĂNĂ SE ADUNA
XIII. POLITICA DE NIVEL ÎNALT
XIV. CUM SE FABRICĂ UN ÎMPĂRAT
XV. CRIMA CEA MARE
XVI. CÂNTĂREȚUL MARELUI PUHOI
XVII. SĂPTĂMÂNA CUȚITELOR ŞI PUMNALELOR
XVIII. UMILINȚĂ ŞI MÂNDRIE
XIX. POTRIVNICI
XX. REVELAȚIA LUI IOAN
XXI. DEŞERTĂCIUNE A DEŞERTĂCIUNILOR
XXII. BILANȚ PARȚIAL

Cartea a treia. **DECLINUL**

I. LUCIDITATE ŞI SUCCES MILITAR
II. O FEMEIE NEÎNCREZĂTOARE
III. DOI BĂRBAȚI DIN POPOR
IV. UN MARE ARTIST
V. CLAUDIA ACTE
VI. CEION ŞI NEPREVĂZUTUL
VII. ÎNVÂRTEŞTE-TE, SFÂRLEAZĂ!
VIII. HIMERA
IX. DOI DEZAMĂGIȚI
X. CEL ÎNVIAT
XI. LABIRINTUL
XII. CEL ÎNMORMÂNTAT
XIII. CREATURA SE RIDICĂ ÎMPOTRIVA CREATORULUI
XIV. NIMBUL MAIESTĂȚII
XV. ZEUL DE PE ARIPILE LILIACULUI
XVI. O SOLUȚIE RADICALĂ
XVII. TREI MÂINI
XVIII. ÎMPĂRATUL ŞI PRIETENUL SĂU
XIX. NOAPTEA DE PAISPREZECE SPRE CINCISPREZECE MAI
XX. REFLEXII ASUPRA FORȚEI

Cartea a patra. **PRĂBUŞIREA**

I. CÂNTECUL NERUŞINAT
II. SCRINUL ACOPERIT
III. UN TATĂ GRIJULIU
IV. CAMARADUL MORT
V. MUNCEŞTE ŞI NU DISPERA
VI. O BAIE FATALĂ
VII. CREATURA DEVINE INDEPENDENTĂ
VIII. TERENȚIU ÎŞI DĂ ARAMA PE FAȚĂ

IX. VOCEA POPORULUI
X. DESPĂRȚIREA DE EDESSA
XI. MARELE REGE
XII. CEL ASCUNS
XIII. DREPTATEA – FUNDAMENTUL STATELOR
XIV. POLITICĂ REALISTĂ
XV. VARRO DISPARE ÎN ORIENT
XVI. INVIDIA ZEILOR
XVII. CERBERUL CU TREI CAPETE
XVIII. ŞI EL SLUJEA RAȚIUNII

PREFAȚĂ.
Romanul pamflet

Privind cu ochi lucizi viața, comparând-o cu imagini consemnate în cărți, confruntându-se cu realitatea vremii şi căutând termeni de referință în timp şi spațiu, punând față în față personaje vii cu figuri reînviate din oglinzi ale trecutului, prezentul omului cu memoria omenirii – Feuchtwanger a scris o impresionantă serie de romane istorice.

În 1927, la vârsta de 42 de ani, analizându-se retrospectiv şi realist crede a fi realizat „în ciuda tuturor deosebirilor aparente doar o singură carte: cartea despre omul situat între faptă şi nefaptă, între putere şi cunoaştere”[1]. Aşadar, „faptă şi nefaptă” *(Tun und Nichttun),* „putere şi cunoaştere” *(Macht und Erkenntnis)* sunt polii între care viețuiesc oamenii descrişi de el, se iscă fulgerul incandescent între nor şi pământ, între nor şi nor… Pe atunci o antinomie ascunsă îi mâna caracterul şi gândirea. În fața amenințărilor şi durităților vieții, scriitorul cufundat în bogate lecturi de filosofie e înclinat să descifreze atât în evenimentele zilei, cât şi în cele ale istoriei, opoziția între două doctrine existențiale – evocând numele lui Buddha şi pe cel al lui Nietzsche. Aplecat asupra tomurilor care povesteau întâmplări vechi, atent la ceea ce se petrecea în jur, el îşi va forma în cele din urmă o idee proprie despre realitate şi istorie, ca reprezentant al acțiunii puse în slujba omului. Este calea pe care talentul, voluptatea de-a reconstitui fapte apuse, de a proiecta prezentul în măşti ale trecutului, încrederea în rațiune îl face să adere total la ceea ce a numit „cheia pe care ne-a dat-o Karl Marx”, metodă de investigare a istoriei.

Fiu al unui fabricant din München, Lion Feuchtwanger s-a născut la 7 iulie 1884. În casa părintească domnea o atmosferă de religiozitate habotnică, aşa încât încă de la vârsta de cinci ani el începuse să pătrundă tainele ebraicii. La vârsta de nouăsprezece ani, după studii gimnaziale umaniste era în stare să compună cu uşurinţă versuri în germană, în latină şi greacă. La universităţile din München şi Berlin studiază de-a lungul a şapte semestre filosofia, filologia germanică, antropologia şi sanscrita. Prin studiul critic asupra *Rabinului din Bacharach* de Heinrich Heine, obţine, în 1907, titlul de doctor în filologie. Scormonind în documente cu migală de arhivar, citind cu nesaţ, neobosit în a acumula nenumărate amănunte livreşti în domeniul filologiei, al filosofiei şi Istoriei, el nu era totuşi copleşit de erudiţie şi rupt de viaţă. Iată cum se explică prezenţa sa în fruntea grupării literare „Phobus", care cultiva idei estetice moderne şi îndrăzneţe. Călătoreşte în Franţa şi Italia, desfăşoară însă şi o bogată activitate publicistică. Între 1908—1916 e cronicarul teatral al revistei *Die Schaubühne* (devenită în 1917 *Die Weltbühne)* a lui Jacobsohn, publicaţie la care colaborau numeroşi scriitori şi intelectuali de stânga. Tot de perioada începuturilor se leagă publicarea revistei *Der Spiegel,* pe care o îndrumă cu pricepere şi talent publicistic. Nici schiţele reunite sub titlul *Singuraticii* (1903), *Fetişul*, *Iulia Farnese* sau întâiul roman *Dumnezeul de lut* (1910), lucrări făcând concesii modei literare nu izbutesc să-l impună. Abia prin apariţia, în 1923, a *Prinţesei slute* şi apoi, peste doi ani, a romanului *Evreul Süss*, numele prozatorului va câştiga prestigiu şi notorietate. La treizeci de ani, izbucnirea primului război mondial îl surprinde călător în Tunis. După o scurtă internare în lagăr de către autorităţile franceze din Tunis se reîntoarce în ţară. Anii întâiului război mondial îi petrece la München, încercând să-şi stăpânească neliniştea şi tristeţea prin tălmăciri din greacă ori

spaniolă şi din când în când revărsându-şi revolta în poeme antirăzboinice. Prin anii 1918—1919, la celebra cafenea „Stephanie" din oraşul natal, loc de întâlnire al literaților, frecventat prin 1901—1902 de Ibsen şi Maeterlinck, îl cunoaşte pe Bertolt Brecht.

Arnold Zweig, Johannes Becher, Thomas şi Heinrich Mann, Erich Maria Remarque sunt scriitorii de care îl legau convingerile intime şi o prietenie ce va dăinui. Toată viața, acest om erudit, cu înfățişare blajină, a fost un protestatar, un combatant activ pentru dreptate şi omenie. Trăieşte intens în 1933 durerosul sfârşit al Republicii de la Weimar. E mereu în fruntea frondei literaturii germane, împreună cu Brecht, Hans Fallada şi L. Renn. Crezul său politic şi istoric se concretizează în cărți de un pregnant realism, de o necruțătoare critică a stărilor sociale precare ale vremii, evoluând tot mai clar în romane ca *Evreul Süss,* în trilogia *Sala de aşteptare, Războiul evreilor*, *Falsul Nero*, *Frații Lautensack* şi în ultimele cărți – *Goya* (1951), *Înțelepciunea nebunului* (1952), *Vulpile în vie* (1953), *Evreica din Toledo* (1955), *Jefta şi fiica ei* (1957). Prigonit de cercurile reacționare, e obligat să se refugieze în Franța. În timp ce în țară cărțile îi erau arse, el editează împreună cu Brecht şi Bredel gazeta emigranților germani *Das Wort* (1936—1939), luptând împotriva oribilului flagel prin care se manifesta tot mai amenințător fascismul. În urma capitulării Franței e aruncat în lagăr, de unde evadează şi trece în Portugalia. În fine, părăseşte pământul Europei asediate de forțele absurdului, refugiindu-se în Statele Unite. Deşi departe de vuietul celui de al doilea război mondial nu va uita nicio clipă tragedia prin care treceau popoarele Europei. Totul stă întipărit viu, ca într-o materie înzestrată cu memorie în romanele sale. Ororile comise de nazişti, fenomenul fascist şi rănile marelui război îl vor urmări obsesiv pretutindeni, chiar după ce Reichul căzuse de mult. El n-a încetat până în ultima

clipă să le aducă aminte contemporanilor de primejdiile războiului şi ale dezumanizării.

La 21 decembrie 1958 se stingea din viaţă, stăpân al unei opere monumentale, la Palisades în California, într-o casă zidită pe stânci la ţărmul Oceanului Pacific.

*

Nu întâmplător, în plină ascensiune a pericolului nazist, la 1936, Feuchtwanger publică romanul *Falsul Nero*. Istoria literară caracterizează cartea drept o parodie la adresa lui Hitler. „Date despre un fals Nero şi referiri la el – mărturiseşte în încheierea lucrării autorul – găsim în operele lui Tacitus, Suetonius, Dio Cassius, Zonaras şi Xifilinus, apoi în *Apocalipsul* lui Ioan şi în *Cartea a patra a Sibilelor”.*

Pornind de la precizările bibliografice ale autorului, vom proceda la o succintă investigaţie a izvoarelor spre a înţelege ce anume a adăugat documentelor ficţiunea romanescă. În cel de al doilea capitol al primei cărţi a *Istoriilor*, Tacitus aminteşte de o frământare a parţilor la hotarele orientale ale Imperiului, aceştia fiind „gata să pună mâna pe arme din cauza înşelăciunii unui pretins Nero”{2}. Un caz de impostură e amintit de acelaşi istoric şi în cartea a doua *(Capitolul VIII):* „Cam în acelaşi timp Achaia şi Asia au fost înspăimântate de vestea mincinoasă că ar sosi Nero; căci despre moartea lui umblau felurite zvonuri şi de aceea mulţi plăsmuiau şi credeau că el mai trăieşte. Mai departe vom povesti întâmplările şi încercările celorlalţi pretinşi Neroni: de data aceasta era un sclav din Pautos, sau, după spusele altora, un libert din Italia, iscusit cântăreţ din liră şi din gură, căruia, având pe deasupra şi asemănarea feţei, îi era mai uşor să făptuiască înşelăciunea. Câştigând de partea sa fugari rătăcitori şi flămânzi pe care îi amăgea cu făgăduieli mari, el se sui cu aceştia pe corăbii.

Azvârlit de furtună pe insula Cythnus, mai câştigă de partea sa câțiva ostaşi care veneau în concediu din Orient, iar pe cei care se împotriveau puse să-i ucidă; după ce a prădat nişte negustori dădu arme celor mai voinici dintre sclavi. Pe centurionul Sissena, care ducea pretorienilor de la Roma două mâini unite, semn al înțelegerii din partea oştirii din Siria, îl înspăimântă cu apucături viclene până ce acesta, cuprins de spaimă, părăsi insula în tainăşi fugi, temându-se de silnicie. De aici groaza a ajuns până departe: mulți se trezeau la auzul unui nume neştiut, din pofta de schimbare a lucrurilor şi din ura față de cele prezente”.{3} Sursele antice semnalează existența a trei falşi Nero – acest sclav din Pautos sau Italia, ivit pe vremea tulburărilor iscate de Galba şi Otho, al doilea în timpul domniei lui Titus în anul 80 şi, în fine, al treilea, sprijinit de parți pe vremea lui Domitian. În orice caz, situația era favorabilă aventurierilor, zbuciumat de numeroase lupte interne uriaşul Imperiu era scena ideală unui astfel de joc al imposturii. Se dorea o schimbare şi împrejurările obscure ale morții cezarului, cât şi ipostaza sa de fantast, în ciuda ororilor şi actelor smintite săvârşite cu duiumul, îi învăluiseră persoana într-o stranie aură de mister. Nemulțumiri ascunse, amestecate cu superstiția, au izbutit să creeze mitul reîntoarcerii cezarului. Opinii similare împărtăşeşte Suetonius în *Istoria celor doisprezece cezari*, descriind momentul imediat următor morții lui Nero: „...n-au lipsit oameni care să-i împodobească mult timp, primăvara şi vara, mormântul cu flori şi să expună la tribună imaginile împodobite cu toga, sau să arate edictele lui ca ale unuia *care trăia şi care se va întoarce în scurt timp să pedepsească rău pe duşmani* (s.n.). Mai mult încă, Vologesus, regele parților, trimițând delegați ca să reînnoiască tratatele de prietenie, ceru cu insistență chiar ca să se onoreze memoria lui Nero. În sfârşit, douăzeci de ani mai târziu, când eram tânăr, *când apăru unul* de *condiție nesigură*

care se dădea drept Nero, numele lui fu atât de bine primit de parți încât aceştia îl sprijiniră mult şi numai cu greu fu predat romanilor (s.n.)."[4] În chip asemănător comentează Dio Cassius în *Istoria romană,* apoi Zonaras *(Anale)* şi Xifilinus.[5] În *Apocalipsul* apostolului Ioan apare menționarea lui Ioan din Patmos, mucenic al noii credințe. Cam la atât se rezumă principalele izvoare istorice în problema acestei fantastice farse jucate de către mai mulți impostori, dintre care, probabil, unul de „geniu"... În prelungirea unor date atât de sumare, care atestă însă un fals istoric de mari proporții, Feuchtwanger a întemeiat o întreagă poveste. Amănuntele biografice ale personajului, zidirea unui om viu, împrejurările social istorice care au permis o astfel de măsluire, ideea însăşi a unui fals Nero constituiau desigur destule motive spre a ispiti talentul unui romancier. Discutând geneza cărții lui Feuchtwanger trebuie să avem însă în vedere momentul precis când a fost scris romanul. Lucrarea apare în 1936, adică în al treilea an al dobândirii de către Hitler a puterii în Germania. Lumea întreagă asista cu spaimă la apropierea dezastrului, la spectacolul grotesc de paiațerie politică a Führerului. E, aşadar, limpede că *Falsul Nero* e nu numai un roman istoric, dar mai ales, un nimicitor pamflet antifascist. Însăşi epoca lui Nero, figura împăratului smintit şi a domniei sale pline de ciudățenii, aspectul diform al decadenței romane, au oferit de atâtea ori prilejuri de fabulație, de meditație critică asupra istoriei. E de-ajuns să citățm celebrul capitol al „Cinei lui Trimalchio" din *Satyricon*-ul lui Petronius. Acolo, libertul Trimalchio, parvenit viclean şi născocitor fără seamăn, om fără scrupule, de altminteri ager la minte şi isteț la vorba, nu e decât caricatura leită a lui Nero. Se pare că era o caricatură atât de izbutită, un fals atât de perfect, încât sărmanul Petronius, subtilul arbitru al eleganței a trebuit să-şi ispăşească opera cu propriul sânge. Avem impresia că Trimalchio,

personajul din *Satyricon,* e unul dintre nemărturisitele modele ale lui Feuchtwanger. „Cenna Trimalchionis" e un pamflet antineronic, *Falsul Nero,* unul antihitlerist. Din unghi estetic lucrarea lui Petronius şi cea a lui Feuchtwanger se întâlnesc în ceea ce s-ar putea numi specia romanului-pamflet. O comparație cu interesante rezultate, deci aceea între Trimalchio din *Satyricon* şi Nero Terentius, eroul lui Feuchtwanger. Personajul petronian descinde dintr-un Orient obscur, reuşind să parvină: „...precum pornisem să spun, la aceasta avere m-a adus buna mea purtare. Când am venit din Asia, eram mare cât candelabrul acesta. Obişnuiam să mă măsor cu el în fiecare zi şi ca să-mi dea mai iute tuleiele pe bot îmi ungeam buzele cu uleiul din lămpi. Totuşi, am desfătat timp de patrusprezece ani pe stăpânul meu şi nu mi-e ruşine că m-am supus stăpânului. Dar m-am desfătat în acelaşi timp şi stăpâna. Ştiți voi ce vreau să spun, dar tac mai bine, ca să nu mă laud."{6} Zugrăveala de la intrarea în propria-i casă îl înfățişează „copil, pe când intra în Roma cu toiagul lui Mercur în mână, însoțit fiind de Minerva. Pe urmă, era pictat cum învățase el a socoti şi, în fine, cum ajunsese casier"{7}. De la această situație modestă ajunge la o imensă avere, aşa încât într-o singură zi, cum arată statisticile, „pe moşia de la Cumae, aparținând lui Trimalchio s-au născut treizeci de băieți şi patruzeci de fete. De la arie s-au dus în hambare 500.000 de baniț de grâu şi s-au pus la jug 500 de boi. În aceeaşi zi sclavul Mithridate a fost pus pe cruce fiindcă vorbise rău de geniul stăpânului."{8} Chiar în poziția de latifundiar ambițiile lui Trimalchio nu se sting. Deşi îşi dă toată silința să pară ceea ce nu e, imitând petreceri şi măscării deşănțate, nu izbuteşte să intre pe de-a-ntregul în pielea lui Nero... E o copie, o parodie excelentă, e un chip dinadins zămislit ridicol spre a satiriza modelul. Caricatură a lui Nero, el, personajul, pare pătruns însă de realitatea rolului său. Observatorii atenți din jur surâd însă cu tâlc, pentru că

ei întrevăd cabotinul. Închipuiți-vă – Trimalchio își crucifică sclavul pentru că acesta, din imprudență și surplus de luciditate, îl vede așa cum e. Plin de sine, crede că e atins de suflul genialității. Ceea ce impostorul caută cu deosebire este „aerul de maiestate". Acesta pare a fi secretul cel mare al rolului de cezar. Atât Trimalchio, cât și Terențiu joacă un rol. Trimalchio și Terențiu sunt două cazuri de flagrant cabotinaj. Dar cabotinul într-o conjunctură prielnică poate amăgi o clipă spiritele credule. Devine pârghia unor subtile mașinațiuni politice. Despre Terențiu aflăm că era „actor până în măduva oaselor", că în confruntările publice își „concentra toată ființa neroniană pentru primele minute", după care era „cu totul golit", continuându-și jocul din rutină, fără însuflețirea și „magia" dintâi. De fapt, el e „un înveliș fără conținut, fără personalitate". De obicei Feuchtwanger folosește prin graiul lui Varro, regizorul magistralei înscenări, prin acela al Actei sau al altor personaje – spre a-l numi pe Terențiu – termenul peiorativ de „creatură", în care repulsia se îmbină cu disprețul. Așadar, creatura, „maimuța lui Nero", aspiră cu toată arta sa de actor, cu întreaga-i sminteală la „aerul de maiestate". În societatea căpitanului Trebon, oștean noduros la minte și deloc subtil, un soi de *milles gloriosus,* fanfaron și gătit de paradă, farsa îi reușește pe de-a-ntregul: „Nero stătea în jilțul său, când Trebon intră zăngănind. Era un jilț ca oricare altul, iar Nero, deși purta banda foarte lată de purpură a maiestății. În rest era îmbrăcat ostentativ de simplu. Totuși, felul în care-l privea, cu indiferență, îngâmfat și puțin plictisit, pe cel care se apropia zornăind, îi dădea un aer majestos. Cu toate că jilțul era cât se poate de obișnuit, el nu ședea pe el, ci trona, iar Trebon fu profund impresionat de aspectul și ținuta bărbatului. Salutul cuvenit împăratului, pe care-l prezentă, a fost mai mult decât un gest formal. Căpitanul crescut în cazarmă și tabere de campanie își dădu seama, încântat, cu câtă

siguranță mânuia bărbatul din fața lui atributele puterii, iar el, ca soldat, reacționă în mod automat la o asemenea măiastră mânuire a puterii de comandă. Deşi era, firește, conştient că omul nu este adevăratul împărat, îi impunea tocmai faptul că nu era şi avea totuşi acest aer împărătesc. Încerca pentru cel care trona în fața lui un sentiment de subordonare ostăşească, admirație şi un fel de complicitate hoțească, supunerea liber consimțită a banditului față de căpetenia lui.

Cel de pe tron adulmecă de îndată sosirea unui adevărat prieten şi admirator. Olarul Terențiu era stăpânit de dorința omului mic pentru ceea ce era superior lui, dar la largul său era cu adevărat numai printre cei de-o seamă cu el. Astfel că se simți imediat atras de căpitanul Trebon, el, omul de rând, față de soldatul de rând. Acest Nero, împăratul, aclamat de plebe la tot pasul, se simțea înrudit cu răsfățatul armatei, popularul căpitan Trebon. Îi era recunoscător lui Varro că l-a ales tocmai pe acest bărbat drept comandant suprem al armatei sale.

Trebon îşi propuse să-l trateze pe Terențiu jovial, să arate că-i face o favoare acordându-i sprijinul. Dar bărbatul pe care-l avea în față şi care-l privea prin smaraldul său cu condescendență, plictisit, nu era totuşi olarul Terențiu. Şi când acest bărbat îi aduse la cunoştință că a fost numit general şi investit eu comanda trupelor sale, Trebon se simți atât de înălțat şi atât de nemeritat de fericit, de parcă adevăratul Nero i-ar fi acordat comanda, în posesia deplinelor puteri de stăpânitor.

Ne amintim că dintre toate lucrurile omeneşti, Trimalchio aprecia cu deosebire două: „acrobația şi cântatul la trompetă", că nu scăpa vreo întâmplare mai deşuchiată" fără o improvizație de versuri". În romanul lui Feuchtwanger, diplomații abili care dirijează din umbră marea farsă organizează şi o parodie de

catastrofă, parafrază a incendierii Romei – inundarea oraşului Apamea. Desigur, scufundarea în valuri a unui târg oriental nu putea egala flăcările ce mistuiseră capitala Imperiului. Oricum însă, spectacolul avea amprenta autenticului, iar Nero cel fals devenea mai credibil. În faţa puhoiului, cocoţat într-o turlă singuratică, impostorul recită teatral versuri neronice: „Începu să rostească, cu voce tare, versuri din epopeea despre «Marele puhoi». Studiase temeinic aceste versuri ale lui Nero, până deveniseră ca ale sale proprii. În faţa priveliştii oraşului Apamea inundat, el recită şi cântă versurile despre Epoca de bronz, care din porunca lui Zeus se cufundă în valuri. Vorbea îndepărtării luminoase, cerului în amurg, păsărilor de apă care zburau în jur ţipând, acompaniat de o ţiteră invizibilă.

Poporul de la picioarele turnului, de pe plute şi din bărci îl privea cu ochii holbaţi. Levantinii au sperat dintotdeauna că împăratul îşi va demonstra odată arta sa nu numai în faţa romanilor, corintienilor, atenienilor, ci şi în faţa lor. Şi iată că momentul sosise. Iată cum împăratul lor se înălţă ca un uriaş peste oraşul scufundat în ape, cântăreţul, salvatorul, stăpânit de inspiraţia divină, îşi întoarce spre ei faţa sa strălucitoare. Îl privesc vrăjiţi şi copleşiţi de respect.

Iar el, în adierea brizei de seară şi în faţa puhoiului, declamă şi cântă pe sunetele unei ţitere imaginare. În timp ce versurile bine cunoscute ale lui Nero i se desprindeau de pe buze, visa.”

Ce altceva e Nero în ochii lui Petronius decât un comediant, acrobat şi cântăreţ din trompetă… Mai mult chiar, Trimalchio preferă comediilor greceşti, pe cele de bâlci. În ceea ce îl priveşte pe Feuchtwanger, în viziunea acestuia Hitler nu e cel puţin un Nero – adică de-a dreptul un nebun de duzină ridicat de un nefast talaz în fruntea statului german. Hitler e mai rău decât un nou Nero, el este o impostură, o reapariţie în veacul al XX-lea a falsului Nero… Acest fals Nero nu e pur şi simplu

nebunul, ci nebunul imitând nebunia altui nebun. E un nebun al nebunilor, având în mâini pârghiile puterii. Este hidos pentru că e numai un simulacru, o farsă sinistră. Falsul Nero, spre a-şi acoperi golul lăuntric, spre a ascunde ridicolul teribil al rolului său, spre a fi crezut, e un nebun mult mai rău şi primejdios decât Nero însuşi. Despre un astfel de ins pornit pe excese inimaginabile s-ar putea spune că e satanic, în sensul în care Goethe a definit noțiunea. Ideea de a apela la celebrul caz al falsului Nero spre a scrie un pamflet epic, probabil să-i fi fost sugerată lui Feuchtwanger de o situație reală din epocă. Imaginea lui Hitler comediant, imitator al acrelor cezariene afişate de Mussolini circula frecvent în presa vremii. Constatarea ne-a fost prilejuită de rubrica de pamflet susținută pe prima pagină a *Faclei* de către Ion Vinea în deceniul 1930—1940. Sincronic ştirilor din întreaga lume, bine informat, cunoscând cu lux de amănunte bibliografia publicistică despre Hitler, pamfletarul reia original unele ecouri şi accente din gazetele vremii. Printre acestea portretul lui Mussolini – „Tartarinul Europei" organizator de spectacole (...) cu megafoane şi fascii feroce" unde rosteşte, desigur, „tartarinade"...[9] În august 1932 telegramele de presă anunțau nebunia lui Hitler, deşi partidul național-socialist german dezmințea vestea. Mulți erau de părere că „tenorul exoftalmic şi buhav, cu cheag capilar castaniu sub narine (...) maimuțăreşte la Berlin gesturile şi atitudinile lui Mussolini"[10]. Care erau însă tocmai aceste gesturi şi atitudini ale lui Mussolini? Exact ceea ce observă la 1 octombrie 1937, dr-ul Caligari pe prima pagină a *Faclei:* „privirea dură, cezariană pusă la punct pentru Istorie, după îndelungi poze în oglindă"[11]. Nu o dată s-a spus că Hitler era epatat de postura cezariană de imperator roman, pe care Mussolini o afişa ostentativ în cadrul manifestațiilor organizate cu fast grotesc. Simulacrul acesta de măreție cezariană este tocmai aspirația spre „aerul de maiestate"

râvnit cu toată vlaga neputinței de către olarul Terențiu în romanul lui Feuchtwanger. Nero şi un fals Nero – avertizează în 1936 Feuchtwanger, au reapărut pe scena istoriei, două fantome ale negurei şi absurdului, amenințând spiritul de rațiune şi armonie, specific omului.

În *Satyricon*, într-un moment de bună dispoziție, când „nu-şi mai încape în piele de atâta mulțumire”{12}, Trimalchio promite că prin testamentul pe care-l va lăsa îşi va elibera sclavii. O seamă de comentatori s-au grăbit să-i dea crezare, fără să-l suspecteze de o nouă farsă. Să nu uităm că extrem de prudent la fiecare gest al stăpânului casei, naratorul spune: „mă temeam ca nu cumva (…) să ni se mai facă o nouă farsă”{13}. Trimalchio, izbutită caricatură a lui Nero, zugrăvită de Petronius, e un abil demagog. Îşi umflă şi el pieptul încercând să respire o brumă din „aerul de maiestate” al lui Nero: „să mă înfățişezi şi pe mine, exclamă el imaginându-şi monumentul funerar, stând pe o tribună, îmbrăcat în praetexta, cu cinci inele de aur şi răspândind bani dintr-o pungă.”{14} În schimb, parvenitul Terențiu, falsul Nero, porunceşte să i se sculpteze în stâncă profilul, înfățişându-l călare pe un liliac cu aripile deschise: „…va dispune ca chipul său să fie cioplit în stâncile de la Edessa, după obiceiul regilor orientali, pentru ca fața sa, a lui Nero, să rămână pe veci dăltuită în trupul munților. În timp ce se lăsa dus de vise, nu se putea dezbăra de vechiul său obicei de a socoti în amănunt cât ar putea costa dăltuirea în stâncă a unei statui de asemenea proporții…” E monumentul unui maniac primejdios, nălucirea apocaliptică a unei minți rătăcite, simbol şi spectru al morții. Cât de mult seamănă discursurile falsului Nero cu perfida ipocrizie de oratorie isterică a Führerului: „Ce mare efort m-a costat, striga el, să ucid atâția oameni, printre care se aflau şi unii ce-mi erau prieteni, chiar mai mult decât prieteni! Dar, m-am gândit la măreția imperiului, mi-am

învins pornirile inimii, am adus jertfa, i-am înlăturat pe complotişti.

Se înfierbântă, se îmbată de propriile sale fraze, crezu ceea ce spunea, crezu în durerea sa şi în măreția jertfei sale, se dezlănțui împotriva criminalilor, împotriva reprezentanților uzurpatorului Titus, împotriva sectei banditeşti a creştinilor. Spumegă împroşcă venin, îşi descărcă tot sufletul. Tună şi fulgeră, se mânie, imploră, vărsă lacrimi, se bătu cu pumnii în piept, îi conjură pe zei. În încheiere spuse: «Nu răspund decât în fața divinității şi a vocii mele interioare. Dar vă stimez prea mult, părinți ai poporului, ca să mă sustrag judecății voastre. Ştiți ce s-a întâmplat. Ați auzit de ce s-a întâmplat astfel. Judecători! Dacă n-am dreptate, condamnați-mă la moarte!» Fireşte n-a fost condamnat la moarte, ci s-au organizat festivități de mulțumire pentru zeii care-l salvaseră pe împărat şi împărăția sa din înspăimântătoarea primejdie.

Noaptea sângeroasă a avut asupra Senatului şi poporului întocmai efectul scontat de Knops, Trebon şi Nero. Fapta lui Nero, brutală şi groaznică, a stârnit repulsie, respect, admirație. Knops a denumit acțiunea sa şi a lui Nero fulgerătoare şi cuvântul fulgerător a avut de atunci încolo un rol important în vocabularul populației din Siria."

Chiar arta, aşa cum o înțelege falsul Nero, nu e decât un instrument de spaima şi teroare, un semn al morții. „Abia acum înțelese lumea ce voise să spună Nero prin simbolul sumbru al călărețului pe liliac. Liliacul era singurul vehicul, vehiculul nocturn, monstruos, pe care forța poate călări spre cer. Lumea o simțea şi o aproba. Şi când, la douăzeci şi unu mai, după cum fusese prevăzut, a fost dezvelit basorelieful de pe stâncă de lângă Edessa, bărbatul, ale cărui trăsături se holbau pe veci din stâncă, fu aclamat, cu înfiorare respectuoasă."

Desigur, Terențiu Nero nu trebuie, totuşi, identificat total cu Hitler. El este un personaj romanesc şi ca atare

are identitatea sa, aceea dată de ficțiunea artistică. În momentul căderii, la marginea dezastrului, trecut prin purgatoriul propriei nebunii. şi josnicii, Terențiu suferă o stranie metamorfoză, devine pentru o clipă altceva, îşi transcende într-o străfulgerare de moment condiția de fals, fenomen inimaginabil chiar şi pentru Varro, regizorul farsei: „Până şi Varro fu surprins când îl întâlni pe Nero la Ktesifon. Era mai slab şi mai osos în urma grelelor încercări, a uriaşului consum intern din ultimele luni, fața lui mai puțin cărnoasă; în părul lui blond-roşcat apăruseră primele fire cărunte, iar pe buze i se ivea un surâs blând, obosit, divin. Acestui surâs nu puteai să-i rezişti. O brumă de demență plutea în jurul lui, ca un blindaj de aer. Acesta nu mai era «creatura», şi Varro se întreba în ce măsură, chiar punând în joc întreaga sa voință şi şiretenie, îl va mai putea ține în frâu pe noul Terențiu.

Nero cel nou vorbea mai puțin, mai rar, mai înțelept. Nu mai ținea aproape niciodată smaraldul în fața ochilor."

În această penumbră oarecum nostalgică şi coborând ca o rază din nălucirea adevăratului Nero, asupra jalnicului său plagiator, se integrează şi ideea utopică prelungită vag în făptura lui Terențiu, a unirii spiritului asiat cu cel roman, întru ivirea unui nou mare ştii de viață şi gândire. Dar falsul Nero nu are scuze, crima rămâne. Ne amintim de cuvintele lui Vinea rostite în 1933 într-un fulminant pamflet: „Un om poartă răspunderea principală a stării sufleteşti de astăzi în Europa. Asupra lui are să apese păcatul întreg al acestei crime în pregătire. Dar ce consolare precară, chinurile îndoielnice ale unei conştiințe de mare criminal mustrată când va de amploarea dezastrului"[15]. E în discuție Hitler, ceea ce Feuchtwanger a închipuit în schimbul falsului Nero. De remarcat şi altă coincidență... Pamfletarul român, satirizând fascismul prin metafora sarcastică a unei corăbii cu guzgani,

scria: „Puhoiul cenuşiu părea, iată, condus de nişte căpetenii. *Trei guzgani pesemne fraţi* (s.n.), mari ca urşii, unul dolofan şi trândav, veşnic răsturnat pe coadă, altul ursuz şi cumpătat la ros, al treilea cam fără alt rost decât să ție isonul piţigăielii celorlalţi”{16}. Şi o viziune similară în cartea lui Feuchtwanger… Era în felul lui căpitanul Quadratus, al lui Feuchtwanger, un soi de pamfletar atunci când privind triumviratul – Terenţiu, Trebon, Knops i se năzare gândul zidirii din lemn şi gips a unui cerber cu trei capete: din trupul câinelui „nu se vedeau decât trei capete ieşind din gulerul de lemn. Platoşa avea forma unui câine şezând, acoperit atât de artistic cu piei de câine încât, în ansamblu, se crea imaginea fantastică şi totuşi reală a unui câine uriaş, cu trei fețe (…) «Cerberul cu trei capete» – împăratul, mareşalul şi cancelarul său – a fost transportat în căruță prin țară. Căpitanul Quadratus nu le fixa un itinerar drept, ci colinda cu încărcătura sa drumuri ocolite, în zig-zag, de la răsărit la apus, de la nord la sud, de-a lungul şi de-a latul întregii provincii. De când, cu douăzeci de ani în urmă, regele armenilor Tiridat trecuse falnic prin țară, însoțit de alți regi ai Orientului, spre a-l vizita pe împăratul roman, provincia Siria nu văzuse un spectacol atât de interesant. Mulțimea zgomotoasă se îmbulzea în urma căruței; era o distracție nemaipomenită şi mulți oameni nu se mulțumeau să vadă numai o singură dată jivina cu trei capete, ci o însoțeau până în localitatea vecină, ba chiar şi până în cea următoare.

Pretutindeni sosirea cerberului cu trei capete deveni o serbare populară. Oraşele se întreceau să pună la dispoziția spectacolului stadionul, circul, piața lor cea mai mare. Dar merita într-adevăr să fie văzut. Ceea ce oferea aici căpitanul Quadratus era un cerber cu trei capete cu totul deosebit de cel pe care şi-l închipuise Ioan de Patmos, mult mai vesel dar şi mult mai groaznic. Cele trei capete cu care acest cerber se uita la

mulțime erau ale unor bărbați bătrâni, cu fețe murdare, jalnice, sfrijite, cu bărbi încâlcite, şi atât de chinuite, de rele şi de bestiale, încât, deşi cerberul cu trei capete era înlănțuit şi bine păzit, mulți spectatori nu îndrăzneau să se apropie; copiii se agățau speriați de rochiile mamelor, femeile izbucneau în țipete isterice.

Bineînțeles, merita osteneala pentru cel care îndrăznea să se apropie. Putea nu numai să pipăie fețele, să le tragă de barbă şi să le pălmuiască. Căpitanul Quadratus se îngrijise şi de variație. Ordonase să se taie găuri în platoşa în care erau îmbrăcați, şi cine voia putea cere cerberului cu trei capete să dea laba. Dacă i se Cerea, trebuia să şi latre. Dacă nu asculta, soldații din escortă îi împungeau pe prizonieri cu lăncile lor prin găurile travestiului.

«Hau, Hau», țipa populația: «Latră, Bărbuță Roşcovană, latră mareşale, dă lăbuța, Varsă-apă». Varsă-apă îl numeau pe Knops, în amintirea inundării oraşului Apamea.

Nero însuşi se comporta liniştit, ținea ochii cenuşii, umflați, mai mult închişi şi oferea prea puțină distracție spectatorilor. Cel mai comic era căpitanul Trebon. (…) Ore în şir, aproape toată ziua, cei trei se aflau în platoşa lor groaznică şi ridicolă, ferecați unul de altul. Dacă nu-şi țineau capetele ridicate, jugul de lemn le rodea gâtul. Frânghiile, lanțurile şi platoşa din ghips şi lemn le țineau trupurile într-o poziție rigidă şi le întindeau dureros gâtul, capul şi umerii.

Pentru spectatori nu era decât un singur cap care se holba la ei deasupra trupului de câine. Dar, acest cap avea trei fețe, raționa cu trei creiere şi şedea pe trei trupuri. Complicii fuseseră un trup şi un suflet din prima clipă în care se cunoscuseră şi deveniră din această clipă prieteni şi duşmani totodată. Acum erau mai strâns legați decât oricine pe pământ, mereu unul într-altul şi atât de lipiți, încât fiecare simțea chinuitor funcțiile corporale ale celorlalți şi nu se mai puteau

suporta reciproc.”

Triumviratul întruchipat prin capetele cerberului, sau cel al guzganilor uriaşi, vizează desigur trei personaje reale ale demenței fasciste. Ideile circulau, iar oamenii lucizi, adevărații scriitori de pretutindeni executau în simboluri nemiloase flagelul negru al absurdului.

Revenim asupra unei imagini: în momentul apogeului, Nero cel fals se doreşte imortalizat într-un monument, adică eternizat prin artă... Comandă deci un enorm basorelief sculptat în stâncă, dominând de la înălțime întregul oraş Edessa şi reprezentându-l pe el – Nero, călare pe un uriaş liliac. Efectul scontat era acela al spaimei şi respectului prin teamă pe care monumentul îl va trezi în rândul mulțimilor. Iată cam ce putea gândi un fals Nero despre funcția esteticului şi a artei, văzute ca instrumente ale terorii. O artă care „educă” prin frică... Şi care spune: teme-te de cel tare, de stăpânul puterii... Demascându-l pe dictator, arătându-i slutenia sufletească şi imoralitatea, Feuchtwanger demasca implicit tocite tarele dictaturii. Cunoscând documentele istorice, de la Tacitus, Dio Cassius şi până la *Apocalipsul* apostolului Ioan şi Xiphilinus, nicio clipă el nu recurge la simpla romanțare a întâmplărilor. În fabula lui Esop, măgarul îmbrăcase pielea leului. În farsa care trebuie să aibă un sâmbure de adevăr, aceea descrisă de istoricii din vechime, un impostor îmbrăcase toga lui Nero. Pielea lui Nero – ca ideală costumație a marilor impostori şi smintiți din istorie e ideea care stă la baza violentului său roman-pamflet. Farsa e atât de groasă, încât i se potrivea un înveliş abundent şi baroc.

Nero însuşi, ca şi caricatura sa Trimalchio, fuseseră nişte personaje atât de pitoreşti şi debordante, încât n-au încăput decât în formele planturoase ale barocului. Intenția, estetică, acea *Kunstwille* a esteticii germane, care după opinia lui R. M. Albérès, concepe romanul ca o artă totală, e identificabilă şi în *Falsul Nero*.

Împletind izvoare lirice, epice, cu altele proprii teatrului, cu specii ca eposul, pamfletul şi drama, Feuchtwanger a scris totuşi un roman unitar. Structura proteică, hibridă din unghi estetic până la un punct, stă fie sub semnul poemului, fie, ca în *Falsul Nero,* sub acela al pamfletului politic. Apelând la lecția istoriei, la marile ei exemple, lucid, ironic şi uneori melancolic, cu o adâncă înțelepciune talmudică, satirizând ca Petronius, ca Esop, predicând ca Ioan din Patmos, alternând poemul cu pamfletul şi, sub această aparență, specii diverse ale esteticii literare, Feuchtwanger e unul dintre moraliştii veacului nostru.

MIRCEA VAIDA

TABEL CRONOLOGIC

1884 7 *iulie.* Se naşte Lion Feuchtwanger, fiu al unui fabricant din München. În oraşul natal el va urma cursurile şcolii Sfânta Anna şi ale gimnaziului Wilhelm.

1903—1907 Studiază la Universitățile din München şi Berlin germanistica, filosofia şi antropologia. De asemenea, face studii de sanscritologie şi conduce Societatea literară „Phobus".

1903 Are loc debutul său lipsit de ecou cu volumul de schițe *Singuraticii.*

1905—1906 îi apare volumul Mici drame.

1907 Îşi ia doctoratul în filologie cu studiul critic asupra fragmentului *Rabinul din Bacharach* de Heinricb Heine.

1908 Înființează şi conduce bilunarul literar *Der Sptegei,* care însă nu apare decât o jumătate de an.

1908—1909 E critic şi cronicar teatral la revista săptămânală *Die Schaubuhne* a lui Siegfried Jacobsohn.

1910 Publică romanul Dumnezeul de lut.

1912 Se căsătoreşte cu Martha Löffler, fiica unui negustor din München.

1912—1913 întreprinde călătorii în Franța şi Italia.

1914 E internat în Tunis la izbucnirea războiului. Fiind eliberat, se reîntoarce în Germania.

1918 Îl cunoaşte pe Bertolt Brecht, îi apare eseul *Prizonier de război.*

1925 Publică romanul *Evreul Süss.*

1930 Tipăreşte romanul *Succes,* care e prima încercare a unui scriitor german de a avertiza în formă epică asupra primejdiei naziste. Cartea constituie întâia parte a trilogiei *Sala de aşteptare (Der Wartesaal).*

1932 Publică prima parte a trilogiei *Josephus,* intitulată *Războiul evreilor.*

1933 Îi apare *Fraţii Oppenheim,* roman din trilogia *Sala de aşteptare,* reapărut mai târziu sub numele de *Fraţii Oppermann.* Instaurarea la putere a lui Hitler îl surprinde în afara graniţelor Reichului, într-o călătorie spre S.U.A. Naziştii îi devastează locuinţa şi îi aşază numele pe lista damnaţilor, îi anulează titlul de doctor.

1933—1940 Locuieşte la Sanary-sur-mer, în sudul Franţei, timp în care e una dintre personalităţile cele mai de scamă ale emigraţiei germane. Opera literară scrisă în anii exilului slujeşte lupta antifascistă.

1935 Publică cel de al doilea roman ai trilogiei

Josephus, Fiii.

1936 Înființează, împreună cu Bertolt Breeht şi Willi Bredel, revista emigranților germani, *Das Wort (Cuvântul),* care se tipărea la Moscova. Publică romanul-pamflet, antihitlerist *Falsul Nero.*

1937 Întreprinde o călătorie la Moscova.

1940 Publică ultimul roman al trilogiei *Sala de aşteptare,* sub titlul *Exil.* După invadarea Franței de către trupele germane, e internat de guvernul Laval în lagărul Les Milles din Aix-en-Provence spre a fi predat naziştilor. Prietenii îl ajută să evadeze. După ce se ascunde o vreme la Marsilia, trece Pirineii şi, prin Spania, ajunge în Portugalia, unde se îmbarcă pentru S.U.A.

1941 Începând din acest an locuieşte pe țărmul Pacificului, la Palisades în California. Îi apare eseul *Diavolul în Franța.*

1942 Publică romanul *Veni-va ziua* (reapărut mai târziu şi sub titlul *Țara făgăduinței),* ultimul din trilogia *Josephus.*

1943 Îi apare romanul *Frații Lautensack.*

1945 Tipăreşte cartea *Simone.*

1948 Publică cunoscutul roman *Vulpile în vie* (reapărut sub titlul *Arme pentru America).*

1951 *Publică romanul Goya sau drumul spinos al înțelegerii.*

1952 Îi apare romanul *Înțelepciunea nebunului sau*

moartea şi transfigurarea lui J.-J. Rousseau.

1953 I se acordă Premiul Național pentru literatură al Republicii Democrate Germane.

1954 Cu prilejul împlinirii a 70 de ani, i se conferă înaltul titlu de „Doctor honoris causa" de către Facultatea de ştiințe juridice a Universității Humboldt din Berlin.

1955 Publică romanul *Evreica din Toledo.*

1957 Îi apare ultimul roman, *Jefta şi fiica ei.*

1958 21 decembrie. Se stinge din viață La Palisades, în California.

Cartea întâi.

ASCENSIUNEA

„Ce a fost, va mai fi, şi ce s-a făcut, se va mai face; nu este nimic nou supt soare. Dacă este vreun lucru despre care s-ar putea spune: «Iată ceva nou?» de mult lucrul acela era şi în veacurile dinaintea noastră. Nimeni nu-şi mai aduce aminte de ce a fost mai înainte; şi ce va mai fi, ce se va întâmpla mai pe urmă nu va lăsa nicio urmă de aducere aminte la cei ce vor trăi mai târziu."

(Propovăduitorul, I: 9—11)

I.
DOI POLITICIENI

Când, în această zi de şase martie, senatorul Varro se îndrepta spre reşedinţa guvernatorului provinciei imperiale romane Siria, trecătorii însoţiră îndelung cu privirile lectica sa. Cu două zile în urmă, noul guvernator Ceion luase în primire, în mod festiv, însemnele funcţiei, securile şi mănunchiul de fascii, şi lumea a fost surprinsă că senatorul Varro, cel mai puternic om al provinciei, lipsise de la ceremonie. Acum, când îşi făcea, cu întârziere, vizita de curtoazie, tot oraşul Antiohia se întreba care vor fi relaţiile între el şi cel nou venit.

Era o zi strălucitoare de primăvară, cam răcoroasă, un vânt proaspăt bătea dinspre munţi. Lectica se îndreptă spre splendida stradă principală. Senatorul Varro, cu un surâs abia perceptibil pe buzele-i groase, observă, cu ochi de cunoscător, că în faţa multor edificii publice şi a marilor localuri comerciale funcţionari şi cetăţeni zeloşi expuseseră bustul noului guvernator. Din lectica ce înainta cu iuţeală, el examină atent aceste busturi. Pe umerii traşi spre spate, încordaţi, se ridica un cap mic, sever, osos. Cât timp trecuse de când a văzut ultima oară acest cap, în carne şi oase? Doisprezece ani, ba nu, treisprezece. Pe atunci îl privea cu un dispreţ, binevoitor. Pe vremea aceea el însuşi, Varro, se bucura de un loc sub soare. Împăratul Nero îl răsfăţa, iar celălalt, acest Ceion, nu reuşise în niciun fel să câştige bunăvoinţa împăratului. A fost lipsit de influenţă în ciuda originii sale nobile şi a înaltului său

titlu, stăpânit mereu de teama că un capriciu al împăratului l-ar putea înlătura. Osemintele genialului Nero au putrezit de atunci. În locul lui, pe Palatin, domnea împăratul Titus, funcționari şi militari lipsiți de orizont guvernau imperiul, iar micul, firavul, disprețuitul Ceion a urcat, între timp, cu sârguință, treptele carierei pentru care era predestinat din naştere. Iată-l, acum, ajuns guvernator imperial, în această bogată şi puternică provincie, Siria, în care el, Varro, trăia ca simplu cetățean. Ca simplu cetățean, căci fusese de mult şters de pe lista Senatului,. şi dacă cei din jur îl aclamau, strigând: „Trăiască senatorul Varro, augustul", asemenea manifestări nu i se făceau decât din pură politețe.

Cu toate acestea, privind busturile noului guvernator, Varro era stăpânit şi acum de aceeaşi bunăvoință amestecată cu un uşor dispreț, pe care o resimțise încă din copilărie față de băiatul Ceion, de aceiaşi vârstă cu el. Lucius Ceion se trăgea dintr-o bogată familie nobilă, de viță veche, şi nu era lipsit de inteligență. Dar, o întâmplare nefericită, de demult, a dăunat prestigiului familiei: unul dintre Ceioni, străbunicul acestui Lucius, într-o bătălie împotriva unui anume Armin, cu şaptezeci şi unu de ani în urmă, depusese printre primii armele, şi Lucius considera încă din fragedă tinerețe că era de datoria lui să şteargă această pată de ruşine de pe numele familiei, încă de la vârsta de zece-doisprezece ani, băiatul sfrijit şi anemic făcea eforturi vădite să pară mare şi impunător ca înfățişare şi ținută şi, deşi firav, se mişca cu o mândrie crispată printre ceilalți copii. Dar această atitudine forțată îi irita pe camarazii săi care-şi băteau joc de el şi mai vârtos. Ce poreclă îi dăduseră la şcoală? Senatorul Varro îşi încruntă sprâncenele, răscolindu-şi memoria; nu şi-o mai putea aminti.

Nu va fi chiar atât de simplu să-l întâlneşti pe hunul Ceion după atâția ani, în împrejurări atât de schimbate. Relațiile lui Varro cu administrația provinciei Siria erau

foarte complicate. Cei din guvern îl socoteau pe el, romanul Varro, drept cel mai periculos duşman al actualului regim roman din Siria. Şi oare cum aveau să evolueze lucrurile acum, sub Ceion, care, fără îndoială, n-a uitat dispreţul duşmănos, compătimitor al lui Varro, de pe vremuri?

„Slavă senatorului Varro, augustul", se striga din toate părţile. Varro porunci să fie desfăcute mai larg perdelele lecticii şi se îndreptă din şale, pentru ca cei ce-l aclamau să-i poată vedea mai bine faţa cărnoasă, arsă de soare, cu fruntea înaltă, nasul proeminent, acvilin, şi buzele groase. Savura cu satisfacţie veneraţia ce i se arăta. Se simţea superior noului reprezentant al Imperiului. Era mai greu să te afirmi aici, în Antiohia, decât să fii iubit la Roma, pe Palatin. În Roma de astăzi, Roma Fluviilor, a lui Titus, trebuia să fii de origine nobilă şi să ai bani, nimic mai mult. Aici, în Antiohia, în mijlocul acestui bănuitor şi sensibil amestec de greci, sirieni, evrei, trebuia să te afirmi continuu prin fapte şi personalitate, pentru a câştiga, zi de zi, încrederea populaţiei instabile. Orientul era primejdios, şi tocmai de aceea îl iubea Varro. El i-a ţinut piept, s-a afirmat în Siria. Şi iată că azi îl poate înfrunta pe reprezentantul împăratului Romei ca o putere de sine stătătoare, deşi nu se sprijinea pe niciun tratat sau privilegiu.

Lectica sosi la palanul guvernatorului. În vestibul, printre însemnele consulare şi mănunchiuri le de fascii ale noului stăpân, fuseseră de pe acum aşezate scrinurile cu chipurile modelelor în ceară ale strămoşilor săi, dar unul era ascuns vederii, cel ce-l reprezenta pe străbunicul care-i acoperise de ruşine neamul. Guvernatorul Ceion nu îndrăzni să-şi arate nemulţumirea în mod vădit faţă de Varro pentru absenţa acestuia de la ceremonia investirii în funcţia de guvernator. El coborî şi îl întâmpină personal în vestibulul înţesat de lume. În faţa tuturor, îl îmbrăţişa şi îl sărută – domnul cel mic şi slab atârna oarecum

grotesc, în această îmbrățișare, de impunătorul senator – şi, în auzul tuturor, cu vocea-i subțire şi tăioasă, îşi exprimă bucuria de a-l revedea atât de înfloritor pe prietenul din tinerețe. Apoi, îl conduse cu amabilitate în cabinetul său particular.

Acolo, cei doi domni se aşezară față în față. Guvernatorul Ceion uscățiv şi mic. se ținea foarte drept în jilțul lat, oriental, ocupând numai jumătate din el; cu unghiile unei mâini îşi freca palma celeilalte mâini şi privea fața lui Varro cu o politețe iscoditoare.

„În această Antiohie păduchioasă, gândi el, se pare că bătrânul nostru Varro mai este încă socotit a fi cineva. Dar, de fapt ce este? Un degradat, un declasat. La Roma nu se mai sinchiseşte nimeni de el. Dacă i se pronunță numele, lumea îşi aminteşte vag: Ah, Varro, nu este oare cel pe care împăratul Vespasian l-a şters de pe lista Senatului, în urma unui scandal? Se spune că ar fi agonisit mulți bani în Siria. Da, aşa este, şi din informații rezultă că are influență şi asupra mai-marilor de peste hotare. Dar ce valoare au toate acestea? Câtă decădere pentru un cetățean roman, care pe vremuri îşi avusese locul său în Senat, să dea târcoale pe la curțile ridicole ale acestor căpetenii indigene, ale acestor bieți preoți şi şeici cu amărâtele lor de titluri regeşti! Vom avea noi grijă să i se înfunde şi acolo. Predecesorul meu a fost prea molâu. Altfel, acest aventurier de Varro nu s-ar mai umfla în pene cu atâta obrăznicie."

Varro şedea pe o canapea, cu picioarele încrucişate, după obiceiul oriental, cu un aer degajat, fața sa exprimând bunăvoința, chiar amabilitate. Citea cu precizie gândurile celuilalt. Ştia că îl disprețuieşte şi totuşi se şi teme, în secret, de el. Resimțea o satisfacție răutăcioasă. Da, trăia aici şi-şi putea permite să continue politica de a înțelegere cu Orientul, pe care a început-o împăratul Nero, în pofida voinței puternicilor de astăzi, a Flaviilor. Aceştia l-au înlăturat; Vespasian l-a şters de pe lista Senatului, sub un pretext infam, de

batjocură. Dar nu şi-au atins scopul. El şi-a continuat vechea politică de înțelegere de pe proprietățile sale siriene, în loc să acționeze de la Roma, iar stăpânii cei noi, cu metodele lor romane militariste, tăioase, nu se puteau măsura cu el. Regii mărunți, guvernanții locali şi înaltul cler ai statelor aşezate între frontierele imperiului roman şi ale imperiului part îl socoteau cu adevărat reprezentant al Romei nu pe guvernatorul Antiohiei, ci pe el. Asupra persoanei sale se revărsa veneraţia şi dragostea de care se bucurase aici, în Orient, împăratul Nero pe care l-au înlăturat. Era o domnie invizibilă, aceea pe care Varro a înjghebat-o aici, dar solidă şi tenace. Administrația provinciei romane Siria dorea să scape de el, dar oricât de incomod şi pretențios s-ar fi dovedit a fi, guvernanții aveau nevoie de ajutorul şi mijlocirea lui, dacă voiau să evite războaiele locale continue cu statele limitrofe.

Aşadar, Varro surâdea în sinea lui văzându-l pe celălalt cum stătea țeapăn şi drept, împodobit cu fâşiile de purpură, însemnele puterii. Pentru noii săi supuşi acest reprezentant al Romei putea să pară autoritar şi puternic; el, Varro, citea însă nesiguranța pe fața lui palidă, acoperită pe alocuri de o roşeață bolnăvicioasă. Îşi dădea seama ce efort făcea Ceion să-şi impună ținuta, îşi dădea seama că era îmbătrânit, deşi abia împlinise cincizeci de ani, vlăguit de eforturile continue de a se afirma, de a şterge astfel ruşinea strămoşului nefast. Privindu-l, Varro simțea o milă aproape veselă.

„Sărmane Ceion, gândea el, sărmane coleg de şcoală. Mie nu-mi inspiri respect, cu mine n-o să-ți meargă."

Iar Ceion, la rândul lui, gândea:

„Ce viață uşoară are acest Varro. Trăieşte din plin, se desfată în Orientul lui putred, iar unul ca mine se speteşte pentru a apăra granițele imperiului".

În timp ce gândurile lor rătăceau astfel, Varro începuse de mult o conversație banală. Cu un torent de cuvinte, arata cât se bucură de faptul că Ceion are

onoarea şi norocul de a ocupa un post atât de important. Păcat că a fost trimis tocmai în această provincie afurisit de dificilă. Siria ar putea măcina chiar şi forţele unui bărbat foarte puternic.

— De fapt, conchise el râzând familiar, ca şi cum l-ar fi bătut pe umăr pe celălalt, de fapt îmi pare bine că eu nu sunt decât o persoană oarecare şi că domnia-ta eşti guvernatorul.

„Deci îl mai roade jignirea ce i s-a adus când a fost dat afară din Senat", gândi, bine dispus, Ceion.

— Am auzit, zise el voios, că nu v-aţi pierdut timpul pe aici degeaba.

— Fireşte, replică domol Varro. Încă nu suntem chiar atât de bătrâni, ca să stăm cu braţele încrucişate. Dacă n-am face un pic de politică culturală, n-am şti cum să ne petrecem timpul. De altfel nu este niciun secret că inima mea aparţine Orientului. Şi adăugă îngândurat, îngrijorat chiar: Desigur, pentru domnia-ta, Ceion, ca roman pursânge, acest Orient încâlcit şi de nepătruns trebuie să ţi se pară neplăcut. Dacă nu te leagă de el niciun sentiment intim... Şi dădu din umeri fără să încheie fraza.

Celălalt, stând drept şi ţeapăn, îşi plimbă iarăşi unghii le unei mâini pe palma celeilalte. Petele roşii de pe obrazul său palid şi osos deveniră mai vizibile, îi aruncă lui Varro o privire piezişă, vocea sa uscată hârâi.

— A trasa frontiere precise, spuse el, a instala stăpânirea romană până la Eufrat şi a împiedica pătrunderea oricărui element străin de dincolo. Dacă cineva înţelege atât de limpede ca mine această sarcină, atunci poate tocmai aceasta este calea prin care a stabilit şi o legătură intimă cu oamenii şi locurile de aici. Şi străduindu-se să atenueze tăişul tonului său, adăugă, parcă în treacăt: Îmi pare foarte rău, bunul meu Varro, că în activitatea de romanizare a Orientului nostru va trebui să renunţ la ajutorul domniei-tale.

— Cum aşa? se miră Varro. Ca unul care nu am

sprijinul nici unei armate, oare n-am făcut totuşi câte ceva pe acest tărâm?

— Nu-ți contestă nimeni, admise politicos guvernatorul. Ai adus o contribuție importantă la înrădăcinarea spiritului romano-grecesc în această provincie. Dar, din păcate, ai propagat în acelaşi timp spiritul oriental mai mult decât a făcut-o oricare alt roman înainte.

— Aşa este, admise Varro mulțumit.

— Iată de ce, scumpul meu, continuă Ceion, avem rezerve, iată ce nu ne este pe plac. Şi, pe deasupra, spuse el în continuare, nu fără maliție, ai ajunge desigur în conflict cu propria-ți conştiință dacă ți-aş cere sfatul în anumite împrejurări. Căci e greu de imaginat cum ne-ar putea sfătui ca un adevărat roman, în veşnicele noastre dispute cu Orientul, o persoană care nu este numai cetățean al Romei, ci totodată şi supus al marelui rege part şi cetățean al statului Edessa.

„S-a pregătit bine, recunoscu în sinea lui Varro, a studiat temeinic documentele privitoare la persoana mea. Îmi este încă duşman, ca pe vremuri. De bună seamă, a venit în Siria, şi nu în altă provincie, tocmai pentru că mă aflu eu aici."

Ceion se îndreptă şi mai mult, pronunțând cuvintele de încheiere. Varro îl examina. „Voi isprăvi uşor cu el, gândi cu bucurie. El este şi rămâne un molâu. Ce-i drept, uneori tocmai astfel de oameni lipsiți de vlagă, afişând o energie artificială, se dedau pe neaşteptate la acțiuni violente, cu consecințe imprevizibilei şi deodată îşi aminti de porecla, la care zadarnic se gândise tot timpul: „Întindilă". Fireşte, „Întindilă"! Aşa îl porecliseră pe Ceion la şcoală, după figurinele de lemn cu care obişnuiau să se joace în timpul saturnaliilor, acele figurine de lemn cu membre mobile cu care se distrau îndreptându-se cu o mică pârghie din poziția ghemuit, ca apoi să le lase să cadă din nou în aceeaşi poziție. Îl numiseră aşa pentru a-i lua în derâdere eforturile de a

părea mai mare decât îl făcuse natura.

Amintindu-şi de porecla lui Ceion, Varro se înveseli. Părăsi discuția despre politică. Se interesă stăruitor de viața particulară a guvernatorului, de starea lui de spirit. Din conversație rezultă teama lui Ceion de a nu-i fi tocmai uşor să se obişnuiască cu atmosfera imorală a acestui oraş oriental. Daphne, suburbia Antiohiei, unde îşi aveau vilele majoritatea aristocraților şi bogătaşilor, rău famată în lumea întreagă din cauza opulenței sale neruşinate, nu era chiar vecinătatea cea mai plăcută pentru un funcționar roman, adept declarat al stoicilor.

De fapt vizita protocolară a fostului senator la guvernator se prelungise destul de mult. Dar Ceion îl mai reținu pe Varro, începând din nou să vorbească despre probleme politice.

— Spune-mi, scumpul meu Varro, întreba el, acum, când în palatul guvernatorului nu se află un străin, ci subsemnatul, mai ai de gând să ne faci dificultăți în legătură cu impozitele datorate pentru inspectarea trupelor din Edessa?

Căci întreținerea garnizoanei romane din oraşul Edessa, capitala regatului cu acelaşi nume, formal independent, de dincolo de Eufrat, cădea, potrivit tratatului, în sarcina acestui regat. Edessa. Dar guvernatorul roman încasa şi în Siria un impozit anual special pentru „inspectarea trupelor de dincolo de frontiere". Organele fiscale din Antiohia considerau că Varro, ca cetățean al provinciei imperiale romane Siria, era obligat să plătească acest „impozit de inspecție"; la rândul său, Varro susținea că, de vreme ce-şi plătea impozitul pentru întreținerea trupelor ca cetățean al regatului Edessa, ar însemna să fie impus de două ori. Nu erau în joc cele şase mii de sesterți, care nu prezentau prea mare importanță nici pentru Varro şi nici pentru fiscul provinciei, ci era vorba de o problemă de principiu. Guvernul din Antiohia era iritat că acest preaimportant domn Varro, care, degradat de Roma,

abia dacă mai poseda cetățenia romană, se declara, după bunul său plac, când supus roman, când cetățean al unuia din principatele Mesopotamiei. De aceea, în legătură cu acest impozit, între guvernul Siriei şi Varro se purta o îndelungată dispută, politicoasă dar înverşunată.

Şi cu acest prilej Varro îşi expuse vechea poziție, pe care guvernatorul o cunoştea prea bine din acte. Că o asemenea impunere dublă n-ar fi numai inadmisibilă din punct de vedere juridic, dar chiar periculoasă sub aspect politic; fiindcă în felul acesta s-ar sublinia caracterul echivoc, duşmănos al garnizoanei romane față de Edessa.

Guvernatorul asculta răbdător expunerea lui interminabilă,

— Bine, bine, interveni el în cele din urmă pe un ton prietenos şi sfătos. Eu însă, în locul domniei-tale, acum când în această clădire se află un prieten, aş reflecta serios dacă n-ar fi cazul să renunți la cetățenia mesopotamiană şi parță. În acest caz, ai avea poate şansa de a-ți redobândi la Roma poziția de odinioară.

Varro asculta surprins. Era impresionat de felul în care interlocutorul său ataca, de la prima întâlnire, miezul problemei.

— Cum înțelegi aceasta? întrebă el fără înconjur. Oare spusele domniei-tale înseamnă că se are în vedere reprimirea mea în Senat?

Ceion, dându-şi seama că s-a cam grăbit în a face avansuri celuilalt, reveni de îndată la un ton sec, oficial.

— Într-adevăr, replică el, am făcut o asemenea propunere la Palatin şi am avut impresia că inițiativa mea n-a rămas fără ecou. Fireşte, nu pot face promisiuni care obligă, se grăbi să adauge. Dar las la latitudinea domniei tale să reflectezi serios la cele ce ți-am spus.

Varro reuşi cu greu să-şi stăpânească bucuria. Deci s-au convins împărații flavi, parveniții, odioşii, că fără el

nu se pot descurca în Orientul lor. Vor să-l primească din nou în Senat. Frumos din partea lor. Dar un Varro nu se lasă dus de nas printr-o manevră atât de grosolană. Dacă l-ar putea ademeni din nou la Roma, peste un sfert de an l-ar scoate iar din Senat, dar de data aceasta vor fi şireți, şi va fi definitiv un om sfârşit. Senator la Roma! Ce momeală ieftină. În schimb el, să abandoneze tot ce a clădit aici cu multă trudă, să renunțe la strădania de a contopi Răsăritul şi Apusul, să sprijine politica lipsită de fantezie a noilor stăpâni, care vor să mute ponderea principală a imperiului în Occident şi să ridice un zid în fața Orientului? „Vă mulțumesc, domnii mei. Prefer să rămân «cumătrul regelui Edessei». Mai bine rămân «prietenul marelui rege al parților», decât un «domn august» la Roma."

Îi mulțumi guvernatorului pentru străduința depusă la Roma în interesul său.

— Sper, răspunse Ceion, renunțând la tonul oficial, rece, că pe această cale vom ajunge în curând la înțelegere.

— Şi eu nutresc aceeaşi speranță, zise Varro, dar acum vorbi atât de sec, încât cuvintele sale sunau ca un refuz.

Apoi, Ceion consideră indicat sa abordeze şi cealaltă latură a problemei.

— Se impune, declară el, să înlăturăm pur şi simplu neînțelegerile noastre. Închipuie-ți, scumpul meu Varro, ce neplăcut ar fi dacă aş fi constrâns vreodată să iau măsuri împotriva domniei-tale.

— Da, scumpul meu Ceion, replică Varro ascunzându-şi sub o politețe exagerată disprețul față de o amenințare atât de gratuită, ar fi un lucru deosebit de neplăcut pentru amândoi. Căci, ținând seama de aprecierea de care se bucură, pe drept ori pe nedrept, în statele mesopotamiene, modesta mea persoană, asemenea măsuri n-ar putea fi realizate fără o expediție militară costisitoare. Şi ce s-ar câştiga? În cel mai bun

caz, prestigiu. După cum îi cunosc însă pe domnii de pe Palatin, ei nu prea sunt dispuşi să cheltuiască bani pentru prestigiu.

Se ridică în picioare, se apropie de guvernator, şi cu un gest familiar îi puse mâna pe umăr.

— Sau trebuie să socot cuvintele domniei-tale drept un ultimatum? întrebă el cu un surâs atât de provocator, încât celălalt nu putu să nu simtă la ce se gândeşte între timp, şi anume la părerea lui: „Întindilă". Căci în faţa stăruinţei atât de intense a lui Ceion de a-l câştiga de partea sa, Varro crezu că-şi poate permite să nu mai vadă în el pe reprezentantul Romei şi al unei idei, ci doar pe Întindilă, colegul său de şcoală de odinioară.

Dar se va dovedi că greşise şi nu era cazul să-şi permită aşa ceva. Deocamdată, în faţa unui gest de asemenea intimitate guvernatorul Ceion se mulţimi să-şi retragă uşor umărul şi replică, politicos, că spusele sale trebuie socotite doar ca o propunere amicală, nicidecum un ultimat.

Apoi, după un schimb de fraze curtenitoare, fără însemnătate, Varro îşi putu lua în sfârşit rămas bun.

Părăsi palatul guvernatorului cu paşi uşori, siguri, renunţă la lectică şi la însoţitori şi se îndreptă spre casă pe jos, prin frumoasele străzi ale Antiohiei. În ultimii ani simţise în câteva rânduri că trecuse de prima tinereţe; acum însă se mişca vioi şi sprinten ca un tânăr.

Duşmanii săi, Flavii, îi făcuseră un mare serviciu trimiţându-i-l pe cap pe acest Ceion. Se bucura că Roma de azi, cumpătată, militaristă, îmbuibată de ud patriotism mărginit, pe care o ura atât de mult, îl înfrunta tocmai prin persoana lui Ceion. Va fi o luptă animată, gândi el, cu bunul, bătrânul Întindilă. Şi încă de pe acum se simţea victorios.

II.
ORAŞUL EDESSA

Alb şi fastuos se întindea pe colinele sale oraşul Edessa, capitala regatului cu acelaşi nume, cea mai nordică dintre aşezările mari ale Mesopotamiei. Privit din depărtare, oraşul avea un aspect elin, cu templele şi porticele lui, cu circul, teatrele, băile, şcolile sale de sport. Dar, în interiorul zidurilor nu se vedeau decât puține inscripții greceşti şi rar se auzea câte un cuvânt în această limbă. Populația era mai curând un amestec multicolor de sirieni, babilonieni, armeni, evrei, perşi, arabi, şi numai construcția caselor era în stil greco-roman.

La sud de Edessa se întindea deşertul. Dar, oraşul însuşi, aşezat pe malul râului Skirtos, „sprințarul", era bogat în ape şi fertil, iar vântul care sufla din direcția munților ce delimitau „Țara dintre râuri" de Armenia îi împrospătau şi purificau aerul.

Edessa era situată la întretăierea a numeroase drumuri. Era un oraş bogat. Negoțul cu mirodenii şi parfumuri din Arabia şi India avea aici un vad bun ca, de altfel, şi mare parte a comerțului cu perle şi mătăsuri scumpe. Era până departe vestită pentru frumoasele sale construcții. Străinii veneau de la mare distanță pentru a vedea străvechiul templu al zeiței Tarate, cu statuia ei din bronz negricios şi curioasele-i semne priapice, templul lui Mithra, Universitatea, dar înainte de toate Labirintul, o grotă uriaşă săpată în stâncă, pe malul stâng al râului Skirtos, cu sute de coridoare, galerii, cămări şi trepte înguste, încolăcite, ramificate la nesfârşit.

Întemeierea oraşului Edessa se pierdea în negura vremurilor. Inițial se numise Ostroene, oraşul leilor. Au domnit aici hitiți, asirieni, babilonieni, armeni,

macedoneni. Cu trei sute de ani în urmă, ultimii care au pătruns au fost arabii, şi s-au menținut până acum. Azi, ca unul dintre micile state tampon între imperiul roman şi regatul part, Edessa era în permanență amenințată. Oraşul avea însă şi mari avantaje de pe urma neutralității sale, pe care o vindea cu profit în războaiele continue dintre cele două mari puteri, când uneia, când celeilalte.

Principii arabi ai Edessei, cu toate că în sufletul lor rămâneau arabi, promovau cu asiduitate cultura aramei că, socotită ca cea mai dezvoltată în această parte a lumii. Universitatea din Edessa era incontestabil cea mai bună din Mesopotamia şi putea, în unele perioade, să rivalizeze chiar şi cu cea din Antiohia.

Oraşul păstra multe sanctuare, şi în incinta sa erau venerate numeroase zeități. În fruntea lor se afla zeița Tarate, denumită şi „zeița Siria"; ei îi era consacrat eleşteul-izvor al oraşului cu peştişorii lui roşii. Alături de ea erau adorați zeul-taur şi zeul-secure, Laby, zeul labirintului şi alți străvechi zei ai Asiriei, un zeu leonin, pe platourile înalte, ca şi marele Beel şi Nebu. Apoi zeul persan Mithra, zeitățile-stele arabe Aumu, Aziz şi Dusaris, ca şi zeitățile eline şi romane. Şi Iehova, zeul evreilor, avea adepți la Edessa; până şi fiul său, băştinaş de pe aceste meleaguri, numit Isus, „Mântuitorul", îşi găsise prozeliți aici.

Oraşul avea zeci de mii de locuitori, albi şi de culoare: principi arabi şi sfetnicii lor, negustori şi latifundiari greci şi sirieni, astrologi persani, meseriaşi şi savanți evrei, apoi ofițerii şi soldații garnizoanei romane: în oraş se aflau aproape în permanență caravane de beduini; în mijlocul acestei populații mai mişuna şi amalgamul pestriț al sclavilor fără de număr. Toți aceştia, albi, negri şi cafenii, cu vitele, cămilele, oile, caprele şi câinii lor, trăiau, respirau, forfoteau, vorbeau diverse limbi, venerau în diferite feluri diverse zeități, mâncau, beau. şi se culcau împreună, încheiau afaceri, se căsătoreau,

se certau şi se împăcau; niciunul nu putea trăi fără celălalt, fiecare era de fapt bucuros că celălalt se afla acolo şi toți se mândreau cu oraşul lor Edessa, cel mai drag şi frumos din lume.

Domnitorul Edessei era regele Mallukh, al cincilea cu acest nume, cancelarul său era Şarbil, marele preot al Taratei. Comandantul garnizoanei romane era colonelul Fronto. Dar adevăratul stăpân al oraşului Edessa era senatorul Varro.

III.
OLARUL TERENȚIU

Printre numeroasele întreprinderi pe care Varro le înființase la Edessa, era şi un atelier de ceramică, pe care-l instalase în Ulița Roşie pentru unul dintre „protejații" săi, olarul Terențiu. Faptul că acest Terențiu se mai numea „protejat" al lui Varro, se datora desigur nu mai ataşamentului său; căci de mult era un om ajuns, care n-avea nevoie de protecția altcuiva. Da, devenise chiar starostele breslei olarilor din Edessa.

Dar atelierul său nu era nicidecum cel mai mare din oraş, şi nici Terențiu nu se remarca printr-o măiestrie deosebită în meşteşugul olăritului. Munca în atelier era condusă mai mult de soția sa, iar de partea comercială se ocupa un sclav cilician, pe nume Knops. În atelier, Terențiu nu putea fi zărit decât foarte rar, mai des îl puteai întâlni pe stradă, ori prin cârciumi. Ca staroste al breslei olarilor, avea mult de alergat de colo-colo şi de vorbit cu numeroase persoane. Ba intervenea în interesul afacerilor sale la autoritățile municipale ori la consilierii regelui Mallukh, ba trebuia să reprezinte breasla la o ceremonie oficială, ori să organizeze una

dintre serbările ei.

Era un bărbat în jur de patruzeci de ani, blond-roşcat, cu pielea roz, spălăcită, faţa lată, buza de jos groasă, ochii miopi, cenuşii, puţin grăsuţ, dar, luat în ansamblu, impunător şi foarte roman ca aspect. Breasla olarilor era mândră de starostele ei. Nu numai pentru că se născuse în oraşul Roma, ci mai cu seamă fiindcă arăta distins şi impunător şi, ca un om cu oarecari preocupări spirituale, era un iscusit orator. Vorbea latina cu un accent frumos, ca la Roma, cunoştea şi greaca şi arameica, deşi pronunţarea grupului *„th”*, care în ambele limbi apărea frecvent, îi provoca dificultăţi. Ce-i drept, unii găseau că-i cam plăcea să se audă vorbind şi, într-adevăr, dacă torentul puternic al vorbelor sale se dezlănţuia, nu era deloc uşor să-l opreşti. Dar, incontestabil, făcea impresie. Ştia să-şi dea aere şi să discute cu domnii cei mari; ba putea chiar să afişeze o mină arogantă şi nemulţumită care îi intimida pe interlocutori. Se pricepea să organizeze serbări. Era mai ales meritul său că la marea sărbătoare din martie a meşteşugarilor, breasla olarilor avea un succes deosebit. În această îndeletnicire îi era de folos cultura sa. Cunoştea pe de rost pasaje lungi din clasicii elini şi romani, ştia să facă paradă cu citate, se interesa de teatru, şi reprezentaţia festivă anuală a olarilor, a cărei organizare cădea în sarcina sa, atrăgea multă lume. Toţi cei care în Edessa aveau ceva comun cu meseria de olar erau mândri de acest conducător reprezentativ. Până şi ucenicii, deşi în atelierele lui Terenţiu mâncau multă bătaie, preferau să lucreze la el, decât la stăpâni mai blânzi.

Impresia pe care o făcea Terenţiu era cu atât mai mare cu cât în jurul persoanei şi soartei sale plutea un mister. Venise la Edessa cu unsprezece ani în urmă, rupt, jalnic, cu o barbă blond-roşcată neîngrijită. Pe vremea aceea se putea crede despre el că „îşi suflă nasul în palmă”, după cum se spune despre meseriaşi, într-o

zicală grecească. Nimeni nu putea să prevadă în Terenţiu din acea vreme pe starostele de mai târziu al breslei. Cei care cunoşteau Roma povesteau că atelierele lui Terenţiu se bucuraseră acolo de un bun renume, până şi curtea imperială se afla printre cumpărătorii produselor sale, ba se mai zvonea că Terenţiu avusese la curtea lui Nero relaţii personale misterioase.

Atât Terenţiu, cât şi familia, soţia lui, Caia, şi sclavul Knops, păstrau tăcere asupra trecutului său din Roma. Cel mult, atunci când Terenţiu se afla într-o deosebit de bună dispoziţie, de pildă după o cuvântare reuşită, ori după o serbare izbutită a breslei, dădea să *se* înţeleagă cât de neînsemnat îi pare un astfel de succes, dacă-şi aminteşte de vremea când frecventa curent reşedinţa imperială; dar, mai mult decât o aluzie atât de vagă, nimeni n-a reuşit să audă vreodată din gura lui.

Cu olarul Terenţiu se întâmplaseră la Roma, în realitate, următoarele:

Tatăl său fusese sclav la familia lui Varro. Bătrânul Varro îl eliberase pe acest sclav isteţ şi îi înjghebase un atelier de olărit. Dar fiului său, Terenţiu, nu-i plăcea să modeleze lutul; era atras de domenii superioare ale spiritului, de teatru şi politică. Dacă vorbea despre treburi publice ori despre artă, prietenii îi lăudau inteligenţa şi profunzimea judecăţii, şi găseau că era prea înzestrat pentru a rămâne un simplu olar. În consecinţă, Terenţiu nu se interesa de atelier nici în timpul vieţii tatălui său şi cu atât mai puţin după moartea acestuia. Atelierul se duse repede de râpă. Pe măsură ce averea se topea, prietenii pierdură din entuziasmul de mai înainte şi nimeni nu-l mai răsplătea cu admiraţie, sau chiar cu bani, pentru cuvântările sale iscusite şi lungile citate. Nu este deci de mirare că cel ce la douăzeci şi doi de ani arătase îmbuibat, robust, deşi nu prea impunător, spre treizeci avea o faţă spongioasă, măcinată, aproape spiritualizată din cauza amărăciunii.

Şi atunci s-a descoperit un lucru cât se poate de

straniu. Şi anume, că faţa lui Nero, care timp îndelungat arătase uscăţivă, încadrată de o barbă roşietică, după ce împăratul se îngrăşase şi, la vârsta de douăzeci şi opt de ani, îşi răsese barba – acum, aşa despuiată, faţa lui părea schimbată: puhavă, blazată, aproape tot timpul posomorâtă. Şi într-o bună zi, în timp ce Terenţiu făcea senatorului Varro obişnuita vizită matinală de curtoazie, Varro constată cu uimire că olarul necăjit semăna leit cu împăratul obez şi veşnic ursuz. La fel îşi încrunta şi Nero sprâncenele deasupra ochilor miopi, la fel îşi împingea înainte buza groasă de jos. Senatorului Varro îi veni o idee. Pretenţiosul Nero cerea mereu noi distracţii; Varro îi ordonă olarului să se prezinte la palat pentru a-l înfăţişa împăratului.

Prezentarea nu era totuşi lipsită de primejdie pentru Terenţiu. Dacă împăratul s-ar fi întâmplat să fie prost dispus, sosirea lui ar fi putut să plătească scump acest straniu capriciu al naturii.

Însă experienţa reuşi. Ce-i drept, Nero nu voia ca alţii să observe că exista în lume o sosie a feţei împărăteşti, de aceea porunci ca Terenţiu să-şi schimbe pieptănătura şi să rămână pe Palatin, nevăzut de nimeni, până îi va creşte barba. Dar, în rest, îl amuza această asemănare puţin obişnuită. Mai mult chiar. Nu se mulţumi cu o singură înfăţişare. Chemă olarul pe Palatin şi a doua oară, şi apoi încă de multe ori. Acolo îi fu rasă barba din nou, frizerul lui Nero îl aranjă şi împăratul se desfăta privindu-l pe Terenţiu cum îi imita mersul, gesturile, intonaţia. Îl corecta dacă i se părea că ceva nu se potriveşte. De mai multe ori porunci să-i fie adusă şi maimuţa preferată pentru a participa şi ea la joc, şi când olarul şi maimuţa îl imitau, sala răsuna de râsul vesel al împăratului.

Pe Terenţiu întâlnirile cu împăratul îl răscoliră profund. De atunci încolo i se întâmpla adesea să zâmbească misterios, fericit. Ştia el din totdeauna că toanele răuvoitoare ale soartei nu-l vor putea împiedica

o veşnicie să se ridice prin capacităţile sale. Se gândea des la un vis pe care-l avusese mama sa în timpul când îl purta în pântec. În acest vis ea trebuia să urce un munte înalt. Era o ascensiune grea, simţea cuprinzând-o durerile naşterii şi voia să se aşeze. Dar, o voce îi porunci: „Urcă mai sus!" Ea ascultă, apoi, sleită de puteri, voi iar să se odihnească, dar auzi aceeaşi voce, şi numai când ajunse în apropierea culmilor îi fu dat să-l nască. Proorocul a interpretat visul în sensul că pruncul pe care-l va naşte va ajunge la mari demnităţi. Din acest motiv i se şi dăduse numele pretenţios de Maximus.

Pe Palatin a fost insistent sfătuit, sub ameninţarea pedepsei capitale, să păstreze deplină tăcere asupra întâlnirilor lui cu împăratul. Era totuşi probabil ca sclavul Knops să fi bănuit ori să fi ştiut ceva; absenţele îndelungate, misterioase, ale stăpânului său, cât şi comenzile pe care Palatinul le plasă pe neaşteptate micului atelier ruinat nu puteau să nu-i trezească nedumeriri. Iar în faţa soţiei sale autoritare şi inteligente, pe nume Caia, lui Terenţiu îi era pur şi simplu imposibil să păstreze secretul. La insistenţele ei, i-a împărtăşit întâmplările de pe Palatin. Dar până şi cu ea vorbea despre toate acestea rar, în silă, misterios şi niciodată pe deplin sincer. Nicicând n-a recunoscut în faţa ei, şi numai arareori sieşi, că-i erau pe plac invitaţiile la reşedinţa împăratului; mai de grabă încuviinţa, printr-o tăcere îmbufnată, când ea îi ocăra pe nemernicii care loveau în demnitatea lui de om. În realitate însă jocul de pe Palatin li devenea tot mai mult o necesitate. Asemănarea cu împăratul îl făcea fericit şi în adâncul conştiinţei se contopea din ce în ce mai mult cu rolul său.

Până veni o schimbare bruscă. În acea zi mohorâtă când s-a răsculat garda, împăratul căzu într-o letargie periculoasă, şi credincioşii săi îl chemară la Palatin pe olarul Terenţiu ca să-l înveselească. Abia îl răsese frizerul şi-l pregătise în felul obişnuit, când împăratul se

hotărî pe neaşteptate să părăsească palatul şi să se mute în parcul servilian. Olarului Terenţiu, care aştepta într-una dintre încăperile servitorilor, nu-i mai dădea nimeni atenţie; fu uitat în palatul pustiu. Noaptea târziu, văzându-se lăsat în voia soartei, omul, cuprins de spaimă, ieşi tiptil din reşedinţă, pentru a se furişa acasă. Străzile erau pustii, nimeni nu îndrăznea să iasă din casă de teama unor noi ciocniri. Deodată auzi în apropiere zăngănit de arme. Terenţiu se piti în umbră. Dar prea târziu. Fu înşfăcat de ostaşi înarmaţi, trupe ale Senatului, care-l urmăreau pe fugarul Nero. El îi asigură, tânguindu-se, că nu este împăratul Nero, ci olarul Terenţiu. Ostaşii nu voiră însă să-i dea crezare; întărâtaţi de comportarea laşă a celui faţă de care au manifestat timp atât de îndelungat o venerație divină, s-au năpustit asupra lui şi era cât pe aici să-l ucidă. Cu mare greutate reuşi Terenţiu să-i determine să-l conducă acasă. Acolo, Caia îşi identifică soţul care tremura ca varga, pe jumătate mort.

Chiar de la început femeia fusese îngrijorată din pricina vizitelor de pe Palatin. Acum, de teama măsurilor pe care Senatul le-ar putea lua împotriva favoriţilor lui Nero, ea îl convinse pe Terenţiu, care nu-şi revenise încă de pe urma spaimei prin care trecuse, să fugă de îndată din Roma. În zori de zi se furişară la casa lui Varro, protectorul lor. Senatorul plecase încă în timpul nopţii din oraş, spre Orient, li s-a spus aci. Într-un suflet o luară pe urmele lui şi trecură împreună cu el frontiera răsăriteană.

Dar toate acestea aparţineau trecutului îndepărtat, şi ei trăiau acum în siguranţă şi oarecum în bunăstare în acest oraş alb şi totodată colorat, Edessa. Matroana Caia încerca un sentiment de mândrie când îşi amintea cât de energic a procedat cu Terenţiu al ei, luându-l pe sus şi scoţându-l din primejdioasa Romă. Ce-i drept, nu se simţea tocmai bine, aici, printre barbari. Burnusurile şi veşmintele de un alb murdar ale acestei populaţii ce

se asemăna cu maimuțele, şi care în parte avea pielea smeadă, nu-i erau pe plac, mâncarea nu era pe gustul ei, pe sirieni şi pe greci îi socotea perfizi, pe arabi şi pe evrei împuțiți şi superstițioşi, iar pe perşi, nebuni. Nu va învăța niciodată graiul încâlcit al acestor ființe grosolane, vorba peltică şi repezită a sirienilor, lălăitul gutural al arabilor, nu se va obişnui niciodată cu acest mediu sălbatic, cu oamenii de culoare, cu peştii sfinți, cu altarul Taratei şi cu simbolurile sale necuviincioase, cu maimuțele şi cămilele, cu deşertul care se întindea spre sud, plin de mistere.

Terențiu, în schimb, părea că se adaptase repede modului de viață din Levant. De atelier se interesa şi mai puțin ca la Roma; Caia şi sclavul Knops se ocupau de aceste treburi. Personal, se agita plin de importantă şi mister, organiza reprezentații ale breslei, ținea cuvântări politice. Aici nu prea se dădea atenție felului greşit în care pronunța acel „th"; avea un auditoriu atent, recunoscător. Ce-i drept, în fața soțului, Caia mai suduia Orientul blestemat, dar, văzându-l cum păşeşte impunător pe străzile deluroase ale Edessei, salutat de numeroşi trecători, cu toată înfățişarea lui trufaşă, nemulțumită, femeia avea totuşi impresia că se simte la largul său ca un peşte în eleşteu! sfânt al zeiței Tarate, şi de dragul lui uita de neplăcerile pe care Levantul i le pricinuia.

Îți realitate, firea lui ursuză ascundea mult mai multă amărăciune decât bănuia ea. Terențiu se simțea îmbătrânind fără ca prețioasele sale talente să fi fost apreciate după merit. Ce mare ispravă mai era şi asta, să fii socotit o persoană importantă, aici, printre barbari, de către o mână de meseriaşi murdari, inculți? Da, perioada lui de înflorire a fost pe vremuri, la Roma. Îşi amintea cu multă nostalgie orele de pe Palatin. Înainte de toate, o anumită întâmplare din acea vreme i se contura cu tot mai multă ascuțime în minte. Căci, într-una dintre zile, Nero şi-a permis gluma de a-l pune

pe olarul Terenţiu să citească, în locul lui, mesajul lui în faţa Senatului. Şi iată-l pe olarul Terenţiu în faţa „părinţilor aleşi", în purpura imperială, rostind mesajul împăratului în faţa senatorilor încremeniţi într-o tăcere supusă şi umilă. Acum, la Edessa, apariţia sa de pe vremuri în faţa Senatului i se părea a fi fost încoronarea vieţii sale. Uitase de mult că, cel puţin la început, fusese stăpânit de o teamă jalnică, i se înmuiaseră picioarele, simţise un gol în stomac şi avusese dureri cumplite în abdomen. Acum îşi amintea doar că în timpul cuvântării devenise treptat mai încrezător în sine. Vedea înaintea sa feţele respectuoase ale senatorilor, care toţi îl socotiseră a fi adevăratul Nero, şi pe bună dreptate; fusese cu adevărat Nero.

I-a fost greu să păstreze pentru sine nemaipomenitul eveniment, dar reuşise să-şi stăpânească amorul-propriu şi nu se destăinuise nici soţiei Caia. Nu numai din motivul că limbuţia ei putea avea drept consecinţă pedeapsa capitală ci, înainte de toate, fiindcă se temea că această clipă măreaţă ar putea pierde din strălucire şi s-ar mânji dacă ar împărtăşi-o unei persoane atât de neimportante ca soţia sa. Fără îndoială că soţia n-ar fi văzut în această întâmplare nimic altceva decât o glumă neobrăzată pe care împăratul şi-a permis-o faţă de Senatul său şi pericolul care-l ameninţa pe el, biet instrument al acestei glume. N-ar fi văzut în el decât maimuţa lui Nero şi n-ar fi înţeles niciodată că, atunci, în faţa Senatului, în clipele acelea, el a fost adevăratul Nero. În consecinţă, a rezistat tentaţiei şi n-a povestit nimic Caiei, perseverând în tăcere.

Şi continua să tacă şi la Edessa. Doar uneori îl asalta prea dureros nostalgia după cele pierdute. Atunci căuta singurătatea şi-şi repeta sieşi, încă o dată, apariţia în faţa Senatului. Cel mai mult îi plăcea Labirintul, acea grotă uriaşă, săpată în stânci pe malul fluviului Skyrtos, cu nenumăratele lui coridoare şerpuitoare, cu încolăcitele-i trepte, galerii şi încăperi. Trei mii de

asemenea încăperi se zvonea că numără Labirintul şi că în ultima dintre ele, cea mai tainică, ar fi trăit în timpurile străvechi fiul monstruos al zeului-taur, Labyr, şi el jumătate zeu, jumătate taur, care se hrănea cu băieţii şi fetele pe care-i smulgea ca jertfe populaţiei. Mai târziu, bolţile uriaşe au servit drept morminte regilor de pe timpuri, şi spiritele acestora mai sălăşluiau acolo. Labirintul era învăluit în mister şi groază şi cel care, neprevăzător, fără a-i cunoaşte încâlcita construcţie, ar fi îndrăznit să pătrundă prea adânc în el, ar fi putut în adevăr să nu mai găsească ieşirea şi să piară. Terenţiu iubea acest loc şi se înfunda în el din ce în ce mai mult; în adâncurile lui adiau măreţie şi mister şi, treptat, se orienta în aceste coridoare încâlcite mai bine decât oricine. Aici, unde rătăceau umbrele marilor regi, el îndrăznea din nou să fie Nero, ţinea cuvântări unui Senat invizibil, şi când pereţii aduceau ecoul surd şi cavernos al cuvintelor sale, simţea apropierea zeilor.

Câţiva băieţi se încumetaseră odată să pătrundă în timpul jocului mai adânc în peşteră. Auziră o voce înfundată venind din depărtare şi fugiră înspăimântaţi. La intrare, rămaseră în aşteptare, stăpâniţi de teamă dar şi de curiozitate. Când îl văzură însă ieşind din peşteră pe olarul Terenţiu, spaima aşteptării se transformă în râsete, începură să-i imite atitudinea îngâmfată, mersul maiestuos şi, luându-i-o înainte, îl zeflemisiră imitându-i vocea groasă. Atunci Terenţiu fu cuprins în aşa măsură de ruşine, de scârbă, de sentimentul goliciunii şi lipsei de. perspectivă a vieţii sale prezente, încât ar fi preferat să se refugieze» iar în peşteră şi să moară acolo.

După această experienţă, hotărî să uite Palatinul pentru totdeauna. Învăţa cu febrilitate pe de rost texte din clasici, se ocupa cu o energie înverşunată de treburile breslei şi reuşi să nu-şi mai amintească, decât rar, de Roma.

IV.
ÎNTINDILĂ SE ÎNTINDE

La sfârşitul lui aprilie, în cursul obişnuitei sale călătorii de inspecție, guvernatorul Ceion îşi anunță sosirea la Edessa, pentru a trece în revistă garnizoana romană, pe care oraşul era obligat s-o accepte potrivit „Tratatului de prietenie" încheiat cu împăratul roman.

Concepțiile lui Ceion asupra Orientului deveniseră şi mai rigide în scurtul răstimp de când îşi exercita funcția. I se spusese că nu va putea stăpâni Orientul aplicând tradiționalele metode de forță ale Romei; țara se sustrage oricărui atac prin supleţea şi netezimea sa de țipar. Era adevărat că romani de nădejde ca Pompei, Crassus şi mulți alții şi-au rupt dinții în trupul acestui Orient în aparență molatic. Dar, dacă pe atunci metodele de forță au fost prea directe, azi, având în spate provincia pacificată a Siriei şi şapte legiuni, puteai să-ți permiți să arăți acestei afurisite gloate orientale pumnul roman. „Sunt curios, scumpul meu Ceion, îi spusese împăratul Titus pe Palatin, surâzând sceptic la audiența dinainte de plecarea la post, cum te vei descurca acum în Orientul nostru îndrăgit." Ceion se încordă. „Pe Jupiter, maiestate: Ceion se va descurca!"

Oraşul Edessa făcu reprezentantului imperial o primire rezervată, dar respectuoasă. Regele Mallukh trimise daruri, covoare, perle, sclavi şi sclave alese. Mic de statură cum era, Ceion primi manifestările de curtoazie ale autorităților în picioare, în obişnuita-i poziție rigidă. Cu greaca sa dură hurui cuvenitele răspunsuri politicoase.

Varro, care curând după vizita de prezentare la guvernator se retrăsese din nou la moşia sa de lângă Edessa, aştepta într-o tensiune plăcută să vadă cum îl va întâmpina acum vechiul său prieten-duşman; dar

nici la recepțiile oficiale şi nici în timpul inspectării trupelor nu s-a ivit prilejul pentru o nouă discuție. Abia a treia zi, seara târziu, după un banchet pe care Ceion l-a oferit notabilităților din Edessa, timp de o oră au rămas în doi.

Se aflau în aripa palatului pe care regele Mallukh îl pusese la dispoziția guvernatorului, într-o încăpere mică, aranjată în maniera arabă, cu covoare artistic lucrate, cu statuete ale unor curioase zeități-stele, cu inscripții în limbi necunoscute, cu ornamente şi miros greu de tămâie plutind în aer. Varro se potrivea bine acestui mediu, dar micul guvernator care, țeapăn, se tot căznea să pară mai înalt, cu aspectul său pronunțat roman, părea străin, aproape ridicol şi se simțea jenat. Varro îi spuse consolator că, la început, oricui îi este greu să se obişnuiască cu viața din Antiohia, dar că, treptat, fiecare ajunge să îndrăgească Orientul. Lăudă calitățile Orientului, ale Levantului său: viața uşoară, opulența ei. Îşi aminti de ieşirea violentă a guvernatorului împotriva cartierului vilelor, Daphne, suburbia Antiohiei.

— Admit, îşi apăra el oraşul, că Daphne este cu adevărat impudic. Dar nu este oare măreață tocmai această suverană impudicitate cu care, aici, se etalează şi se slăvesc instinctele naturale?

Ceion nu răspunse. Suferea vizibil din cauza miresmelor grele care umpleau încăperea şi ceru să fie date ia o parte draperiile pentru a primeni aerul. Acum Varro avea frisoane, iar Ceion se simțea mai la largul său.

— Ar fi poale totuşi oportun, scumpul meu Varro, zise el întrerupând tăcerea, dacă te-ai despărți, cel puțin pentru un timp, de acest Daphne al domniei-tale şi te-ai întoarce în Roma.

— Am să meditez îndelung şi serios asupra propunerii, răspunse Varro surâzând. Acesta este de altfel un răspuns, adăugă el bine dispus, pe care îl vei

auzi aici în Orient, încă de multe ori.

Petele de pe faşa guvernatorului deveniră mai roşii, gluma părea că-l intrigă. Se întinse puțin şi, luându-şi parcă un elan interior, zise sec:

— După cum ştii, scumpul meu Varro, mâine mă întorc în Antiohia. Ți-aş fi recunoscător dacă am reglementa problema contribuției cu privire la impozitul de inspecție, încă în timpul prezenței mele la Edessa.

— Adică în seara aceasta? făcu Varro surâzând.

— Da, zise guvernatorul pe un ton rece.

Varro, care stătea în felul lui dezinvolt oriental, se aşează şi mai comod, cu picioarele încrucişate.

— Problema, spuse el molcom, se discută de atâția ani şi socot că pentru visteria provinciei imperiale Siria nu înseamnă nimic aceşti şase mii ai mei.

— Ți-aş fi totuşi foarte îndatorai, stărui cu rigiditate Ceion, dacă te-ai putea decide acum.

Varro îşi clătină capul mare, cărnos, şi îl privea stăruitor pe Ceion cu ochii săi căprui, alungiți. Cine era cel care stătea aici, în fața lui? Întindilă, colegul său de şcoală ori guvernatorul imperial, reprezentantul actualului regim mărginit, naționalist, duşman al Orientului? Răspunse pe un ton de conversație uşoară:

— Cu riscul de a-ți pricinui supărare, binefăcătorul şi prietenul meu, sunt nevoit să refuz a-ți da pe loc un asemenea răspuns. Aici în Levant, adăugă el împăciuitor şi glumeț, am devenit pe jumătate oriental, adică pe de-a întregul şovăielnic.

Dar Ceion stărui cu o încăpățânare inflexibilă:

— Trebuie totuşi să te rog să-mi răspunzi, în felul roman, clar şi neîntârziat. Am cerut să mi se raporteze cazul încă o dată, am verificat scriptele personal. Tot ce se poate spune în jurul problemei a fost spus de zeci de ori. Am declarat colaboratorilor mei că nu mă voi întoarce în Antiohia fără un răspuns limpede din partea domniei-tale.

Varro păli uşor. Nu era Întindilă, ci Roma cea nouă

care vorbea aci. Mai stăteau încă amândoi aşezaţi; Ceion cel mărunţel, foarte drept, pe perna arabă joasă.,

— Şi ce-ai face, scumpul meu Ceion, întrebă Varro încă prieteneşte, dacă aş zice nu?

Guvernatorul îşi strânse buzele. Apoi răspunse răspicat, milităreşte, dar nu violent:

— În acest caz ar trebui, din păcate, să te dau în judecată.

Ceea ce simţi Varro, pentru o fracţiune de secundă, era mai mult o stupefacţie nemărginită decât supărare. Dar, se stăpâni de îndată şi îşi impuse să fie rezonabil, să judece logic. „Aşa stă deci chestiunea, gândi el. Iată că totuşi nu Roma este cea care vorbeşte aici, ci Întindilă. Şi s-a întâmplat tocmai de ce m-am temut încă în Antiohia., Întindilă, molâul, s-a lăsat antrenat într-o prostie. A întrecut fără voie măsura. Acum îi este greu să dea îndărăt. O să mă dea cu siguranţă în judecată şi dacă nu mă prezint va trimite armata. Ar fi o nebunie, dar Întindilă are s-o facă. Aşa lunecă omul spre aventurile cele mai nesăbuite. Dar eu nu-l voi urma pe această cale. Nu-mi pierd calmul. Raţionez. Iar raţiunea-mi dictează să cedez. Voi ceda deci. De data aceasta."

— Întrucât domnia-ta, prietenul şi binefăcătorul meu. acorzi acestei chestiuni o asemenea importanţă, zise el cu supunere ironică, îţi voi trimite cei şase mii de sesterţi. Pregăteşte, te rog, chitanţa.

Cele două notabilităţi mai discutară câteva minute despre lucruri indiferente, apoi îşi urară" noapte bună şi se despărţiră. „Pentru cele şase mii vei plăti cu vârf şi îndesat, Întindilă, sau oricine ar fi", hotărî Varro, în timp ce se lăsa transportat acasă, pe drumurile povârnite ale Edessei.

V.
VARRO FĂUREŞTE UN PLAN

A doua zi, dis-de-dimineață, trimise guvernatorului cei şase mii de sesterți. Aşteptă cu nerăbdare reîntoarcerea curierului. Da, Ceion luase cele şase mii, omul aduse chitanța. Varro examina documentul, avid, cu o stranie satisfacție. Citi textul cu voce tare, surâzând maliții os: „L. Ceion, guvernator al provinciei imperiale Siria, confirmă a fi primit de la T. Varro şase mii de sesterți, drept impozit de inspecție". Apoi fiind încă în pat, dictă secretarului său un înscris prin care făcu plângere la Senatul roman împotriva nedreptei impuneri duble. Şi încă înainte de a i se fi uscat semnătura, trimise prin curier special protestul la Roma.

După ce termină cu aceasta, primi mulțimea clienților care aşteptau să asiste la ceremonialul ce însoțea în fiece dimineață scularea lui Varro din pat. Flutură în fața lor chitanța lui Ceion, o întinse în dreapta şi în stânga spre a fi citită, o citi el însuşi hohotind.

— Noul guvernator, râse el, este o figură. Ar fi fost în stare să mă ia pe sus cu armata dacă n-aş fi plătit.

Scrută fețele oamenilor săi pentru a le observa reacția. Aceştia păreau încurcați, neştiind ce se aştepta de la ei. Unii râdeau silit, alții afişau indignare, toți erau zăpăciți. Varro, după ce se sculă, se amestecă printre ei; îl bătea pe umăr ba pe unul, ba pe altul, tot repetând:

— Da, guvernatorul cel nou e un om dur. Şi cerceta efectul.

Când era pe punctul de a-şi concedia oamenii, privirea lui căzu asupra unui bărbat pe care-l trecuse cu vederea până atunci. Bărbatul stătea ursuz, îngâmfat, cu sprâncenele ridicate, deasupra ochilor miopi, cenuşii, mai de grabă mirat decât indignat, cu buzele exprimând oarecum dispreț. Şi acum, ca şi în dimineața aceea, în urmă cu paisprezece ani, Varro fu uimit de această față trufaşă şi îmbufnată, cu pielea rozăpalidă şi părul blond-roşcat. Da, tocmai aşa arătase împăratul Nero,

împăratul lui, când cele auzite nu-i erau pe plac. Tocmeli în acest fel ar fi privit el insulta, dacă ar fi fost încă pe această lume, iar Varro ar fi avut posibilitatea să-i relateze despre cele întâmplate. În acelaşi fel, îmbufnat şi provocator, îşi împingea înainte buza inferioară, groasă, parcă spunând: faceți ce vreți, pe mine nu mă atinge nimic din toate acestea.

Varro îşi aminti cât de mult se distrase Nero urmărind arta de a imita a acestui individ, cum l-a făcut să țopăie împreună cu maimuța sa, şi zâmbi în sinea lui. Dar, încă înainte ca acest zâmbet să-i fi apărut pe față, îl şi opri, şi pentru o fracțiune de secundă fața sa expresivă încremeni aproape într-o mască.

Şi în această secundă întrezări multe.

Apoi, se întoarse iarăşi către protejații săi. Atrase acum în discuție, în mod discret, şi pe omul cu ochii miopi, de culoare cenuşie. Începu să manifeste interes față de soarta lui. Un interes susținut. Şi până la urmă etală în fața modestului olar, care trăia din mila lui, tot farmecul meşteşugit de care se folosea de obicei numai față de regii orientali şi clericii de rang înalt ori, cel mult, fală de femei.

Şi află de la el, cu viclenie, toate gândurile lui ascunse. Reuşi, prin măguliri, să dezlege limba lui Terențiu în aşa măsură încât acesta îi vorbi ca de la egal la egal, îi expuse concepția lui despre viață, politică, artă. Inima lui Terențiu aparținea teatrului. În discuție a fost amintit şi actorul Ioan din Patmos, care se retrăsese de mult de pe scenă şi trăia la Edessa ca persoană privată. Terențiu îl văzuse cu ani în urmă pe Ioan, în Antiohia, în rolul lui Oedip. Personal, declară Terențiu fără înconjur, a rămas dezamăgit de mult lăudata artă a acestuia. El însuşi e pasionat de literatură şi de teatru – după cum ştie de bună seamă protectorul său, senatorul – cunoaşte pe de rost pasaje lungi din clasici, a meditat timp îndelungat asupra lui Oedip şi are o reprezentare precisă asupra felului în care ar trebui,

spre pildă, rostit marele monolog al lui Oedip, care începe astfel: „Ceea ce aci s-a întâmplat este pe de-a-ntregul drept. Şi n-ai să mă poți convinge niciodată de contrariul.” În timp ce pălăvrăgea astfel, Terențiu deveni deodată sfios, temându-se că fusese prea îndrăzneț şi că senatorul ar putea să râdă de el, ori poate să zâmbească. Dar, nu se întâmplă nimic asemănător. Varro îl asculta cu o mină serioasă şi îl invită la masă, pentru una dintre următoarele zile, spre a-i expune mai amplu ideile sale şi, înainte de toate, opinia sa despre interpretarea corespunzătoare a acelor versuri din Oedip.

Terențiu, aproape buimăcit de atâta fericire, era totuşi puțin îngrijorat. Nu că l-ar fi mirat interesul pe care l-a manifestat senatorul, căci avea cultură şi idei personale interesante. Dar, când îi vorbea, un domn cu acest rang simțea întotdeauna, împotriva voinței sale, respect, supunere, puțină teamă; la urma urmelor tatăl său fusese încă sclav în familia lui Varro. Şi acum, când Varro însuşi îl invită pentru zilele următoare să ia masa cu el şi să-i explice mai pe larg opiniile sale, entuziasmul se împletea în el cu o frică sufocantă, aproape ca pe vremuri când îl chema Nero la palat.

Varro, după ce şi-a concediat protejații, mai luă o dată în mână chitanța privitoare la cei şase mii de sesterți plătiți ca impozit de inspecție, o privi de la distanță, cu brațul întins, căci începea să devină presbit, şi şi-o întinări în minte, literă cu literă. Apoi pe dosul chitanței deschise două rubrici, cu un scris foarte mărunt: „profit” şi „pierdere”, şi înregistra la rubrica profit: „o idee”. Apoi deschise o uşă mică, bine mascată în perete, şi scoase de acolo o casetă. Nu era mare, dar foarte prețioasă, o lucrare a lui Myrrhon, cu incrustații reprezentând faptele argonauților. Oriunde s-ar fi aflat Varro o purta mereu cu el. Deschise caseta, scoase hârtiile pe care le conținea, mângâindu-le afectuos. Printre ele se afla o scrisoare deosebit de confidențială a

lui Nero şi nişte versuri, pe care împăratul i le dedicase lui; se mai afla aici o scrisoare a decedatului rege al parților, marele Vologes, în care domnitorul îi exprima lui Varro admirația şi recunoştința pentru înțelepciunea cu care. acesta contribuise la terminarea războiului dintre Roma şi parți. Se mai găseau, de asemenea, şi câteva rânduri intime ale comandantului de oşti Corbulo, care condusese acel război de partea romanilor şi, deşi învinsese, avusese un sfârşit lamentabil, şi multe altele. Alături de aceste scripte, foarte scumpe lui, Varro puse acum chitanța lui Întindilă, surâzând; apoi închise caseta şi o aşează la loc.

Între timp, Terențiu se întoarse acasă, în Ulița Roşie. Se străduia să-şi ascundă atât sentimentul de trufie cât şi de îngrijorare în fața soției sale Caia şi a sclavului Knops. Se mulțumi să le povestească, cu o mândră indiferență bine mimată, cât de surprins a fost Varro de pregătirea sa politică şi literară; l-a invitat chiar la masă pentru a discuta mai temeinic cu el. Caia, dură şi sceptică de felul ei, spuse că ar trebui să aibă grijă, să nu intre iar în vreo încurcătură. Ea auzise că între Varro şi guvernator s-a iscat o ceartă şi în această situație un om mărunt ca Terențiu ar trebui să se țină cât mai departe. Terențiu ascultă indispus cum propria sa soție îl numise un om mărunt.

De altfel femeia n-a avut dreptate. Masa lui Varro s-a desfăşurat cât se poate de plăcut. Senatorul a ascultat cu interes, concepțiile politice ale protejatului său, l-a pus să-i recite versurile despre Oedip orb, l-a lăudat ca un cunoscător, şi Terențiu a plecat de la el foarte mulțumit.

VI.
TERENȚIU SE METAMORFOZEAZĂ

În oraşul Edessa circulau zvonuri din ce în ce mai insistente că la reşedinţa guvernatorului roman, în Antiohia, s-au stârnit vânturi noi, prevestitoare de furtună. Lumea era îngrijorată şi supărată pentru faptul că cel mai de vază cetăţean al statului Edessa, Varro, a fost constrâns să plătească impozite duble. Ce va avea să devină comerţul oraşului Edessa cu provincia Siria dacă asemenea duble impuneri vor fi ridicate la rang de principiu? Se mai spunea că noul guvernator voia să întărească garnizoanele romane din Edessa, Samostata, Carrhe, Palmira pentru a îngrădi şi mai mult suveranitatea, îndoielnică şi până atunci, a micilor state din Mesopotamia.

În aceste împrejurări, protejaţii şi ceilalţi agenţi ai lui Varro nu trebuiau să depună eforturi deosebite pentru a determina populaţia ţării dintre cele două fluvii să înceapă a face comparaţii amare între actualii stăpâni, împăratul Titus şi funcţionarii săi, şi bunul împărat Nero, pe care îl mai deplângeau încă. Cât de mult favorizase decedatul împărat Orientul, cât de mult promovase el prin donaţii şi privilegii relaţiile culturale şi comerciale cu Mesopotamia şi Siria. Fusese un adevărat împărat, iubit chiar şi numai pentru fastul pe care-l etala atât el, cât şi miniştrii, generalii şi guvernatorii săi. Luxul jocurilor organizate de el, faptul că apărea personal pe scenă în faţa întregii populaţii îi câştigaseră simpatii nemăsurate şi în ţara dintre fluvii, şi până departe, în regatul parţilor, lumea a fost încântată de promisiunea făcută de a-şi demonstra odată aptitudinile actoriceşti ş» în Orient. În eh lumea văzuse cu adevărat un al doilea Alexandru, care nu venea să subjuge Orientul, ci pentru a contopi cele două extremităţi ale lumii. Dimpotrivă, noii stăpâni, împăraţii flavi, n-au ascuns de la bun început că-i socoteau pe levantini barbari, apţi doar pentru a fi exploataţi în toate chipurile. Faptul că acum Roma l-a trimis în Siria pe

acest Ceion respingător era o nouă dovadă a relei-credințe a guvernului. Nostalgia după împăratul dispărut reînvie din nou. „Da, dac-ar mai trăi Nero, suspinau, visători, cei adunați pe înserate în jurul fântânilor şi noaptea prin cârciumi.

În timp ce asemenea vorbe se răspândeau cu iuțeala vântului între Eufrat şi Tigru, senatorul Varro îl invită a doua oară pe Terențiu la masă. De astă dată se aflau singuri. Varro era tăcut, adâncit în gânduri, preocupat. Îl trata pe Terențiu cu un respect deosebit, aproape ca pe un superior. Întrerupea convorbirea pentru a lăsa loc unor pauze apăsătoare. Deşi lui Terențiu îi plăcea îndeobşte atmosfera solemnă şi se simțea măgulit, fu cuprins totuşi, puțin câte puțin, fără voia lui, de un sentiment de neliniște.

După masă, la un pahar de vin, Varro, cu un surâs timid, şiret, confidențial, spuse deodată:

— Văd că preferi încă şi acum mixtura făcută după rețeta domniei-tale, oricărui alt fel de vin.

Încă dinainte el dăduse dispoziție să se amestece vinul Într-un fel deosebit, descoperit de împăratul Nero; acest amestec şi denumirea lui erau printre puținele vestigii rămase de la împărat, de care urmaşii săi nu s-au atins după căderea lui, şi oricine, printre care desigur şi Terențiu, cunoştea băutura şi denumirea ei. El îşi ridică privirea, fără să înțeleagă ciudatele cuvinte ale puternicului domn, iar tonul prietenos, supus, cu care erau rostite îl zăpăcea, îl uluia. Varro însă continuă pe acelaşi ton de devoțiune:

— Poate că-mi permit să fiu prea intim, dar nu mă pot abține să spun ceea ce de multe săptămâni mă apasă pe suflet şi mă înalță şi ceea ce acum mi-a devenit certitudine; anume, că-mi dau seama cine a fost cel care s-a refugiat atunci, după pretinsa moarte a împăratului Nero, la mine, sub protecția mea.

Era nevoie de o minte agilă şi rafinată pentru a sesiza subînțelesul acestei fraze neaşteptate, iar olarul

Terenţiu nu era omul care să fie dotat cu ea. Cuvintele lui Varro i-au răscolit însă cele mai adânci şi secrete unghere ale sufletului, ambiţia sa înflăcărată, nostalgia pentru timpurile măreţe de pe Palatin. Astfel că, în timp ce Varro vorbea Terenţiu simţi cum se trezeşte în el amintirea, cu greu ascunsă, a apariţiei sale măreţe în faţa Senatului şi renăscu speranţa că acele vremuri de glorie ar putea reveni. De aceea înţelese frazele obscure ale senatorului mult mai repede decât se aştepta acesta şi le sorbi cu toate fibrele sufletului său, se desfată cu sensul lor ce promitea parcă a fi aducător de fericire. S-a găsit cineva care l-a recunoscut, unul singur care a înţeles: cel ce avea atât de mult din carnea şi sângele lui Nero trebuia să fie Nero însuşi.

Copleşit încă de fericirea fără de margini a momentului, se trezi în el întreaga-i viclenie înnăscută care-i sugeră că era mai bine dacă se prefăcea, îngăduind doar mult mai târziu să i se cunoască adevăratul *eu.* Făcu în continuare pe prostul, zicând că nu înţelege unde vrea să ajungă marele său protector şi merse până într-acolo încât Varro se temea că nu-şi va atinge scopul. Senatorul mai făcu încă o ultimă încercare. Îşi cere smerit scuze, zicea el, dacă a încălcat discreţia la care se simte obligat faţă de oaspete. Dacă acesta apreciază că e încă prea devreme să arate romanilor întreaga-i strălucire, ori dacă intenţionează chiar să întoarcă spatele pe veci lumii din cauza nelegiuirii de a-l fi nesocotit el, Varro, îi cere iertare pentru îndrăzneala cu care a încercat să-i dezvăluie secretul.

De data aceasta Terenţiu era cel care se temea că, neintrând în joc, ar putea pierde momentul, şi prilejul unic ar putea să dispară pe veci. Dintr-odată deci nu mai era sfiosul de odinioară, ci surâdea cu vioiciune, binevoitor, şiret, aşa cum îl văzuse uneori pe împăratul Nero, se apropie de senator cu mersul lui Nero, îl bătu pe umeri cu gesturile lui Nero şi îi spuse cu accentul

specific, de neconfundat, şi eu acea îngâmfare indolentă a lui Nero:

— De ce, scumpul meu Varro, nu te-aş ierta?

Varro ştia că adevăratul Nero n-ar fi vorbit niciodată astfel, într-o asemenea situație. El ar fi folosit mai degrabă un citat grecesc, însoțindu-l de un anume gest al mâinii, de parcă ar fi vrut să îndepărteze, să înlăture ceva. Dar, cuvintele acestui om au venit atât de neaşteptate, şi vocea sa, accentul său, paşii defunctului Nero erau, subit, atât de copleşitor prezente în cameră, încât Varro se sperie şi îi fu teamă că ideea sa ar putea să fie prea bună şi cu consecințe de neprevăzut. Se reculese deci şi zise, trezit brusc la realitate, încheind convorbirea:

— Da, dragă Terențiu, cam asta ar fi.

În restul serii el a fost domnul cel mare, ca şi mai înainte, vorbindu-i ca unui protejat, condescendent şi rece.

Dar olarul Terențiu văzuse ce văzuse şi auzise ceea ce auzise. Era atât de sigur de cauza sa, încât brusca retragere e lui Varro nu-i mai putea atinge fericirea.

VII.
VARRO ÎŞI PERMITE O GLUMĂ

După ce senatorul Varro împinsese lucrurile până aici, găsi că era timpul să judece serios dacă era într-adevăr cazul să-şi realizeze planul. Era necesar, în primul rând, să stabilească ce şanse avea Nero al lui să se impună.

Da, avea şanse. Poporul nu crezuse niciodată că Nero murise cu adevărat. Împăratul era considerat ca prea deştept pentru a nu-i fi reuşit să scape de duşmanii săi.

Mai ales în Orient, exista convingerea că Nero se ascunde doar pentru a apărea din nou, glorios, într-o bună zi. Dacă acum. În această situație favorabilă, s-ar ivi un om cu înfățișarea lui Nero, dirijat de altul care cunoaşte spiritul lui Nero atât de bine ca el, dacă acest om şi-ar face apariția pe un teritoriu independent, unde Romei i-ar veni greu să pună mâna pe el, un asemenea om s-ar putea impune, fără îndoială, timp îndelungat şi va da mult de furcă guvernatorului provinciei de frontieră, poate chiar Palatinului.

Mijeau zorile când Varro cumpăni toate acestea, culcat pe pat; surâse, se întoarse pe partea cealaltă şi închise din nou ochii.

Dacă Nero al său va fi văzut dincolo de Eufrat, ce ar putea în acest caz să întreprindă Întindilă împotriva lui? Fireşte, Nero va fi destul de deştept pentru a se arăta cât mai rar în cadrul frontierelor siriene. El va provoca tulburări pe teritoriul provinciei, dar se va întoarce la timp în regiunile independente, unde va găsi sprijin în secret şi poate chiar şi ajutor pe față. Ce ar putea face Antiohia împotriva lui? Va trimite oare forțe militare pe teritoriile străine? Până şi Întindilă va cumpăni mult şi bine până va întreprinde o asemenea acțiune. La vremea respectivă s-au tocmit fără milă pentru fiecare soldat roman ori part care să aibă dreptul să se arate pe teritoriul acestor state tampon. De la Eufrat la Tigru distanța nu e mare. Dacă Roma ar trimite trupe peste Eufrat, acestea var risca să întâlnească trupe venite de dincolo de Tigru.

Varro se sculă. Se duse în picioarele goale la dulapul din perete, scoase caseta pe care o păstra acolo. Luă acea chitanță. Citi cu voce tandră, pentru a suta oară: „L. Ceion, guvernator al provinciei imperiale Siria, confirmă a fi primit de la T. Varro şase mii de sesterți drept impozit de inspecție”. Mângâie înscrisul, surâse, îl puse iarăşi la loc, introduse caseta în perete, se culcă iar.

Să-şi permită oare gluma? Ar fi o glumă savuroasă, tare, cu şanse de reuşită, dar afurisit de primejdioasă. Mai mult decât o glumă. Dar oare este în joc numai chitanța? Ori este vorba de Întindilă? Nu, nu este vorba nici măcar de propria lui persoană. Miza este Orientul, acest Orient grandios, năvalnic, plin de înțelepciune, complicat, pe care plutonierii brutali, mărginiți, de pe Palatin nu aveau voie să-l calce sub călcâiele cizmelor lor.

Varro îşi aminti de timpul când venise pentru prima dată în Siria, ca tânăr ofițer, în armata comandată de Corbulo. Se aflase în permanență în suita nemijlocită a renumitului conducător de oşti. Corbulo era, în fond, un cap sec, n-avea nici instinctul necesar şi nici mintea ascuțită; dar era adânc convins de capacitatea sa, ştia să comande ca nimeni altul, stăpânea tehnica comportării impunătoare a celui din naştere stăpân. Varro învățase multe de la el. De altfel reuşise să-l cunoască repede pe acest Corbulo, înțelesese că poate fi câştigat cel mai uşor prin manifestarea unei nelimitate admirații. Şi l-a câştigat. Curând ajunse ca el, tânărul începător, să-i sugereze bătrânului şi experimentatului comandant de oşti propriile sale idei, dirijând, în fapt, el politica din Siria. În acei ani s-a născut pasiunea sa pentru Orient, setea de a fi stăpân pe aceste meleaguri. Simțea o imensă plăcere să ducă tratative cu toți aceşti regi, preoți, comercianți din Orient, în stilul lor înflorit, molcom, să opună gândirilor lor întortocheate altele şi mai sinuoase pentru a-şi ajunge astfel scopul. De fapt, încă de pe vremea lui Corbulo, el, Varro, a fost cel ce a stăpânit în aceste ținuturi.

Varro se întinse în patul său, apoi se ghemui iar. Îşi aminti cum au încercat, cu unsprezece ani în urmă, aceşti Flavi să-l înlăture. Pentru că, odată, într-un bordel situat în spatele circului mare, amețit de băutură, îmbrăcase o prostituată cu purpura şi încălțămintea de senator, împăratul Vespasian

decretase că nu mai este demn să facă parte din Senat. Fără îndoială că întâmplarea a fost doar un pretext ridicol pentru țărănoiul de Vespasian, mereu dispus la glume grosolane.

Da! Flavii, defunctul Vespasian şi fiul său Titus au plătit scump această glumă. Domnii au ajuns să simtă de atunci pe pielea lor că un om isteț poate realiza mai mult de la Edessa decât de la Roma. Iar acum i l-au trimis pe acest imbecil, pe Întindilă, pentru a destrăma păienjenişul fin al politicii sale orientale. Ei bine, Întindilă se. poate aştepta la multe! Dacă Nero al său va fi odată recunoscut în Mesopotamia, Întindilă îşi va da seama că poate ar fi fost totuşi mai înțelept să nu-i fi stors bătrânului Varro cei şase mii de sesterți, Întindilă va fi obligat să-şi dea seama că aici, în Orient, nu se poate face nimic prin „intervenții energice", cu „disciplina romană", că e de preferat să adopți calea înțelegerii cu bătrânul Varro.

Dar încotro îi rătăcesc gândurile? Oare miza jocului este Întindilă? Nu, nu în el. vrea să lovească, redeşteptându-l ca prin farmec pe Nero, a cărui amintire, n-o poate suporta de fel, ci el vrea să țintească în însăşi Roma cea nouă, impertinentă, stupidă.

Deodată îi veni în minte iar fața lui Terențiu. Ciudat, dar de el uitase complet. Îşi aduse aminte cum venise spre el, transfigurat, cu paşii lui Nero şi cum îi spusese cu accentul de ne confundat, îngâmfat, indolent al lui Nerro: „De ce, scumpul meu Varro, nu te-aş ierta?" Din nou puse stăpânire pe el acea senzație neplăcută, pe care o resimțise atunci, când, prin persoana bietului olar, în încăpere apăruse deodată Nero, dar îi veni ideea că însuşi Nero ar fi fost, fără îndoială, amuzat de o astfel de farsă, pe care el intenționa s-o joace duşmanului său, Titus, prin substituirea lui Nero, şi senzația de jenă dispăru.

Se întinse încă o dată, mulțumit. Îşi chemă secretarul. Dădu indicații pentru organizarea unei

întrevederi între el, regele Mallukh şi marele preot Şarbil.

VIII.
UN REGE ORIENTAL

Regele Mallukh îl primi pe Varro şi pe marele preot Şerbii în vasta încăpere aranjată în manieră arabă, în care îşi ținea de preferință Consiliile. Pereții erau acoperiți de covoare, o fântână arteziană susura neîncetat, se stătea pe perne joase. Atât Varro, cu temperamentul său iute, cât şi marele preot Şarbil îşi impuneau cu greu să rămână demni şi liniştiți. Ştiau că regele Mallukh ar îi preferat să stea pe pământ, cu picioarele încrucişate, după obiceiul poporului său, ascultând susurul dulce al fântânii arteziene, lăsând pauze mult mai lungi, contemplative, între spusele unuia şi ale celuilalt. Pentru a treia oară covorul fu dat la o parte şi vestitorul anunță ora, dar ei nu ajunseră la tema discuției:

— E regretabil, declară marele preot Şarbil, că regatul parților este slăbit prin luptele pentru tron. Cât timp o parte a trupelor regelui Artaban sunt angajate în lupta împotriva pretendentului, Roma ne va face să simțim că în spatele nostru nu se mai află nicio mare putere care să ne sprijine.

Varro îl privi atent pe regele Mallukh. Bărbatul frumos, cu ochi căprui şi blânzi, cu nasul cărnos, încovoiat, şi barba cu grijă cârlionțată şi adunată stătea perfect nemişcat, ca o statuie, mare, puțin rotofei, şi nu puteai şti dacă percepuse frazele marelui preot. Poate visa, ca de atâtea ori. De trei secole aceşti principi arați domneau peste oraşul Edessa, erau cunoscători ai

culturii greco-romane şi parte, dar inima lor, ca şi a regelui Mallukh, după cum ştia toată lumea rămăsese arabă. Nu-i erau pe plac treburile de guvernământ, ținea la armată, ținea mult la femeile lui, şi mai ales la caii săi, dar cel mai mult îndrăgea deşertul nesfârşit. Câteodată ieşea călare, cu câțiva însoțitori, departe în deşertul sudic. În adâncurile sufletului se simțea probabil unul dintre bărbații acelor triburi de călăreți care socoteau drept ocară să semene ori să planteze, să-şi construiască o colibă ori să-şi întemeieze, indiferent în ce mod o gospodărie; căci cel care se lasă pradă unor asemenea comodități trebuie, pentru a nu fi privat de ele, să rabde domnia unui stăpân şi îşi pierde astfel libertatea. Libertatea însă este bunul suprem al arabului, şi întrucât libertate nu există decât în singurătate, patria sa este deşertul.

Cine putea şti, aşadar, dacă regele Mallukh, care stătea nemişcat, cu diadema regească ce strălucea mai în părul său, nu se gândea poate la deşertul, ori la femeile şi caii lui, în locul problemelor politice, față de care Varro şi marele preot Şarbil căutau să-i trezească atenția. Se dovedi însă că ascultase atent. Căci, după ce trecu pauza cuvenită, deschise gura, foarte roşie în mijlocul bărbii sale negre, artistic aranjată, şi cu vocea sa frumoasă, adâncă, spuse:

— Dusaris, zeul-stea, este cel care trimite săgețile discordiei împotriva Orientului. De aceea e sfadă în casa parților şi de aceea prințul Pakor trufaşul nu-l recunoaşte pe regele său Artaban.

Bucuros că Mallukh îl asculta, Varro îndrăzni să mai facă un pas înainte.

— Unii bărbați, zise el, găsesc poate regretabil că stelele Occidentului nu se află *şi* ele sub semnul sfadei. Unii bărbați socotesc că ar fi poate mai nimerit dacă şi în imperiul roman s-ar ridica cineva şi ar afirma că nu recunoaşte pretenția acestui Titus de a trona azi pe Palatin.

Fața smeadă, sub diadema regală, rămase nemişcata. În schimb marele preot Şarbil îşi împinse printr-o mişcare brusca bătrânul său cap de pasăre, descărnat, viclean, spre Varro, dar şi el păstră tăcere. În pofida acestor tăceri, Varro îşi dădea seama ce se petrece în mintea celor doi bărbați. Amândoi îi urăsc pe romani, amândoi vor fi fericiți dacă împăratul va întâmpina greutăți, Mallukh, arabul, prietenul pasionat al libertății, sub masca indiferenței ce o afişează, suferă crunt din cauza dependenței, impuse tot mai mult de Roma. Şarbil, sirianul şiret şi sarcastic, preot al unui neam de o străveche cultură, disprețuieşte tânărul neam barbar din Occident, care îşi întinde mâinile neobrăzate, grosolane spre țara sa. Varro simțea că îşi poate permite să mai facă un pas înainte, că cei doi vor primi propunerea sa precum stepa aridă, ploaia.

— Poate, zise el deci, că există chiar cineva care se ridică împotriva acestei pretenții. Poate e şi voia stelelor ca acel cineva să apară în curând.

Îl privi întrebător pe Şarbil, convins că înțeleptul mare preot îl va înțelege pe deplin şi fără a spune mai mult. Şarbil, sirian, arameu din toată inima, trebuie să simtă o puternică nostalgie după acel Nero, care a promovat cu atâta respect străvechea cultură indigenă siriană, cea mai veche din lume. Pe deasupra, Şarbil este şi lacom, iar jafurile neobrăzate ale romanilor în comorile templului său îi sfâşie inima.

Dar Şarbil nu se grăbea să răspundă. Potcapul său ascuțit de preot era parcă una cu fruntea galbenă, uscată ca pergamentul, boțită; barba triunghiulară, căruntă, atârna ca lipsită de viață în jurul buzelor uscățive şi al dinților auriți. Clipi din pleoapele obosite. În sfârşii, după o chinuitoare tăcere, începu să clatine din cap, îl împinse înainte şi cârâi cu o voce ascuțită, răutăcioasă, de moşneag:

— Şi dacă bărbatul care ar vrea să se ridice împotriva acestei pretenții este un şarlatan?

Înainte ca Varro să fi putut răspunde, regele Mallukh porunci să se servească vin şi dulciuri când Vestitorul anunță ora a patra; i se părea pesemne necuviincios să discute neîntrerupt despre politică şi, în timp ce băură şi gustară ceremonios, începu să vorbească despre vânătoare. După ce încheie acest subiect, reluă tot atât de brusc discuția politică.

— Ar putea să-mi spună cumătrul şi stăpânul meu Varro, întrebă el, care ar fi consecințele, dacă bărbatul care vrea să se ridice împotriva acestei pretenții nu este un şarlatan?

— În această privință – răspunse senatorul – Varro, cel mai devotat servitor al Maiestății Tale, poate da cu supuşenie lămuriri exacte. În acest caz, toate edictele emise de Roma după pretinsa moarte a împăratului Nero ar fi nevalabile, valabile rămânând numai acele tratate care au existat înainte ca împăratul Nero să fi dispărut.

De astă dată regele oriental şi marele preot oriental îl priviră pe interlocutorul lor roman timp atât de îndelung, fără a scoate o vorbă, încât acesta, deşi obişnuit cu obiceiurile Levantului, începu să se simtă descumpănit.

— Domnul cel mărunt, zise în sfârşit Şarbil cu vocea sa pițigăiată de moşneag, pe care Roma l-a trimis în Antiohia este îndărătnic ca un țap de munte. De bună seamă, nu va accepta un rival al Palatinului, fie că acesta este autentic, fie că e un şarlatan.

Mai mult n-a spus, şi nici regele Mallukh nu mai avea nimic de adăugat. Dar Varro îşi dădu seama că nu mai era necesar să explice celor doi bărbați câte avantaje ar izvorî pentru Edessa din apariția unui pretendent la tronul roman, oricine ar fi acesta, dacă va putea să se mențină un timp oarecare. Unui asemenea pretendent i s-ar putea cere ca preț al recunoaşterii tot felul de privilegii; Romei i s-ar putea pretinde un preț ridicat pentru a nu-l recunoaşte. Întrucât aceste posibilități

atrăgătoare erau clare, ar fi fost inutil să se mai vorbească despre ele.

Convorbirea reveni la disputa pentru tronul regatului part. Dintre cei doi pretendenți, Artaban este mai puternic şi mai înzestrat; el a înfrânt orice rezistență în vestul regatului part, acolo unde se mărgineşte cu Mesopotamia. Ar fi o nebunie deci ca Edessa să-l sprijine pe celălalt, pe îndepărtatul Pakor, deşi acesta posedă poate mai multă legalitate, mai multă „maiestate înnăscută".

Pentru Edessa prezintă o însemnătate deosebită care din cei doi pretendenți parți va fi recunoscut de guvernul roman. Tratatele comerciale ale Romei cu regatul part vor expira în curând, şi guvernatorul Antiohiei va trebui să se decidă cu cine va voi să ducă tratative privind reînnoirea lor, cu Pakor ori cu Artaban. Pentru Edessa n-ar fi plăcut dacă Roma l-ar recunoaşte pe Pakor şi nu pe Arbatan, vecinul puternic şi simpatizat al Edessei, dinspre răsărit.

Despre toate acestea discutară ei pe îndelete, cu raze înflorite, până când vestitorul anunță ora a cincea. Atunci regele Mallukh făcu semn că audiența s-a încheiat.

Înainte ca Varro să fi plecat, marele preot Şarbil îşi rezumă părerea, care era desigur şi cea a regelui:

— Dacă Roma îl recunoaşte pe Artaban al nostru, n-avem niciun motiv să ne îndoim în privința legitimității lui Titus. Dacă însă Roma se declară pentru Pakor şi împotriva lui Artaban, ar fi o mare bucurie pentru Edessa reapariția împăratului Nero.

El se exprimă atât de scurt, clar şi concis, mod neobişnuit în Levant, numai pentru că era foarte bătrân şi nu mai avea mult timp la dispoziție.

IX.

O HOTĂRÂRE

Varro părăsi oraşul Edessa îndată după această convorbire. Pe Terenţiu nu l-a mai invitat din nou.

Se întoarse în Antiohia. Ducea cu sine caseta cu inscriptele care-i erau preţioase. Dar, dacă dincolo de Eufrat arătase tuturor chitanţa despre impozitul de inspecţie plătit, se părea că în Antiohia uitase complet jignirea pe care i-o pricinuise Întindilă. Nu se ocupă de niciun fel de afaceri sau de politică, ci se pierdu în desfrâurile marelui şi imoralului oraş. Îşi petrecea timpul în eleganta suburbie Daphne, unde în vile luxoase se aciuiseră cele mai scumpe prostituate ale Asiei, locuri după care tânjeau micile existenţe din întreaga lume în visurile lor perverse.

Fiica lui Varro, Marcia, palidă şi severă, se ruşina din pricina tatălui ei, pe care îi iubea şi îl admira.

Cu prilejul rarelor sale întâlniri cu Ceion, senatorul făcea pe candidul, pe vechiul coleg de şcoală plin de compătimire faţă de prietenul său, care suferea din cauza ideii sale fixe de a se speti în funcţia obositoare ce-o deţinea, în timp ce el sorbea din plin plăcerile vieţii înainte de a îmbătrâni irevocabil. Părea că nu-i poartă pică lui Ceion pentru afacerea cu impozitul de inspecţie. El însuşi aduse vorba de faptul că a înaintat o plângere la Roma. A făcut-o pentru că altfel, declară el sincer, şi-ar fi pierdut orice autoritate în faţa levantinilor săi. Dar că, în ce-l priveşte, consideră afacerea încheiată. A se lupta pentru şase mii de sesterţi este nedemn de un bărbat care a împlinit cincizeci şi unu de ani, a scăpat multe ocazii în viaţă şi mai are câte ceva de recuperat.

Ceion nu prea avea încredere în acest aer de naivitate. Uneori, îi părea rău că mersese atât de departe; dar, îşi spunea el, trebuia oricum să se impună ca guvernator roman faţă de Varro, acest oriental decăzut, dacă nu

acum, cu o altă ocazie, mai târziu. Totuşi nu putea scăpa de o senzație de stingherealã în prezența celuilalt. I se raporta că Varro, cu toată viața desfrânată pe care o duce, găseşte timpul necesar pentru a realiza mari tranzacții financiare şi, profitând de conjunctură, să scape avantajos de terenurile întinse ale proprietății sale siriene. Ceion nu putea rezista unei admirații ascunse față de bărbatul care-şi risipea forțele în plăceri lipsite de sens şi totodată îşi conducea circumspect afacerile sale încâlcite. Omul era primejdios.

I se părea recomandabil să-l împace. Un om atât de capricios trebuia tratat când cu cozonac, când cu biciul. Hotărî deci să repare asprimea arătată în afacerea cu impozitul, dându-i dovada unei deosebite încrederi. Îi invită aşadar pe Varro la o întrevedere.

Şi Varro veni. Ceion trecu peste mândria sa şi-i explică celuilalt motivele atitudinii sale în afacerea cu impozitul. Dacă ar fi fost în joc numai ei doi, el şi Varro, îi declară el – şi i se vedea pe față cât de greu îi venea să afirme acest lucru – ar fi cedat, fireşte. Era vorba însă de prestigiul Romei, care primează în fața prestigiului personal.

— Trebuie să înțelegi acest lucru, scumpul meu Varro, explică el, în ciuda faptului că eşti prietenul marelui rege al parților, încheie el, încercând a glumi cu o mină acră.

Varro nu avea de gând să înțeleagă. Îl privea pe Ceion cu amabilitate, atent. Ba chiar, aşezat foarte aproape de el, presbit cum era, pentru a putea vedea mai clar fața celuilalt, îşi împinse puțin înapoi scaunul masiv. În sinea lui nutrea speranța că Ceion îi va face o propunere, îi va spune că s-a răzgândit, că vrea să-i restituie cele şase mii Varro ştia precis cât de aventuroasă era acțiunea pe care avea de gând s-o pună la cale şi, dacă celălalt i-ar fi întins o mână, el ar fi acceptat-o şi ar fi renunțat la planul său. Era aşadar în expectativă. Dar Ceion socotea că i-a făcut destule

avansuri. În fond, ceea ce-i spusese fusese ca o scuză, şi era mai mult decât de ajuns dacă guvernatorul general al împăratului prezenta scuze unui aventurier dubios ca Varro. Era şi el în aşteptare. O secundă, apoi încă una. Şi fiindcă Varro tăcea, şi fiindcă el însuşi tăcea, în aceste secunde s-a decis soarta celor doi bărbaţi, şi nu numai a lor.

Cu toate acestea, Ceion, cu pedanteria birocratului, dorea să ducă la capăt ceea ce-şi propusese şi se apucă să-i demonstreze lui Varro „dovada încrederii", prin care voia să-l câştige.

— Domnia-ta, scumpul meu Varro, începu el drept urmare, mi-ai oferit, ca prieten bun, sfaturile unui cunoscător al afacerilor Orientului. Îmi este permis să mă folosesc acum de această ofertă?

Varro, plăcut surprins, răspunse:

— Din toată inima. Îţi stau la dispoziţie.

— Tratatul cu parţii, îşi expuse guvernatorul grijile, expiră. Cu care dintre cei doi pretendenţi ar trebui să ducem tratative? Pe cine să recunoaştem? Pe Pakor sau pe Artaban? Interesul nostru este în mod vădit acela de a acţiona în aşa fel încât parţii să rămână slăbiţi timp cât mai îndelungat de pe urma certurilor lor pentru tron. Dar nu mai pot tergiversa reînnoirea tratatului. De partea cui să mă decid? Şi făcu din nou încercarea de a lua lucrurile uşor şi adăugă, glumind forţat: Cine este marele rege al cărui prieten eşti, scumpul meu Varro?

În adâncul sufletului, Varro jubila. Tocmai în acest punct voia să-l aibă la mână pe celălalt. Pentru a ajunge ca Ceion să-i adreseze această întrebare venise la Antiohia, şi dacă guvernatorul ar fi şovăit încă opt zile, atunci el, Varro, ar fi fost obligat, împotriva voinţei sale, să înceapă să-i vorbească despre politică. Mai bine nici că se puteau potrivi lucrurile.

Mai chibzui în grabă la argumentarea pe care şi-o pregătise. Dacă Ceion se declara pentru Artaban – şi în această privinţă aveau dreptate cei din Edessa – atunci

dincolo de Eufrat nu mai exista niciun interes în a-l sprijini pe bărbatul care-şi spunea Nero. Atunci olarul avea să devină din nou olar, Ceion rămânea guvernator imperial, stăpân peste şapte corpuri de armată şi peste cea mai importantă provincie a imperiului, şi nu s-ar mai fi transformat niciodată iar în Întindilă. Varro trebuia deci să-l convingă pe guvernator să-l recunoască pe Pakor şi nu pe Artaban. În repetate rânduri, şi cu multă migală, îşi pregătise el argumentarea, clar, pe care urma s-o prezinte lui Ceion în acest scop. Acum însă luă o hotărâre îndrăzneață *şi* renunță la toate argumentele construite cu grijă. În răstimpul celor două secunde de aşteptare şi tăcere reuşise să-l cunoască pe prietenul său din copilărie mai bine ca oricând până atunci, înțelese cât de mult îl ura acesta, câtă neîncredere nutrea față de el. Ceion va face deci contrariul a ceea ce l-ar sfătui. Îl va sfătui aşadar să-l recunoască pe Artaban şi să-l abandoneze pe Pakor.

Şi făcu astfel.

Până acum Ceion şovăise de partea cui să se decidă, a lui Artaban ori a lui Pakor? Numeroase motive pledau pentru unul, multe pentru celălalt. Vedea fața masivă a fui Varro, gura lui senzuală, fruntea puternică, provocatoare, eleganța sa neglijentă. Da, îl ura pe acest om şi,: pe Jupiter, omul acesta îl ura pe el. Deci, Pakor? Ori Artaban? Varro îl sfătuise: pe Artaban. Varro îi declarase că Artaban îi e „prieten”. Ceion se va decide în consecință pentru Pakor.

X.
RĂBDAREA DĂ ROADE

Olarul Terențiu era foarte tentat să-i povestească

soției sale Caia convorbirea avută cu Varro pentru a-i dovedi ei, care i-a spus în față că e un om mărunt, cum alții îl apreciază cu totul în alt chip. Dar își dădea seama că-şi pune în primejdie triumful dacă se lauda prea din vreme. Se stăpâni aşadar şi trăi ca şi până atunci, preocupat doar de treburile breslei.

Dar Caia îl cunoştea pe Terențiu al ei până în cele mai adânci cute ale sufletului. Chiar de trebăluia cu un aer demn şi sârguincios, prefăcându-se că ar fi cu totul absorbit de îndeletnicirile zilnice, ea sesiza imperceptibilul, că la mijloc era altceva, un lucru important, care îl distrăgea. Trebuia să se fi întâmplat ceva. Felul cum se adâncea în gânduri când se credea singur, cum suspina când şi când, visător, cu nesaț, expresia feței sale în timpul somnului, când strălucitoare, când întunecată, toate acestea îi aduceau aminte de felul lui de a se purta pe vremea când era chemat pe Palatin.

De altfel entuziasmul lui Terențiu n-a fost de lungă durată. Ce-i drept, la Edessa ca şi în alte regiuni ale Mesopotamiei se vorbea tot mai frecvent despre vremurile fericite ale împăratului Nero. Lumea ofta şi se văita din cauza impunerilor grele pretinse de noul guvernator populației Mesopotamiei, şi se înmulțea numărul celor care şuşoteau cu tot mai multă insistență că lucrurile nu mai pot continua astfel, că toate acestea se vor sfârşi curând. Că împăratul Nero ar fi încă în viață şi va reapărea în scurt timp, în toată splendoarea sa, aducând din nou populației de pe aceste meleaguri libertate şi pâine. Şi Terențiu asculta cu aviditate aceste vorbe, deşi ele nu puteau potoli decât prea puțin chinurile aşteptării sale. Căci trecuseră deja săptămâni şi luni de când Varro n-a mai dat niciun semn de viață. Senatorului i se părea indicat să întârzie o nouă întâlnire cu Terențiu. Dacă omul a muşcat din momeală, era bine să-l laşi să se zbată pentru a nu deveni prea înfumurat. Varro se ținea aşadar departe, la Antiohia, ca

un ilustru domn, la mare distanță de olarul Terențiu, inaccesibil acestuia. Nicio veste nu venea de la senatorul Varro, olarului Terențiu.

Nu era o perioadă uşoară pentru Terențiu. Îl năpădeau adesea îndoielile dacă cele întâmplate atunci se petrecuseră cu adevărat, dacă de fapt marele senator Varro i-a vorbit odată ca de la egal la egal, ba chiar supus, tocmai precum i se adresa împăratului Nero. Dorea arzător să discute cu Caia întâmplarea. Dar ştia că ea îi va spune cel mult că toate acestea sunt rodul imaginației sale ori, în cel mai bun caz, că Varro îi pregăteşte o farsă nouă, crudă şi înjositoare. Şi tocmai acest lucru nu voia să audă Terențiu; căci n-ar mai fi putut trăi dacă ar fi fost aşa.

Îşi ascundea deci, pe cât putea, frământările de ochii lucizi, scrutători ai nevestei sale. Căuta cu tot mai mult nesaț indicii pentru a vedea dacă Varro a fost singurul care a descoperit că el era în realitate împăratul Nero. Dar nu găsi niciun fel de semne şi îl costa din ce în ce mai mult efort să poată rămâne impunătorul staroste de breaslă Terențiu, mereu activ, sigur de sine, aşa cum fusese cu doar câteva săptămâni în urmă.

Făcu o singură concesie vizibilă visurilor sale. Împăratul Nero, pentru a vedea mai bine, ducea uneori în fața ochilor săi miopi un smarald, de obicei în fața celui stâng. Terențiu îşi cumpără un smarald. Nu era simplu să camuflezi în fața Caiei dijmuirea avutului atelierului său, pe care această achiziție a necesitat-o, şi pe deasupra, operațiunea nici nu-i reuşise prea bine. Fireşte, smaraldul rămânea nevăzut pentru toți. Singur fiind, îl încerca, îl ducea în fața ochiului stâng, apoi, în fața celui drept, bucurându-se de luciul său verde.

Când nici acest lucru nu-l mai ajuta, se refugia cu neliniştile sale în Labirint. Acolo, în întunericul unei încăperi ascunse, căuta să înțeleagă vocile străfundurilor sufletului său, demonul care îi vorbea şi-l asigura că el este Nero şi că toată lumea va recunoaşte

odată acest adevăr.

Dar, deocamdată, nu-l recunoştea nimeni, şi Varro continua să păstreze tăcerea. În cele din urmă, Terenţiu îşi pierdu răbdarea şi îi trimise o scrisoare la Antiohia. Misiva era umilă, în felul în care un supus îi scrie protectorului său. Terenţiu îi relata despre treburile atelierului său de ceramică, despre micile întâmplări din oraşul Edessa, despre afacerile breslei. Dar spre sfârşitul scrisorii – şi aceasta era singura referire la acea convorbire pe care şi-a permis-o – împleti o frază obscură, cum că zeii vor face poate ca în curând să nu mai fie nevoit să-şi plictisească protectorul cu asemenea probleme şi că-i va fi dat să devină din nou el însuşi după cum presimţea uneori. Reciti scrisoarea şi n-o găsi nereuşită. Acum era rândul lui Varro să se pronunţe. Dacă voia să continue ceea ce începuse, atunci urma să-i răspundă la aluzia din scrisoare; de nu, va lua pasajul drept una dintre frazele echivoce, înflorate, agreate în Orient şi-l va trece cu vederea. În acest caz, Terenţiu n-avea altceva de făcut decât să se cufunde iar în uniformitatea vieţii din Edessa. Dar aşa ceva nu era cu putinţă. Varro va înţelege, va răspunde.

Zilele următoare trecură nespus de greu. Din Antiohia sosiră multe scrisori, unele dintre ele adresate lui Terenţiu, dar niciuna de la Varro. Terenţiu şi-a fixat un termen până la care Varro ar fi trebuit să-i răspundă. Mai întâi şase zile, apoi zece, pe urmă douăzeci. Îşi spunea mereu că răbdarea trebuie să aducă roade. Pentru a se încuraja, cita întru sprijinirea acestui adevăr numeroase versuri din clasici. Le declama lui Knops, sclavul său, în faţa căruia îşi putea da frâu liber mai mult decât în prezenţa soţiei. Odată a ajuns chiar să-i spună lui Knops că s-a apropiat momentul crucial – asemenea afirmaţii i-a făcut mai des – şi, agăţându-se cu înverşunare, pătimaş, de speranţa sa, cu ochii miopi strânşi sever şi ameninţător, rosti, mai degrabă pentru sine decât pentru Knops, începutul versului homeric:

„Va veni ea ziua aceea…” şi întrucât Knops se holbă la Terenţiu, acesta, nemaiputându-se stăpâni, scoase smaraldul din cuta ascunsă a togii, îşi aţinti şi mai sever ochii asupra sclavului şi repetă semnificativ: „Va veni ea ziua aceea!”

Sclavul Knops tresări la văzul luciului verde al smaraldului, dar era inteligent şi nu întrebă nimic; sorbi însă avid gestul ciudat şi vorbele stăpânului său, meditând îndelung asupra lor.

Knops, al cărui nume însemna „animal sălbatic”, dai şi „copil din flori”, acorda mare atenţie pronunţiei lui corecte, cu litera grecească *O* lungită. Era un bărbat zvelt şi arăta mult mai tânăr decât cei de vârsta lui. Ajunsese în familia lui Terenţiu încă din copilărie; un debitor insolvabil îl dăduse drept plată bătrânului Terenţiu. Knops era originar din Cilicia şi se simţea bine în Orientul său. Era un individ viclean, servil, cu ochi vioi. Faţă de Terenţiu, cu care odinioară fusese prieten de joacă, mai tânăr ca acesta şi subordonat lui, avea o admiraţie plină de încredere. Îi admira alura de stăpân autocrat şi încrederea oarbă pe care Terenţiu o avea în sine însuşi; dar îl şi ura din cauza acestor însuşiri occidentale. El, Knops, conducea întregul atelier din Uliţa Roşie, şi dacă întreprinderea lui Terenţiu a prosperat într-un timp atât de scurt la Edessa, era meritul său. Fără îndoială, reuşea să sustragă pentru sine importante sume de bani chiar sub ochii scrutători ai stăpânei Caia; dar munca lui nu putea fi răsplătită cu bani. De fapt, potrivit obiceiului, Terenţiu trebuia de mult să-i fi dăruit libertatea; lumea se întreba de ce Knops nu şi-a luat încă singur libertatea binemeritată, pe care stăpânul i-o refuza. Când, spre pildă, Terenţiu, după căderea lui Nero, fusese constrâns să fugă, abilul, inteligentul Knops ar fi putut să dispară uşor, fără teama de a fi urmărit de stăpânul său, care el însuşi avea toate motivele să rămână ascuns. Dacă totuşi Knops a rămas atunci, ca şi mai târziu, la Terenţiu, se

datora faptului că avea, o încredere superstițioasă cum că stăpânul său va ajunge sus, la înalte demnități, şi atunci fidelitatea sa îşi va găsi răsplata.

Acum, când Terențiu, pătruns de o convingere tainică, înverşunată, cita versul homeric „Va veni ea ziua aceea", sclavul nu lua nicidecum aceste cuvinte drept vorbărie goală. Mai degrabă făcu de îndată legătura cu zvonurile potrivit cărora împăratul Nero ar fi încă în viață. Despre schimbările ce stau în prag, Terențiu i-a vorbit încă pe timpul absențelor sale misterioase la Roma, adăugind promisiunea că, îndată ce momentul crucial va fi sosit, îi va dărui libertatea. Şi, oricât de lung ar fi fost timpul de când Knops aştepta această zi, el n-a obosit tot aşteptând şi acum i se înflăcără inima la gândul că, în sfârşit, momentul crucial avea să vină curând şi visul drag i se va împlini: se va stabili undeva aici, în Orient, ca om de afaceri independent, îi va trage pe sfoară pe prieteni, va cleveti după pofta inimii şi va povesti glume răutăcioase despre ei.

În seara acestei zile, Knops se duse la unul dintre prieteni, la cel mai apropiat, maistrul olar Gorion. La acesta obişnuia să-şi petreacă cea mai mare parte a timpului său liber. Gorion se trăgea din străvechea populație indigenă, era gras, cu un cap rotund şi ochi mici, vicleni, căruia îi plăcea să gesticuleze cu mâinile în timp ce vorbea, ca şi lui Knops de altfel. Dar, spre deosebire de Knops, el nu-şi dăruia energia muncii, ci-şi petrecea ziua adulmecând, plin de curiozitate, orice zvon, stând la taifas, în tihnă, pe la numeroasele lui cunoştințe, ocărind şi clevetind, viclean, credul, plin de interes față de multiplele schimbări politice din oraşul său. El salutase toate schimbările cu un entuziasm neobosit, pentru ca apoi să tânjească, cu atât mai dezamăgit, după trecut.

Părinții şi strămoşii lui Gorion se aflaseră din străvechi timpuri pe aceste meleaguri, văzuseră venind

şi plecând stăpâni babilonieni, asirieni, greci, romani, perşi, îi acceptaseră pe noii stăpâni precum soarele, sau grindina, ori revărsările de ape. Oftaseră şi răbdaseră. Se ţinuseră cu ghearele şi cu dinţii de pământul lor, care-i hrănea, procreaseră urmaşi, o adoraseră pe zeiţa Tarate şi peştii ei sfinţi, şi munciseră atât cât era nevoie pentru a supravieţui şi a putea da cuceritorilor ceea ce aceştia storceau de la ei prin bătăi şi schingiuiri. Principii şi stăpânii străini au dispărut, strămoşii, şi apoi întregul lanţ până la Gorion, au rămas. Acum ocăra şi îndura el, la rândul său, precum ocăriseră şi înduraseră strămoşii lui.

Aşadar, cu acest Gorion era Knops sincer împrietenit, pe de-o parte pentru că se simţea măgulit că un bărbat liber ca Gorion se întreţinea cu atâta plăcere cu el, iar pe de altă parte, pentru că era sigur că-l întrecea în ce priveşte priceperea în meşteşug, cunoaşterea marilor probleme ale lumii şi inteligenţă. O privea cu interes şi cu ochi de cunoscător pe fiica lui Gorion, de doisprezece ani, pe micuţa Ialta, şi obţinuse promisiunea lui Gorion că i-o va da de soţie după ce momentul crucial va veni şi el nu va mai fi sclav. Azi, convins că ziua cea mare va sosi curând, lăsă frâu liber reveriilor savuroase şi obscene, descriind cu voce tare ceea ce va face în prima noapte cu micuţa Ialta. Iar Gorion, tatăl Ialtei, îl ameninţă în glumă cu degetul pe Knops, sclavul din Cilicia, şi cită de mai multe ori vechiul proverb: „Un cilician e un om de nimic, doi cilicieni sunt de scuipat, trei cilicieni, de spânzurat”. La care Knops, ofensat în patriotismul său, răspunse, neobişnuit de înfierbântat, că se va culca cu Ialta de va vrea ori nu va vrea Gorion. La rândul său, acesta nu putea îngădui o asemenea insultă şi zise ironic: „Ia te uită la acest domn Knops din Cilicia, la această lepădătură”, pronunţând pe deasupra numele lui Knops cu un O scurt, ascuţit. La care Knops, bizuindu-se pe afirmaţiile stăpânului său, replică, devenind şi mai vulgar, că se va culca nu numai cu

Ialta, fiica lui Gorion, ci şi cu zeița lui Gorion, Tarate. Această ultimă şi colosală ocară pe care sclavul o adresă zeiței preferate îl scoase pe Gorion din sărite în aşa măsură încât aruncă în capul lui Knops cupa cu vin; de altfel paguba n-a fost prea mare, deoarece vinul era puțin acrit.

Gorion se aştepta ca sclavul să-i răspundă la această ofensă cu un val de înjurături cumplite. Dar nu se întâmplă nimic asemănător. Mai mult decât atât, sclavul îşi şterse, cu o mişcare calmă, vinul de pe obraz şi zise încet: „Fii cu băgare de seamă, Gorion! S-ar putea întâmpla ca această lepădătură din Cilicia să se dovedească a fi prietenul bun al unui stăpân atotputernic.” Şi spuse această frază cu atâta seriozitate şi sânge rece, încât olarului Gorion îi pieri piuitul.

Şi când Knops, în cursul serii, repetă de mai multe ori că poate va sosi, curând, momentul crucial, Gorion nu mai trecu cu vederea aceste cuvinte ca pe o pălăvrăgeală fără de importanță, ci le mai frământă mult timp în sinea lui.

XI.
UNEORI DRUMUL CEL MAI OCOLIT E CEL MAI SCURT

Dacă Varro îl lăsa pe Terențiu să se zbuciume, aceasta nu însemna că el însuşi nu trebuia să-şi impună virtutea răbdării. În timp ce continua să-şi ducă viața agitată în cartierul periferic de vile, Daphne, el aştepta într-o tensiune crescândă când se va declara Ceion, în sfârşit, pentru Pakor. Dar Ceion tergiversa să se decidă.

Varro se hotărî să-l stimuleze. Povesti pe toate

cărările cât de important este pentru Roma să stabilească relații reglementate cu parții şi să-l recunoască pe Artaban; ştia că spusele lui vor fi raportate lui Ceion.

Ba mai scoase din caseta sa şi chitanța privind impozitul de inspecție şi o arătă prin Antiohia, oricui îi ieşea în cale, glumind răutăcios pe seama încăpățânării şi grandomaniei guvernatorului.

Dar, înainte de toate, se străduia să lanseze, din cartierul de vile, Daphne, acea poreclă atât de nimerită pentru Ceion, vechiul său coleg de şcoală: „Întindilă". Numele plăcu populației zeflemitoare a sirienilor, căpătă repede o nuanță obscenă, se răspândi cu iuțeala vântului peste întregul Orient şi numele de Ceion fu dat uitării, cedând locul numelui de Întindilă. Şi când, pe deasupra, guvernul interzise, printr-un edict lipsit de tact, folosirea acestei porecle, umorul popular îl înlocui prin sinonime reuşite, iar în birturi ca şi pe străzi se cântau cuplete în care poantele erau pauze ce nu puteau fi umplute decât prin numele lui Întindilă. Se puseră, de asemenea, în vânzare, cu zecile de mii, acele păpuşi de lemn cu membrele mobile care, printr-o pârghie mică, puteau fi făcute să se întindă şi apoi iar să se strângă, şi cumpărătorii le smulgeau din mâinile vânzătorilor. Varro nu se sfii să distribuie invitaților săi asemenea păpuşi de lemn, la una dintre serbările organizate de el. Ceion trebuia să se declare pentru Pakor.

Guvernatorul era profund iritat că porecla sa din vremea copilăriei, dată de mult uitării la Roma, acum, în Orient, îl sâcâia şi-l chinuia din nou. Îl supăra şi faptul că prin edictul său n-a făcut decât să înrăutățească situația. Sfetnicii săi au fost împotrivă, i-au pus în vedere că Orientul inventiv, poznaş, va descoperi mii de căi pentru a ocoli dispozițiile edictului. N-a vrut să-i creadă. Şi acum, iată rezultatul: şi-a făcut înfrângerea şi mai amară.

Întâlnindu-se cu Varro, s-a grăbit să justifice edictul, să-i explice acestuia că n-a acționat din pură vanitate. Dacă lumea, explică el lui Varro, ar fi vrut prin porecla stupidă să-l ofenseze doar pe el personal, ar fi lăsat lucrurile în voia lor. Dar plebea orientală neobrăzată, rebelă, voia prin această poreclă să-şi bată joc de întregul imperiu. E în joc deci prestigiul Romei, iată de ce, prin orice mijloace, această gloată trebuie îngenunchiată.

Varro îl asculta cu amabilitate, cu înțelegere. Recunoaşte, replică el, că după părerea sa lucrurile stau într-adevăr foarte prost; prin măsuri ca edictul, Ceion nu se va impune niciodată, aici, în Orient. Populația Antiohiei a dat, până acum, fiecărui stăpânitor, la fel ca şi actorilor, conducătorilor de care de cursă, ori atleților, câte o poreclă, considerând aceasta ca un privilegiu, de care nu s-a atins încă nimeni. Este mai înțelept să laşi câinii să latre, decât să-i faci să muşte. Dacă-i este permis să dea un sfat prietenului său Ceion, el ar fi de părere că acesta ar trebui să aibă față de populație o asemenea comportare încât, încet, porecla să-şi piardă treptat sensul batjocoritor, devenind un diminutiv tandru. Şi se dădu puțin înapoi, pentru a putea observa mai bine cu ochii săi de prezbit fața celuilalt, când repetă cuvântul, delectându-se, şi-l pronunță de două-trei ori, urmărind cum sunetele i se topesc agreabil pe limbă: „Întindilă, Întindilă”.

Ceion stătea ursuz pe scaunul său, mângâia cu vârfurile degetelor podul palmei de la cealaltă mână şi ochii săi severi aruncară, într-o frântură de secundă, priviri răutăcioase spre Varro. Ştia, fireşte, că el a fost cel care pusese porecla în circulație. A fost necugetat din parte-i să încerce a se explica acestui om, al cărui țel final n-a fost decât să plaseze o asemenea glumă stupidă. Varro îşi dădea seama ce se petrece în sufletul lui Ceion. Triumfa. Întindilă nu-l va recunoaşte pe Artaban. Întindilă va stârni el însuşi soarta împotriva

sa, reînviindu-l pe bătrânul Nero.

Atacă în continuare cu îndrăzneală. Întrebă îngrijorat dacă Ceion nu s-a decis încă pe care dintre cei doi pretendenți parți avea să-l recunoască. Repetă cu insistență sfatul său de a se hotărî pentru Artaban.

Într-o discuție trecută, replică Ceion distant, i-a oferit deja lui Varro posibilitatea de a-şi expune opinia, şi el, Ceion, a chibzuit temeinic asupra argumentelor prietenului. Apreciază cunoştințele în materie ale lui Varro, dar există şi experți, şi încă din cei mai încercați, care au o părere contrarie. El nu se îndoieşte de bunăvoința lui Varro; dar poate, în acest caz, el nu s-a pronunțat doar ca cetățean roman, ci şi în calitate de „prieten al marelui rege"; al marelui rege Artaban, adăugă el cu o uşoară ironie. Este o decizie cu urmări grave cea pe care trebuie s-o adopte, şi nu poate acționa de capul lui, căci răspunde față de împărat, încheie Ceion dându-şi importanță.

Varro se prefăcu a fi surprins, chiar abătut. Părăsi palatul triumfând.

Trei zile mai târziu, guvernatorul comunică oficial că duce tratative cu Pakor, ca mare rege al parților, în vederea reînnoirii tratatelor.

XII.
TERENȚIU SE METAMORFOZEAZĂ A DOUA OARĂ

Termenul pe care şi-l fixase Terențiu, înainte de care nu voia să renunțe la speranțele sale, fusese depăşit. El continua totuşi să spere. Trecu o săptămână, şi apoi încă o săptămână. În sfârşit, sosi o misivă de la Varro.

Era o scrisoare lungă. Terențiu o parcurse îngrijorat şi încordat. N-o scrisese Varro personal, ci prin

secretarul său. Trata pe larg, chibzuind, fiecare amănunt privitor la afacerile amintite de Terenţiu, şi acesta avea senzaţia că i se taie răsuflarea. Dar iată, la sfârşitul scrisorii se afla un *post-scriptum,* şi pe acesta îl scrisese Varro cu mâna lui. El speră, aşa suna acest *post-scriptum*, că zeii vor săvârşi curând transformarea de care scrie Terenţiu.

O mândrie copleşitoare, înflăcărată, puse stăpânire pe Terenţiu. Dar avea exerciţiul răbdării, învăţase să se stăpânească. De data aceasta nu se mai destăinui nimănui, nici măcar sclavului Knops. De scrisoarea lui Varro însă nu se mai despărţi, o purta mereu asupra lui. Câteodată, singur fiind, o scotea şi recitea ultima ei frază încă o dată, şi încă o dată, de foarte multe ori. Uneori se refugia cu fericirea sa în singurătatea Labirintului. Acolo, într-una dintre încăperile întunecoase, ascunse, nevăzut de nimeni în afară de lilieci, se întindea, desfăcea braţele, surâdea năucit, transfigurat şi imita, cum făcuse mai de mult în faţa senatorului Varro, până în cele mai mici amănunte, mersul, gesturile şi vocea împăratului.

La vremea sa, pe tot întinsul imperiului roman, din ordinul Senatului, statuile şi busturile împăratului Nero, proscris şi mort în chip ruşinos, fuseseră îndepărtate şi nimicite fără urmă. Dar, în afara graniţelor imperiului, şi mai ales în Mesopotamia, multe din aceste busturi şi statui se mai păstraseră. Chiar senatorul Varro pusese să fie strânse o bună parte din ele la Edessa. Iată-le, aşadar, aşezate, adică depozitate, pe una dintre moşiile sale din apropierea oraşului, într-un mare hambar dintr-o curte părăginită, unele din ele roase de vreme, în paza unui sclav foarte tânăr şi pe jumătate cretin, incapabil de orice altă treabă.

Într-o bună zi, ca o persoană particulară, necunoscută, ce se plimbă fără vreun ţel, Terenţiu nimeri la această moşie a lui Varro. Tânărul sclav care era de pază permise fără nicio obiecţie impunătorului

domn roman, sigur de sine, să intre. Terenţiu se plimbă mult timp printre pietrele şi blocurile care imortalizau chipul şi fiinţa lui Nero. Decedatul împărat stătea aci întins, în picioare, ori în alte sute de poziţii. Faţa lată cu ochii miopi şi buza inferioară groasă, proeminentă, privea când cu plictis şi îngâmfare de deasupra unui corp culcat, impunător şi puţin grăsuliu, când se holba maiestuoasă, încadrată de o barbă îngrijită, peste armura cu cap de meduză. Sculptorii puseseră uneori în capul statuilor ochi cenuşii, sclipitori, din pietre preţioase ori mai puţin preţioase. Câteva din busturi erau colorate, imitând pielea rozalie, palidă a împăratului, părul său blond-roşcat şi buzele-i foarte roşii. Aşadar Terenţiu se plimba printre aceste statui. Pe toate le examina, se oprea în faţa multora dintre ele, le sorbea din ochi, le reanima cu amintirile sale vii şi se simţea atât de legat de ele încât până la urmă nu mai ştia dacă statuile îl reprezentau pe el ori pe altul. Zăbovi îndeosebi în faţa unui bust de ceară. Îşi scoase smaraldul. Da, acesta era el, Nero-Terenţiu, aşa cum arăta cu patrusprezece ani în urmă. Stătea în faţa bustului şi împrumuta expresia lui până în cele mai mici amănunte, o privea ţintă cu ochii lui miopi, încruntând sprâncenele şi fruntea, ţinându-şi îngâmfat capul puţin înclinat, buza inferioară şi bărbia împinse înainte, gura strânsă, indispus, nerăbdător, foarte mândru. Aşa a rămas timp îndelungat.

Tânărul paznic se retrăsese între timp într-un colţ al curţii. De acolo urmărea sfios, curios, pe domnul străin şi felul ciudat în care se fandosea. Dar, pe când Terenţiu stătea în faţa bustului de ceară, faţa băiatului se schimbă brusc şi el se piti, înfricoşat, şi mai strâns în colţul său. Când străinul, se despărţi, în sfârşit, de bust şi plecă, puţin buimăcit, după ce stătuse absorbit un timp atât de îndelungat, paznicul se apropie grăbit de el şi i se prosternă în faţă, atingând cu fruntea pământul, precum obişnuiau să facă orientalii în faţa zeilor ori a

marilor regi.

Terenţiu se îndepărtă în grabă, cutremurat până în străfundul inimii şi fericit. Iată aşadar dovada. Îl recunoşteau până şi cei săraci cu duhul, înţelegând cine era el şi ce chemare i-a hărăzit cerul. O emoţie nemărginită îi strânse inima tăindu-i aproape răsuflarea. Ca beat, se simţea mânat să cutreiere împrejurimile, departe, până unde începea deşertul. Se opri la o mică colină. Ridică din umeri şi, cu gestul indolent, trufaş, al lui Nero, îşi lăsă braţele pe lângă corp şi citä aproape cu ironie fraza tragicului grec: „Opreşte-te acum, pământ! Când oare ai purtat vreodată printre muritori unul mai măreţ?" Îi era imposibil să-şi imagineze acum faţa atât de binecunoscută a soţiei lui, Caia, ori a lui Knops. Se ascunse în Labirint. Îşi asculta cu atenţie demonul. Şi vocea răsună şi-i vorbi: „Ave Cezar! Mai sus! Tot mai sus! Până la stele, Cezar!"

XIII.
UN DOMNITOR TRAVESTIT

Între timp, la Edessa se vorbea din ce în ce mai des despre Nero, cât de bună fusese viaţa sub domnia lui şi dacă nu cumva se salvase totuşi pentru a apărea curând iar la lumina zilei. Când, pe deasupra, se află că Întindilă nu l-a recunoscut pe Artaban, ci pe Pakor ca mare rege al parţilor, nostalgia după împăratul mort şi indignarea împotriva lui Titus şi a reprezentanţilor săi deveniră tot mai puternice. Pakor, cel recunoscut de Roma, domnea în răsăritul îndepărtat al regatului part, regiunile limitrofe cu Edessa erau supuse lui Artaban. Dacă între Roma şi Artaban izbucneau ostilităţi, ele trebuiau să se desfăşoare mai întâi pe teritoriul Edessei.

Populația din Edessa nu dorea însă război. Nu ajungea că Roma le dijmuia veniturile prin impozite şi tributuri colosale? Pentru cine se recoltau cu atâta trudă uleiul; vinul, grânele? Pentru străinul, centru cuceritorul neobrăzat din Apus, pentru Roma! Oh, de ar fi iarăşi aici bunul împărat Nero! Sub stăpânirea lui era uşor să te înțelegi cu Roma, se făcea comerț cu Roma şi fiecare avea de profitat, Roma ca, şi Edessa. Nero îngăduia şi divinizarea vechilor zeități ale Orientului, pe Tarate, pe Mithras călare, zeitățile-stele ale arabilor. De ce să însemne acum mai mult Jupiter din Capitol şi „zeița Roma" decât Mithras, zeița Tarate, şi „zeița Siria"? Ce fel de zeu e acesta, care pretinde de la bieții oameni obidiți tot mai multă trudă şi mai multe impozite? Peştii zeiței Tarate sunt mult mai puțin lacomi decât vulturul lui Jupiter. Soldații garnizoanei romane întâlneau din ce în ce mai multe priviri întunecate. „Slugile lui Întindilă", îi numea lumea drept ocară şi batjocură şi zău că nu era recomandabil să se plimbe singuri, noaptea, pe străzile Edessei. Comicele păpuşi mobile de lemn, de proporții mari, erau acum arse în piețele publice, în răcnetele mulțimii. Şi se spunea pretutindeni, cu tot mai multă îndrăzneală, că domnia lui Întindilă nu va mai dura mult timp, că împăratul Nero se află aici, la Edessa, şi se va arăta curând şi-l va doborî pe Întindilă.

Mulți ar fi dorit cu insistență ca senatorul Varro să fi fost prezent acum; de la el s-ar fi putut afla fără îndoială multe gânduri înțelepte despre Roma şi situația politică. Dar Varro rămânea, din păcate, la Antiohia, inaccesibil, scufundat în plăcerile cartierului de vile Daphne. Dacă în acest timp Mesopotamia era împânzită de tot felul de zvonuri ciudate, trebuia să ai un nas de vulpe pentru a intui la originea unor asemenea vorbării pe însuşi senatorul Varro.

Dar, dacă Varro rămânea de nevăzut, apăru în schimb un alt roman, un bărbat misterios. Şi anume, un curier, care refuza să dea orice altă explicație, şi care

predase templului zeiței Tarate un înscris privind o sumă considerabilă, ca ofrandă a împăratului Nero pentru salvarea sa dintr-o mare primejdie. Iar regelui Mallukh, foarte receptiv la frumusețea feminină, acelaşi curier misterios îi aduse ca dar de onoare al aceluiaşi Nero invizibil două sclave virgine, alese cu multă grijă. Regele şi marele preot şovăiau să accepte darurile. Întrucât însă suma de bani era foarte mare şi cele două fete foarte frumoase, în cele din urmă acceptară.

Regele Mallukh şi marele preot Şarbil, chiar dacă se aflau în doi, utilizau în convorbirile lor politice doar întorsături de fraze înflorite, prudente. Într-o astfel de formă sinuoasă discutară şi despre semnele de viață date de împăratul dispărut.

— Ar fi bine de ştiut, opină regele, ce gândeşte acum un anumit roman în sinea lui despre acest împărat şi cât de solid este temeiul pe care se fundamentează gândurile sale.

— Acel roman, replică marele preot, îşi iroseşte forțele inimii şi şalelor în casele de toleranță ale unui oraş apusean.

— Zeii l-au înzestrat cu o ascuțime a minții, răspunse regele, care în mod cert îi permite să cuprindă Orientul nostru cu vederea şi dintr-o casă de toleranță a Apusului.

— Posibil, răspunse marele preot. Trimițându-i-se însă un curier, acesta ar putea fi interceptat ori determinat în altfel să vorbească. Numai pământul ştie să tacă.

— Edessa e bătrână, raționă regele, şi va mai supraviețui multor imperii, iar răbdarea e un lucru de neprețuit.

— Dar eu însumi sunt bătrân, mormăi, nemulțumit, din gura sa aurită marele preot, şi nu sunt plămădit din piatră şi lut ca Edessa.

Fie că darurile misterioase ale împăratului Nero, fie că alte semne stimulau fantezia poporului, zvonurile că

Nero n-a murit deveneau din ce în ce mai categorice şi se spunea din ce în ce mai hotărât că el s-ar afla la Edessa.

Olarul Terenţiu asculta cu lăcomie aceste zvonuri. Dar nu-şi trăda cu nimic nesaţul. Acum era sigur de cauza sa şi nu-i venea greu să-şi astâmpere nerăbdarea. Intuia cu un instinct sănătos că e mai bine să stea liniştit, lăsând ca evenimentele să se desfăşoare fără concursul lui.

Şi, într-adevăr, se întâmplau multe, fără contribuţia sa, pentru a-i netezi calea înălţării. Cercul înăuntrul căruia împăratul trebuia să fie găsit se restrângea şi se concentra mai desluşit în jurul Uliţei Roşii. Se spunea din ce în ce mai hotărât că olarul Terenţiu n-ar fi cel ce este.

Cunoscuţii lui Terenţiu manifestau acum o anumită sfială când îl salutau. Necunoscuţii atrăgeau atenţia asupra lui, pe străzi, lumea începea să şuşotească pe la spate şi dacă, pe neaşteptate, se uita la faţa celor pe care îi întâlnea, putea să vadă pe ele expresia perplexităţii şi a veneraţiei. Înregistra toate acestea cu o satisfacţie profundă, dar se prefăcea că nu observă nimic şi se comporta firesc în mijlocul nimbului de glorie care se ţesea în jurul lui. Dacă cineva încerca să-l descoase, îşi încrunta cu mirare sprâncenele şi clipea din ochii săi miopi.

Şi sclavul Knops îşi primi partea din sfiala şi tainica veneraţie ce le manifesta faţă de stăpânul său. Prietenul său nu mai cuteza să-l necăjească „în glumă, decât cu o anumită notă de umilinţă, şi dacă uneori buzelor sale îi scăpa numele lui Knops cu acel *O* scurt al dialectului din Edessa în locul lungului *O* cerut, se corecta foarte repede. Knops era încântat că în cele din urmă ziua pe care a aşteptat-o timp atât de îndelungat, ba şi-a mizat chiar viaţa pe ea, se apropia vădit. Inteligent cum era, prevăzu de îndată tactica ce va fi folosită: se va afirma că împăratul Nero, cu prilejul ultimei întâlniri

misterioase de pe Palatin, şi-a schimbat, din prudenţă, rolul cu olarul Terenţiu. Şi tocmai fiindcă Knops înţelese toate acestea, el s-a putut arăta stăpânului aşa cum acesta voia să-l vadă. Nu-şi schimbă atitudinea. Vicleanul Knops se comportă, în faţa împăratului ca şi până atunci: misterios, confidenţial, devotat, supus, obraznic, ca şef indispensabil al atelierului; doar că era poate un pic mai umil şi un pic mai puţin obraznic.

În urma comportamentului celorlalţi, se schimba treptat şi comportarea, lui Terenţiu, de fapt împotriva propriei intenţii şi voinţe. El se străduia să nu se observe acel ceva deosebit care se petrecea în jurul său, dar făcea de fapt în aşa fel încât toată lumea să vadă că nu voia ca alţii să sesizeze ceva. Nu mai era acum olarul Terenţiu, ci o persoană misterioasă care se complăcea în rolul olarului Terenţiu.

Dacă lumea toată accepta acest joc al olarului Terenţiu, era totuşi cineva care se împotrivea: Caia. Ea se hotărî să-l înfrunte, să-i scoată din cap grandomania-i prostească.

Doar cu câteva săptămâni în urmă, lui Terenţiu al ei îi făcea încă plăcere să se îmbăieze îndelung şi minuţios într-unul dintre stabilimentele publice. Acolo obişnuia să-şi întâlnească cunoscuţii şi să le expună în discursuri pline de preţiozitate opiniile lui privind problemele politice şi literare. În ultimul timp se lăsase de acest obicei; prefera acum să se îmbăieze în camera de baie strâmtă, incomodă din casa de pe Uliţa Roşie, fără ajutor străin. Acolo, singur în apa caldă, plăcută, se lăsa pradă visurilor sale, vorbea cu sine însuşi, cânta, recita şi apoi, în pielea goală ori acoperit de un halat de baie, mima atitudinea maiestuoasă pe care viitorul i-o cerea. În felul acesta, în halat de baie, cu smaraldul în faţa ochiului, bărbia şi buza inferioară împinse înainte cu mândrie, îl găsi într-o bună zi matroana Caia, intrând în încăperea plină de aburi, decisă să-şi ducă la capăt ceea ce plănuise. Ea se postă în faţa lui, dură,

foarte corpolentă; cei doi umpleau încăperea strâmtă. Îi strigă mânioasă, să înțeleagă odată că acei care urzeau toate acestea n-o făceau, desigur, nici de dragul părului său blond şi nici al ochilor lui cenuşii, ci în scopuri ascunse, periculoase, că-şi dă seama că are de gând să facă iar jocul nedemn al altora, care, cu siguranța, îl vor abandona în caz de eşec. Şi cum altfel ar putea sfârşi un olar din Edessa care se ridică împotriva Imperiului roman?

Terențiu se îndepărtă, lăsă să-i cadă de pe umeri halatul de baie. Întorcându-i spatele, se aşeză pe marginea vanei, bălăbănindu-şi picioarele în apă. Tăcea. Ea continuă să vorbească cu insistență. Îi aminti de acea noapte sinistră, când supuşenia sa în a face jocul altora era cât pe-aci să-l coste viața. Îi aminti cum se întorcea din excursiile lui de pe Palatin, acoperit de sudoare, într-o stare jalnică. El continua să tacă. Şi cum ea nu înceta, începu să se îmbrace, fluierând distrat.

XIV.
DOI ACTORI

Într-o încăpere golaşă a unei case dărăpănate din suburbia sudică a oraşului Edessa, şedea aplecat peste un manuscris Ioan de Patmos, bărbatul cu a cărui întruchipare în Oedip olarul Terențiu nu era de acord. În noaptea târzie, ulița se afla de mult scufundată în întuneric, doar în odaia lui Ioan mai pâlpâia candela.

Ioan parcursese după-amiază manuscrisul pe care Alexai, fiul său adolescent, i-l adusese; unul dintre frații săi întru credință i-l strecurase pe ascuns. Era traducerea greacă a unei tragedii, despre care cu câțiva ani în urmă se vorbise mult; autorul, după câte se

afirma, era poetul filosof Seneca şi avea ca subiect soarta neînchipuit de tristă, mult compătimită, a primei soții a lui Nero, Octavia, surghiunită şi ucisă de tiran. Ioan citise la vremea sa piesa în versiunea latină, originală, şi fusese puternic impresionat. Acum, de mai multă vreme, de când se alăturase creştinilor, socotea drept păcat să se preocupe de cărți profane. Dar, când băiatul îi adusese azi versiunea greacă a tragediei, el nu putuse rezista ispitei şi îşi aruncă o privire asupra textului. De fapt, voia doar să-l parcurgă în grabă cu privirea, nu să-l citească, şi, călcându-şi pe inimă, l-a şi pus curând la o parte. Apoi seara, pentru a-şi îndrepta iar gândurile spre cele. sfinte, luase în mână una dintre acele cărți profetice ale Sibylei, care pentru el şi frații săi întru credință treceau drept sfinte. Dar, cartea Sibylei cuprindea în numeroase părți referiri obscure la Nero, la Anticrist, a cărui domnie era menită să vestească sfârşitul lumii şi judecata-de-apoi şi aceste prevestiri lugubre nu avură darul să-i îndepărteze gândurile de la Octavia, ci dimpotrivă. Aşadar, luă din nou manuscrisul, deşi ştia că nu era bine ce făcea, şi iată că miezul nopții trecuse de mult şi el tot mai citea, împotriva voinței lui, versurile frumoase, impetuoase.

Cel care nu-i cunoştea soarta, şi-l imagina, desigur, pe faimosul actor Ioan în orice alt loc decât aici, în oraşul Edessa, în această odaie golaşă. Dar, de mai multă vreme, marele artist Ioan nu se mai mulțumea cu arta sa. Văzuse în oraşele Asiei Mici multă mizerie, şi întrebarea: „De unde provine această suferință şi cum i s-ar putea pune capăt?" începuse să-l preocupe nu mai puțin decât arta actoricească. Era evreu din naştere, dar răspunsurile pe care învățații evrei le dădeau acestei întrebări îl satisfăceau tot atât de puțin ca şi cele ale filosofilor elini sau ale stoicilor romani. El simpatiza din ce în ce mai mult cu tezele religioase ale sectei aşa-numiților creştini, sectă care câştiga tot mai multe inimi. Învățătura lor despre mântuirea prin sărăcie şi prin

sacrificarea vieții de pe pământ în schimbul celei de apoi, prezicerile lor lugubre despre iminentul sfârşit al lumii, despre viața şi judecata-de-apoi, patosul tenebros al cărților lor sibylice şi apocaliptice îl umpleau de o emoție dulce şi în acelaşi timp înfricoşătoare. Începu să creadă, cerceta, se îndoia, credea mai puternic, repudia din nou şi iar credea. După îndelungate frământări, renunțase ia onorurile şi bogățiile pe care i le procura arta şi, de câțiva ani, trăia aici, în acest oraş, Edessa, la marginea civilizației, în sărăcie şi umilință liber consimțite.

Noua credință îi ceruse însă o şi mai mare jertfă, şi anume, să renunțe la cariera sa artistică. Dramele greceşti înfățişau omul în lupta lui împotriva zeității şi a sorții, glorificau această luptă, iar eroii lor se făleau: „Nimeni nu este mai puternic decât omul". Putea cineva să se declare adept al mesajului mântuitor al smereniei şi totodată să se pună în slujba acestor autori greci înfumurați? Ioan trebuia să recunoască, scrâşnind din dinți, că era cu neputință şi că frații săi întru credință aveau dreptate reproşându-i profesia, cu toată toleranța de care dădea dovadă. El renunță deci nu numai la strălucirea şi banii pe care îi aducea teatrul, dar la însăşi arta sa. Dramele grecilor, şi îndeosebi cele ale lui Sofocle, îi pătrunseseră însă prea adânc în sânge pentru a se fi putut despărți de ele întru totul. Îşi păstrase deci cărțile preferate până şi în situația mizeră în care se afla. Sulurile prețioase, în învelişurile lor luxoase, păreau stranii în odaia sărăcăcioasă. În repetate rânduri, chinuit de remuşcări amare, Ioan le scosese iar şi iar, desfătându-şi ochiul, urechea, inima cu versurile lor minunate.

Iată-l, aşadar, în orele târzii ale nopții stând în camera pustie, aplecat peste manuscrisul *Octaviei.* Fitilul de proastă calitate fumega, arunca lumini tremurătoare pe obrajii săi. Ioan se neglija în ultimul timp dar fața lui mare, brăzdată, cu fruntea grea, ochii

întunecați, nasul puternic, şi cârlionții bărbii sălbatice, pe care şi-o lăsase în aceşti ani de singurătate, s-ar fi remarcat între mii de alte fețe. La lumina slabă a lămpii sorbea literele cu ochi arzători.

Şi, deodată, se întâmpla ceva. Deodată, zeul lui îi inspiră un gând care îl alungă de lângă manuscris şi-l făcu să măsoare în lung şi în lat, agitat, odaia pustie. Faptul că fiul său Alexai i-a adus în casă această lucrare, că profețiile cărților sibyline l-au constrâns să citească din nou *Octavia,* - toate acestea aveau o semnificație tainică. Nicicând n-a citit o acuzare mai cumplită la adresa lui Nero ca în *Octavia.* Nu era o întâmplare că această carte apăruse în casă tocmai acum, când începea să se răspândească credința că Nero, Anticristul, monstrul desfrânat, s-ar afla încă în viață şi se va arăta în curând din nou, umplând iar golul pământesc cu sânge şi orori. Era voința lui Dumnezeu ca el, Ioan, să depună mărturie. Dacă el ar juca ori ar recita această piesă, n-ar fi un lucru deşart, n-ar fi un păcat, ci, dimpotrivă, ar fi plăcut Domnului.

Cutreiera în lung şi în lat odaia întunecoasă, golaşă. Fiul său Alexai se trezi şi, buimăcit de somn, se uită cu spaimă la tatăl său. Acesta mişca din buze. Parcă prindeau în el viață şi, ca o primă încercare abia perceptibilă, trimise în spațiu versurile tragediei. Sunetele şi cuvintele păreau a i se supune de la sine. Versurile-l captivau, cele înțelepte, ponderate ale lui Seneca, cele sălbatice, îngâmfate ale lui Nero, cele înspăimântate ale Popeei, cele crunte ale Agrippinei, cele miloase ale corului. Voința sa de a depune mărturie pentru Dumnezeul său, ura sa împotriva tiranului Nero, dorul său de nepotolit, ca, în sfârşit, să se îmbete iar de propria-i artă, toate acestea se contopeau într-un singur şuvoi, în cadența versurilor. Da, putea citi în public fără mustrări de conştiință această piesă, *Octavia.* Era voia Domnului. Anunță că va recita în Odeonul din Edessa *Octavia* de Seneca, în versiunea greacă.

Ştirea tulbură oraşul. Marele actor Ioan, care de ani de zile n-a mai fost auzit, va recita, aici la Edessa, şi, pe deasupra, ceva atât de răscolitor ca *Octavia*.

Frumosul edificiu al Odeonului era ticsit de o mulțime înfrigurată când Ioan apăru pe scenă. Puteau fi văzuți aici ofițeri ai garnizoanei romane şi toți prietenii Romei din Edessa. Dar, adepții loiali ai împăratului Titus observară cu neliniște şi dezaprobare că în rândul auditoriului se aflau şi mulți duşmani cunoscuți ai Flavilor. Liberți şi protejați ai lui Varro, în frunte cu administratorul său Leneus, ba chiar şi numitul Terențiu şi un număr de prieteni de-ai lui, din breasla olarilor.

Ioan îşi răsese barba şi se gătise ca de sărbătoare, după cum cerea obiceiul. Capul său de culoare măslinie, cu fruntea puternică şi ochii migdalați, sumbri, se detaşa straniu din îmbrăcămintea albă care-i cădea în falduri lungi. Recita pe de rost. Cu vocea sa gravă, plină, dădea glas poeziei dezlănțuite, plină de indignare, prin care tragedia *Octavia* zugrăvea atrocitățile săvârşite de împăratul Nero. Glasul lui putea fi lin ca o adiere şi de o duritate de cristal, putea să redea cele mai fine nuanțe ale urii, milei, mândriei, cruzimii, fricii. Lumea de dincolo de Eufrat, deşi neobişnuită cu înalta artă, constituia totuşi un auditoriu receptiv. Ioan de Patmos câştigă până şi admirația duşmanilor piesei. Uriaşul edificiu era scufundat în tăcere, în timp ce el recita. Doar din când în când se auzea respirația încordată, reținută, a oamenilor, care priveau tulburați gura celui ce vorbea, ori stăteau cu capul plecat, ascultând cu dăruire. Când Ioan ajunse la sfârşit, prea devreme pentru cei mai mulți, ei se smulseră cu greu din uitarea de sine, respirară profund. Apoi izbucni o furtună de aplauze. „Ave, Ioan de Patmos, tu, foarte bunul şi foarte marele artist”, se auzeau strigăte din toate băncile.

Pe nesimțite însă acest cor al sărbătoririi fu întrerupt de alte strigăte, din ce în ce mai tari şi mai deslușite. Cei

care îl aplaudau pe actor deveniră neliniştiți. Mai întâi crezură că se înşală. Dar, treptat, îşi dădură seama că nu s-au înşelat. Da, în adevăr, aici, în mijlocul acestor politicieni, militari, latifundiari şi comercianți din Edessa, cu toții loiali şi devotați Romei şi împăratului ei Titus, câteva sute şi până la urmă peste o mie de persoane cutezau să dea glas opiniei străzii, să strige: „Ave, Nero, tu, bunul şi marele împărat!"

Nimeni nu putuse spune mai târziu cum se ajunsese, de fapt la această demonstrație, care nu era desigur pe placul majorității auditoriului. Poate s-a întâmplat aşa: masa, răscolită de arta marelui actor, voia să-şi canalizeze sentimentele, voia să le dea glas, oamenii simțeau nevoia să strige. Şi întrucât aclamațiile la adresa actorului încetară treptat, iar strigătele „Ave, Nero, tu, bunul şi marele împărat" deveneau din ce în ce mai impetuoase, mai fanatice, creştea tot mai mult numărul oamenilor cuceriți de frenezia lor, care ajunseră să-l aclame şi ei pe împărat.

Nimeni nu se mai uita spre scenă. Cu toții se holbau, unii înflăcărați, strigând din toate puterile, alții mirați, alții şovăitori, evident nedumeriți, iar alții înfricoşați şi dezgustați, spre bărbatul căruia i se adresau vădit aceste aclamații, şi care, îmbrăcat simplu, stătea retras pe unul dintre locurile cele mai modeste. Şi toți cei adunați în marea clădire văzură deodată, mai clar decât i-ar fi putut lămuri cea mai strălucită cuvântare, că printre ei se afla cu adevărat unul cu înfățişarea şi ținuta împăratului Nero. Căci, de fapt, cel ce stătea aici nu mai era olarul Terențiu, ci însăşi persoana care, în ceasurile de chin ale singurătății sale, prin exerciții neobosite, se îmbibase de ființa împăratului dispărut, îl. reîncarnase. Stătea surâzând, distrat, cu un aer aproape copilăresc, puțin blazat, dar totodată foarte mândru şi maiestuos. Şi în timp ce strigătele răsunau din ce în ce mai puternic, mai furtunos, aclamându-l pe împărat, el se ridică încet de pe locul său, impasibil, ca şi cum

strigătele ar fi fost adresate altcuiva. Dar, ca de la sine, se deschise în fața lui o cărare şi el păşi printre rândurile celor ce se retrăgeau respectuoşi, înalt, mândru, cu un surâs absent pe buze. Printre ofițerii romani erau câțiva care auziseră şi-l aclamaseră pe împăratul Nero, pe vremea când ele erau destinate încă adevăratului Nero, care-l văzuseră cu ochii lor pe adevăratul Nero. Se simțeau răscoliți acum când îl vedeau pe acest Nero, şi puțin a lipsit ca să-i exprime şi ei omagiul cuvenit împăratului.

La o distanță oarecare, în spatele lui Terențiu, mergeau câțiva dintre prietenii săi. El îşi întoarse capul către ei, cu intenția vădită de a le spune ceva. În marele edificiu se făcu tăcere deplină. Terențiu însă, ca şi cum n-ar fi auzit mai înainte strigătele, iar acum tăcere, spuse ca în treacăt, peste umăr, prietenilor săi, păstrând acel surâs abia perceptibil: „De fapt, Nero ar trebui să-şi permită gluma să recite el însuşi această *Octavia”*. Şi foarte încet, adăugă cu indiferență: „Ce artist ar fi iar pe această lume!” Se ştia pe tot globul pământesc că împăratul Nero fusese mult mai interesat să fie prețuit ca un mare actor, decât ca un mare domnitor şi s-e mai ştia pe tot globul pământesc că împăratul Nero, murind, ar fi rostit cuvintele: „Ce artist piere odată cu mine!” Acum, când acest bărbat spuse, păşind cu mersul împăratului şi întorcându-şi capul cu gestul împăratului: „Ce artist ar fi iar pe această lume!”, cu vocea împăratului, un fior trecu prin cei trei mii de oameni şi până şi cei care începuseră demonstrația credeau că este Nero cel care părăsea teatrul.

XV.
UN OSTAŞ CURAJOS

Colonelul Fronto, comandantul garnizoanei romane din Edessa, era deosebit de precaut. Invocând o indispoziție, lipsise de la spectacolul tragediei *Octavia*. Ofițerii săi îi făcură, îndată după spectacol, un raport despre aclamarea lui Nero-Terențiu şi aşteptară, încordați, cum va reacționa acesta, ce instrucțiuni va da. Dar Fronto îi dezamăgi. Le puse câteva întrebări, apoi le mulțumi politicos şi-i concedie.

Rămas singur, se aşează la masa de scris şi chibzui. Stătea nemişcat, acest domn elegant, de patruzeci şi opt de ani, sprijinindu-şi uşor în palmă capul cu fruntea lată, sub părul scurt, de un cenuşiu metalic. Ce să facă? Ar putea lua măsuri energice împotriva lui „Nero", fără a mai aştepta instrucțiuni din Antiohia, punându-se în postura unui fel de salvator al patriei. S-ar putea da de partea acestui Nero devenind un mic Cezar. Dacă, de exemplu, în locul său s-ar afla un Varro, multe s-ar întâmpla acum. Fronto nu întrezăreşte mai puțin clar posibilitățile date, decât Varro. Dar tocmai fiindcă este Fronto nu va întreprinde nimic. Se va mărgini să trimită un raport corect idioților din Antiohia, să ceară instrucțiuni, să stea în expectativă.

Să stea în expectativă. Din păcate aceasta a devenit deviza vieții sale. Colonelul Fronto era considerat ca unul dintre cei mai capabili ofițeri ai armatei. Capitolele din *Manualul artei militare* pe care-l publicase erau vestite în rândul specialiştilor. Dar, deşi participase lai războiul cu parții şi la cel cu iudeii, nu i-a fost dat niciodată să-şi aplice teoria în practică. Dacă se ivea vreo sarcină interesantă, tactică ori strategică, erau pe fir mereu oameni mărginiți, bravi ofițeri de duzină, iar el era ținut deoparte de reaua voință a conducerii armatei, ori de vreun perfid joc al întâmplării. Camarazii săi îl numeau „ofițerul de cancelarie". Împăraților flavi, care nici ei nu erau decât bravi ofițeri de duzină, teoriile sale li se păreau prea îndrăznețe şi moderne. Nu l-au numit

nici în Occident, nici în Nord, unde un militar avea multe de făcut, ci l-au transferat aci, la periferie, într-o fundătură a Orientului.

Nu se poate spune că şederea în Orient ar fi fost neplăcută pentru Fronto. Venise ca bărbat foarte tânăr, în aceste ţări; haosul, profunzimea, desfrânarea, imprevizibilitatea acestui continent, cultura lui străveche îl fascinaseră de la început. Era entuziasmat din toată inima de ideile politicii lui Nero, înflăcărat pentru cauza contopirii organice a Orientului cu Imperiul Roman. Dar, după ce Nero dispăru şi stăpânii cei noi schimbară macazul politicii romane, el nu s-a putut decide să-şi declare pe faţă convingerea politică şi să demisioneze din serviciul militar. Iubea Orientul şi era convins că numai politica neroniană ar putea servi cu eficacitate supremul ţel al măririi şi prosperităţii Romei; politica occidentală searbădă, lipsită de fantezie, a noilor stăpâni îi inspira oroare. Dar, pe de altă parte, avea de pe acum în urma sa un număr considerabil de ani de serviciu şi nu-şi putea călca pe inimă renunţând la drepturile câştigate, la carieră şi la pretenţia ca după alţi optsprezece ani de serviciu să obţină un bun teren agricol şi o pensie mare. El îşi îngropă deci visurile despre o viaţă dinamică şi fascinantă cât şi cele privind contopirea Orientului cu Occidentul, îşi închise gândurile în adâncurile sufletului şi se supuse noilor stăpâni.

Dar aceştia nu-l iubeau şi se dovediră meschini faţă de el. Se străduise să obţină comanda garnizoanei din Samosata, un post gras într-o metropolă plăcută, cu o înaltă cultură. Dar acolo fusese numit vulgarul căpitan Trebon, iar el fusese trimis aici, la Edessa, în acest oraş semisălbatic, de periferie; fireşte, sub pretextul onorabil că aici se cer aptitudini diplomatice deosebite. Da, este adevărat. Dar tot atât de adevărat era şi faptul că funcţia de aici era spinoasă, plină de răspundere, ingrată şi fără de perspectivă. Din Edessa niciun drum

nu ducea mai departe.

Fronto, ca bărbat foarte prudent, şi-a stăpânit supărarea faţă de Flavii care-l lăsau să se acrească aici. Dar azi, în singurătatea camerei sale de lucru, după ce i s-a raportat că „Nero” s-a ivit din nou, cu toată prudenţa, resemnarea şi bunele sale maniere îşi muşcă limba şi scrâşni din dinţi.

Nu, nu mai avea niciun sens să protesteze. Apariţia acestui „Nero” nu-i mai este de niciun folos. Zarurile au fost de mult aruncate. Când au venit stăpânii cei noi, avusese libertatea alegerii. Dar, jurându-i credinţă lui Vespasian, a ales, în acelaşi timp, şi pentru totdeauna; raţionalul, resemnarea, dreptul la pensie. Şi a ales just. Numai arareori era cuprins de regrete şi aproape niciodată de căinţă. Astăzi însă, în urma incidentelor stupide de la Odeon, simţea regret. Poate, în ciuda faptelor, Varro a fost cel mai deştept. Acesta a provocat, la timpul său, ruptura între el şi stăpânii cei noi, a luat asupra să riscul dizgraţiei Palatinului şi de atunci încoace îşi duce propria-i politică.

Deşi Fronto n-are nici cel mai slab indiciu al vreunei dovezi, e sigur că şi în spatele acestui Nero-Terenţiu se ascunde Varro. Din momentul în care a auzit pentru prima dată de apariţia unui Nero, l-a bănuit a fi în umbra acestei întâmplări. Pe senator îl cunoaşte din tinereţe. Au venit împreună în Orient, amândoi s-au entuziasmat de noile impresii puternice, pe care Orientul le-a oferit. Acum se află pe poziţii duşmane. El, Fronto, reprezintă aici, la Edessa, metodele serbede, militariste ale Flaviilor, iar Varro sef îndeletniceşte să continue pe mii de căi ascunse politica temerară, prohibită a lui Nero. Fronto îl invidiază şi îl admiră pentru avântul, pasiunea şi ardoarea sa, deşi raţional îl dezaprobă. În contactele oficiale cu Varro manifestă reţinerea pe care un ofiţer al Flaviilor trebuie să-şi dea silinţa s-o adopte faţă de un domn atât de ambiguu. Dar, oriunde are prilejul, îl face pe celălalt să întrevadă

că este din adâncul inimii de partea lui, acum ca şi pe vremuri. Şi, de asemenea, nu se abține ca, în felul lui rezervat, manierat, dar neechivoc, să facă curte fiicei lui Varro, severei Marcia, cea palidă la față. El nu ştie şi nu vrea să ştie în ce măsură acest interes al său se îndreaptă doar către Marcia, ori este un pretext pentru a-l vedea pe Varro mai de aproape. Fronto e însă convins că pe tot întinsul pământului Varro e omul care-i captează cel mai mult interesul. E un obsedat, acest Varro, şi Fronto e convins că nu va sfârşi bine. Dacă îndrăzneala lui Varro ar găsi totuşi o confirmare, faptul ar constitui o infirmare a lui Fronto, un reproş veşnic, otravă pentru bătrânețile sale. Cu toate acestea, în secret, îi este prieten lui Varro. Aşteaptă sfârşitul acestui bărbat, sfârşit cu siguranță prost, cu o încordare în care dorința şi teama se amestecă în mod straniu.

Oare apariția lui „Nero" va determina acest sfârşit? El, Fronto, ar putea contribui cu câte ceva în a-l grăbi ori amâna. Ar fi tentat să-şi arate puterea unuia ori altuia, lui Întindilă ori lui Varro. Dar nu, nu va întreprinde nimic contra lui Varro. Varro e un bărbat de treabă, şi el ține la Varro. Va lăsa pe seama destinului să dovedească faptul că până la urmă tot el, Fronto, a avut dreptate, iar celălalt a dat greş.

Aşadar, nu va întreprinde nimic împotriva lui „Nero".

Se expune oare vreunei primejdii dacă nu întreprinde nimic? Oare ar oferi un prilej de reproş împotriva sa la Antiohia ori la Roma? Nu. Olarul Terențiu n-a săvârşit un fapt penal. Ce vină avea el dacă alții credeau a fi recunoscut în el pe decedatul împărat Nero? Pe deasupra, este, ca şi stăpânul său, nu numai supus roman, ci şi cetățean al Edessei. Ar trebui să existe probe stricte, incontestabile ale unui fapt penal, înainte ca Fronto să poată lua măsuri contra lui. Cu un rânjet răutăcios îşi aduce aminte de „Instrucțiunile elementare" pe care împăratul le da ofițerilor săi, când aceştia plecau la drum: „În caz de îndoială mai bine nu

face nimic, decât ceva greşit”.

Deci nu va face nimic. Va trimite un raport la Antiohia şi va cere de acolo instrucțiuni. E curios să vadă ce instrucțiuni îi vor da idioții. El ar şti cum să-i vină de hac acestui Nero şi celor care stau în spatele lui. În niciun caz nu poți proceda cu forța. Din moment ce lumea din Edessa e convinsă de existența lui Nero, ar trebui dezgropate încet-încet şi cu atenție rădăcinile acestei convingeri; în caz contrar, ele ar creşte mereu la loc. Dar, pentru că cei din Antiohia n-au ținut seamă în mai multe rânduri de sfaturile sale modeste, el nu se simțea obligat să-i facă cunoscut lui Întindilă părerea sa în această afacere. Dimpotrivă, se va limita la un amplu raport şi va urmări, nu fără bucurie răutăcioasă, cum deşteptul şi vicleanul de Varro îi va pune bețe în roate lui Ceion, rigidul, militaristul lipsit de tact.

Fronto ajunse la capătul meditațiilor sale. Îşi chemă secretarul şi începu să dicteze raportul pentru Antiohia.

Abia începuse, când îi fu adusă o scrisoare urgentă a marelui preot Şarbil. Acesta cerea o convorbire imediată.

Plin de interes, Fronto se duse în casa marelui preot. Moşneagul vorbi în fraze înflorite despre situația neplăcută în care întâmplările de la Odeon au adus oraşul Edessa. Oraşul este acum ca un catâr care, pe o cărare de munte, îşi caută drum prin ceață şi nori; un singur pas greşit, şi este pierdut. În cazul în care acest om ar fi cu adevărat împăratul Nero, cum ar putea oraşul să refuze unui atât de înalt oaspete venerația cuvenită? Dacă însă bărbatul este un smintit ori un şarlatan, n-ar trebui oare regele Mallukh să-l aresteze de îndată, ca pe un infractor ordinar?:

Colonelul îl asculta cu răbdare şi bună-cuviință. Ochii lui inteligenți, sub fruntea lată şi părul încărunțit priveau gura lui Şarbil, strălucitoare de aurul dinților. Fronto era obişnuit cu manierele Orientului, observa de mulți ani cu interesul unui cunoscător subterfugiile, sinuozitățile şi vicleniile regelui Mallukh şi ale marelui

preot, era sigur că Varro s-a înțeles cu ei şi că aclamarea de la Odeon n-a avut loc fără consimțământul lor tacit. Aştepta deci, încordat, să vadă unde bătea moşneagul. Mai întâi răspunse, cu tot atâtea digresiuni ca şi Şarbil, că nu i se cuvine lui, umilitului ofițer roman, ca într-o situație atât de delicată să-şi dea cu părerea ori chiar să dea un sfat.

Marele său prieten e prea modest, făcu Şarbil. Ceva trebuie întreprins. E bine să eziți, dar printr-o ezitare prea lungă se strică lucrurile, ca şi fructele prea răscoapte. Regele Mallukh se teme că, neintervenind, o asemenea moliciune din partea lui va stârni dezaprobarea puternicului său aliat, guvernatorul Antiohiei. El se gândeşte deci să se asigure în privința bărbatului pe care atât de multă lume îl socoate drept împărat. Fireşte, cu multă precauție. Regele ar vrea să-i asigure în fața casei o gardă înarmată; mai târziu, după ce lucrurile se vor fi clarificat, aceşti ostaşi înarmați vor putea fi socotiți, după caz, fie gardă de onoare, fie pază la închisoare. Regele Mallukh vrea, cu alte cuvinte, să-l pună pe acest om, deocamdată, într-un fel de arest preventiv, onorabil. Dar nu vrea să acționeze fără consimțământul lui Fronto, pentru ca nu cumva, în cazul când bărbatul s-ar dovedi a fi împăratul Nero, un asemenea procedeu să poată fi interpretat, ulterior, la Antiohia ori la Roma, drept crimă de lezmaiestate.

Fronto era profund mirat. Ceea ce Şarbil propunea aici, suna pe deplin sincer, era surprinzător de loial şi corect. Să se fi înşelat el? Să nu fie oare în spatele acestui Terențiu nici Varro şi nici regele Mallukh? Să mu fie totul decât pur şi simplu pozna unui smintit, ori a unui grandoman; unei asemenea ipoteze i se opunea totuşi faptul că evenimentele s-au desfăşurat atât de tacticos, planificat şi eficace. Fronto, cu toată viclenia sa, nu reuşi să desluşească ce avea de fapt în minte marele preot. Ca totdeauna, acțiunea lui Mallukh îl scutea pe el de orice răspundere. Lăudă deci

înțelepciunea şi fidelitatea de aliat a marelui rege al Edessei, apoi se duse acasă nedumerit, pierdut în gânduri şi se apucă să-şi dicteze raportul până la sfârşit.

Dar abia mai adăugă câteva rânduri, când sosi o nouă misivă urgentă a marelui preot. Consternat, cu multe cuvinte de jenă şi mâhnire, Şarbil îi comunica faptul ca oamenii care trebuiau să-l ia în pază pe acel bărbat nu l-au mai găsit; bărbatul s-a refugiat în templul zeiței Tarate, cerând drept de azil zeiței.

Fronto şuieră printre dinți. Templul Tarate era un loc de azil recunoscut. Autoritățile din Edessa nu puteau viola acest loc, nici romanii n-o puteau face, dacă nu voiau să ridice întregul Orient împotriva lor. Acum înțelese de ce Şarbil îi solicitase atât de urgent acea primă convorbire. Marele preot voise să-l împiedice, ca nu cumva el, Fronto, să pună mâna pe acel bărbat, voise să-l pună la timp la adăpost sub protecția zeiței, să-l asigure împotriva unei acțiuni a romanilor. Dar a procedat în aşa fel încât el, Şarbil, să nu poată fi tras la răspundere de Roma. Convorbirea cu Fronto trebuia să-i creeze un alibi. Regele Mallukh îşi manifestase intenția de a-l aresta pe acel bărbat, depăşindu-şi chiar obligațiile, şi să-l țină la dispoziția guvernatorului roman. Dacă însă acest Terențiu, sau oricine ar fi fost, s-a refugiat sub protecția zeiței Tarate, atunci el, Şarbil, şi stăpânul său, regele Mallukh, nu mai aveau nicio vină.

Fronto surâse, apreciind şiretenia levantină. Ce scandal se va isca acum în Mesopotamia! Întindilă va trebui să se mai întindă de multe ori, gândi el într-o latină curentă.

Acelaşi lucru îi trecuse prin minte, într-o arameică corectă, cu puțin timp înainte, şi marelui preot Şarbil.

XVI.
OASPETELE ZEIȚEI TARATE

Aşadar, Terenţiu se afla în templul Taratei, în încăperea el cea mai ascunsă, în „chilia” unde se afla statuia străveche a zeiței, altarul şi simbolurile ei impudice. După ce fusese aclamat la teatru, fusese cuprins de nelinişte, preocupat de gândul să dispară în Labirint, până va sosi Varro şi va clarifica situația. Când, însă, în casa sa apăru un bărbat a cărui ținută de comerciant nu-l putea masca pe preotul zeiței Tarate şi îl invitase să se pună de îndată sub ocrotirea zeiței, el îl urmase fără şovăire, orbeşte, răsuflând uşurat; avea senzația că se găseşte în mâini sigure, puternice.

Se aştepta ca marele preot să-l salute ca oaspete al zeiței, să-i asigure protecția ei, să-l primească cu toată stima cuvenită. Dar nimic din toate acestea. A fost lăsat singur în încăperea strâmtă, neplăcută, în nesiguranță. Şarbil, ca şi Varro, socotea oportun ca să nu-i ofere nicio certitudine, pentru a-l face cât mai docil.

Veni noaptea, pentru Terenţiu o noapte neplăcută.

Templul Taratei era mare. Nu l-ar fi supărat să petreacă noaptea în pridvor; acolo mişuna viața, era şi un mic eleşteu cu peştii zeiței şi numeroşi porumbei albi, sacri. Chiar şi în templu puteai rezista, deşi existau şi locuri mai plăcute decât acea încăpere imensă cu coloanele sale străvechi negre-verzui, îngustate spre vârf. Terenţiu nu ştia însă dacă dreptul de azil al zeiței se extindea asupra întregului templu ori numai asupra chiliei în care se afla altarul şi statuia ei. Dar această chilie, unde pătrundea doar printr-un orificiu îngust licărirea slabă a lunii şi a stelelor, era strâmtă şi lugubră şi pe Terenţiu îl năpădiră imagini apăsătoare. Se întinse pe treapta cea mai de sus a altarului, străduindu-se, cu frica în suflet, să atingă cu o mână

altarul; avea o senzație neclară că cel ce revendica protecția zeiței trebuia să se agațe de altarul sau de statuia ei. De ambele părți ale altarului se ridicau în lumina nesigură a lunii simbolurile zeiței, acele falusuri uriaşe, din piatră. La căpătâiul lui Terențiu însă, într-o firidă deasupra altarului, stătea străvechea statuie, stranie, din bronz negricios a Taratei. Purta un coronament, sinii îi erau ascuțiți şi trupul i se termina cu o coadă de peşte. Într-o mână ținea un fus, în cealaltă o tamburină. Surâdea oaspetelui ei cu o față prelungă, străveche şi totuşi tânără, blajină, echivocă şi crudă.

În ceasurile târzii ale nopții, Terențiu începu să tremure de frig. Senzația de siguranță care-l cuprinsese la sosirea emisarului Taratei dispărea. Cât timp mai era lăsat să aştepte aici, în mod atât de nedemn? De ce nu venea marele preot să-l salute? Şi unde se afla Varro? Şi de ce era lăsat în nesiguranță şi singurătate dacă voiau ca el să fie împăratul? Şi, la urma urmelor, oare se găsea aici în siguranță? Poate fusese atras într-o cursă. Îl cuprinse o teamă crescândă, şi mânia împotriva acelora care-l ademeniseră să înceapă acest joc aventuros şi să vină aci; dorea din tot sufletul s-o aibă lângă el cel puțin pe Caia, ori pe sclavul Knops.

Se refugie în încrederea pe care o avea în sine însuşi. Adoptă ținuta lui Nero; era împăratul, singur, la mare înălțime peste toți ceilalți. Aşa se cuvenea să fie. Nimeni nu se putea apropia de el, el era stăpânul lumii. De afară se auzea gânguritul porumbeilor albi, sacri care, de bună seamă, fuseseră speriați de ceva; prin orificiu licărea lumina selenară şi zeița îi surâdea misterios, cu răutate. Era o ruşine pentru toți oamenii occidentului că el, împăratul, a trebuit să se refugieze sub ocrotirea acestei zeițe ambigue şi a simbolurilor ei imorale. Dar regretă de îndată aceste gânduri ce puteau fi interpretate ca o insulta de către Tarate, iar acum se afla în mâinile ei.

Simțea o puternică mânie împotriva actorului Ioan de Patmos. Acesta l-a adus în situația de față prin recitarea neghioabă a *Octaviei* şi, dacă te gândeşti, el însuşi, Terențiu, dacă ar vrea, ar putea fi un artist mult mai mare decât acest creştin zdrențăros. În Oedipul acestui Ioan totul sună fals şi fără elanul necesar. Ioan, dacă ar fi pătruns cu adevărat de harul artei şi-ar da seama că în el, Terențiu, se ascunde ceva mai măreț. Iată că mulțimea, cu instinctul ei sănătos, şi-a dat de îndată seama. Numai snobii, cei câțiva mercenari ai lui Titus şi creaturile plătite de ei nu vor să recunoască adevărul. Din cauza lor trebuie să se ascundă.

Dar nu va mai dura mult şi îi va putea zdrobi pe toți adversarii. Notă în minte pe conducătorii adepților lui Titus la Edessa şi, firește, înşiră aici şi acele persoane care-i erau nesuferite din alte motive, oameni cu care avusese cândva conflicte personale, concurenți, colegi de breaslă, despre care socotea că-l împiedică să se afirme îndeajuns. Până la urmă lista ajunse considerabil de lungă. Se întrebă chiar dacă n-ar trebui s-o pună pe listă şi pe Caia, cea sceptică şi obraznică. Dar nu duse aceste gânduri până la capăt şi nu se decise. În schimb îşi imagina în culori vii modul rafinat şi plin de savoare în care se va răzbuna pe cei pe care-i socoteşte duşmanii săi declarați.

Tremura de frig şi mai tare. Se ridică, umblând de colo-colo, mereu pe treapta cea mai de sus, de-a lungul altarului, pentru a-l putea atinge de îndată ce ar năvăli ostaşii lui Fronto ca să pună mâna pe el. Un miros abia perceptibil, dulceag şi dezgustător se ridică dintr-un jgheab al altarului, care avea menirea ca prin el să se scurgă sângele jertfelor rituale. Va păstra mult timp în amintire această noapte. Noaptea în care fugise de pe Palatin, când soldații Senatului pătrunseseră acolo, şi noaptea aceasta constituiau cele mai neplăcute momente ale vieții lui.

Dar odată şi-odată tot se va sfârşi această noapte. Vor

miji zorile. Va veni ziua. S-a şi dovedit că visul mamei sale fusese corect interpretat, el şi parcursese cea mai mare parte a ascensiunii, acest început fusese partea cea mai abruptă şi grea; de îndată ce va fi ziuă, de îndată ce va scăpa de această blestemată licărire de lumină, vor recunoaşte toţi cine este el. Stătea cu buza inferioară împinsă înainte, nemulţumit, maiestuos. Puse smaraldul în faţa ochiului, examină critic, provocator, imaginea Taratei. Nu-i impune, tot acest templu al ei, nu-i impune! Altfel va construi el, dacă va ajunge odată în situaţia ce i se cuvine. Va ridica imense construcţii monumentale; va ridica din nou statuia sa, acea statuie colosală căreia i se retezase capul la Roma, o va înălţa iar, şi mai colosală. În stâncile munţilor va săpa chipul său, precum au făcut-o regii de odinioară. Şi din Labirint, îndeosebi, din Labirintul său va face o criptă, mausoleul său, care să devină cea de-a opta minune a lumii.

Dar zeiţa îi surâdea blajină şi rea, iar pe el îl cuprinse teama de propria sa măreţie.

Simţi, de asemenea, şi nevoia să urineze. S-o facă chiar în chilie, nu îndrăznea. Cine ştie, poate o vor interpreta drept o ofensă la adresa zeiţei şi, profanând templul, şi-ar pierde dreptul de azil. Dar nevoia îl chinuia din ce în ce mai mult. Până la urmă se pitulă îndărătul altarului şi îşi făcu nevoia, uşurat şi în acelaşi timp stăpânit de o teribilă frică. Spre dimineaţă, sleit de puteri, se înveli mai bine în manta şi se întinse, ferm hotărât să doarmă, în sfârşit, pe treapta cea mai de sus, lipindu-se de altar. Mai adulmecă o dată pentru a simţi dacă mirosul urinei mai stăruia în încăpere, recită în minte, pentru a adormi, textul lui Oedip şi somnul îl fură cu adevărat.

Când se trezi, membrele-i înţepeniseră, deşi era cald. În chilie se aflau oameni; se sperie. Dar nu erau romani, ci preoţi tineri ai Taratei, care aduceau jertfa rituală de dimineaţă: un ied. El îi privi, pitit într-un colţ, speriat ca

s-ar putea descoperi urmele profanării comise; dar ei îşi îndeplineau serviciul fără să-i acorde vreo atenție. După ce încheiară ritualul jertfirii, spălară altarul cu şuvoaie de apă şi astfel toate urmele ce-l puteau pune în primejdie fură înlăturate. Respiră uşurat.

Orele treceau. În chilie veneau din ce în ce mai mulți preoți. Ei îl priviră curioşi pe bărbatul care se refugiase la altarul zeiței. Nimeni nu-i adresă o vorbă; Terențiu adoptă iarăşi mina aceea indiferentă, pe care o afişa de obicei. Răsuflă despovărat de coşmarul ce-l chinuise când, în sfârşit, veni marele preot Şarbil. O decizie trebuie să-i aducă, fie ea bună sau rea.

Şarbil presupunea că celălalt fusese destul de îmblânzit. Pentru a ura bun venit oaspetelui zeiței sale, el îşi pusese odăjdiile de mare ceremonie; potcapul ascuțit de aur încorona bătrâna sa față de pasăre. Îl salută cu respect pe protejatul Taratei, ridicând către el cele două antebrațe cu palmele întinse. Terențiu răspunse la salut cu acelaşi respect.

Apoi, marele preot îl asigură de protecția divină. Terențiu nu lăsă să se observe cât de fericit se simțea, mulțumi politicos, cu un aer de indiferență. Şarbil întrebă, după multe fraze înflorite:

— Pot să te rog, oaspete al zeiței Tarate, să-ți destăinui numele marelui ei preot?

Vorbea arameica, şi Terențiu era bucuros; limba străină îi oferi pretextul să răspundă şovăielnic, evaziv.

— Zeița îmi cunoaşte numele, zise el.

— Eşti tu, stăpâne, împăratul Nero? întrebă marele preot direct.

Era nepoliticos şi poate şi lipsit de diplomație. Dar marele preot Şarbil era foarte bătrân, nu mai avea decât puțin timp de trăit şi era curios. Terențiu se feri însă să dea un răspuns imprudent.

— Sunt, spuse el, cel care zeii m-au destinat să fiu.

În adâncul inimii mulțumi zeilor că nu el era cel care afirma că este Nero, ci alții îl făceau să fie Nero. Iar

Şarbil gândi: „Iată un bărbat deştept. Merită să fie Nero.”

XVII.
ÎNTINDILĂ ŞI ORIENTUL

Când i s-a raportat guvernatorului Ceion că multă lume din Mesopotamia considera pe un anume Terenţiu, olar de meserie, drept decedatul împărat Nero, el a clătinat din cap cu neîncredere şi a râs, mirat de atâta neghiobie. Cine se putea lăsa înşelat de o şarlatanie atât de grosolană? Încă un prilej pentru a vedea ce barbari erau oamenii de dincolo de Eufrat.

Când apoi colonelul Fronto raportă că olarul Terenţiu s-a refugiat în templul Taratei, de unde romanii nu-l puteau scoate fără încălcarea tratatelor şi fără riscuri serioase, era mai degrabă amuzat decât neliniştit şi îl surprindea faptul că sfetnicii săi dădeau importanţă ridicolului incident. Politicos, puţin ironic şi destul de arogant, el scrise guvernului regelui Mallukh cerând să acorde, după posibilitate, sprijin, potrivit tratatelor, locţiitorului său Fronto la arestarea ordonată de el, Ceion, a supusului roman Terenţiu Maximus. A aflat că numitul Terenţiu a revendicat dreptul de azil al zeiţei Tarate. Dacă pe teritorial guvernat de el un bărbat, pe care l-ar urmări autorităţile din Edessa, s-ar refugia într-un templu roman cerând azil, atunci el, Ceion, ar încerca să-l scoată pe acel individ prin înfometare ori fum şi nu se îndoieşte de fel de succes. Aşadar, le-ar fi recunoscător domnilor din Edessa dacă aceştia ar clarifica cât de curând afacerea.

Sfetnicii regelui Mallukh erau în cea mai mare parte arabi, care venerau zeităţiie-stele arabe Aumu, Aziz şi

Dusaris, şi nu pe zeița siriană Tarate. Cu toate acestea, citind scrisoarea guvernatorului, ei s-au încruntat din cauza tonului lipsit de respect cu care romanul vorbea despre multvenerata zeiță a sirienilor.

Mallukh şi Şarbil şedeau în liniştita cameră de lucru, acoperită de covoare. Între frazele lor se intercalau pauze lungi. Fântâna arteziană susura.

— Stăpânul din apus, îşi dădu cu părerea regele, cu vocea sa adâncă şi calmă, pare să nu aibă prea multă teamă de Tarate, zeița ta, preot Şarbil.

— În apus au apărut şi au dispărut multe imperii, replică Şarbil, dar zeița Tarate îşi ține de trei mii de ani mâna protectoare peste eleşteul ei, şi peştii ei înoată azi ca şi acum trei mii de ani.

— Deci nu vrei să-l înfometezi pe bărbatul din templu? întrebă regele, cu voce indiferentă, în care se simțea o uşoară ironie la adresa romanului.

— Departe de mine gândul de a o supăra în asemenea măsură pe zeița Tarate, răspunse preotul cu o nobilă indignare. Ea este destul de bogată pentru a-l hrăni pe cel care se refugiază în altarul ei.

În Levant, lumea avea mult timp. Regele Mallukh a lăsat să treacă două săptămâni până ce răspunse la scrisoarea guvernatorului roman. Misiva sa zugrăvea în fraze lungi, poetice, măreția Imperiului Roman şi măreția zeiței Tarate. El, regele Mallukh, e stăpânit de dorința arzătoare de a fi folositor prietenilor săi romani, dar statornică, asemenea stâncii, este şi fidelitatea sa față de cuvântul dat, şi el a jurat, atunci când, prin grația cerească, a preluat coroana, să respecte toate zeitățile țării. În consecință, n-a putut face altceva decât să predea scrisoarea ce i-a fost înmânată marelui preot al Taratei, şi acum îi trimite, în anexă, multrespectatului guvernator răspunsul numitului mare preot. Şarbil, la rândul său, arătă în fraze alambicate că venerația țării Edessa față de zeița Tarate este profundă ca marea. Oricât de arzătoare ar fi dorința sa, a lui Şarbil, de a

sprijini pe puternicii săi prieteni din apus, îi este totuşi imposibil să se atingă de un oaspete al zeiței care s-a refugiat sub protecția ei. O astfel de profanare a sanctuarului ei, zeița ar răzbuna-o cumplit, prin foc şi apă, prin trăsnet, paloş şi molimă, nu numai față de Edessa, ci şi față de întreaga Sirie. Ceea ce, firește, nu trebuie explicat în detalii unui bărbat atât de înțelept cum este guvernatorul roman.

Când Ceion primi scrisorile cu frazele umflate ale regelui barbar şi ale preotului barbar, le aruncă indispus pe masă. Dacă domnii levantini au avut nevoie de patrusprezece zile pentru a-şi redacta scrisorile, lui nu i-a trebuit nicio oră ca să le răspundă. A cerut, pe un ton autoritar, ca marele preot Şarbil, stăpânul templului Taratei, să vină de îndată la Antiohia pentru rezolvarea conflictului.

— Romanii aceştia, constată marele preot Şarbil în convorbirea cu regele Mallukh, în aceeaşi încăpere a palatului unde doar fântâna arteziană întrerupea pauzele lungi, ştiu prea puțin despre natura ființelor vii. De ce s-ar duce vulpea în vizuina leului şi, pe deasupra, imediat?

După trecerea altor două săptămâni, scrise la Antiohia că, oricât de mult îl onorează pe nevrednicul Şarbil invitația stăpânului dinspre apus, din păcate nu-i poate da totuşi curs. Este perioada când peştii sacri din eleşteul zeiței Tarate îşi depun icrele. Marele preot se află în imposibilitatea de a părăsi în timpul unui eveniment atât de însemnat lăcaşul zeiței fără să-i provoace mânia şi să aducă nenorocire peste țară.

Până acum Ceion râsese de farsa ieftină, de bâlci, pe care o juca, dincolo, măruntul escroc roman, acest olar libert. Acum însă îl înfurie rezistența ironică şi încăpățânată a prinților cerşetori din Edessa. Se cere o intervenție energică, scrâşnea în sinea lui, când citi refuzul lui Şarbil. Va trimite trupe la Edessa, şase mii de ostaşi, opt mii. Atunci să vedem cum rămâne cu această

zeiță Tarate, cu peştii ei şi cu toată adunătura ei de vagabonzi.

În timpul şederii sale în Levant învățase totuşi suficient pentru a-şi stăpâni repede accesele de furie. Nu putea risca eventualitatea de a ocupa Mesopotamia şi de a fi obligat apoi să poarte război cu Artaban numai pentru a pune mâna pe Terențiu, acest ins ridicol. Nestatorniciei, şarlatanismului, şireteniei de nepătruns a golănimii levantine i se pot opune doar metode diplomatice ocolite, începu să se trezească în el bănuiala că apariția lui Terențiu ar putea fi mai mult decât manevra personală a unui escroc, că în spatele lui s-ar putea ascunde persoane mai puternice, anumiți demnitari parți. Poate că Varro avusese totuşi dreptate cu sfatul său de a-l recunoaşte pe Artaban. Regreta că la ultima discuție cu Varro fusese cam dur. Deşi conduita omului era greu de suportat, în prezent, i-ar fi cerut cu plăcere opinia. Se bucură deci când, în sfârşit, senatorul se arătă din nou în palatul guvernatorului; căci Varro nu dăduse timp îndelungat niciun semn de viață, evident jignit de faptul că, în ciuda sfatului său, cel recunoscut fusese Pakor.

— Grozave veşti mi-ați scornit voi acolo în Edessa voastră, începu guvernatorul vioi, pe un ton voit nepăsător al omului de lume. Ştii despre ce e vorba, scumpul meu Varro?

— Da, răspunse Varro, administratorul meu Leneus mi-a trimis un raport amănunțit.

— Iată Orientul domniei-tale, îl certă Ceion cu prefăcută bunăvoință.

— Te-am prevenit, replică Varro liniştit, dar nu fără gravitate. Trebuia să te decizi pentru Artaban.

— Crezi cu adevărat, întrebă guvernatorul, şi acum renunță la atitudinea sa indiferentă, devenind rigid şi încordat, că există vreo legătură între pretendentul Artaban şi acest şarlatan?

— Se înțelege de la sine, spuse Varro dând din umeri,

că stăpânii din Edessa şi domnia-ta nu sunteţi tocmai prieteni, după lovitura grea pe care au primit-o prin recunoaşterea lui Pakor. Fără consimţământul autorităţilor din Edessa, afacerea cu falsul Nero n-ar fi putut ajunge niciodată atât de departe.

— Ce interes, întrebă Ceion în continuare, ar putea avea autorităţile din Edessa în legătură cu acest escroc neînsemnat?

— Autorităţile din Edessa, îl lămuri Varro cu răbdare, îi poartă pretendentului Terenţiu un interes tot atât de mare ori de mic ca şi domnia-ta pretendentului Pakor. Vor să te aducă într-o situaţie neplăcută. Şi se pare că au reuşit.

Ceion îşi propusese să-l asculte calm, să-i ceară sfatul ca un roman altui roman, să-i cumpănească de această dată, fără resentimente, părerea şi, pe cât posibil, s-o şi urmeze. Dar nu se putea abţine să nu fie cuprins de o senzaţie tot mai puternică de ciudă, văzându-l pe interlocutorul său tolănit, cu un aer de superioritate, cu gambele încrucişate, afirmând lucruri care, din păcate, erau pe cât de adevărate, pe atât de supărătoare. „Fireşte, trebuia să mă decid de partea lui Artaban, gândi Ceion. În acest Levant blestemat eşti obligat să alegi mereu calea cea mai ocolită, cea mai întortocheată. Un om sincer, cinstit, ca mine, n-are nicio şansă aici. Eşti împresurat din toate părţile de o junglă de nepătruns şi, dacă ai reuşit totuşi să-ţi croieşti drum cu bunul tău paloş roman, te găseşti de îndată în faţa unui nou desiş, şi cărarea se înfundă iar în spatele tău. E clar că pe un astfel de teren unul ca Varro se poate afirma mai bine, netrebnicul, bătrânul şarlatan avusese destul timp pentru a se adapta.”

— De altfel, auzi din nou vocea lui Varro, regele Mallukh şi marele preot Şarbil ar întâmpina însemnate dificultăţi dacă ar lua măsuri împotriva acelui bărbat din templul Taratei, chiar dacă ar avea bunăvoinţa. Toată populaţia de dincolo de Eufrat este convinsă că

individul este împăratul Nero.

— Aşa mi s-a raportat şi mie, recunoscu Ceion indispus. Dar nu-mi pot imagina. Fără îndoială, aceşti levantini sunt superstiţioşi. În spatele vicleniei şi perfidiei lor vădite se ascunde o nemărginită prostie şi sunt în stare să înghită orice minciună gogonată. Se hrănesc din poveşti şi fabule. Nu e de mirare că un popor de asemenea structură, oricât de numeros, poate fi uşor stăpânit de o minoritate inteligentă, ca noi romanii. Dar, se indignă el, o asemenea neghiobie ca aceea despre reînvierea lui Nero tot nu pot crede că înghit. Majoritatea locuitorilor din Edessa ştiu să citească şi, să scrie. Crezi într-adevăr că s-ar lăsa înşelaţi de-o escrocherie atât de grosolană?

Varro îşi legăna îngândurat capul cărnos.

— Acest Terenţiu, îşi dădu el cu părerea – de altfel unul dintre protejaţii mei – şi-a urzit planul cu mult vicleşug. Cum că, pe vremuri, în locul împăratului ar fi fost omorât Terenţiu al meu, despre care se ştie cât de mult semăna cu împăratul, şi că bărbatul care s-a dat mai târziu drept Terenţiu ar fi adevăratul Nero; toate acestea nici nu sună atât de neverosimil. Bineînţeles, aici în Orient, la o depărtare de cinci mii de kilometri de Roma..

Dar Ceion, tot indignat, continuă:

— Oare aceşti oameni să fie chiar atât de mărginiţi? Pe Hercule, ce motiv ar fi putut avea acest olar Terenţiu să se dea în faţa trupelor Senatului drept împărat şi să se lase ucis în locul său?

— Aici în Levant, îl lămuri în continuare Varro prietenos, încă nu a devenit cunoscut faptul că loialitatea romană nu mai există. Ai afirmat doar adineaori chiar domnia-ta că avem de-a face cu barbari. Aceşti barbari tot mai cred, şi cu toată seriozitatea, că la nevoie un bărbat roman îşi dă viaţa pentru împăratul său.

Ceion îşi stăpâni proasta dispoziţie şi imboldul de a se

întinde şi de a-l pune la punct cu asprime pe interlocutor.

— Aforismele domniei-tale sunt amuzante, scumpul meu Varro, recunoscu el, şi-şi stoarse până şi un surâs. Dar spune-mi pe şleau: ce perspective are acest şarlatan? Pot conta pe faptul că afacerea se va lichida de la sine? Ori să iau măsuri?

Varro îl privi pe guvernator cu o mină serioasă, plimbându-şi încet limba, dintr-o parte în alta a gurii.

— Dacă Terenţiu al meu are perspective? repetă el îngândurat. Să vezi, scumpul meu Ceion, îl povăţui pe celălalt, oamenilor din Edessa nu le merge prea bine. Ei au de plătit tributuri mari, o schimbare nu le poate aduce decât câştig. Unul care vine şi declară că va desfiinţa tributurile găseşte dincolo de Eufrat pretutindeni ascultare. Iar dacă în spatele lui stau oameni abili care-l sprijină, el se poate menţine mult timp.

— Eşti de părere deci, întrebă Ceion încordat, că în spatele şarlatanului se află Artaban?

Varro ridică din umeri, ca apoi să-i lase să cadă, semnificativ.

— Nu ştiu, răspunse, şi-l privi pe celălalt calm, drept în faţă.

Acesta a fost momentul când, pentru prima dată, Ceion a început să simtă o vagă bănuială că între acel neobrăzat Terenţiu şi Varro ar putea exista o legătură, şi înţelese anumite aluzii obscure şi precaute ale oamenilor săi. Dar înlătură pe dată bănuiala. Doar ştia, ba chiar văzuse cu propriii săi ochi că Varro fusese tot timpul aici la Antiohia, scufundat în viaţa sa desfrânată, la Daphne. E cu neputinţă să conduci, de aici, o afacere atât de complicată. Şi, la urma urmelor, Varro era roman. Ce năluciri ajunsese să i se năzară aici, în acest Orient demenţial! Nu, nu era de îngăduit ca antipatia lui faţă de Varro să-l antreneze atât de departe.

— Nu lua lucrurile prea uşor, scumpul meu Ceion, îl

sfătui acum, domol, Varro. Nu subaprecia forța palavrelor şi a legendelor. Legendele se bucură, prin natura lor, de un credit mai mare decât adevărul. Cu puțină propagandă orice legendă poate fi pusă în circulație. Şi mai cu seamă una atât de înduioşătoare ca aceea despre fidelitatea şi sacrificiul olarului Terențiu față de împăratul său Nero. Ia aminte, scumpul meu Ceion, adăugă el cu seriozitate, te-am avertizat de la bun început. Îmi repet avertismentul. Nu cunoşti Orientul. Mai poți avea multe surprize pe aici.

Ceion era la capătul răbdării. Se ridică şi începu să umble agitat de colo-colo. Această afacere cu falsul Nero îl scotea din sărite din ce în ce mai mult. Varro e roman. Dacă e vorba de interese romane importante, nu-i va refuza ajutorul.

— Domnia-ta, scumpul meu Varro, propuse el, ai fost un prieten apropiat al lui Nero şi-l cunoşti bine, fireşte, şi pe olarul Terențiu, protejatul domniei-tale. Eşti, ca atare, omul potrivit pentru a clarifica această afacere neplăcută. Dacă, plecând la Edessa, îl vei examina pe acest individ şi vei declara apoi fără echivoc în fața lumii întregi care este adevărul, atunci, pe Hercule, se va sfârşi cu toată înşelăciunea.

Varro se bucură în sinea lui. Întindilă a ajuns să se roage de el. Dar, cu voce tare, exprimă îndoieli:

— Nu va fi chiar atât de simplu. Cu cât mai limpede este o chestiune, cu atât mai subtile şi sinuoase trebuie să fie metodele folosite aici, în Orient, pentru a o face verosimilă.

Ceion întrebă, puțin nerăbdător:

— Vrei, aşadar, să foloseşti aceste metode subtile şi încâlcite? Îți acord depline puteri!

— E amabil din partea domniei-tale, replică Varro. Dar îți închipui afacerea mai uşoară decât este. Te rog, nu mă socoti lipsit de serviabilitate, scumpul meu Ceion. Dacă mi te-ai fi adresat atunci când această afacere era încă la începuturi, da, atunci te-aş fi

asigurat că o pot lămuri în scurt timp. Acum însă, prin felul cum ai procedat, ai complicat lucrurile. Pe deasupra, după ce autoritățile din Edessa şi-au precizat atitudinea, mai ales mie nu mi-e uşor să intervin. Adu-ți aminte, rogu-te, chiar domnia-ta mi-a vorbit, nu de mult, despre conflictul de conştiință care-l amenință pe cel care este în acelaşi timp cetățean al Romei, supus al regelui part şi cetățean al Edessei.

„Nu trebuia să-i cer ajutorul, gândi Ceion. Ce se mai desfată acum, când sunt în situația de a-l ruga ceva." Dar nu se înfurie, se stăpâni şi continuă să-l roage.

— Nu te încăpățâna. Recunosc că opinia domniei-tale a fost mai justă şi că trebuia să te ascult. Dar să nu-mi porți pică pentru aceasta. Suntem amândoi romani, dragul meu Varro. Ne aflăm aici pentru a apăra imperiul din această parte a Eufratului.

— Ascultă-mă, scumpul meu Ceion, făcu Varro simplu şi direct. Îți propun o tranzacție. Domnia-ta recunoaşte că impozitul de inspecție mi-a fost cerut pe nedrept. Îmi restitui cei şase mii de sesterți, iar eu îți rezolv această afacere cu pretinsul Nero, deşi ai încurcat-o rău de tot. Ce părere ai?

Stătea comod în fotoliu, vorbea prietenos, calm, dar în sufletul lui era o încordare puternică. Ca jucător pasionat, se angajase cu toată inima în aventura pe care-o începuse. Dar, în. acelaşi timp, nu pierduse simțul realității şi nu-şi ascundea faptul că în spatele bărbatului mărunt de statură, de aici, se afla Roma, întregul imperiu cu puternicele sale organizații, cu experiența conducerii statului, armata sa, şi că el, Varro, care nu putea apune tuturor acestora decât pe nătângul său Terențiu, ar fi fost pierdut dacă s-ar fi angajat serios în luptă. Realizase ceea ce dorise, reuşise să-i dea lui Ceion o lecție zdravănă. De fapt, acum voia ca Ceion să-i ofere un prilej pentru retragere. Era sincer decis să lichideze toată povestea şi să-l arunce înapoi pe Terențiu al său în neantul de unde-l scosese, dacă Ceion

îi va restitui cei şase mii de sesterți.

Când Varro îi prezentă propunerea, guvernatorul se opri brusc din mers şi spuse printre dinți, încet şi aspru:

— Încerci să mă intimidezi?

— Îți plac cuvintele tari, scumpul meu Ceion, replică Varro, mereu prietenos. Crezi că eu ți-aş fi trimis, atunci, la Edessa cei şase mii de sesterți dacă, să zicem aşa, dacă nu ai fi exercitat asupra mea o anumită presiune? Acum te afli domnia-ta la strâmtoare, scumpul meu Ceion.

Ceea ce spunea Varro suna ca şi cum n-ar fi fost vorba decât de un conflict personal între ei doi. Şi totuşi, guvernatorul fu cuprins, în timp ce Varro îşi expunea punctul de vedere, de bănuiala că aici se aflau față în față cu totul alte forțe decât el şi fostul lui coleg de şcoală. Începea să înțeleagă, încă nedesluşit, că politica defunctului Nero era continuarea unui proces străvechi, care nu putea fi încheiat prin cuvântul de ordine al unui guvernator sau nici chiar al unui împărat, ori al unei armate. Presimțea că aici totul se împletea, obscur, imprevizibil, că recunoaşterea lui Pakor, încasarea celor şase mii de sesterți, apariția falsului Nero şi, de bună seamă, multe altele despre care nu avea cunoştință, că toate aceste lucruri, la prima vedere independente unele de altele, erau adânc şi indisolubil legate, şi că el şi Varro, care se înfruntau, în aparență atât de stăpâni pe voința lor, se zbăteau şi ei în această plasă, mânați de forțe pe care nu le cunoşteau.

Părea deodată ciudat de neajutorat, un funcționar care, fără să-şi fi dat seama, este pus în fața unei probleme prea grele, insolubile, fără precedent în istorie. Ce să facă el, care învățase să urmeze doar exemplul unor precedente verificate şi instrucțiunile?

— Dar nu pot să revoc nişte măsuri, replică el, dând din umeri, pe care le-am luat în calitate oficială. Aceasta ar diminua prestigiul imperiului.

Şi de îndată ce găsi aceste cuvinte, „prestigiul imperiului”, se simți mai la largul său. Iată ceva de care se putea agăța.

— Prestigiul imperiului, repetă îngândurat Varro. Nu crezi că prestigiul imperiului ar suferi mai mult de pe urma afacerii cu falsul Nero, decât prin restituirea celor şase mii de sesterți? În acest Levant este greu de prevăzut cui şi prestigiului cui îi este până la urmă avantajoasă o anumită măsură.

Din păcate, această obiecție a lui Varro era fondată. Ceion trecu deci uşor peste ea şi se mulțumi să constate:

— Nu vrei deci să mă ajuți?

— Ba da, răspunse Varro, dacă domnia-ta mă ajută pe mine.

Spuse acestea fără răutate. Nu simți nicio bucurie în urma faptului că l-a constrâns pe Întindilă să-şi arate atât de limpede neajutorarea. Dimpotrivă, i se înfățişau ochilor, din ce în ce mai amenințătoare, toate primejdiile legate de acțiunea sa şi zărea puternicul Imperiu Roman imens îndărătul acestui om mărunt, Ceion. Făcu o ultimă încercare, adresându-se celui care stătea posomorât în fața lui:

— Mai chibzuieşte o dată, scumpul meu Ceion. Şi nu spune definitiv, nu. Te rog, mai gândeşte-te.

Pentru o fracțiune de secundă, Ceion se întrebă dacă într-adevăr n-ar fi mai înțelept să accepte propunerea lui Varro. Prevăzu că, fără sprijinul acestuia, falsul Nero îi va provoca multe complicații şi griji. Dar văzu totodată în fața sa acel scrin învăluit spre a ascunde imaginea din ceară a străbunului care i-a acoperit de ruşine neamul. Oricare altul putea cădea la învoială; el, Ceion, însă, nu. Faptul îl supăra; dar supărarea nu se îndrepta împotriva propriei persoane, ci împotriva lui Varro. Resemnarea-i tristă dispăru, li luă locul o furie nemărginită împotriva bărbatului care stătea tolănit comod şi obraznic în fața sa şi totodată părea că-l şi

încântă acest haos levantin, desfrânat, abject. Se întinse în voie, deveni roman, locțiitor al împăratului.

— Fireşte, nu te pot constrânge, replică el pe tonul său funcționăresc cel mai sec cu putință, cel mai ruginit. Şi pe neaşteptate strigă, brusc, cu voce nestăpânită:

— Mă aflu aici în numele împăratului. Nu pactizez cu supuşii săi!

Varro savură mânia celuilalt tot atât de puțin ca şi mai înainte neajutorarea sa. Spuse, în încheiere, iar în vocea lui era mai degrabă renunțare decât ironie;

— Din păcate, ai avut dreptate, scumpul meu Ceion, când ne-am reîntâlnit aici pentru prima dată. Într-adevăr, nu putem colabora.

Şi plecă.

Spre seara aceleiaşi zile, Ceion înțelese ce greşeală gravă făcuse. Îşi reaminti cuvintele lui Varro, fața, ținuta, intonația lui şi deodată văzu atât de clar adevărul încât îi ardeau ochii: că însuşi Varro, şi nimeni altul decât acesta, duşmanul său de moarte, se afla în spatele falsului Nero. Procedase iarăşi cu toiul greşit: trebuia ori să fi îndeplinit condițiile lui Varro, ori să fi pus mâna pe el.

Dădu pe dată ordin ca Varro să fie arestat. Dar acesta se şi afla în drum spre Edessa.

XVIII.
JOCUL LUI VARRO CONTINUĂ ŞI IA PROPORȚII

Pe fiica sa, Marcia, o luă cu el. Marcia cea palidă şi severă îşi iubea tatăl, dar nu se ducea cu plăcere la Edessa. La Antiohia mai putea găsi urme palide ale Romei, Edessa însă nu era decât Levantul. Dar pentru

că tatăl ei îi poruncise, ea se supuse.

Varro călătorea cu o suită numeroasă. În ultimul timp, pe cât fusese posibil, îşi înstrăinase proprietatea situată pe teritoriul romano-sirian şi trimisese peste graniță tot ce fusese cu putință. Acum ducea cu el restul averii sale mobile. Împreună cu Marcia şi câțiva însoțitori, el înainta călare mai grăbit decât ceilalți din suită. Curând ajunseră la Apamea, ultima localitate romană, trecură podul peste Eufrat, urcară pe dealul scund, a cărui creastă constituia frontiera, şi se opriră sus pe deal, pe teritoriul ce nu mai aparținea Romei.

Aşadar aici, sus, la frontieră, îşi aştepta Varro suita. Era călare când convoiul trecea peste pod; la picioarele sale se rostogolea fluviul galben, suita imensă înainta încet, oameni, animale, căruțe încărcate.

Prin urmare, acest deal mic, îşi spuse Varro îngândurat, era una dintre culmile vieții sale. A lăsat multe bunuri pe teritoriul roman, vile, moşii, oameni, cai, obiecte, bani. Toate acestea să tot aibă o valoare de cincisprezece milioane de sesterți, de două mii cinci sute de ori mai mult decât suma: acelui impozit de inspecție. Şi nu numai acestea rămâneau pe malul celălalt. Rămânea întreaga lume a Apusului, caracterul său roman, civilizația sa romană şi cultura sa grecească. Dar lui Varro nu-i părea rău după toate acestea. Propunerea făcută lui Ceion, somația repetată, insistentă, era ultima concesie pe care a făcut-o rațiunii sale. Faptul că Ceion n-a cedat considera a fi un semn al destinului. Acum, odată podul trecut, Varro era hotărât să se arunce în joc cu toată ființa sa.

Stătea pe ridicătura mică de la Apamea, privea în jos cum părăseau teritoriul roman oamenii şi lucrurile sale. Îi fu adusă caseta cu documentele. Opri hamalul, scoase chitanța. Pe dosul ei, la rubrica „pierderi", înregistră: „Cincisprezece milioane de sesterți. O civilizație.

Parcurse drumul scurt până la Edessa, bine dispus, dornic de acțiune. Pe unde trecea, se aduna lumea, era

salutat cu entuziasm. Faptul că aici, în templul Taratei, se afla un bărbat pe care cei mai mulți îl socoteau drept împăratul Nero crease în toată regiunea o atmosferă de agitație, de aşteptare sălbatică, sumbră a unor importante întâmplări viitoare. Intrarea sa călare în Edessa semăna cu sosirea unui principe mult dorit. Pe străzi se înghesuiau, în grupuri numeroase, sirieni, persani, ambi, evrei, greci şi-l aclamau ca şi cum el însuşi ar fi fost împăratul Nero, venit să-şi viziteze oraşul îndrăgit – Edessa.

Varro cunoştea bine nestatornicia Orientului şi n-a supraapreciat însemnătatea acestei primiri. Ştia că mai are de parcurs o cale lungă, anevoioasă. Trebuia, în primul rând, să-i câştige pe regele Mallukh şi pe marele preot Şarbil. Îi cunoştea pe cei doi; erau şireți şi tenaci şi vor cere să fie scump plătiți pentru sprijinul lor. Era convins că regele şi marele preot aşteptau cu aceeaşi nerăbdare ca şi el un schimb de păreri. Cu toate acestea, regele Mallukh lăsă să treacă trei zile până-l invită la palat.

Acolo a avut loc una dintre acele convorbiri tihnite, fără de sfârşit, atât de îndrăgite de rege, şi care toceau nervii oamenilor din Apus. Fântâna arteziană susura monoton, şi sclavul vestitor al orelor ridicase de două ori covorul de la intrare înainte ca ei să fi început să vorbească despre ceea ce aveau cu toții pe inimă. În sfârşit, Varro putea deschide discuția:

— Când mi s-a acordat ultima dată cinstea de a apărea în fața regelui Edessei, am vorbit despre un bărbat, care se arătase a avea pretenții mari. Atunci tu, marele preot Şarbil, spuneai: „Dacă Roma se declară pentru Pakor şi împotriva lui Artaban al nostru, pentru Edessa ar fi o mare bucurie reapariția împăratului Nero”. Roma s-a declarat acum pentru Pakor.

Întrucât amândoi păstrau tăcerea, el continuă:

— La Antiohia se crede că între timp ați mers şi domniile-voastre foarte departe.

Voia să-i facă să înțeleagă că se şi angajaseră şi că acum o retragere ar fi imposibilă.

Dar regele Mallukh îşi întoarse încet fața arămie, cu ochii arcuiți, către bărbatul din Occident.

— În cazul acesta, replică el, cuvintele noastre au fost citite la Antiohia în mod pripit. De la Edessa la Antiohia e cale de o zi bună, pe un drum bun, pentru un curier bun. Se poate întâmpla deci ca înfățişarea lucrurilor să se schimbe în timp ce ele ajung de la Edessa la Antiohia.

Şi Şarbil comentă tăios cuvintele regelui:

— Era departe de noi şi ne-am păzit să facem un pas hotărâtor. Cel ce cunoaşte zeii Orientului trebuie să înțeleagă că marele preot al zeiței Tarate nu poate părăsi eleşteul ei în timp ce peştii sacri îşi depun icrele. Şi pătruns de o demnă dezaprobare, declară: Zeița Tarate nu face nicio deosebire între oameni, oricine ar fi cel care s-ar refugia în templul ei. Ea îşi ține mâna protectoare asupra lui, fie că e olarul Terențiu, ori împăratul Nero. Noi n-am întrebat cine este bărbatul. Cel mult tu, Varro, care ai fost un prieten bun al împăratului Nero, ai putea să ne-o spui.

— Vreți oare cu adevărat, îi întrebă iscoditor Varro, să aflați cine e bărbatul?

— Este voința noastră, replică Şarbil, să ştim care este părerea ta, Varro, despre acest bărbat?

Varro zise:

— Dacă vreți, am un indiciu sigur. Există secrete între împăratul Nero şi mine, pe care nu le poate şti nimeni altul decât împăratul şi eu însumi. Dacă bărbatul le cunoaşte, atunci el e împăratul. Vreți să-l supunem la această probă?

Marele preot privi spre rege, lăsând răspunsul pe seama acestuia:

— Cuvântul dovedeşte multe, zise regele, dar nu şi esența lucrurilor. Doar faptă o poate dovedi pe aceasta.

Varro înțelese, fireşte, de îndată, încotro băteau cei doi. Nu pe pretinsul Nero, pe el, Varro, voiau să-l

constrângă să se angajeze definitiv şi nu numai prin simple cuvinte. Dar se prefăcu cu naivitate ca şi cum nu l-ar înțelege pe rege şi aşteptă cu o mină nerăbdătoare. Nerăbdătorul Şarbil dădu să explice:

— E vorba ca tu, o, Varro, să-ți dovedeşti încrederea în acest bărbat şi prin altceva decât prin cuvinte.

Varro se aştepta să i se ceară mult; cu toate acestea, acum când urma să asculte aceste pretenții, îl cuprinse totuşi teama şi încercă să amâne penibilul moment.

— Varro, răspunse el făcând pe sensibilul, ştie că un om din Orient cere multe dovezi de la cel din Apus, înainte de a-i acorda încrederea. Dar Varro socoteşte că a dovedit din plin meritul de a purta înalta denumire de „cumătru al regelui Edessei".

Nici Mallukh, nici Şarbil nu răspunseră. Se aşternu o tăcere fără de sfârşit şi Varro regreta că s-a autocondamnat la aşteptare. Căci aceşti levantini ştiau să aştepte mai bine şi mai calm timp îndelungat, şi tăcerea era mai apăsătoare pentru el decât pentru ei.

— Dacă recunosc acest bărbat ca pe împăratul meu Nero, zise el, în sfârşit, destul de istovit, atunci Titus şi guvernatorul său îmi vor confisca toate bunurile de pe teritoriul roman. Nu ajunge aceasta ca dovadă?

Şarbil recunoscu, puțin ironic:

— Poate ți se vor confisca bunurile. Dar tu nu eşti iubit la Antiohia, şi poate că şi fără acest Nero ți s-ar fi găsit pricini spre a-ți sărăci patrimoniul. Pentru a ne convinge ar trebui să ne dovedeşti credința ta cu probe mai puternice.

Şi acum, în sfârşit, vorbi din nou şi regele. Cu vocea sa adâncă, senină, zise:

— Da, trebuie să ne-o dovedeşti cu probe mai puternice.

Varro păli; bănuise tot timpul încotro băteau, aşa se explicau şi ezitările şi subterfugiile la care recurgea.

— Cum aş putea s-o dovedesc cu probe mai puternice? întrebă el neajutorat.

Vestitorul trase covorul la o parte şi anunță ora. Regele dispuse să se servească dulciuri, îl întrebă politicos pe Varro despre felul cum îşi petrecuse timpul în Antiohia, despre călătoria sa. Apa susura chinuitor de monoton.

Şarbil zise, în sfârşit:

— Ai putea s-o dovedeşti, spre pildă, dându-i lui Nero al tău, drept soție, pe fiica ta Marcia.

Când aceste cuvinte au ieşit prin şirul dinților auriți ai marelui preot, Varro se cutremură până în adâncul sufletului. Ceea ce născociră cei doi interlocutori ai săi era o capodoperă a şireteniei levantine, demonstrând cât de bine îl cunoşteau. L-au lovit unde era mai vulnerabil. O iubea din tot sufletul pe fiica sa Marcia, cea cu pielea albă, frumoasă şi severă. Tot ce era mai roman în ființa lui se întruchipa în acest copil al său. Poate erau momente când ea îl disprețuia, dar chiar şi atunci îl iubea şi-l admira. Marcia se retrăgea orgolioasă în ființa ei romană şi evita contactul cu oamenii din Levant. În adevăr, ceea ce i se cerea era o „dovadă". Căci în ipoteza că acest Nero al lui era un şarlatan, regele şi marele preot, silindu-l să-şi dea consimțământul la această căsătorie, nu numai că-l angajau mai puternic decât prin ipotecarea unei oarecari moşii, dar, mai mult decât atât, o umileau pe mândra şi frumoasa romană Marcia, obligând-o să se culce cu un şarlatan şi un sclav.

Oare Marcia se va supune dacă îi va pretinde un asemenea lucru? Şi în caz că da, oare nu-şi va smulge din inimă toată dragostea pe care o simte pentru el?

Îşi dădu seama că gluma sa începea să-l coste foarte scump.

Chibzui încă o dată la posibilitatea de a renunța la întreaga acțiune. Ce ar fi dacă s-ar întoarce acum în Antiohia şi i-ar spune lui Ceion: „L-am examinat pe individ. Este într-adevăr un smintit şi un şarlatan, precum am socotit de la bun început, şi, dacă doreşti, scumpul meu Ceion, voi declara acest lucru şi public."

Ceion îl va primi cu brațele deschise, şi pe Palatin i se vor exprima mulțumiri. Întindilă va înțelege fără îndoială cine este el şi se va feri să-i ceară încă o dată impozitul de inspecție, ori ceva asemănător.

Dar era vorba oare în toată această afacere de Întindilă, sau de el însuşi? Nu. Era vorba de crezul lui Nero, de opera sa, de continuarea operei marelui Alexandru, era vorba de Orient şi de contopirea acestuia cu Grecia şi Roma. Să abandoneze ceea ce abia începuse?

Se înclină în fața regelui Mallukh, în fața marelui preot şi zise:

— Dacă împăratul Nero va socoti pe fiica lui Varro demnă de a-i fi soție, nimeni nu se va bucura mai mult decât Varro însuşi.

XIX.
ROMANTISM ŞI DREPT LA PENSIE

Următorul căruia Varro trebuia să-i cunoască părerea în legătură cu Nero al său era comandantul garnizoanei romane, colonelul Fronto. Dacă voia ca acțiunea sa să nu eşueze, era necesar să-şi asigure neutralitatea lui Fronto, de bunăvoința ascunsă a căruia, de altfel, nu se îndoia. Îl prețuia pe Fronto. Îl socotea a fi de departe cel mai capabil militar şi cel mai bun politician din Mesopotamia şi se simțea ataşat de el prin educație şi felul de a gândi. Căută deci să-l întâlnească printr-o întâmplare bine ticluită.

Pe vremea aceea, de două ori pe săptămână, mai mulți domni din cercurile conducătoare ale Edessei se întâlneau în vila producătorului de covoare Nittai, pentru a se distra cu un joc cu mingea, care era la

modă. Varro ştia că la acest joc participa adesea şi colonelul Fronto. Se bucură când îl întâlni chiar la a doua sa vizită. Varro nu era un jucător prost, iar Fronto juca excelent. La vestiar – se juca în tunică scurtă – îl întrebă pe colonel dacă îşi poate permite să-l invite la o partidă de simplu. Fronto se învoi cu plăcere vizibilă.

— Cu mingea goală ori cu cea plină? întrebă el.

— Cu cea mai grea, propuse Varro.

— Dacă doreşti… îi surâse Fronto.

Hotărârâră să joace cele unsprezece reprize obişnuite. După fiecare repriză făceau o pauză mai lungă, în care sclavi din Capadocia îi ştergeau cu prosoape aspre, apoi, aruncând zarurile, anunţau cine urma să servească mingea în repriza următoare.

— Bărbatul din templul Taratei, începu Varro în prima pauză, cu o familiaritate firească, ne cam dă fiecăruia bătaie de cap, scumpul meu Fronto.

Şedeau pe o bancă de piatră la soare, iar sclavii din Capadocia, care în mod sigur nu înţelegeau latina, îi ştergeau şi îi ungeau; mingea grea se afla în faţa lor.

— Mie, nu, replică Fronto bine dispus, şi lovi cu picioarele mingea încolo şi încoace, între el şi Varro; mie omul din templu nu-mi pune niciun fel de probleme. Eu îmi primesc instrucţiunile din Antiohia şi nu am obligaţia să gândesc. Acesta e avantajul soldatului.

La fel de senin răspunse şi Varro.

— Un avantaj care uneori se plăteşte scump. Să presupunem că preaonorabilul nostru rege Mallukh se decide pentru bărbatul din templu şi îl scoate din refugiul său. Atunci ar trebui, de bună seamă; să încerci să pui mâna pe el. Cu greu pot crede că bunul nostru Mallukh ar rămâne nepăsător.

— Crezi, într-adevăr? întrebă Fronto, cu pleoapele pe jumătate închise, continuând să împingă mecanic cu picioarele mingea încolo şi încoace. Nu crezi oare că în acest caz un cuvânt energic al Romei ar fi suficient ca să-l readucă pe Mallukh al nostru la raţiune?

— Sunt convins că în cazul în care Mallukh al nostru, care este un domnitor cugetat, îşi dădu cu părerea Varro, s-ar hotărî într-adevăr să-l recunoască pe bărbatul din templu, el trebuie să se fi asigurat în prealabil pe ce forțe se sprijină acest bărbat. Poate se află unele forțe în spatele lui.

— Ale parților? întrebă Fronto.

Varro dădu din umeri.

— Forțe, se mulțumi el să răspundă.

Jucară a doua repriză. În pauza următoare, Fronto zise:

— Nu pot să-mi imaginez ca un om cu mintea sănătoasă să-l poată sprijini pe acest olar, chiar dacă el este susținut de unele „forțe". Oare un om normal şi-ar putea imagina că există până şi cea mai slabă şansă ca olarul Terențiu să se mențină timp mai îndelungat împotrivindu-se Imperiului roman? Oare o asemenea încercare, întreprinsă de orice „forțe", n-ar fi o nebunie curată?

Îl privea pe Varro dintr-o parte, cu grijă amicală, cu ochii lui inteligenți de om cu experiență. Şedeau alături, la soare, cu mingile la picioare, plăcut destinşi după eforturile jocului, respirând cu plăcere sub mâinile sclavilor din Capadocia care îi frecau cu putere. Sferisteria frumoasă, curtea de joc a vilei, împărțită artistic în terenuri de joc înconjurate de statui ale unor tineri jucători, era inundată de razele soarelui. Surd răzbătea până la ei zgomotul loviturilor de mingi ale celorlalți jucători şi chemările prin care îşi dădeau indicații la joc.

— Unde încetează precauția, răspunse Varro gânditor, şi unde începe laşitatea? Unde se termină vitejia şi unde începe nebunia? E o temă interesantă şi meritată, fără îndoială, ca doi bărbați ca domnia-ta şi ca mine să discutăm despre ea. Mi-ai îngăduit, scumpul meu Fronto, să-ți desluşesc unele gânduri. Ştiu, în consecință, că-ți pregăteşti o bătrânețe cumpătată,

tihnită, la masa de scris, cu o moşie frumuşică şi o pensie mare, dar ştiu, de asemenea, că te atrage farmecul neprevăzutului, aventura pasionantă, sau cum vrei s-o numeşti. Astfel, vei înțelege, fără îndoială, că se poate imagina ca regele Mallukh sau „forțele" protectoare ale olarului Terențiu, contrar oricărei logici, să se lase ademeniți de vraja „aventurii" şi să recunoască în bărbatul din templu pe împăratul Nero. Îmi permiți, scumpul meu Fronto, ca punând această ipoteză să fac încercarea de a mă transpune în situația domniei-tale şi de a chibzui, în această calitate, la ce ar trebui să facă într-un astfel de caz comandantul garnizoanei romane?

— Ascult, răspunse Fronto surâzând. Piciorul său încălțat cu sandaua alb-gălbuie se juca cu mingea.

Varro începu să-i înşire:

— Ai putea, înainte de toate, să procedezi ca un brav soldat, să renunți la a gândi cu propria-ți minte şi să încerci pur şi simplu să pui mâna pe Terențiu. Ce s-ar întâmpla atunci? Regele Mallukh n-ar putea îndura un asemenea afront, după ce s-a declarat odată pentru „Nero". Domnia-ta, cu toate aptitudinile militare, nu te-ai putea opune cu cei cinci sute de oameni de care dispui, celor zece mii ai regelui. Ați pieri cu toții demonstrativ şi eroic, în chip de viteji, model pentru manualele şcolare. Întindilă, la rândul lui, n-ar putea accepta distrugerea garnizoanei din Edessa, ar trebui să „ia măsuri". Iar Artaban, regele parților „n-ar putea privi nepăsător cum intervin trupele romane peste Eufrat şi, de bună seamă, ar reuşi ca, sub lozinca unui sfânt război de apărare, să scape de rivalul său Pakor şi să-i unească pe parți. Urmarea ar fi aşadar: un război cu parții.

— S-ar putea, recunoscu Fronto. Dar toate acestea nu sunt raționamente pe care ar trebui să le facă miniştrii la Roma, sau guvernatorul la Antiohia? Eu, scumpul meu Varro, sunt soldat. În cazul înfățişat de domnia-ta

nu mi-ar rămâne altceva de făcut, după cum spui, decât să mor eroic. Dar, pentru moment să continuăm jocul.

Scutură cupa cu zarurile, o răsturnă.

— Domnia-ta serveşti, dragul meu Varro, constată el.

— De astă dată m-ai încolțit rău, recunoscu el după a şaptea repriză.

Varro mulțumi surâzând. Fronto câştigase cinci reprize, el numai două.

— Permite-mi, spuse Varro după ce se simți mai odihnit, ca acum să mă transpun o clipă în persoana regelui Mallukh. Edessa are, fără îndoială, un interes cel puțin tot atât de mare ca şi Roma să evite un conflict armat deschis. Aşadar, regele Mallukh ar face totul pentru a oferi comandantului garnizoanei posibilitatea de a nu contraveni disciplinei, de a rămâne strict corect şi totuşi de a nu îi obligat să intervină.

— Mai tare, mai tare, îl încurajă Fronto pe sclavul din Capadocia, care îl fricționa. Vorbeşti mereu despre ipoteze, i se adresă lui Varro.

— Bineînțeles, se grăbi acesta să-i confirme. Îmi pun, teoretic, întrebarea: ce ar trebui să facă deci comandantul garnizoanei romane în cazul când regele Mallukh ori altcineva ar întreprinde o ultimă încercare să reînvie aici, în Orient, politica lui Nero? Să se sacrifice pentru a zădărnici de la bun început încercarea, să-şi îndeplinească „datoria", să moară eroic şi să pună imperiul în primejdie? Ori, şi acum Varro surâse puțin, să se țină de „Instrucțiunile elementare" pe care, în calitate de ofițer al împăratului Flavian, a fost obligat să şi le întipărească în minte, să prefere să nu facă nimic decât să greşească, şi astfel să ferească imperiul de un război cu parții?

Fronto îl privi prietenos pe bărbatul agitat.

— Te înfierbânți mult prea mult, îşi dădu cu părerea, pentru o problemă teoretică.

— Şi asta-l miră pe un teoretician ca domnia-ta? răspunse Varro. Găsesc problema interesantă. Care

dintre oameni e mai de preferat? Cel care, într-un asemenea caz, moare eroic şi fără rost, ori cel care, fără eroism, dar corect, se lasă dus de valurile vieții, poate puțin forțat, şi adoptă o poziție de neutralitate?

Fronto îşi puse mâna pe umărul celuilalt, cu un gest uşor, prietenesc.

— De fapt n-ar trebui să-ți faci atâtea griji pentru asemenea chestiuni ipotetice, scumpul meu Varro, răspunse el nu fără căldură. Dar, dat fiind că ai reuşit, după cum ai spus, să-mi cunoşti în parte firea, permite-mi să-ți trădez încă ceva: am dorit dintotdeauna să duc o viață plină de culoare, pasionantă, şi totuşi cu cincizeci şi unu la sută siguranță şi drept la pensie. Dreptul la pensie îl am. În cazul când zeii îmi vor mai acorda, pe deasupra, şi viața pasionantă, „aventura" imprevizibilă, fără a pierde cei cincizeci şi unu la sută siguranță, aş considera acest lucru ca un noroc nemeritat.

Varro se străduí să-şi ascundă emoția.

— Destul, porunci el sclavului, care se retrase repede şi tăcut. Apoi apucă mâna lui Fronto. Îți mulțumesc pentru încredere, scumpul meu Fronto, zise el emoționat. Am purtat o discuție pe care o ducem, în gând de doisprezece ani. Sunt bucuros că aceste gânduri s-au întruchipat în cele din urmă în cuvinte.

Fronto îşi eliberă mâna dintr-a celuilalt. Îşi ridică degetul, avertizându-l amabil:

— Nu uita, scumpul meu Varro, totul e ipotetic. Aruncă zarurile. Tot domnia-ta serveşti, constată el. Dar fii atent, cu toate acestea eu voi câştiga şi această repriză.

XX.
VARRO ÎŞI EXAMINEAZĂ MARIONETA

Terenţiu locuia acum, după ce Şarbil îl asigurase că protecţia zeiţei se extindea asupra întregii raze a templului, în casa marelui preot. Avea la dispoziţie două încăperi frumoase, mai aspectuoase decât se cuveneau olarului Terenţiu, totuşi mult mai sărăcăcioase decât cele care i se cuveneau împăratului Nero. Acolo trăia aşadar bărbatul spre care se îndrepta treptat atenţia întregului ţinut dintre cele două fluvii. Se străduia în continuare să pară indiferent şi în acelaşi timp plin de o tainică importanţă. Nu era uşor, deoarece, deşi mai mult singur, se simţea mereu supravegheat.

Uneori îl vizita Knops şi-i relata despre cele ce se petreceau în afara templului. Isteţul Knops făcea acest lucru în mod foarte dibaci. Nu-l lăsa pe celălalt să observe că el, Knops, e conştient de marele serviciu pe care i-l face prin aceasta; îşi prezenta informaţiile pe tonul unei conversaţii lipsite de importanţă, ca şi cum ar fi presupus că era vorba despre lucruri pe care stăpânul său oricum le cunoştea de mult.

Prin Knops, Terenţiu află şi de sosirea lui, Varro. Se aştepta ca senatorul să-l viziteze numaidecât. Dar lui Varro i se părea oportun ca şi de astă dată să-l înmoaie cât mai mult pe individ printr-o aşteptare cât mai îndelungată, pentru ca să nu devină cumva obraznic şi să-i scape din mână. N-a uitat uimirea care l-a cuprins în urma transformării bruşte, surprinzătoare, a lui Terenţiu în Nero; şi inteligenţa precaută pe care Terenţiu a manifestat-o în aceste lungi săptămâni ale aşteptării îndemna la prudenţă. Varro îl lăsă deci să se frământe, şi-şi ajunse scopul. Terenţiu deveni neliniştit şi nesigur.

Dar, cu toate acestea, când în cele din urmă Varro veni, găsi un om calm, cu un aer de indiferenţă. Senatorul nu se purtă ca un protector faţă de protejatul său, dar în niciun caz nu-l trata pe Terenţiu ca pe un împărat. De altfel bănuia că în casa lui Şarbil pereţii aveau urechi şi se feri să pronunţe vreun cuvânt

imprudent.

— Zeița Tarate, începu el, examinând încăperile, nu-şi găzduieşte prost oaspeții. Acasă, în palatul nostru de aur, era mai mult confort; dar şi aici se poate simți bine cineva, chiar dacă în trecut a fost obişnuit cu tot fastul împărătesc.

— „Pentru a-şi putea dovedi rangul, cită, drept răspuns, Terențiu un tragic grec, zeii n-au dat omului o cale mai bună decât răbdarea."

Varro surâse bărbatului lunecos ca peştele, apreciind arta sa de a da răspunsuri echivoce.

— Răbdare? replică el. Există multă lume care crede de pe acum ceea ce odată mi-a fost dat să înțeleg în casa mea, anume că domnia-ta eşti altul decât olarul Terențiu,

Terențiu îl privi drept în față.

— Poate am devenit altul, răspunse cu calm, nu fără prestanță.

Varro constată:

— Înainte erai deci olarul Terențiu?

— Un timp oarecare, răspunse creatura, mi-a plăcut să fiu olarul Terențiu.

Varro observă puțin ironic:

— Te-ai acomodat foarte bine.

— Există principi, replică Terențiu, cărora le place să fie actori. Nu este, de altfel, mai important ca ceilalți să creadă că eşti cineva, decât să fii într-adevăr acel cineva? Ce părere ai, scumpul meu Varro? şi pentru prima dată îl numi pe nume, ca un egal pe egalul său, şi nu-i rosti titlul. Varro surâse în sinea lui: „Această intimitate nu va dura mult, scumpul meu Terențiu."

Cu voce tare zise:

— Multă lume crede acum că împăratul Nero trăieşte, şi anume, aici, la Edessa. Unii, ce-i drept, o contestă. Unii o iau în derâdere. Iată, de exemplu, Ioan de Patmos al nostru, actorul, un artist de înaltă ținută, după cum vei recunoaşte. Acesta susține că de l-ar fi jucat pe Nero

în tragedia *Octavia* precum un oarecare altul joacă rolul lui Nero în oraşul Edessa, nimeni nu i-ar fi dat crezare.

Olarul Terenţiu auzind spusele lui Varro nu-şi putu stăpâni o grimasă involuntară. Va veni ziua când îi va arăta acestui Ioan cine e mai bun în rolul lui Nero. Deocamdată se refugie, în faţa lui Varro, în domeniul metafizicii.

— Divinitatea, declară el, produce creaturi umane în multe miriade de exemplare, dar în ce priveşte înfăţişarea omenească se complace în a crea de fiecare dată numai un singur exemplar, de neconfundat.

— Nu te înşeli în această privinţă? replică Varro. Nu este oare această afirmaţie puţin prea îndrăzneaţă? Dacă există cumva un bărbat cu înfăţişarea aidoma împăratului Nero, oare nu sunt şi mijloace cu ajutorul cărora s-ar putea verifica, fără greş, dacă acest bărbat nu este cumva altcineva decât împăratul Nero? Şi când Terenţiu deveni neliniştit, continuă: Ori poate nu există astfel de mijloace?

— Poate există asemenea mijloace, admise, ezitând, Terenţiu.

— Autorităţile din Edessa. cred, în orice caz, vorbi în continuare Varro, că există astfel de mijloace. Dacă acel cineva pretinde a fi împăratul Nero – socotesc autorităţile din Edessa – atunci el trebuie să fie cunoscătorul unor secrete ce pot fi ştiute numai de împăratul Nero şi de senatorul Varro.

Terenţiu tăcea încurcat.

— Domniei-tale nu i se pare justă această opinie? îl încurajă ironic Varro.

— Mi se pare justă, recunoscu Terenţiu.

— Deci, aşa! zise Varro jovial. De fapt, de ce nu ne aşezăm? îl invită pe celălalt, întrucât tot. mai stăteau în picioare, oarecum ceremonios.

Se aşezară.

— Îţi aminteşti, de pildă, începu el, degajat, examenul penibil, că împăratul Nero, într-o lună de mai, să tot fi

fost anul 818 după întemeierea Urbei, a vizitat bordelul din spatele circului mare? Era însoțit de o serie de prieteni, printre alții şi de senatorul Varro.

Fața palidă, puțin rozalie, a lui Terențiu se coloră. Era o josnicie că Varro îi reamintea tocmai acest episod. Căci, cu prilejul acelei vizite la bordel, Lucia, una dintre femeile preferate ale casei, fusese insultată, se iscase un mare scandal şi împăratului nu-i mai convenise să mai audă de acest incident. Se afirmase deci că individul acela, în care unii pretindeau de a-l fi recunoscut pe împărat, fusese un oarecare bărbat de pe stradă, pe care ceilalți îl culeseseră din drum şi, din glumă, îl luaseră cu ei. În persoana acestui bărbat fusese recunoscut, mai apoi, olarul Terențiu, care a fost citat în fața pretorului şi condamnat la plata unei amenzi, pentru care a fost despăgubit cu vârf şi îndesat dintr-o sursă necunoscută, în fața judecătorului, olarul Terențiu ajunsese să cunoască amănunte ale incidentului, pe care alții cu greu le-ar fi putut afla. Era oarecum un mare serviciu pe care Varro îl făcea lui Terențiu vrând să-i verifice identitatea tocmai prin cunoaşterea acestor amănunte. Dar Terențiu sesiză în întrebarea senatorului nu mărinimia, ci doar ironia. El, personal, îşi amintea de acel episod numai arareori şi cu nemulțumire. Prefera să retrăiască în gând scena când citise mesajul imperial în fața Senatului, dar nu cea din fața pretorului, unde, ca libert, îşi asumase acele fapte josnice, pe care împăratul, de altfel nu tocmai pudic, dintr-un capriciu oarecare nu voise să le ia asupra sa.

— Îmi amintesc de povestea aceea din bordel, zise el, aşadar, în silă.

— Şi îți aduci aminte, întrebă Varro în continuare, mereu pe acelaşi ton de conversație uşoară, ce a spus împăratul Nero când frumoasa Lucia stătea goală la fereastră şi Aelius era cât pe aici s-o arunce în stradă?

Despre asta Terențiu nu ştia nimic, nu se pomenise nimic în fața judecătorului. De bună seamă, nu ştiau

decât cei câțiva domni, în societatea cărora Nero se distrase atunci la bordel, dacă mai trăiau şi-şi mai aduceau aminte. Terențiu se simți acum şi mai tulburat, deoarece întrebarea lui Varro nu s-a dovedit a fi o perfidie, ci un examen cinstit.

Trebuia să răspundă într-un fel. Îşi adună puterile, luă atitudinea lui Nero, se identifică, cel puțin aşa credea el, cu spiritul său, scoase smaraldul, deveni Nero şi răspunse cu vocea lui Nero:

— Lasă asta, scumpul meu Aelius. Prin fereastră poți arunca un mareşal ori un rege, dar nu o damă în pielea goală.

Aşa, ori oarecum astfel, trebuia să îi vorbit Nero atunci.

Varro zâmbi. Văzu acum pentru prima dată smaraldul lui Terențiu. Smaraldul lui Nero fusese mai mic, dar şlefuit mult mai îngrijit şi mai artistic. Şi adevăratul Nero nu încercase să fie spiritual la bordel. Dimpotrivă, când Aelius voise s-o arunce pe fereastră pe frumoasa Lucia, beat, ca toți ceilalți, spusese, căscând şi bâiguind ceva oarecum lipsit de sens: „Continuă, scumpul meu Aelius, după voia domniei-tale. Serviți-vă, prieteni!" Varro era amuzat şi satisfăcut că Terențiu nu şi-l putea imagina pe Nero într-o situație obişnuită, ci credea că împăratul trebuie să se comporte şi la bordel în chip maiestuos, cu gândul numai la mareşali şi regi.

Terențiu îi răspunsese lui Varro cu o oarecare siguranță. Dar abia termină ce avea de spus, că şi părăsi, fără voia lui, postura lui Nero, luă smaraldul de la ochi, deveni olarul Terențiu şi clipi încordat spre Varro, în dorința de a vedea pe fața lui dacă ghicise în general, şi în ce măsură, răspunsul just. Dar Varro se mulțumi să surâdă, şi nu i-a făcut cunoscut individului niciodată cât de aproape ori cât de departe a nimerit de țintă. Se ridică şi zise, mai degrabă ca o poruncă decât ca o rugăminte:

— Dacă împăratul Nero are de gând să preia din nou

domnia, s-o facă acum.

După plecarea lui Varro, Terenţiu respiră uşurat. Fără a mai lua în seamă dacă era observat ori nu, adoptă atitudinea şi vocea lui Nero, scoase din nou smaraldul, parcurse încăperile în lung şi în lat cu mersul lui Nero, vorbind cu sine însuşi, îmbătat de fericire.

Cartea a doua.

PE CULMI

I.
DESPRE PUTERE

Cu prilejul ultimei sale audienţe la regele Mallukh, Varro s-a convins că nu-şi va putea continua cu temei acţiunea până n-o va îndupleca pe Marcia să accepte căsătoria cu acel individ. Zile în şir, o săptămână în cap, amână penibila convorbire. În cele din urmă se hotărî, gata să suporte consecinţele.

În faţa sa şedea Marcia, palidă, zveltă, severă. El vorbi despre unele, despre altele, ocolind subiectul. În cele din urmă, îşi luă inima în dinţi.

— Şi-a făcut apariţia aici un bărbat, începu el, pe care toată ţara dintre cele două fluvii, îl socoteşte a fi împăratul Nero. De bună seamă, ai auzit despre el. Acest bărbat îţi cere mâna.

Marcia se uită cu toată atenţia la gura lui. Mai întâi nu pricepu. Apoi înţelese. Înţelese că tatăl ei îi pretinde cu sânge rece, ca şi cum ar fi vorba despre o invitaţie la cină, să accepte cea mai groaznică dintre înjosiri. Spaima şi scârba o apucară în asemenea măsură încât inima i se opri în loc. Dar nu se prăbuşi. Se ţinu dreaptă; deveni doar lividă şi strânse cu putere braţele jilţului. Varro terminase de mult, dar ea continua să tacă. Privea neîncetat la gura lui, ca şi cum de acolo trebuiau să mai iasă cuvinte. Varro se uită la ea ascunzându-şi cu greu penibila încordare.

— Este acel bărbat împăratul Nero? întrebă în cele din urmă Marcia cu o voce ciudat de uscată.

— Tu îl cunoşti sub numele unui olar, Terenţiu, răspunse Varro, nu fără sforţare.

Marcia îşi strânse buzele atât de puternic încât se

făcură ca o singură linie subțire.

— Dacă nu mă înşel, zise ea, este unul dintre liberții tăi. N-a fost oare tatăl său sclavul acela care a reparat în casa noastră din Roma conducta de apă şi țevile latrinelor?

„De ce nu m-au lăsat să devin vestală, gândea ea, aşa cum a vrut mama? Acum aş trăi în linişte şi măreție, în frumoasa casă de pe Via Sacra. La jocuri aş sta la loc de onoare, în loja împăratului. La sărbătoarea de la 9 iunie aş urca treptele Capitoliului venerată de întregul popor, alături de împărat. Dar el, tatăl meu, n-a vrut. M-a păstrat pentru a mă vinde la mezat în afacerile sale obscure şi murdare."

„Nici maică-sa, gândea Varro, nu m-a putut suferi, pentru că am luat-o din interes, şi mi-a rămas până la sfârşit indiferentă. Din răzbunare a vrut să facă din Marcia o vestală şi i-a băgat numai prostii în cap. Pe când era copilă, ar fi trebuit să mă ocup mai mult de ea. Dar aveam prea puțin timp. Unei fete cu concepțiile ei îi este desigur cumplit de greu să se culce în patul unui individ de teapa lui Terențiu. Ochii ei au încremenit cu totul. Sentimentele ei sunt de o naivitate prostească, dar sunt o realitate de care trebuie să țin seama."

Cu voce tare zise:

— Ştiu, găseşti că este nedemn de un roman ceea ce-ți cer. Dar în Siria nu poți trăi ca şi cum te-ai afla la Roma. Ai să-mi răspunzi desigur: „În acest caz, să nu mai trăim în Siria". Dar în primul rând sunt constrâns să trăiesc aci şi, în al doilea rând, tot aşa aş face chiar dacă drumul spre Roma mi-ar fi deschis. Îți spun, iubita mea Marcia, merită să renunți la puțină „demnitate" pentru ca în schimb să obții ceea ce îți poate oferi numai Orientul. Mi-ar fi pur şi simplu imposibil să trăiesc fără acest Orient, Mă plictisesc în Apus. Şi, ca să fiu sincer, n-aş vrea să renunț la influența şi puterea de care pot dispună numai aici, în Orient.

Marcia şedea în fața lui nemişcată, subțiratică. „Cum

încearcă să mă înşele, gândea ea plină de ură. Vrea să pară cinstit. Pe mine însă mă vinde drojdiei societății, iar motivele sale josnice le învăluie într-o vorbărie pompoasă."

— Spuneai deci că trebuie să devin soția olarului Terențiu, răspunse ea pe un ton ironic, rece, obiectiv.

Calmul duşmănos al fiicei sale îl exasperă pe Varro mai mult decât ar fi făcut-o lacrimile, rugămințile, accesele de disperare. „Este adevărat, chibzui el, că individul are o origine umilă. Dar, ce-i drept, nici mama ei nu mi-a oferit prea multe bucurii, deşi a fost fiică de senator. Ar trebui să fie fericită că va scăpa de blestemata ei virginitate. Dacă se va culca, în sfârşit, cu un bărbat şi acesta va face față cât de cât, nu-i va fi oare indiferent al cui fiu este?"

Cu voce tare zise:

— Nero şi cu mine am transplantat în această Mesopotamie o bună bucată din Roma, soldați, bani, timp, nervi, viață. Nu vreau să renunț la toate acestea numai pentru că, pe Palatin, capetele pătrate nu sunt în stare să privească mai departe de frontierele lor strategice şi nu pot vedea nimic din posibilitățile economice şi culturale care se află aci, dincoace de Eufrat. Lipsiți de fantezie, ei susțin că ar fi imposibil să contopeşti Roma cu Orientul. Dar nu trebuie decât să-ți deschizi puțin ochii pentru a constata încă de pe acum că oamenii şi oraşele care se formează din această contopire sunt de-o măreție pur şi simplu impresionantă. Eu, în orice caz, nu renunț la Orientul meu. Am investit în el bani şi timp şi am dreptul să cer şi de la alții sacrificii.

În toți anii lungi ai exilului Marcia sperase că tatăl ei va fi reabilitat, că se vor întoarce la Roma şi vor duce acolo o viață demnă, măreață. Dar, cu câteva zile în urmă, când părăsiseră în pripă teritoriul imperiului, îşi pierduse orice urmă de speranță. Renunțase la visurile ei, pentru un țel mult mai modest. Colonelul Fronto îi

arătase, în felul lui reținut, că o stimează. Ca rang şi prestigiu, acesta nu era la nivelul unei fiice de senator. Dar arăta bine cu ținuta lui elegantă, fruntea lată, inteligentă şi părul cărunt, tuns scurt; şi era roman, cu educație şi cultură romană, un om printre aceşti levantini în stare semianimalică. Se hotărî deci să-l încurajeze ca acesta s-o pețească spre a se mărita cu el. Ar duce alături de el o viață destul de sărăcăcioasă, dar cuviincioasă. Şi acum, propriul ei tată nu-i îngăduie nici măcar atât, ci îi pretinde o asemenea josnicie. Toată severitatea, mândria, castitatea ei vrea să i le arunce acestei lepădături, sclavului, feciorului unui curățător de latrine. Tăcea, şi fața ei albă era o mască a scârbei.

— Fie cum ar fi, continuă Varro, dând din umeri, pentru mine acest bărbat este adevăratul Nero. Trebuie să fie acesta. Din multe motive nu mai pot da înapoi. Dar el devine Nero numai dacă-i acord încredere. Şi această încredere trebuie s-o dovedesc.

— Şi o dovedeşti, completă împietrită şi ironică Marcia, prin mine. Eu trebuie să plătesc pentru politica ta.

„Există, într-adevăr, câte una, gândi Varro, care se autodistruge. De pildă, când m-am culcat prima dată cu fetița aceea de paisprezece ani – era tracă, oare cum o chema? – şi-a pierdut mințile, biata, şi a rămas aşa toată viața. Deşi m-am purtat delicat cu ea. Am plătit-o cu patru mii, şi după aceea n-am mai putut s-o folosesc decât la spălatul vaselor. Sunt oare cinic? Doar o iubesc pe Marcia. E foarte sensibilă, trebuie să am răbdare cu ea. Cred că e mai bine să-i spun adevărul. Mă va înțelege. E mai simplu şi mai sigur să-i spun cum stau lucrurile."

Şi zise:

— Lumea nu vrea ca un om înzestrat să rămână la putere. Nu-l rabdă. Nu-i rabdă decât pe cei incapabili. Pe Nero l-au împins la moarte fiindcă a fost capabil, iar pe mine tot din acelaşi motiv m-au alungat de la putere.

Şi acum, când mi-am făurit pentru a doua oară o poziție puternică, lumea vrea din nou să mă alunge. Dar nu cedez. A doua oară n-aş mai suporta. Pentru a o menține, risc totul, pe mine, pe tine, totul.

Varro nu greşise în calculele sale. Marcia se trezi din rigiditatea ei duşmănoasă. Simțise accentul de sinceritate din cuvintele lui. Sentimentele ce le nutrea față de tatăl ei fuseseră din totdeauna un amestec de stimă şi împotrivire; acum simțea din nou ispita admirației pentru el.

Varro şedea, după obiceiul oriental, cu picioarele încrucişate; ca şi cum acest aer neglijent putea atenua patetismul cuvintelor sale.

— Roma înseamnă forță, spuse el. Roma înseamnă putere. Ce este însă puterea? Titus, sârguinciosul funcționar, care se lasă intitulat împărat, îşi închipuie că are putere fiindcă dispune de o uriaşă organizație militară şi administrativă. Nu-l invidiez. Căci ce posedă el, de fapt? Fasciile, legăturile de vergi şi securile. Oare asta să însemne puterea?

Nu mai vorbea pentru fiica sa, vorbea pentru sine însuşi. Se vedea cum izvorau gândurile în el, cum se transformau în cuvinte. Vorbea pe şoptite, dar cu elan, frazele latine logice, dure, clare curgeau din gura sa ca versurile greceşti.

— Puterea, spunea el visător, este ceva mult mai subtil. Puterea este ideea, aşa cum izvorăşte ea din creier şi devine apoi faptă, care învinge realitatea grosolană. Marea majoritate a oamenilor acceptă faptele împlinite. Ei îşi spun: dacă aşa este, aşa trebuie să fie. Iată marea inerție, marele viciu al omenirii. Eu nu mă împac cu el. De ce trebuie să fie aşa cum este? Nero e mort? Este un fapt stupid, lipsit de sens, care tulbură ordinea rațională. Nu se încadrează în concepția mea despre Iunie. Deci nu-l recunosc. Acționez împotriva acestei realități absurde, îi declar război. Îl voi reînvia pe Nero. Lumea spune că Orientul este într-un fel, iar

Roma într-altfel, de aceea ele nu se pot împăca nicicând şi, în consecinţă, ar trebui să renunţăm fie la Levant, fie la Roma. Nu, eu nu renunţ. Nici nu-mi trece aşa ceva prin minte. Nu mă supun unei logici atât de plate. A nu te supune realităţii neînsufleţite, stupide, a nu te mulţumi cu ea, a pune în joc propria-ţi viaţă, înfruntând realitatea şi soarta, iată ce înseamnă a fi cu adevărat roman. A opune ceea ce ar trebui să fie la ceea ce există în fapt şi a câştiga partida este singura formă a puterii pentru care merită să lupţi.

Marcia privea la gura care rostea aceste cuvinte şi o uşoară roşeaţă îi coloră obrajii. Uitase cu totul că numai cu câteva minute în urmă socotise frazele lui pompoase doar ca un mijloc de a masca măruntele-i interese.

Varro tăcu, se îndreptă, smulgându-se parcă cu greu din gândurile care-l absorbiseră cu totul. O privi. Se apropie de ea şi-i puse uşor de tot mâna pe umăr.

— Crede-mă, draga mea Marcia, spuse el, înţeleg ce înseamnă să pretinzi unei femei ca tine să se culce cu această „creatură".

Rosti „creatură", folosind acest cuvânt disprețuitor şi echivoc şi Marcia înţelese că intenţiona să lase deschisă problema dacă îl socoteşte pe Terenţiu o creatură a zeilor sau a sa proprie şi se mândrea împreună cu tatăl său de acest dublu sens.

— Dar ştiu, de asemenea, continuă el, că ai înţeles de ce-ţi pretind acest lucru.

Marcia îl contemplă pe tatăl ei; avea ochii lui, căprui, prelungi, reci şi pasionaţi în acelaşi timp. Era suficient de inteligentă pentru a înţelege că un joc atât de periculos ca acesta, în jurul falsului Nero, nu va putea tine mult şi că, de bună seamă, va avea un sfârşit cumplit. Dar, se şi aprinsese în ea o scânteie din pasiunea înfocată a tatălui, fantezia ei temerară făcea să se şi vadă pe Palatin, şi nu mai era sclavul, ci împăratul cel cu care trebuia să se culce; aproape regretă, trebui să depună un efort deosebit ca din aceste visuri

îndrăznețe să revină la realitate.

— Roma, obiectă ea, a devenit mare prin faptul că a recunoscut, necontenit şi clar, realitatea existentă.

Dar Varro nu se lăsă.

— Este doar în parte adevărat, zise el cu vehemență. A văzut starea de fapt dar n-a acceptat-o: astfel a devenit mare Roma. Ea însemna doar zece mii de oameni, iar lumea, cincizeci de milioane. Iată ce era în realitate Roma. Insă ea n-a acceptat această realitate. Roma a vrut ca lumea să devină romană şi lumea a devenit romană.

Marcia se ridică de pe scaun.

— Acum pot pleca, tată? întrebă ea.

Varro veni foarte aproape de ea, îi luă chipul alb în mâinile sale cărnoase, îi împinse capul uşor spre spate şi-şi îndepărtă apoi propria-i față, pentru a o vedea mai bine.

— Dacă asta va fi şi voia ta, Marcia, te vei muta pe Palatin, îi făgădui el.

Marcia se uită la tatăl ei cu o privire ce exprima că ştie multe, dar crede puțin. Toată ființa i se opunea jocului propus de el. Dar, de pe acum vedea în acest joc nu numai ceea ce era hidos, dar şi ceea ce era măreț. Şi nu erau toate acestea de preferat vegetării într-un oraş oriental de provincie?

Varro simțea precis ce se petrecea în ea. Îi ținu încă un timp capul în mâini. Au stat aşa, privind unul la altul. Se cunoşteau perfect şi Marcia îşi dădu seama în acest moment, dureros de clar, de noianul sentimentelor ce le nutrea față de tatăl ei: dragoste, ură, atracție, dispreț şi admirație.

După această convorbire, Varro se simți sleit, ca după un efort fizic extenuant. Ştia că e pe drumul cel bun. Dar îl va mai costa multă osteneală până o va învinge definitiv pe Marcia. În cursul săptămânii mai vorbi de trei ori cu ea.

Apoi, în sfârşit, putu să-i comunice marelui preot

Şarbil că s-a convins prin dovezi sigure că oaspetele zeiței Tarate este cu adevărat împăratul Nero, socotit mort, şi-l roagă pe regele Mallukh şi pe marele preot să onoreze cu prezența lor nunta fiicei sale cu împăratul, ce urmează să aibă loc la următoarea lună nouă.

II.
LOIALITATE ROMANĂ

Prima consecință a acestei veşti a fost aceea că marele preot Şarbil s-a prezentat la colonelul Fronto.

El îl informă confidențial pe comandantul roman asupra faptului că există dovezi demne de încredere cum că bărbatul refugiat în templul Taratei este cu adevărat împăratul Nero, socotit mort. Fronto răspunse politicos şi cu multe digresiuni că recunoaşterea sau nerecunoaşterea unui împărat este o problemă ce revine regilor şi marilor preoți, guvernatorilor şi senatorilor, dar nu unui simplu şi neînsemnat ofițer ca el. La care Şarbil îl asigură că e departe de el gândul de a-l stingheri cu sfaturi nedorite. Doar din prietenie şi loialitate îl face atent că regele Mallukh se simte obligat de conştiința sa să păstreze față de acel bărbat, care prin numitele dovezi s-a adeverit a fi împăratul Nero, fidelitatea pe care i-a jurat-o.

Colonelul Fronto îşi îndreptă ochii inteligenți asupra lui Şarbil. Regele Mallukh, răspunse el rar şi grav, s-a obligat şi față de împăratul regent Titus, din Roma, prin jurământ şi tratat. Şarbil, după un scurt timp de gândire, răspunse că este firesc ca un bărbat care a purtat îndelungat timp coroana imperială, fără să-i conteste nimeni acest drept, să mai posede în ochii multora nimbul maiestății. Şi oare jurământul anterior

nu anulează pe cel din urmă, dacă acesta e eronat? Dar, oricum ar fi, adăugă el visător, ei amândoi, regele său Mallukh şi prietenul său. Fronto, sunt ca pe muchie de cuțit.

Fronto nu replică nimic. Cunoştea metodele Levantului şi chiar dacă nu era un maestru în arta tăcerii demne, istovitoare, cum era, de pildă, regele Mallukh, constată totuşi cu satisfacție că-l întrecea, în această privință cel puțin, pe bătrânul Şarbil.

Căci marele preot, bătrân, curios şi nerăbdător cum era, nu rezistă mai mult de zece minute şi spuse:

— Întrucât prietenul meu din Apus a învățat atât de bine să păstreze tăcerea, vreau eu, aşadar, să vorbesc. Iar eu am de spus următoarele: Regele Mallukh este prietenul lui Titus, care în ochii multora posedă suflul maiestății. Regele Mallukh nu-l va ataca pe Titus până ce acesta nu-l va ataca pe el. Fireşte, cel care se atinge de împăratul Nero, îl atacă implicit şi pe regele Mallukh, şi împotriva unei asemenea agresiuni regele Mallukh va trebui să se apere.

Fronto surâse în sinea lui. Iată că acum simte pe grumazul său acea blândă constrângere despre care i-a vorbit Varro. Era o mână abilă; el aşteptase să-i fie forțată mâna, şi presiunea era binevenită. Răspunse în obişnuita manieră înfloritâ că speră cu încredere în înțelepciunea regelui Mallukh care le va ajuta amândurora să găsească o cale de ieşire din situația primejdioasă în care se află.

A doua zi, regele Mallukh îl scoase pe împăratul Nero, în mod festiv, din templul Taratei şi îl conduse în palatul său. Acestea fiind făcute, trimise trei curieri: unul la Senatul Romei, unul la guvernatorul din Antiohia, altul la regele parților, Artaban, la Seleucia, anunțând că marele împărat Nero mai trăieşte, datorită voinței fericite a zeilor. Se află în oraşul Edessa ca oaspete al său, de unde curând va începe călătoria la Roma pentru a prelua din nou guvernarea imperiului.

În această zi, în care omul din templu s-a mutat în palatul regal, colonelul Fronto nu învoise pe niciunul dintre ofițerii sau soldații săi. Au fost date instrucțiuni severe pentru a *se* evita orice fricțiuni cu populația şi ca sub niciun pretext să nu se apropie nimeni de numitul Terențiu. Pentru această zi şi pentru următoarele două au fost anunțate aplicații grele, ofițerii şi trupa fiind ținuți în stare de alarmă.

Colonelul Fronto era puțin iubit, dar foarte respectat. Era un aristocrat roman; detaşamentul său, cinci companii din Legiunea a paisprezecea, erau compuse în majoritate din dalmații de statură uriaşă; el era „comandantul", iar ei „trupa". Serviciul era sever, dar îl acceptau. După treizeci de ani de serviciu primeau o bucată de pământ şi o sumă de bani, pământ câştigat cu trudă, bani câştigați cu trudă, dar pământ bun, bani buni. La un capăt al frânghiei cu care Roma îşi ținea în frâu soldații se afla disciplina, iar la celălalt – dreptul la pensie. Fără disciplină, pierdut era pământul şi banii. Şi asta o ştiau soldații.

Oamenii lui Fronto respectau aşadar disciplina severă. Dar, firește, purtau între ei discuții despre noul împărat. Tradiția ostăşească cerea să se păstreze întotdeauna loialitate față de cel despre care se putea presupune cu mai multă siguranță că va satisface pretenția îndreptățită la pensia de bătrânețe. Aşa concepea toată armata, aşa concepeau şi oamenii lui Fronto loialitatea romană ce o juraseră Senatului şi poporului Romei. Pe de altă parte, orice schimbare de tron însemna o mare posibilitate de câştig. Noul împărat obişnuia să cumpere supunerea soldaților prin gratificații însemnate în ce priveşte pensia de bătrânețe, împărații din familia Flavilor au corespuns, până acum, aşteptărilor, dar în privința gratificațiilor atribuite cu prilejul schimbării de tron s-au dovedit a fi foarte zgârciți. Împăratul Nero era considerat ca darnic. Dacă oaspetele regelui Mallukh se va dovedi a fi, prin

generozitatea sa, cu adevărat împăratul Nero şi dacă pe deasupra va putea oferi şi garanții suficiente privind pensia, soldații erau dispuşi să nu acorde atenție chiar tuturor amănuntelor. Ei aşteptau deci şi, aşteptând, respectau disciplina.

Fireşte, existau şi câțiva fanatici. Aşa, de pildă, s-a prezentat la Fronto un tânăr ofițer, un anume Testimus. În poziție de drepți, îndărătnic şi totuşi timid, declară colonelului că, dacă i s-ar da permisiunea, el ar fi dispus să pună capăt scandalului din jurul escrocului Terențiu. A dobândit o dibăcie deosebită în mânuirea pumnalului scurt, sirian. Ar vrea ca atunci când sclavul Terențiu, după cum s-a anunțat, se va duce peste două zile la templul lui Apollo, să-l înjunghie pe pragul templului.

Locotenentul Testimus sosise în garnizoană abia cu câteva săptămâni în urmă. N-avea încă relații corespunzătoare; trecea un anumit timp până când camarazii sau chiar notabilitățile din Edessa verificau pe un nou-venit şi îl primeau în cercul lor. Lui Fronto, tânărul nu i-a fost pe plac din primul moment. Acum se confirmă că simțul său nu-l înşelase; individul ținea de tagma acelor patrioți primitivi, violenți, care se dovediseră a fi dintotdeauna periculoşi pentru existența imperiului şi a societății. Un atentat împotriva lui Terențiu, iată ceea ce i se părea unui astfel de patriot sălbatic drept cea mai bună soluție a problemei. Odată cu persoana lui Terențiu s-ar prăbuşi întreaga acțiune rebelă, planul lui Varro, şi odată cu acesta şi încercarea de renaştere a vechii politici orientale. O soluție radicală, fără îndoială. A zădărnici anticipat, în germene, revenirea la politica orientală ar fi însă nu numai regretabil, dar o asemenea soluție radicală ar trebui plătită afurisit de scump şi după aceea. Căci, în cea mai mare măsură era îndoielnic dacă populația din Edessa ar fi acceptat cu calm suprimarea împăratului său Nero. Mai probabil era că garnizoana romana ar fi trebuit să

răspundă de moartea lui şi ar fi fost trecută prin tăişul săbiilor. Urmările erau imprevizibile. O expediție de pedeapsă contra Edessei, posibilitatea unui nou război cu parții, toate acestea amenințau să devină uşor realitate în urma unui astfel de atentat.

Fireşte, pentru Fronto, cel mai simplu ar fi fost să interzică din oficiu patriotului Testimus realizarea unui asemenea plan. Dar, dacă o astfel de interdicție ar ajunge la urechile lui Ceion, n-ar deveni acesta, în mod firesc, neîncrezător față de el, Fronto? Nu, el trebuie să procedeze mai înțelept pentru a-l face inofensiv pe sublocotenent.

Mai întâi, îl întrebă deci pe patriotul Testimus dacă îi este clar că încercarea unui asemenea atentat l-ar putea costa, după toate prevederile omeneşti, viața. Lui Testimus îi era clar. Fronto îl întrebă, în continuare, dacă se gândise la faptul că va pieri anonim, fără a-şi onora numele şi ginta; căci armata romană nu putea fi în niciun caz pătată cu oprobiul unui asemenea asasinat; faptul ar putea avea consecințe periculoase. Dar, Testimus, neînfricatul patriot, chibzuise şi la aceasta. Este dulce şi onorabil să mori pentru patrie, socotea el, chiar neştiut de nimeni.

În felul acesta, în dorința de a salva civilizația de pericolele unui nou război cu parții, colonelului Fronto nu-i rămânea decât calea de ieşire, ce-i drept perfidă şi lipsită de orice sentiment uman, pe care încercase totuşi s-o evite prin întrebările sale. El explică sec patriotului Testimus că îşi declină orice răspundere; pe de altă parte, îi asigură sublocotenentului toată libertatea de acțiune, bineînțeles cu condiția ca nimeni să nu afle despre intenția sa, garantând că nu va putea fi identificat cadavrul său. Testimus răspunse eu formula de serviciu: „Am înțeles”, şi plecă, mulțumind colonelului pentru a-i fi admis o moarte atât de frumoasă şi înălțătoare.

Dar, încă în aceeaşi zi, senatorul Varro primi o

scrisoare, nesemnată, prin care i se aducea la cunoştinţă că poimâine, pe pragul templului lui Apolo, se va săvârşi un atentat împotriva împăratului Nero.

Aşadar, îndemânarea în mânuirea pumnalului scurt, sirian, nu folosi prea mult patriotului Testimus. Încă înainte de a fi putut înfige pumnalul, a fost prins, trântit la pământ şi călcat în picioare de mulţimea înfuriată. Iar datorită unei zodii favorabile, împăratul Nero scăpă, în mod miraculos, doar cu o mică zgârietură. El a fost ovaţionat furtunos, iar după atentat, la Edessa, lumea era şi mai convinsă că acel bărbat era cu adevărat Nero; căci de nu era astfel, ce interes exista să fie înlăturat?

În citadela soldaţilor romani se ştia, fireşte, că necunoscutul autor al atentatului fusese patriotul Testimus, neghiobul, şi majoritatea nu se îndoia că faptul era cunoscut şi de autorităţile din Edessa. Se aşteptau deci ca regele Mallukh să trimită trupe împotriva lor sau ceea ce era mai probabil, să asmuţă contra lor populaţia agitată a Edessei. Cazarma clocotea de frică, de îndârjire, de furie disperată. Ofiţerii şi soldaţii se aşteptau să aibă un sfârşit ruşinos, înainte ca ajutorul să poată sosi din Siria romană, şi mai cu seamă mult înaintea pensionării lor.

Dar, nici trupele regelui Mallukh şi nici plebea nu se arătară. În schimb, apăru în cazarmă un curier în veşmântul alb al casei imperiale. Omul aduse o sumă considerabilă de bani şi o scrisoare. În ea se arăta că suma trimisă reprezintă un avans al gratificaţiei pe care a hărăzit-o trupelor sale din Edessa împăratul Nero, acum când este pe cale să preia din nou domnia. Departe de maiestatea-sa gândul să impute fapta unui nebun, întregii garnizoane. Soldaţii răsuflară uşuraţi şi jubilară. Fronto recunoscu tactica înţeleaptă a prietenului său Varro. Dar, bineînţeles, acţionă şi în continuare cu aceeaşi strictă corectitudine. Declară că nu poate împărţi banii, că trebuie să ceară în prealabil instrucţiuni din Antiohia.

După frica prin care trecuse, generozitatea noului împărat făcu o impresie şi mai puternică asupra trupei. Cine era adevăratul împărat, cărora îi datorau loialitate: Titus de la Roma, severul şi foarte chibzuitul în ale banilor, ori stăpânul cel blajin cu bani mulți, din Edessa? întrebarea astfel pusă subînțelegea şi răspunsul.

A doua zi, în fața cazărmii apăru un ofițer al lui Nero. Sentinela, după o scurtă şovăire, îi lăsă liberă trecere. Ofițerul ținu o cuvântare, împărți bani. Fronto sosi la. fața locului, aparent foarte tulburat. Dădu ordin să fie arestată sentinela care a permis omului să pătrundă în cazarmă. Soldații şovăiau. Fronto îl dezarmă personal. Ofițerul străin somă trupa în numele împăratului să-l urmeze şi dădu comanda: „Alinierea! La dreapta! înainte marş! 44 Majoritatea soldaților se încolonară şi îl urmară. Fronto le tăie calea sub poartă, cu paloşul tras. Îl împinseră uşurel la o parte. Cei care se aflau în imediata lui apropiere au putut auzi, cum spunea, în timp ce părăseau cazarma, avertizându-i părinteşte: „Copii, copii!"

Colonelul Fronto raportă la Antiohia şi această întâmplare, ca de altfel pe toate celelalte. Lucră mult şi cu plăcere la rapoartele sale, până când devenită sugestive, concise, clare, uşor ironice, inatacabil de corecte. Cu argumente de necombătut explică de ce, de fiecare dată, a procedat într-un anumit fel şi nu într-altul. Dezbătu obiectiv problema dacă, după rebeliunea soldaților săi, ar fi fost mai corect să se arunce în paloşul său ori să rămână în viață, în folosul patriei. Descrise, fără patetism, încercarea de a interveni, de a muri eroic şi stăpânirea de sine de care a trebuit să dea dovadă pentru a respecta „Instrucțiunile elementare" ale Flavilor, preferind să nu facă nimic decât să facă ceva greşit.

III.
ÎNDOIELILE ŞI SORŢII DE IZBÂNDĂ AI LUI FRONTO

Evenimentele, care s-au soldat cu lichidarea blândă dar forţată a puterii trupelor romane, se desfăşuraseră cu repeziciune. Ele se şi consumaseră când colonelul Fronto găsi cheia ce-i oferi înţelegerea lor deplină, şi anume, ştirea logodnei Marciei cu sclavul Terenţiu. Acum, firește, pătrunse conexiunile în profunzime. Înţelese că Mallukh şi Şarbil îmbrăţişaseră cauza lui Nero numai după ce-l legaseră pe Varro de ea şi de ei prin acest legământ indestructibil.

Trebuie să-l fi costat multă stăpânire de sine pe senator până să accepte o asemenea umilire, iar pe Marcia multă stăpânire de sine ca să i se supună. Fronto rămase pe gânduri. Faptul că Varro angaja în acest joc nu numai poziţia şi averea sa, ci şi fiica şi propria-i persoană, dovedea câtă încredere avea în şansele sale. Poate că Nero al lui o va scoate totuşi la capăt? Fronto îşi aminti de cuvintele pe care Varro i le spusese cu puţin timp în urmă, la sferisterie, în curtea de joc din vila producătorului de covoare Nittai. În ciuda oricărei raţiuni, a oricărei experienţe, se trezi din nou în el speranţa, de mult înăbuşită, că prin apariţia acestui Nero va ajunge poate totuşi în situaţia de a transpune în viaţă concepţia sa militară.

Dacă primul său gând se îndreptase spre urmările pe care căsătoria iminentă a Marciei le putea avea asupra vieţii şi carierei sale, al doilea se îndreptă către Marcia însăşi.

Colonelului Fronto îi plăcea să analizeze. Era egocentric şi calcula la rece. Ţelul său primordial şi suprem era ca în anii bătrâneţii asigurate, după

terminarea perioadei de serviciu, să poată încheia în tihnă acel *Manual al artei militare.* A doua sa dorință era «a experimenteze în practica teoriile manualului său. Numai în al treilea rând – ca importanță – îşi permitea ca, în afara operei sale, să aibă şi sentimente legate de viața-i privată.

Iar între aceste sentimente consacrate plăcerilor patului şi ale mesei, impresiilor multiple ale unor călătorii interesante, bucuriilor artei şi literaturii, pe prim plan se afla atracția sa față de Marcia. Era răsfățatul femeilor, şi femeile Levantului îi erau pe plac. Dar, din propria sa ființă investea, foarte puțin în relațiile cu aceste femei. Accepta cu bucurie femeile Orientului, dar fără să li se dăruiască. Cu Marcia i se întâmplă altfel. Dacă nu i-ar fi fost silă de cuvintele patetice, ar fi putut crede în cazul acesta că o iubeşte chiar. Îşi spunea că ceea ce îl atrage la Marcia este, de bună seamă, doar contrastul dintre ea şi femeile Levantului. Pe o rază de mai multe sute de kilometri era singura doamnă cu adevărat romană, şi dacă, întâmplător, ar fi văzut-o la Roma ori într-un alt mediu roman, vraja ei ar fi dispărut probabil repede. Dar aceste argumente raționale îi erau de puțin folos. Prezența ei îl tulbura. Preocuparea de a-i oferi mici atenții, alese şi foarte personale, îl absorbeau la fel de mult ca atunci când îşi bătea capul cu problemele de strategie. O cunoştea pe Marcia şi era decis să nu grăbească evenimentele; era răbdător din naştere şi îşi exersase răbdarea aici, în Levant. Era sigur că ea, femeia romană, pe care soarta tatălui o obliga să trăiască numai între orientali, va cădea până la urmă în brațele romanului Fronto. Dar încă nu era limpede cum anume se va întâmplă acest lucru. Se temea mult de căsnicie; nu suporta ideea de a fi legat de o altă persoană. Cu toate acestea, dacă nu s-ar fi găsit o altă soluție pentru ca Marcia să fie a lui, ar fi acceptat până la urmă chiar şi căsătoria.

Faptul că Marcia era împinsă acum în patul acestui Terențiu, de către tatăl ei, schimba situația. În favoarea ori defavoarea lui Fronto? Fără îndoială, caracterul sever, de vestală al Marciei îl captiva pe Fronto, şi gândul că un altul se va bucura de virginitatea ei îl chinuia. Dar oare pierderea virginității nu era compensată de împrejurarea că, acum, dispărea pericolul unei căsătorii? Şi oare nu-i creşteau şansele prin măritişul ei cu acest Nero? Fronto era trufaş şi ştia că şi Marcia era trufaşă. El era un „comandant", iar Terențiu, în cel mai bun caz, era de categoria „trupă". Dar, chiar dacă s-ar întâmpla neverosimilul şi Marcia l-ar accepta pe acest individ, timp de câteva zile ori nopți, drept împărat, Fronto nu se îndoia totuşi că, până la urmă, tot el va dobândi victoria asupra lui Terențiu.

Situația Colonelului la Edessa devenea, între timp, din ce în ce mai curioasă. Mai trecuseră şi alți oameni de-ai lui de partea lui Nero; el trăia acum doar cu douăzeci dintre ai săi în uriaşa cazarmă. Astfel, în fruntea a douăzeci de oameni, demn şi ridicol totodată, Fronto reprezenta în Mesopotamia rebelă Imperiul Roman al Flavilor. Trăia în continuare ca şi până atunci, se arăta la curte, făcea plimbări, călărea, vâna prin împrejurimi. El, ca şi autoritățile din Edessa, întreținea amăgirea că e pace şi că Intre Roma şi Edessa domneau relații amicale, de bună vecinătate. Dar situația era extrem de neplăcută, se simțea penibil de izolat şi dorea o discuție lămuritoare.

A fost foarte bucuros când pe terenul de joc al producătorului de covoare Nittai s-a întâlnit „întâmplător", pentru a doua oară, cu Varro.

— Nu găseşti, scumpul meu Fronto, că evenimentele petrecute în ultimul timp sunt foarte interesante, începu Varro.

— Interesante, poate, recunoscu Fronto. Este o cinste să reprezinți azi în Edessa voastră puterea Flavilor, dar plăcut nu este. Cei douăzeci de oameni ai mei, ultimii

rămaşi credincioşi curajului şi demnităţii romane, mă asaltează să încerc a răzbate cu ei până la graniţa romană.

Varro şedea destins pe bancă; vârful sandalei sale alb-gălbui trasa repetat, gânditor, linia care marca terenul de joc.

— Înţeleg pe deplin situaţia domniei-tale, scumpul meu Fronto, zise el. Dacă insişti pentru o asemenea retragere, atunci ai putea-o avea, pe deasupra şi măreaţă, şi strălucitoare. Îţi vom pricinui în cursul acestei retrageri dificultăţi aproape de netrecut. Dintre oamenii domniei tale, înainte să fi ajuns la frontieră, vor pieri trei, ori cinci, ori opt, după dorinţă, şi domnia-ta personal vei fi uşor rănit. Retragerea eroică a domniei-tale prin teritoriul inamic nu va rămâne cu nimic mai prejos „retragerii celor zece mii". Vei intra în Antiohia ca un al doilea Xenofon, cu strălucire sărbătorit, şi-ţi vei putea scrie Me*moriile de*osebit de interesante şi eficiente.

— Nu mă îndoiesc, replică Fronto, că ai organiza toate acestea magistral. Nu mă îndoiesc, de asemenea, că odată ajuns în Antiohia aş putea salva, intacte, persoana mea şi dreptul meu la pensie. Dar, de ce m-aş afla aici dacă m-ar preocupa doar siguranţa propriei mele persoane?

— Înseamnă că vrei să rămâi aci? întrebă Varro, reuşind numai cu greu să-şi ascundă bucuria. Şi întrucât Fronto tăcea, el adăugă, puţin ironic, dar sincer îngrijorat: Dacă simţi dorul „aventurii", te putem servi pe loc. Cu toate acestea, oricât de mult aş vrea să te reţin, trebuie să te previn. E greu de prevăzut ce se va întâmplă aici. Sigur este că multe se vor prăbuşi şi multe vor fi luate de puhoi. Nu pot garanta că nu va pieri şi dreptul domniei-tale la pensie. Mă tem că dacă mai zăboveşti mult, Întindilă îşi va ciuli până la urmă urechile şi atunci marja de siguranţă personală ce doreşti să ţi-o păstrezi dusă va fi pe apa sâmbetei.

Lui Fronto îi creştea inima că Varro îi vorbea atât de

deschis şi sincer.

— Nu subaprecia, te rog, talentul meu literar, replică el bine dispus.. Sunt socotit în general un bun stilist, şi pentru a justifica atitudinea mea, aici, nu se cere decât o stilizare a rapoartelor mele. Până în prezent, Întindilă a înțeles din rapoartele mele ceea ce am vrut eu să înțeleagă şi s-a arătat receptiv față de argumentele mele. Ba mai mult, a mers atât de departe încât mi-a transmis ordinul oficial să nu mă arunc în vârful paloşului ca strămoşul meu, ci să mă stăpânesc şi să rezist în situația mea tragicomică.

Varro apucă mâna lui Fronto şi i-o strânse.

— Mi-a venit greu, zise el, şi vocea-i era plină de acea amabilitate cu care fascinase atâta lume, să te sfătuiesc să pleci. Faptul că ai decis să rămâi îmi este mai de preț decât o victorie. Mă bucur să te am ca prieten. Şansele de a scăpa teafăr nu sunt mari pentru mine. Dar, dacă se întâmplă ceva ce pare de necrezut, şi din când în când se mai întâmplă şi aşa ceva, sper să-ți dovedesc că-ți sunt un adevărat prieten.

În aceeaşi seară, Varro scoase din caseta sa chitanța celor şase mii de sesterți şi scrise pe verso, la rubrica profit: „Un prieten".

IV.
TERENȚIU INTRĂ ÎN ROL

Varro nu se putea hotărî să-i aducă la cunoştință creaturii, care după convorbirea cu Marcia îi devenise peste măsură de nesuferită, fericirea pe care fusese obligat să i-o pricinuiască. Aşadar, în timp ce multă lume aflase despre nunta proiectată, Varro lăsase la voia întâmplării în ce fel şi prin cine o va afla Terențiu.

Firește, sclavul Knops a fost cel care l-a înștiințat despre iminenta sa înălțare.

Lucrurile s-au petrecut în felul următor. Terențiu mai trăia, deocamdată, în palatul regelui Mallukh, dar anonim, aceasta deoarece Mallukh nu voise să consimtă la recunoaşterea lui publică în fața supuşilor, înainte să fi devenit realitate căsătoria cu fiica lui Varro, iar Terențiu, dând dovadă de înțelepciune se feri să manifeste nerăbdare. Knops asistase, cu un aer de evidentă complicitate la acest joc duplicitar al stăpânului său. Întrucât i se părea că dibuise dorința lui Terențiu, nu-l luase încă drept acel bărbat care se numea Nero, ci drept meşterul olar de mai înainte, care, deşi era Nero, se complăcea în a-şi menține masca lui Terențiu. Acum i se păru însă lui Knops că era timpul ca din acest dublu rol să nu mai țină seama de cel din urmă.

— Sunt în mare încurcătură, spuse el deci, în felul său umil şi viclean, cum să te numesc, patroane. Lumea din Edessa spune că olarul Terențiu, stăpânul sclavului Knops, nu mai există, mai degrabă marele împărat Nero a fost acela care a binevoit un timp oarecare să apară în persoana acestui Terențiu, precum apărea uneori Zeus în chip de taur. Intre noi fie vorba, eu, sclavul tău supus, mi-am dat seama, datorită lipsei de pregătire pe care ai manifestat-o în atelierul tău de ceramică, cum că trebuie să fii împăratul Nero. Dar, cât timp va binevoi maiestatea-ta să joace pe olarul, nu putea să-mi spună nimeni, şi numai de când am aflat că domnia-ta te-ai hotărât s-o iei de soție pe fiica senatorului Varro, am cutezat să cred că eşti într-adevăr pe cale de a-ți arunca masca.

Terențiu făcu o sforțare pentru a-şi ascunde emoția provocată de această ştire. Un val de sentimente sălbatice şi tulburi îl înălțară şi îl doborâră apoi în adâncuri. Îl îmbăta amețeala propriei măreții. Dar era stăpânit şi de mânie față de Varro, care, nici măcar nu l-

a învrednicit să-i comunice ce are de gând cu persoana lui. Simțea, totodată, un sentiment de ataşament față de Knops, care s-a dovedit a fi purtătorul desemnat de soartă al marelui mesaj, şi se simți mulțumit că l-a păstrat pe acest om lângă el.

Între timp, Knops continua să vorbească. Vorbea despre propriile-i treburi. Cât de neclară-i era situația. Cât existase meşterul olar, el fusese în mod neîndoielnic sclavul Knops. Dar acum, când Terențiu încetează să mai existe şi se remetamorfozează în împărat, acum, ce devine el? Pluteşte oarecum în aer. Cu siguranță, nu mai este sclav, căci drept urmare a inexistenței lui Terențiu nu mai are stăpân. Dar ce altceva este în fapt? Ar putea îndrăzni să presupună că anumite declarații privind o cotitură iminentă, care va fi fericită şi pentru el, declarații auzite în atelierul de ceramică din Ulița Roşie, nu provin de la olarul Terențiu, ci de la maiestatea-sa împăratul Nero?

Terențiu nu asculta decât cu jumătate de ureche frazele repezi, guralive ale lui Knops. Fireşte, individul îşi merita libertatea, chiar şi numai pentru ştirea pe care i-a adus-o azi. Knops însă trebuia să rămână neapărat locului, să nu plece de lângă el, altfel ar fi fost o nenorocire, da, avea nevoie de el. Îi aruncă aşadar, în treacăt, lui Knops, câteva cuvinte pline de importanță:

— Fireşte, eşti liber din ziua în care mă însor cu Marcia.

Dar, uitându-şi rolul, pronunță cuvintele nu în felul de a vorbi al împăratului Nero, ci cu aroganța olarului Terențiu.

După ce Knops plecă, Terențiu căzu cu totul pradă încântării provocate de perspectiva viitoarei măreții. Îşi imaginä cum va sărbători nunta cu Marcia Terenția una dintre cele nai nobile doamne ale imperiului. Îşi închipui ceremonia din piața principală a Edessei, unde se afla altarul Taratei, statuia ei străveche din bronz şi simbolurile ei, imaginile cioplite din piatră ale falusului.

Varro, marele Varro, senatorul, a cărui proprietate fusese, ca orice alt obiect, căruia îi aparţinuse cândva ca un câine ori ca o vită,. Îi oferea acum pe propria-i fiică, o lăsa în seama lui, mai mult chiar, îi cerea să se culce cu ea. Îşi închipuia noaptea pe care o va petrece cu fiica lui Varro. La acest gând însă bucuria îi era tulburată de o senzaţie uşor neplăcută. Nero se chema „bărbat". Nero însemna „bărbat". El, Terenţiu, în schimb, nu s-a simţit niciodată deosebit de viguros când se afla cu o femeie în pat; vicisitudinile sorţii, solicitările la care-l supuneau fantasmagoriile despre măreţia sa îi măcinaseră de timpuriu vlaga. Încercă să-şi excite imaginaţia închipuindu-şi cum i se va dărui fiica lui Varro, toată goală. Dar nu-l atrăgea nimic altceva decât gândul că era o doamnă din înalta societate. Se simţea nesigur când se gândea la noaptea care-l aştepta. Îi rămase numai speranţa că senzaţia propriei măreţii îi va insufla putere în momentul hotărâtor.

În rest, se abţinu să comită fapte necugetate şi după primirea fericitului mesaj. Nici acum nu manifestă vreo grabă. Trăia retras. Lucra. Culegea cu grijă din cărţi, din convorbirile cu oamenii pe care-i întâlnea, numeroase amănunte din viaţa anterioară a lui Nero, se exersa să imite fidel scrisul acestuia şi, înainte de toate, semnătura.

I se pusese la dispoziţie un secretar latin şi unul grec, un sclav care citea în latină şi altul în greacă. Cu ei învăţa pe de rost textele din clasicii preferaţi de Nero, în faţa lor se ostenea să recite versuri ale lui Nero, în stilul lui Nero. Aceste preocupări îi umpleau timpul.

Era precaut şi evita cu străşnicie să se manifeste public. Doar la pregătirile pentru iminenta sărbătorire a nunţii ar fi dorit să ia parte; în acest domeniu, ca şi în toate problemele de ceremonial, se simţea competent. Dar, când făcu unele aluzii celor din jur şi propuse un traseu pentru alaiul nupţial, oamenii lui manifestaseră o anume jenă şi se dovedi că tot ceremonialul, până în

cele mai mici amănunte, fusese de mult stabilit. Renunță speriat. Ajunse să se simtă fericit când meşterii croitori, care se prezentară pentru a-i confecționa veşmintele nupțiale, dădură atenție timidelor sale sugestii.

Vizitatori nu primea decât arareori. Dar, când soția sa Caia ceru să-i vorbească, o primi.

Stătea lungit pe canapea, cu alura lui Nero, ascultând ce i se citea.

— Ce doreşti, femeie? întrebă el îngăduitor, vădit amuzat.

— Spune-i omului să plece, ceru Caia.

Stătea în fața lui, masivă, hotărâtă, respirând agitat, gura-i cu dinții mari, frumoşi, era întredeschisă.

Dar Nero spuse cititorului:

— Continuă, dragul meu!

Omul ridică sulul şi continuă să citească.

— Trimite omul afară! stărui Caia.

— Ah, Caia noastră mai e aici, zise Nero pe jumătate amuzat, pe jumătate plictisit. N-ai vrea să spui, în sfârşit, ce doreşti, femeie?

— Vino-ți în fire, bărbate, se rugă Caia insistent. Ne duci pe toți la pieire şi, înainte de toate, pe tine însuți. Oare ai orbit cu totul? Încetează odată, în numele cerului, cu această comedie şi nu te expune batjocurii barbarilor.

Slujitorul se retrăsese într-un colț; privea înfricoşat şi încordat la femeia profund îndurerată, disperată şi bătăioasă, care lupta şi implora.

— Dar am încetat comedia, zise Nero căscând. De ce o joci tu, în continuare, preabuna mea? După terminarea reprezentației, măştile se scot. Ai jucat bine, te-ai ținut vârtos. Ți se va acorda şi o pensie. Cincisprezece sute pe lună. Notează, dragul meu, porunci el slujitorului.

— Bărbate, Terențiu, îl conjură Caia, vino-ți în fire! Unde te crezi? De astă dată nu vei scăpa atât de ieftin ca atunci, în acea noapte groaznică, când ai venit de pe

Palatin. Nu ți-au ajuns grozăviile de atunci? Vrei să le trăieşti din nou? De astă dată n-ai să rezişti. Zeii nu iartă de două ori o asemenea sfidare.

Se apropie de olar, îl scutură:

— Vino acasă, Terenţiu! Acolo vom chibzui ce-i de făcut pe mai departe.

Împotriva voinţei sale, vorbăria femeii îl mâhni. I se împotrivi, se supără pe ea, se supără pe sine însuşi că a primit-o, îi venea s-o bată. Cu toate acestea, nu-şi ieşi din rol; rămase împăratul. Se scutură de atingerea ei cu nepăsare, ţinu smaraldul în faţa ochiului şi o privi interesat ca pe un animal exotic.

— A înnebunit-o rolul pe care-l joacă, constată el. Mi s-a povestit că sunt actori care-şi pierd minţile când trăiesc prea profund rolul lui Oedip, ori al lui Aiax. Du-te acum, preabuna mea, zise apoi blând femeii. Liniştește-te! O să ţi se poarte de grijă, şi o bătu uşor pe umăr.

Dar, la atingerea lui, Caia începu să tremure, încetă să mai urle, nu mai spuse nimic şi plecă plângând în hohote.

A doua zi, Varro făcu, în sfârşit, o vizită creaturii. Terenţiu era puţin speriat, dar, bineînţeles, fără a lăsa să se observe. La început totul merse bine. Varro juca perfect pe curtezanul maiestăţii-sale. Îi mulţumi preasupus împăratului că acesta a învrednicit-o pe fiica sa s-o ridice la rangul înălţimii-sale, îi prezentă programul festivităţilor nupţiale, îi ceru respectuos consimţământul pentru ceremonialul în legătură cu care, de altfel, îl împiedicase să-şi spună cuvântul.

Între timp, pe neobservate, îi dădea indicaţii cum să se poarte pentru a fi întocmai după chipul şi asemănarea adevăratului împărat. Se străduia să-i comunice aceste lucruri fără să-l supere, dar uneori nu se putea abţine să nu fie puţin ironic şi disprețuitor în cele ce-i spunea. Aşa că se întâmplă să-l lovească pe Terenţiu în plin prin masca sa. Căci Varro îi spuse:

— Văd, spre regretul meu, că maiestatea-sa foloseşte smaraldul mult mai des decât înainte. Aşadar cu trecerea anilor miopia voastră s-a accentuat, în timp ce, de obicei, odată cu înaintarea în vârstă, miopia slăbeşte. Fireşte, miopia are avantajele ei; căci de aproape lucrurile mărunte se văd mai clar. Se pune doar întrebarea, adăugă el gânditor, dacă nu este totuşi de preferat privirea departe-văzătoare, aşa cum o avem noi, muritorii de rând.

Trufaşul Varro nu bănuia că fostul sclav va simți ironia cuvintelor sale. Dar, disprețul pătrunde chiar prin carapacea unei broaşte țestoase, iar Terențiu n-avea niciun fel de armură, ci doar o piele deosebit de sensibilă, îndepărtă deci de la ochi piatra care-i plăcuse atât de mult şi a cărei folosire îl ajutase să treacă prin atâtea momente grele. Supărat şi neajutorat, îşi încruntă sprâncenele şi încetă să mai pună la ochi frumosul smarald în tot timpul convorbirii cu Varro.

V.
NUNTA LUI NERO

După ce Marcia se hotărî să se mărite cu „viermele”, cum îl numea ea în gând pe Terențiu, se închise şi mai mult în sine, pentru a-şi ascunde teama, îndoiala, scârba şi tainica ei bucurie.

Cât de mult ar fi dorit să-şi deschidă sufletul colonelului Fronto. De când fusese obligată să părăsească, în pripă, împreună cu tatăl ei, Antiohia, să renunțe la visurile ei de altădată şi să se hotărască să-l încurajeze pe Fronto s-o ceară în căsătorie, gândurile ei zburaseră adesea spre elegantul domn cu înfățişarea foarte romană care-şi manifestase, în felul său reținut,

veneraţia pentru ea. Noaptea, în pat, îşi închipuise cum va fi când îi va oferi acestui bărbat, ca un dar fără de seamă, trupul ei păstrat atâta timp imaculat. Îl va aştepta culcată, cu ochii închişi, împotrivindu-se şi stăpânindu-se, rece şi aprinsă, tremurând de plăcere şi foarte severă. Dar tocmai pentru că se gândise atât de mult la el, pentru că pasiunea ei nu se îndreptase decât asupra lui, nu se putea hotărî să-i vorbească deschis, ca unui prieten, despre ororile care o aşteptau; căci acum însemna pentru ea mai puţin şi în acelaşi timp mai mult decât un prieten.

Îşi purta aşadar închise în suflet dorinţele şi temerile. Mama ei îi insuflase sfială şi dezgust faţă de cele trupeşti. Fusese predestinată să păzească flacăra sacră a zeiţei Vesta în casa curată, austeră a vestalelor de pe Via Sacra, sus, la înălţime, ca vulturul deasupra lumii josnice şi a poftelor ei triviale. Dar Varro o împiedicase. Din pricina aceasta, mama ei îl urâse şi mai mult, insuflându-i şi Marciei scârbă faţă de viaţa desfrânată a tatălui. Mama îi prezisese, şi Marcia o crezuse, că viaţa lui Varro îl va duce la nenorocire şi când, în adevăr, tatăl ei fusese şters în mod ruşinos de pe lista Senatului, Marcia se hotărâse să urmeze cu şi mai multă străşnicie calea cea dreaptă indicată de mama sa; socotea că era de datoria ei acum să apere onoarea marii şi preavestitei ei ginte.

Şi iată că în ciuda tuturor acestora, se afla iar împinsă pe calea pe care mersese tatăl ei. O aştepta aceeaşi soartă echivocă ca şi a lui; urma să fie soţia unui om, împărat şi sclav în acelaşi timp. Dar ceea ce o tulbura cel mai mult era că în faţa acestei sorţi nu resimţea numai scârbă. Nu, aşa cum faţă de tatăl ei, şi faţă de lipsa de scrupule a acestuia, nu încercase numai ură, ci şi invidie şi admiraţie, tot astfel şi viaţa ce o aştepta, în ciuda silei, o atrăgea sălbatic şi misterios.

Era contrar datinilor ca logodnicul sau logodnica să-şi facă vizite. Marcia se străduia să-şi aducă aminte faţa

ori statura lui Terenţiu, pe care îl întâlnise totuşi de câteva ori; dar nu izbuti. Nu uitase însă faţa masivă, nestăpânită a împăratului Nero; îl văzuse de multe ori în copilărie, la Roma, în carne şi oase, Zăbovea îndelung în faţa statuilor împăratului, care ajunseseră acum să se bucure de noi onoruri, şi îşi închipuia cum acest împărat din piatră învie, cum o cuprinde în braţele lui, cum îşi dezbracă toga, cum stau întinşi în pat, cum îşi va lipi coapsele de ale ei, şi fu cuprinsă de o groază care îi oprea răsuflarea, şi de o dorinţă care-i aprindea toate fibrele trupului.

Dar nu împăratul Nero, ci olarul Terenţiu, sclavul, un bărbat cu sângele impur, ordinar, lepădătură era cel cu care trebuia să se împreuneze. Se simţea pierdută în haosul sentimentelor ce-o stăpâneau.

Avea însă experienţa autodisciplinei, şi, după ce luase odată hotărârea, pentru cei din jur ea era mireasa imperială şi nimic altceva. Îndeplinea cu sârg numeroasele obiceiuri pe care tradiţia romană le prescria celor logodiţi.

În seara din ajunul zilei nupţiale se lăsă, răbdătoare, îmbrăcată în veşmântul de mireasă de un galben roşietic arzător şi, după datină, tot ce purtase ca fecioară cât şi obiectele ei de joc le făcu ofrandă zeilor casei părinteşti.

Nu dormi bine în această noapte. Visurile ei despre Fronto se contopeau cu imaginile sfioase, lacome care o năpădiseră în faţa statuilor împăratului. Dorea să-l vadă pe bărbatul care-şi zicea Nero cu o aviditate ce-i ardea trupul.

Când însă, dis-de-dimineaţă, el apăru îmbrăcat fastuos în purpură, cu lectică şi un alai numeros spre a o lua la ceremonie, se simţi dezamăgită. E drept că era strălucitor şi împărătesc în vorbire şi mişcare Dar vraja care o cuprinsese în faţa statuilor nu reînvia. Nici respectul ce se cuvenea a fi acordat însemnului puterii supreme, nici superioritatea pe care ar fi trebuit s-o manifeste faţă de un sclav, nici dorinţa de a avea un

bărbat, nimic din toate acestea nu mai încerca. Nu simțea în suflet decât un imens vid. Cel care-i întindea acum mâna era un oarecare, nici înalt, nici scund, un înveliş fără conținut, fără personalitate. Cu o asemenea nulitate care o lăsa cu totul rece avea ea să-şi împartă clipa cea mai de preț a vieții.

Lectica îi duse cu mare pompă în piața principală a Edessei. Zecile de mii de spectatori urmăreau cu răsuflarea întretăiată cum se înfățişează împăratul şi Marcia în fața altarului Taratei. Marcia purta veşmântul tradițional, tunica albă, foarte lungă, închisă cu brâul din lână de oaie, legat artistic cu noduri herculane, pe care mirele urma să le desfacă, iar peste tunică, mantia nupțială în culorile galben-roşietice ale flăcării. Aceeaşi culoare aprinsă o avea şi încălțămintea înaltă, cât şi vălul de mireasă. Pe părul ei împărțit în şase bucle, potrivit canoanelor, purta coroana, care, grea şi maiestuoasă, reliefa şi mai mult gingăşia şi austeritatea chipului ei alb.

Preoții jertfiră animalele şi examinară intestinele, vestind că divinitatea agreează căsnicia. Se semnă contractul conjugal. Apoi mireasa rosti formula: „Numele tău fiind Claudius Nero, vreau să mă numesc Claudia". Terențiu răspunse: „Eu, Claudius Nero, consimt să te numeşti Claudia", şi o nobilă din suită împreună mâinile drepte ale celor doi. În timp ce se efectua jertfa roadelor pământului, mirii şedeau, cu fețele învăluite, pe două jilțuri, peste care era întinsă blana oii jertfită de dimineață. Apoi, rostind rugăciuni, înconjurară altarul în aşa fel încât acesta să rămână mereu în dreapta lor; înainte păşea un băiat şi presăra tămâie în flăcările de pe altar.

După ospățul din casa lui Varro, alaiul nupțial se îndreptă spre palatul regelui Mallukh, socotit casă a mirelui. De jur-împrejur, poporul striga: *„Talasse! Talasse!";* din timpuri străvechi, nimeni nu mai ştia ce înseamnă de fapt acest cuvânt, dar şi acum, ca şi în

acele vremuri de demult, fiecare îşi imagina ceva foarte obscen. Însoțitorii împăratului aruncau nuci aurite în mulțime, fiind vorba de o nuntă împărătească. Înaintea Marciei, un băiat purta o făclie din lemn de păducel. Mulțimea, după ce alaiul trecu, se aruncă asupra acestei făclii, rupând-o în bucăți nenumărate şi bătându-se pentru fiecare aşchie; căci cel ce punea mâna pe o aşchie din făclia miresei, aceluia zeii îi dăruiau viață îndelungată, iar în cazul de față, cu atât mai îndelungată, cu cât era făclia unei mirese de împărat.

Însoțitorii miresei o ridicară pe Marcia trecând-o peste pragul casei. Patul lor conjugal era aşezat în atrium. Alături stătea zâmbitor, dăltuit în piatră, zeul priapic Mutunus Tutunus, protectorul mirilor. Însoțitorii miresei o aşezară pe Marcia pe genunchii zeului, în aşa fel încât ea să se sprijine de falusul acestuia.

Stătea aşadar, aici, pe piatra indecentă. Alaiul nupțial se retrase, în sfârşit, şi ea rămase singură cu bărbatul. Ce avea să se întâmple oare? În timpul zilei el rămăsese neschimbat: calm, nu lipsit de demnitate, dar în orice caz incapabilă trezească în ea sentimentele pe care ar fi trebuit să le trezească apropierea unei asemenea persoane supreme, fără a provoca însă în vreun fel nici batjocură şi nici dispreț. Iată-l, deci, că se afla în fața ei „Nero, bărbatul", Nero al ei, soțul ei. Arăta într-adevăr aidoma acelor statui de piatră. Se va transforma oare acum piatra în carne şi va face tot ceea ce ea visase?

Pentru olarul Terențiu ziua fusese măreață, dar foarte istovitoare. Senatorul Varro îi înmânase din timp o listă pe care era consemnat tot ceea ce avea de făcut. Terențiu, exersat prin memorarea tragediilor clasice, îşi întipărise în minte lista fără prea mare dificultate şi în tot cursul zilei se dovedise la înălțimea calității sale imperiale. Nu reuşise, firește, să se desfete cu propria-i măreție din cauza trudei şi a oboselii. Şi acum, iată, se afla singur cu această fiică de senator, palidă şi trufaşă,

care avea pretenția şi aştepta ca el să se năpustească asupra ei.

Era desigur o mare cinste faptul că ea şi toți ceilalți aşteptau acest lucru de la el. Şi apoi, deşi le prefera pe cele mai plinuțe, mai grase, mireasa i se părea acum chiar foarte atrăgătoare, de-a dreptul frumoasă. Dar, după ceremoniile fără de sfârşit ale zilei, era peste măsură de obosit, de extenuat şi ar fi preferat să doarmă singur. În afară de aceasta, pe lista lui Varro erau consemnate toate regulile de conduită posibile, dar toate numai pentru durata zilei şi niciuna spre a-i fi de folos noaptea. Cum trebuia deci să procedeze? Să desfacă oare nodul artistic legat de la brâul ei, ori mai întâi să se dezbrace?

Hai! Curaj! Cine a fost în stare să înfăptuiască ceva atât de măreț ca el, va putea până la urmă să satisfacă o fată! Îşi imagină tot felul de libidinoşenii pentru a se mai aprinde. Dar toate acestea fără niciun folos. Marcia şedea nemişcată. El îşi privi mâinile. Şi le îngrijise în ultimul timp, erau albe şi miroseau plăcut. Trecuseră câteva minute de tăcere deplină. Ceva trebuia să se întâmple.

— Da, scumpa mea Marcia, zise bărbatul şi se apropie de ea, dar de astă dată nu cu paşii lui Nero.

Căci ce rost ar mai fi avut? Trebuia să-şi economisească forțele pentru alte ocazii. Îi scoase cu grijă mantia de mireasă. N-o aruncă pe podea, ci întinse postavul scump, ca un gospodar grijuliu ce era, pe un jilț. Apoi, îi scoase, sfios, coroana de mireasă de pe cap şi încercă, suspinând uşor, să dezlege nodul complicat al brâului. Marcia, mereu nemişcată, nu reacționa în niciun fel. Atingându-i întâmplător fruntea ori brațul, el o simțea rece ca gheața. În cele din urmă nu mai rămăsese decât tunica. Găsea că până acum nu se purtase tocmai cuceritor şi se hotărî să-şi manifeste bărbăția. Meşteri la brâul tunicii şi fiindcă nu reuşi dintr-odată, cu o singură smucitură, să-l desfacă, rupse

cu forța nodul. Marcia rămase în pielea goală, rece, zveltă, albă, cu sânii ascuțiți. El o ridică, nu era grea, o duse fără efort până la pat unde rămase întinsă, respirând greu.

— Stinge lumina, îl rugă ea.

El se dezbrăcă şi se culcă lângă ea. Îi simțea încă trupul rece ca gheața, ceea ce îl supără. O apucă brutal de mijloc. Ea se înfioră, suspină încet. „Dacă o femeie este atât de rece, gândi el, nu se poate aştepta ca bărbatul să se înfierbânte lângă ea." Spera ca înfuriindu-se să-i vină mai uşor. Se înfurie deci, fiindcă ea tăcea, fiindcă nu-l ajuta. O cuprinse cu brațele.

— Spune-mi „Bărbuță-roşcovană", îi zise el.

Terențiu aflase că aşa-i spunea împăratului prima sa amantă, Acte; era numele pe care-l preferase împăratul. Ea tăcea. El o strânse dureros. Ea scoase un țipăt uşor. „E sensibilă, păpuşica", gândi el furios şi o apucă mai tare, o ciupi.

— Nu, zise ea, nu.

Ca şi cum aceste cuvinte ar fi fost o poruncă pentru el, o lăsă numaidecât. „Dacă nu vrea, gândi el ofensat, Nero nu se impune cu sila." Se îndepărtă de ea, mulțumit de sine. Tot timpul zilei făcuse față înaltelor sarcini imperiale, merita somnul şi odihna. Îşi potrivi perna, se întrebă dacă era cazul să-i ureze noapte bună ori să facă pe ofensatul. Binevoitor, precum era de fapt de felul lui, mormăi: „Noapte bună", pe greceşte, fiindcă i se păru mai elegant; şi aceste cuvinte nu cuprindeau literele *th* atât de greu de pronunțat. Apoi adormi. După scurt timp începu să sforăie uşor.

Marcia stătea culcată lângă el, rigidă, cu sufletul gol, dezamăgită. Era înfuriată că bărbatul se năpustise asupra ei şi era şi mai înfuriată că o abandonase. Îşi zise cu îngâmfare că superioritatea ei a fost cea care l-a făcut pe sclav să păstreze limitele. Putea fi mândră că a împiedicat animalul să dispună de ea. Dar această îngâmfare se evapora repede. Marcia îi simți mirosul, îi

auzi răsuflarea. „Bărbuță-roşcovană!” spuse ea încet, supărată pe sine însăşi că nu i-a făcut imediat pe plac. Pipăi locurile unde el o ciupise. O dureau. Mâine va avea vânătăi, atât îi va rămâne din noaptea nunții. Dezamăgirea îi producea o durere aproape fizică, încălzind-o şi înghețând-o pe rând.

El stătea nemişcat, dormea, sforăia încet.

Ea nu reuşi să se încălzească toată noaptea. Când abia se crăpa de ziuă, se sculă. Se plimbă prin încăpere în picioarele goale, cu paşii ei mici, feciorelnici. Zări mantia de mireasă întinsă cu grijă pe jilț. „Şi unul ca ăsta vrea să fie Nero”, gândi ea.

IV.
ŞIRETENIE

Când Ceion primi rapoartele lui Fronto despre evenimentele din Eaessa, mai mare îi fu spaima decât furia. Aşadar, Varro îl ura cu atâta înverşunare încât, pentru a lovi în ei, a fost în stare să arunce în patul unui sclav şi al unui şarlatan pe propria-i fiică preaiubită. Înțelegea acum clar ceea ce simțise mereu: adevăratul adversar nu era duşmanul din afară, Pakor sau Artarban, adevăratul duşman al Romei se afla înlăuntru şi se numea Lucius Terențius Varro. El era vinovat că Levantul nu-şi găsea liniştea. Repulsia lui profundă față de acest bărbat fusese dictată de instinct.

Înțelese din nou şi mai temeinic că între Varro şi el exista mai mult decât un conflict personal; el, Ceion, reprezenta Roma. cea nouă, plină de răspundere, de rațiune lucidă şi calculată, iar Varro era întruchiparea desfrânării trecutului, omul pasiunilor, poate un geniu, dar cu siguranță unul dintre acei oameni fără stăpânire

de sine, lipsit de responsabilitate, care sub Nero au făcut imposibilă o administrație eficientă şi au împins imperiul într-o primejdie fără seamăn.

Citi rapoartele corecte, clare ale colonelului Fronto şi îl apucă o furie sălbatică. „Campanie militară", spumega în sinea lui. Să arunce zece mii de ostaşi peste Eufrat. Să pună mâna pe cei doi nemernici, pe acest şarlatan nenorocit de Terențiu şi înainte de toate pe fățarnicul Varro, vinovat de înaltă trădare. Să-l detroneze pe regele cerşetor Mallukh, să-l pedepsească pe marele preot Şarbil. Să-l decapiteze pe Varro şi să-l răstignească pe sclavul zdrențuros. Aproape îi părea rău că Fronto s-a comportat atât de calm şi chibzuit. I-ar fi fost parcă mai pe plac acum ca garnizoana din Edessa să fi fost măcelărită pentru a fi avut motiv să intervină.

Au trebuit să depună multe stăruințe sfetnicii săi spre a-l reține de la acțiuni nechibzuite. Dar a trebuit să recunoască şi el că o expediție militară împotriva Edessei ar fi fost imposibilă. O asemenea expediție n-ar fi servit decât drept un pretext binevenit pentru Artaban ca, sub lozinca războiului de apărare contra Romei, să pună capăt tulburărilor interne din regatul parților, să treacă Tigrul şi să pornească împotriva romanilor. Pe Palatin se considera ca un merit suprem faptul că restabilise şi menținuse pacea. Împăratul Titus se complăcea a fi denumit „împăratul păcii". Un guvernator care nu evită războiul cu parții, ba chiar îl provoacă, putea fi sigur de dizgrația imperială. Nu, Ceion trebuia să se mărginească a trimite câteva note fără efect la Edessa. Trebuia să stea cu mâinile încrucişate, să nu ia în seamă cum Varro continuă să-şi țească intrigile, cum îşi bate joc de el. Respira greu, îl sufoca mânia, petele roşii de pe obrazul său deveniră şi mai intense. În palatul guvernamental din Antiohia domnea o atmosferă apăsătoare.

Zilnic se țineau consilii de război. Guvernatorul se ruga, conjura, îşi ocăra sfetnicii. Lucrurile nu mai

puteau continua aşa. Îşi storceau creierii. Trebuia găsită o cale de ieşire. Stenicii din palatul guvernamental erau diplomați instruiți. O găsiră.

Fireşte, Roma însăşi nu putea întreprinde nicio acțiune militară. Dar, ce ar fi dacă, invocând tratate mai vechi, ş-ar pretinde unui stat vasal să pornească o expediție de pedeapsă pentru arestarea celor ce încălcaseră legile? Dacă, de exemplu, i s-ar cere în mod expres vecinului Edessei, regelui Filip din Comagena, să obțină prin toate mijloacele extrădarea lui Varro şi a lui Terențiu? Dacă acțiunea ar fi fost efectuată de Comagena – şi existau mijloace pentru a-l constrânge pe regele Filip – cel din Antiohia ar fi fost acoperiți. Față de parți, regele Filip putea fi pur şi simplu abandonat: s-ar fi declarat că el, însărcinat de fapt cu o simplă măsură polițienească, şi-a depăşit, din eroare, mandatul.

Ceion, care căuta avid o posibilitate pentru a întreprinde ceva, respiră uşurat. Încă în aceeaşi zi trimise o scrisoare regelui Filip din Comagena.

VII.
RAȚIUNE ŞI PASIUNE

Când Varro află despre această scrisoare, îl cuprinse o senzație de oboseală şi depresiune. Regreta că la vârsta de peste cincizeci de ani, în preajma bătrâneții, se lăsase antrenat de pasiune în această farsă fără de miez, costisitoare. Fireşte, era mai mult decât o farsă, era vorba de ideea măreață a lui Alexandru cel Mare privind contopirea Asiei şi a Europei. Sau poate că el, Varro, se simțise atras de această idee doar pentru că îi oferea pretextul de a-şi dezlănțui pasiunea pentru jocurile periculoase care ascundeau şi aviditatea sa după putere

şi plăceri?

Timp îndelungat stătu şi chibzui. Se simţea bătrân şi istovit. Treptat însă, gândirea-i deveni din nou clară şi energia îi reveni. Da, planul urzit la Antiohia de a nu trimite trupe proprii, ci de a apela la Comagena era foarte dibaci. Regele parţilor, Artaban, ar fi pornit, poate, contra trupelor romane, dar niciodată contra celor indigene, siriene. Dacă se ajunge la un conflict armat între Comagena şi Edessa, atunci el, Varro, şi Nero al său nu se pot aştepta la ajutor de nicăieri, cauza lor e pierdută.

Dacă se ajunge la un conflict armat! Deci totul depinde de regele Filip din Comagena. Va îndeplini oare acesta cererea lui Ceion, va putea fi obligat să o îndeplinească?

Varro se transpuse în situaţia lui Filip. Era un stăpânitor trecut puţin de treizeci de ani, vlăstar al regilor greci şi perşi, deosebit de cult, cel mai fervent promotor al artelor şi ştiinţelor în această parte a lumii. Nero i-a iubit şi privilegiat pe domnitorii din Comagena. Stăpânii actuali ai Romei le căutau pricină. Nici bătrânul, grosolanul Vespasian nu-l putuse suferi pe cultivatul şi estetizantul rege Filip, iar Titus îl găsea exagerat de levantin. Filip era mult prea inteligent pentru a răspunde cu aceeaşi monedă acestei atitudini, el replica la fiecare nouă şicană cu manifestări de curtoazie. Dar, în sinea lui – şi Varro era sigur de aceasta – Filip îi ura pe soldaţii brutali, necioplţi, care se dovediseră a fi romanii. Inima sa aparţinea, cu siguranţă omului care se numeşte Nero, oricine ar fi fost el. Dar Comagena fiind situată de partea cealaltă, pe malul roman al Eufratului, în capitala sa Samosata aflându-se o puternică garnizoană romană, romanii aveau posibilitatea, în cazul când regele Filip le-ar fi făcut dificultăţi, să-l atace de îndată, anexând ţara. Se va supune el oare, în ciuda convingerilor sale, dorinţelor lui Ceion, numai pentru că e constrâns?

Prietenii tânărului rege spuneau despre el că întruchipează suma trăsăturilor pozitive ale perşilor, grecilor şi sirienilor: religiozitatea persană, cultura grecească, şiretenia siriană. Duşmanii săi susţineau că reuneşte toate trăsăturile negative ale celor trei popoare: gândirea de nedesluşit a perşilor, moliciunea grecească, perfidia siriană. Varro nu se întâlnise decât de două ori cu regele Filip. El şi tânărul stăpânitor se plăcuseră reciproc, în mod vădit. Acum soarta lui se afla în mâinile acestui Filip. Varro se hotărî să plece la Samosata, capitala Comagenei.

Şi porni încă în aceeaşi zi.

Neaşteptata vizită îl surprinse pe regele Filip; era bucuros dar totodată se simţea şi stingherit. Varro trebuia să fi auzit despre cererea de extrădare primită din Antiohia: de ce se preda de bună voie în mâinile sale? Ce se ascunde aici? Dar amândoi erau oameni de o aleasă educaţie. Cât timp stătură tolăniţi în jurul mesei, nici Varro şi nici regele nu şi-au trădat în niciun fel preocupările. Dimpotrivă, discutară animaţi despre artă şi literatură şi doar pe ascuns Filip se întreba, cu toată simpatia pe care o resimţea pentru Varro, dacă n-ar trebui totuşi să posteze fără întârziere gărzi în faţa uşii şi să-l trimită a doua zi la Antiohia.

După masă însă, Varro trecu direct la subiect.

— Nu găseşti, rege Filip, că sunt deosebit de curtenitor când, economisind efortul unei campanii militare, mă predau de bună voie în mâinile domnieitale?

Regele Filip nu se mai strădui să-şi ascundă tulburarea. Se ridică în picioare. Era un domn înalt cu membre delicate şi bărbia firavă; se plimbă de-a lungul şi de-a latul încăperii cu paşi nervoşi, bălăbăniţi, se opri până la urmă în faţa lui Varro, scrută cu ochii săi mari, miopi, faţa acestuia şi zise:

— Mă mir, într-adevăr, iubitul meu Varro. Nu trebuie să-ţi spun cât de penibilă îmi este cererea

guvernatorului. Dar, un cunoscător atât de experimentat al Orientului ca domnia-ta ştie mai bine decât oricare altul că trebuie să mă supun.

— Fireşte că domnia-ta trebuie să se supună, aprobă Varro. Noi, Nero al meu şi cu mine, avem puține şanse să ne menținem. Chiar dacă Artaban ne-ar pune la dispoziție douăzeci, ori treizeci de mii de oameni, ceea ce nu este nicidecum sigur, atât cât este omeneşte posibil de prevăzut, Roma va rămâne până la urmă biruitoare. Rațiunea, rege Filip, cere. să îndeplineşti ordinul guvernatorului. Ceea ce, pe deasupra, îți va aduce şi tot felul de avantaje. Edessa va fi pedepsită, teritoriul ei va fi împărțit şi, dacă vei reuşi să duci la capăt cu succes expediția de pedeapsă, ți se va oferi, de bună seamă, o mare parte din teritoriul acesteia.

Regele Filip, lung şi firav, se uită neputincios la Varro, care vorbea atât de calm. Lucrurile se prezentau întocmai. Nici el însuşi n-ar fi putut înfățişa mai bine motivele care pledau pentru supunere față de Roma, contrar voinței sale. Era tulburat şi dezamăgit. În secret, sperase că Varro nu-i va întări argumentele care pledau pentru această poziție, ci obiecțiile sale.

Dar Varro nu terminase încă. După o lungă tăcere, reluă domol:

— Fireşte, la Edessa, în întreaga Mesopotamie şi fără îndoială şi la curtea marelui rege Artaban, faptul că regele Filip ne-a dat pe mâna uzurpatorului roman, pe împăratul Nero şi pe mine, va stârni mirare. Lumea îşi va spune: dacă mica Edessa a avut curajul să se declare pentru Nero, atunci nu încape îndoială că şi Comagena, care e mai puternică, putea să-şi asume acest risc. Poate Artaban aşteaptă doar ca un al doilea stat din Mesopotamia să-l recunoască pe acest Nero, pentru a se declara el însuşi de partea sa. Dar, la urma urmelor, ce nevoie are regele Filip din Comagena să dea atenție celor câteva milioane de patrioți sirieni indignați, dacă îşi poate mări teritoriul țării cu o bună parte din cel al

Edessei?

Ciudat, dar regelui Filip nu-i displăcea cum Varro îi ironiza dependența şi timiditatea. Filip iubea luxul şi bogăția, era un pasionat constructor şi-l încânta perspectiva de a ridica, din comorile luate drept pradă din Edessa, noi palate, băi, teatre, un nou oraş. Dar, pe de altă parte, o ispită irezistibilă îl îndemnă să se folosească de prilejul oferit pentru a se răscula, în sfârşit, împotriva acestor primitivi îngâmfați din Apus, care-şi manifestau cu orice prilej superioritatea atât de brutal şi prosteşte. Nu era o plăcere să ataci Edessa prietenă. Nu era o plăcere ca tocmai el, regele sirian, să predea în mâinile călăului pe omul în care toată Mesopotamia siriană îşi punea speranța.

Varro continuă să vorbească:

— Cred că ți-am demonstrat, rege Filip, că ştiu să apreciez motivele domniei-tale şi nu-ți iau în nume de rău dacă asculți de rațiune. Dar, dacă tot este hotărât că domnia-ta, deşi cu inimă grea, după cum aş îndrăzni să sper, mă vei preda lui Întindilă, şi întrucât nu simt nicio supărare împotriva domniei-tale, permite-mi să-ți adresez o întrebare îndrăzneață.

— Te rog, întreabă, spuse regele Filip.

Stătea lung şi subțire sub impunătoarea statuie a Minervei, şi ea lungă şi subțire, după moda vremii.

— Te vei supune, deci, Romei, zise Varro, şi Roma te va recompensa, sporindu-ți teritoriul. Dar nu va trece prea mult timp şi Roma va veni din nou cu o pretenție, care nu-ți va fi tocmai pe plac. Domnia-ta vei ceda din nou, din aceleaşi motive ca şi astăzi. După un timp, Roma va pretinde a treia oară şi mai mult, şi în cele din urmă va veni ziua când va trebui să refuzi a mai ceda. Or atunci vei fi constrâns să dai atât de mult, încât nu vei mai rămâne cu nimic. Cu alte cuvinte, nu crezi, rege Filip, că Roma va găsi pretextul de a anexa Comagena, cu toată comportarea ei conciliantă?

Pe fața mare, palidă, de intelectual a regelui Filip,

gura era întredeschisă. Îl privi pe Varro cu seriozitate drept în ochi, inteligent, trist, un urmaş târziu, obosit al marilor suverani. Tăcea şi toată fiinţa sa era un „da" sumbru, amarnic.

Varro savură tăcerea regelui. Apoi continuă:

— Îţi mulţumesc pentru răspuns. Edessa e mai mică decât Comagena. Regele Mallukh nu e prea cult, iar Şarbil este un preot plin de prejudecăţi fanatice. Dar amândoi au în capetele lor siriene un simţ sănătos al realităţii şi, atunci când guvernatorul Siriei le-a adresat lor cererea de extrădare, amândoi au înţeles, desigur nu mai puţin just decât domnia-ta şi cu mine, ce anume impunea raţiunea. Cu toate acestea, nu ştiu motivele care i-au determinat să respingă pretenţiile Romei. Poate au judecat în felul următor: dacă facem mereu concesii, până la urmă Roma ne va înghiţi cu o siguranţă de sută la sută. Dacă însă ne opunem acum, cu acest prilej extraordinar care ni se oferă, procentul de probabilitate potrivnic nouă este de numai nouăzeci. Mai bine o zecime de şansă acum, decât niciuna mai târziu. Domnia-ta eşti tânăr, rege Filip. Chiar dacă odată ţi s-ar anexa ţara, ţi se va lăsa titlul regesc şi o parte a veniturilor, vei putea trăi la Roma, vei ocupa locul ce ţi se cuvine în Senat, vei aduna la curtea-ţi strălucită poeţi, artişti, femei, vei fi scăpat de multe neplăceri care-ţi împovărează domnia, şi Roma este atât de departe de Samosata încât blestemele zeilor şi ale oamenilor Levantului îţi vor răsuna în ureche numai ca vuietul mării îndepărtate. Asemenea viaţă, cu tot fastul ce ţi-l poate oferi Roma, îşi are farmecul ei. Acest lucru nimeni nu-l ştie mai bine ca mine; căci şi eu, după cum desigur îţi este cunoscut, rege Filip, avusesem, până acum câteva săptămâni, posibilitatea de a duce la Roma o viaţă aşa cum am înfăţişat-o. Te miră că sunt totuşi de partea lui Nero al meu? Nici eu nu sunt pe deplin lămurit de ce. Noi, cei din generaţia mai vârstnică, nu apreciem raţiunea la aceeaşi valoare ca domniile-

voastre, cei mai tineri. Poate avem şi un alt mod de a raționa, aşa încât nici cea mai îmbelşugată viață nu ni s-ar mai părea demnă de trăit dacă prețul ei ar fi renunțarea la anumite idealuri.

Regele Filip stătea în continuare nemişcat sub statuia Minervei. Fața lui palidă, mare, avea o expresie aproape prostească din cauza atenției încordate cu care asculta.

— Te rog, continuă, iubite Varro, îl rugă el în cele din urmă, după ce senatorul tăcu.

— Am terminat, replică Varro. Cel mult, aş mai adăuga: nu este oare o ironie nătângă a soartei, că domnia lui Nero al nostru depinde numai de faptul dacă ne vom putea menține, în aceste prime săptămâni; fără ca Roma să ne atace? Dacă reuşim să-l menținem pe împărat patru săptămâni, trei săptămâni, doar până ce regele Artaban se va declara de partea lui, situația lui Nero este asigurată pe câțiva ani. După ce va repurta însă un succes adevărat, după ce, de pildă, Artaban i se va alătura, după ce Levantul va vedea şi va şti clar că Nero trăieşte, că Nero e aici, că Nero domneşte, atunci până şi numele şi existența sa va însemna o amenințare permanentă pentru Roma, chiar dacă, deocamdată, nu are sprijinul unor trupe puternice. În acest caz, şi-ar putea permite liniştit să dispară pentru câteva luni în deserturi şi să reapară în împrejurări mai favorabile. Roma are o Armată numeroasă, dar nu dispune de atâția soldați pentru a-l putea căuta în întregul Orient. Doar dacă ar porni un nou război cu parții, la care însă n-ar recurge în niciun caz, după cum stau lucrurile în prezent. Edessa singură e prea slabă. Dar dacă Edessa şi Comagena îl sprijină împreună, atunci Nero e stăpân pe situație, şi poate acționa.

Regele Filip se uita la buzele celuilalt. Da, acest bărbat luase hotărârea pe care şi el ar fi vrut s-o ia, dar îi lipsea curajul. Acest Varro, deşi cunoştea întocmai argumentele care l-ar fi putut împiedica, de altfel ca şi pe el însuşi, să acționeze, a coborât mai adânc în

propriul său suflet şi din straturile profunde ale conştiinţei, unde nu mai stăpâneşte raţiunea, şi-a luat forţa pentru a birui raţiunea. Simţi atracţie şi admiraţie faţă de îndrăzneala bărbatului. Poate că în perspectivă era chiar mai înţelept să mergi pe această cale? Omul avea dreptate într-o privinţă: dacă el, Filip, va continua să asculte de romani, cu siguranţă că în curând se va termina cu suveranitatea aparentă a Comagenei; dar dacă li se va împotrivi, mai avea o şansă, deşi minimă, să evite acest sfârşit.

— Voi discuta cu căpitanul meu Trebon, iubite Varro, zise regele Filip aproape vesel, acum, după ce luase o hotărâre. Să nu-mi iei în nume de rău, încheie el audienţa cu un surâs larg pe faţă, dacă un timp voi mai posta gărzi în faţa uşii domniei-tale.

VIII.
ÎNCĂ UN OFIŢER ROMAN

Căpitanul Trebon îşi începuse serviciul militar ca recrut. Acum era ofiţer cu însemne de vultur şi stegar al Legiunii a paisprezecea. Printre militarii romani staţionaţi în Levant, era cel mai popular. Prietenii şi duşmanii cunoşteau faptele de arme pe care le săvârşise în timpul războiului cu evreii şi cu armenii. În cadrul serviciului era de o extremă severitate, ba chiar brutal, acest bărbat corpolent, cu capul rotund pe un grumaz puternic şi cu. smocuri de păr castaniu, încărunţit pe alocuri; în afara serviciului însă era prieten la cataramă cu subordonaţii, cu care se destrăbăla prin cârciumi şi case de toleranţă. Glumelor lui grosolane li se dusese vestea până departe. Era răsfăţatul armatei şi populaţia îl admira şi îl aclama oriunde apărea.

La palatul stăpânitorului din Antiohia, ca şi în cercurile guvernanților militari din Roma, popularitatea sa era foarte bine cunoscută. Împăratul Vespasian, înzestrat cu simțul umorului, avusese de gând chiar să-l înnobileze, dar pentru că anumiți domni subțiri, cărora căpitanul Trebon li se părea prea vulgar, îşi exprimaseră rezerve, renunțase la intenția sa. Căpitanul, de origine umilă, nefiind ridicat la rangul de cavaler, nu mai putea avansa deci peste gradul pe care-l avea. Deşi îşi bătea joc de domnişorii aristocrați şi sublinia mereu că simpatia armatei îi este mult mai prețioasă decât tresele de colonel sau general, îl râcâia totuşi faptul că aristocrația îl exclusese din cercul ei.

Era ambițios şi obținuse multe distincții. Pentru fapte eroice primise fanionul de purpură şi dobândise pentru sine şi pentru calul său, Victor, pieptarul clasa I. Dar nu poseda „Coroana zidului", coroana de aur, ce se atribuia celui care se cățăra primul pe zidurile unui oraş asediat. Căpitanul Trebon socotea că meritase această distincție în două rânduri. Pentru escrocii ordinari care i-o refuzaseră şi o dăduseră altora n-avea decât o ridicare din umeri disprețuitoare şi un râs larg, batjocoritor. Totuşi spinul îl ardea adânc în carne.

În privința titlului şi a rangului, funcțiile colonelului Fronto, la Edessa, şi ale căpitanului Trebon, la Samosata, erau aceleaşi. Dar autoritățile din Antiohia ştiau prea bine de ce numiseră în fruntea celor cinci sute de soldați din Edessa pe aristocratul subțire Fronto, şi de ce subordonaseră pe cei două mii de soldați, care îşi aveau garnizoana în cele patru oraşe ale țării Comagena, căpitanului Trebon. La Edessa se cereau calități diplomatice, funcția comandantului roman era extrem de delicată. Prin numirea lui Trebon la Samosata reuşeau, pe de o parte, să-l umilească pe neagreatul rege Filip, trimițându-i în capitală ca reprezentant al Romei doar un plebeu, iar, pe de altă parte, i se dădea popularului căpitan Trebon, socotit a

nu fi deosebit de capabil, un post gras, care se administra aproape de la sine. Dar autoritățile militare reuşiseră să-i supere pe ambii ofițeri; Fronto ducea dorul marelui oraş, de înaltă cultură, Samosata, iar ambițiosul Trebon avea nostalgia postului plin de răspundere, complicat, din Edessa.

Acesta din urmă se despăgubea însă pentru lezarea ambiției sale prin exploatarea neobrăzată a populației din Comagena. Arăta pe față că el se considera stăpân al Comagenei, şi nu Filip. Se îmbogățea pe unde putea. Gras, cu fața vulgară, brutală, se plimba prin frumosul oraş Samosata țanțoş, împopoțonat cu cele o sută de distincții pe uniforma lui din postav scump, cu armele atât de strălucitoare pe cât era permis de regulament. Ținea o curte ca un prinț, un grajd mare de cai şi vâna cu furie femeile şi animalele țării.

De fapt, regelui Filip îi convenea că dintre numeroşii lor ofițeri, romanii îl trimiseseră tocmai pe acesta. Deşi lui, ca descendent al zeilor şi regilor persani şi greci, îi era scârbă de contactul cu acest om. Dar dacă Trebon, cu mâna lui grasă îl trăgea confidențial de mânecă, ori îl îmbrățişa cu brațele-i păroase, Filip nu tresărea totuşi. Ghicea gândurile lui Trebon. Era un jucător, un aventurier, la cheremul viciilor sale ordinare şi, pe deasupra, rănit în amorul său propriu. În anumite situații însă, asemenea oameni puteau deveni utili.

Acum se ivise o asemenea situație. Îndată după convorbirea cu Varro, regele Filip îl chemă pe căpitan.

Trebon se prezentă bine dispus. Stătea greoi, masiv, printre mobilele elegante.

— Aşadar, rege Filip, începu el cu vocea lui nestăpânită, în ce-l priveşte pe feciorul mamei mele, el se bucură de plimbarea la Edessa. Acum o să-l puteți vedea, în sfârşit, pe bătrânul Trebon făcând o treabă serioasă. În haremul acestui rege Mallukh se găsesc cele mai frumoase muieri dintre Corint şi Suza. Ce plăceri

pentru bătrâneţile noastre! Domniei-tale două şi mie una. Dar văd că faci o mutră cam acră, tinere rege. Te asigur că pe acest Nero, împreună cu Mallukh şi Şarbil ai săi îi aranjăm cât ai clipi. Iar pe Varro îl şi avem la mână. Şi dădu drumul râsului său zgomotos.

Pe faţa imobilă a lui Filip nu se putea citi cât de mult îi lezau auzul intimităţile grosolane ale interlocutorului şi dialectul dalmat în care erau rostite.

— Fireşte, mă simt onorat, răspunse el calm, în latina lui curată, necolorată de vreun dialect, a cărei fineţe îl irita mereu pe Trebon, că Roma mi-a încredinţat tocmai mie această sarcină. Dar în pocalul acesta, cu care am fost cinstit, există câteva picături amare. Prima este că nu pornesc cu plăcere împotriva prietenului meu Mallukh.

Trebon rânji:

— Te înţeleg, tinere rege, răspunse el. Îţi este teamă desigur, că data viitoare îi vine rândul domniei-tale şi te vom înghiţi cu regat cu tot. Dar nu se va întâmpla aşa. Dacă te comporţi loial, căpitanul Trebon va pune un cuvânt bun pentru domnia-ta. Acest cuvânt e ascultat chiar şi pe Palatin.

— Mulţumesc pentru favoare, spuse Filip surâzând. Acum picătura a doua, continuă el. Am obiecţii juridice. Tratatul statului meu cu Roma mă obligă să acord ajutor împăratului şi locţiitorilor săi, în orice acţiuni juridice pe care le intentează împotriva unui supus de-al său pe teritoriul meu. Dar de când aparţine Edessa teritoriului meu?

— De ce te chinui cu astfel de subtilităţi, tinere rege? îi răspunse căpitanul. Eu nu sunt jurist. Dar juriştii noştri vor găsi cu siguranţă o chichiţă pentru a te scoate din încurcătură. Spre pildă, îţi facem pur şi simplu cadou o parte din Edessa. Atunci este teritoriul domniei-tale. Voi recomanda această soluţie.

Îl apucă pe rege de veşmânt, râse, iar podoabele şi lănţişoarele îi zăngăniră pe piept şi pe braţe.

Filip se ridică în picioare; stătea lung şi deşirat în faţa statuii Minervei.

— Şi acum, picătura a treia, cea mai amară, zise el cu voce indiferentă. Împăratul Nero este ultimul descendent din neamul lui Iulius Cezar, iar eu ultimul din familia lui Alexandru. Poate vei găsi că asemenea consideraţiuni sunt de ordin sentimental: dar, dacă omul din Edessa este într-adevăr Nero, mi se pare dezgustător ca tocmai un nepot al lui Alexandru să trimită pe cruce pe un nepot al lui Cezar. Şi sunteţi oare siguri că până la urmă omul acesta nu este totuşi Nero? Vezi, senatorul Varro a venit aici spre a mă asigura că este. Şi în acest scop mi s-a predat de bunăvoie.

„Ştie cum să se poarte, acest Filip, gândea Trebon. Cât de elegant mi-a dat să înţeleg, cine este el. Fireşte, nu e greu să te porţi regeşte dacă ai fost pregătit pentru asta din tinereţe. Dacă i-aş da însă comanda: fandare la dreapta, sulița la stânga, peste cap, atunci n-ar şti ce să facă.” Cu voce tare spuse:

— Dacă sunt sigur? De ce poate fi sigur omul pe această lume afurisită? Dar dacă Titus, în calitate de comandant suprem al armatei romane, ordonă că bărbatul din Edessa nu este Nero, atunci pur şi simplu nu este.

Regele Filip îşi examină visător mâinile lungi şi medita cu voce tare:

— S-ar putea ca acest comandant suprem să fie un militar capabil, iar Nero, după cum se spune, n-a fost. În schimb n-a fost zgârcit, pe când iscusiţii militari de acum sunt. Trupele îl iubesc pe Nero. Dacă legiunile îl vor vedea pe împăratul Nero, vor prefera poate să lupte pentru el decât împotriva lui. Eu însumi eram copil când l-am văzut. Dar şi acum, doar văzându-i chipul, îmi tremură genunchii de veneraţie. E ca şi cum aş provoca blestemul zeilor asupra mea şi a ţării mele, dacă ridic braţul împotriva marelui împărat Nero, prietenul Orientului.

Căpitanul Trebon ascultă cu atenție, pe buzele lui groase nu apăru, tot timpul, nici măcar un surâs. Răspunse evaziv, cum i-a răspuns şi Frojito lui Şarbil:

— Acestea sunt considerente care se potrivesc unui rege, dar nu unui căpitan.

— Mă mir, replică regele politicos, că Trebon al meu se ascunde după titlul său. În alte cazuri, căpitanul Trebon n-a judecat şi n-a acționat tocmai ca un căpitan, ci ca unul dintre principii Comagenei. De altfel, nu este o probă concludentă pentru lipsa de recunoştință a anumitor persoane că Trebon al meu nu are un titlu mai înalt decât cel de căpitan? Un soldat bun are pretenția să primească o soldă bună. De aici şi denumirea lui. Poate ar fi soldățesc, în cel mai bun sens al cuvântului, a lupta de partea lui Nero, care este recunoscător şi mărinimos, şi nu de partea anumitor alte persoane.

Convorbirea deveni neplăcută pentru Trebon. Ce voia omul? Ce însemna faptul că Filip, altă dată atât de supus, devenise brusc obraznic şi căpățânos? Filip era un bărbat fără bărbie, un slăbănog, dar un vulpoi. Şi Varro era un vulpoi. Faptul că cei doi vulpoi considerau promițător să se opună ordinului lui Ceion îl punea pe gânduri. Îndeplinirea indicației guvernatorului nu era tocmai onorabilă pentru Filip, dar îi aducea un mare câştig. Poate din partea lui Nero se contura unul şi mai mare? Avea acest Filip asigurări din partea parților?

Lui Trebon nu-i plăceau lucrurile neclare. Întrebă brutal şi fără ocoliş:

— Ce înseamnă asta, tinere rege? Înseamnă oare că refuzi să dai ascultare poruncii Romei?

Filip surâse. Clătinându-se pe picioarele sale lungi, se apropie de Trebon. Surâzând mereu îi spuse drept în față:

— Dar ce-ți închipui, iubite Trebon?. Regele Filip să refuze? Fireşte că mă supun. Pe Varro îl şi avem în mână. Iar în două săptămâni, în cazul când Mallukh nu-i va fi extrădat până atunci pe Nero, trimitem

armata.

— Ei, vezi, îngână Trebon, reuşind doar cu greu să-şi ascundă zăpăceala; nu era sigur dacă regele şi-a permis o glumă cu el sau ce a vrut de fapt, şi dacă el însuşi trebuia acum să fie mulţumit fiindcă toate mergeau ca pe roate, ori trebuia să fie nemulţumit.

Îndoielile sale deveniră şi mai mari. Căci, luându-şi rămas bun, tânărul rege reveni cu insolenţă la felul lui echivoc de a vorbi şi zise:

— Deci mai avem două săptămâni. Două săptămâni sunt timp lung. Mai reflectează, te rog, în aceste două săptămâni, dacă bărbatul din Edessa nu este cumva totuşi darnicul Nero, sub care nu este de presupus ea Trebon să rămână doar un simplu căpitan.

IX.
UN RĂZBOI ÎN ORIENT

Trebon luă în serios aceste cuvinte şi chibzui.

Vedea în faţă diverse posibilităţi ademenitoare. Ar putea, de exemplu, să raporteze la Antiohia despre discuţia echivocă avută cu regele Filip. Acolo se aduna material compromiţător împotriva regelui Comagenei, pentru cazul că odată se va hotărî anexarea ţării sale. Trebon şi-ar câştiga, deci, merite dacă ar contribui la îmbogăţirea materialului. Dar ce folos ar avea el din atare merite? Guvernul actual din Roma oricum nu l-ar înnobila, iar ceea ce i-ar putea oferi în afară de aceasta, Trebon poseda de pe acum.

Dacă, dimpotrivă, se declara de partea acestui Nero, el, popularul căpitan Trebon, faptul ar constitui un ajutor pentru care ar putea pretinde un preţ oricât de mare; în această privinţă avea dreptate regele indigen,

şiretul.

I se va acorda rangul de senator, va fi numit general, poate chiar comandant-şef. Dacă afacerea dă greş şi Nero nu se va pute menține, îi mai rămânea totuşi posibilitatea să dispară la timp, împreună cu oamenii săi, peste Tigru, în regatul parților. Iar aceştia-l vor primi oricând cu brațele deschise pe multvestitul căpitan, mai ales dacă le aduce şi câteva mii de soldați romani, bine instruiți.

Trebon obişnuia să dea din umeri de câte ori venea vorba despre colonelul Fronto. Dar comportarea acestui Fronto, care se afla acum singur în marea citadelă Edessa, îl preocupase tot timpul. O socotise ciudată, neostăşească. Acum, se întreba dacă nu cumva Fronto adulmecase în legătură cu acest Nero posibilități pentru propria-i carieră.

Pufăia nervos pe nas. Ce să facă? Serviciul în armata lui Titus devenise plictisitor. Nu te puteai aştepta la un război vesel, în toată regula, sub aceşti stăpâni banali şi lipsiți de vlagă. În ceea ce priveşte serviciul sub comanda unui Nero, da, era cu totul altă treabă. Aici aveai perspectiva unor lupte care, pentru sufletul unui soldat bătrân, însemnau o sărbătoare. Fireşte, era riscant să treci de partea acestui Nero. Dar oare sensul meseriei de soldat nu este acela de a trăi în plin risc? Trebon rânjea de câte ori îi învăța pe recruții săi numeroasele prevederi despre obligația de a se pune în siguranță, care ocupau un spațiu atât de mare în *Instrucțiunile elementare* ale Flavilor.

Când auzise prima dată de apariția acestui Nero, el lansase câteva anecdote deşucheate. Dar se pripise. Acum lucrurile păreau să stea altfel. Varro, Filip şi el erau trei vulpoi. De ce n-ar putea trei vulpoi, dacă e vorba de o pradă atât de grasă cum ar fi cele mai importante posturi sub conducerea unui Nero, să biruie lupoaica Roma, bătrână, epuizată şi ştirbă? Şi ce haz va fi dacă mai apoi va apărea şi colonelul Fronto, nobilul

domn. Prea târziu, scumpe colonele! Cu un singur şezut nu poți sta şi la Nero şi la Titus.

Nu abia peste două săptămâni; ci chiar în a treia zi Trebon se prezentă din nou la regele Filip. Guvernatorul Ceion îi dăduse între timp instrucțiuni precise. Îl lămurise că, în orice împrejurare, trebuie menținută ficțiunea după care regele de Comagena este însărcinat în esență doar cu o acțiune polițienească. Roma voia să rămână scutită de orice răspundere față de parți; dacă s-ar ivi vreun diferend, el, guvernatorul Ceion, va trebui să dovedească cum că regele Filip şi-a depăşit cu de la sine putere mandatul. Deci, căpitanul Trebon avea misiunea să aranjeze lucrurile astfel încât regele Filip să acționeze împotriva Edessei cu mijloacele cele mai brutale, dar în aşa fel ca, la nevoie, toată răspunderea să poată fi aruncată asupra acestuia. Căpitanul Trebon avea asupra sa lunga scrisoare în care Ceion îi expunea planul său mârşav. N-o arătă regelui, dar o scoase de mai multe ori, citi din ea, rânji, cită anumite fraze, îl făcu pe regele Filip să-i înțeleagă conținutul echivoc. Regele nu presupusese niciodată că politica romanilor ar fi fost foarte corectă. Totuşi, perfidia lui Ceion îi era binevenită, era ca o justificare în plus a propriilor sale intenții.

Cei doi continuară să vorbească despre una-alta. Apoi, deodată, căpitanul Trebon se apropie cu paşi grei de regele Filip, îl trase de veşmânt, spunându-i, sincer, în timp ce-l privea adânc în ochi:

— Şi acum, tinere rege, să vorbim deschis unul cu altul, ca de la bărbat la bărbat. Spune-mi confidențial: este omul acela din Edessa, da ori ba, marele, generosul, recunoscătorul împărat Nero?

Regele Filip suportă nemişcat suflul neplăcut al căpitanului, cu ochii săi căprui ațintiți asupra ochilor albaştri-cenuşii ai celuilalt, şi zise cu un calm jovial:

— Simțul meu şi depoziția lui Varro confirmă aceasta.

Trebon făcu un pas înapoi şi, asemeni lui Fronto la

vremea sa, declară cu demnitate:

— Nu sunt decât un simplu căpitan. Într-o afacere atât de obscură un rege şi un senator văd fără îndoială mai clar decât un modest ofițer.

Dar părăsi îndată poza demnă, rânji cu gura până la urechi, râse zgomotos lovindu-şi coapsele şi izbucni:

— O glumă mortală! Îl dăm gata pe Întindilă cu Nero al nostru. Extraordinar! Şi devenind iarăşi oficial: Deci, tinere rege, indicația guvernatorului general, fireşte, va fi îndeplinită. De mine şi de domnia-ta. Expediția împotriva Edessei va avea loc. Mă voi îngriji ca ea să fie întreprinsă cu efective suficient de mari. Vă dau ca sprijin moral trei sute de oameni. Restul e treaba domniei-tale care poartă toată răspunderea.

Clipi din ochii săi de culoare deschisă, aproape fără gene.

Varro rămase, aşadar, în continuare sub arest onorific; o scrisoare fu trimisă regelui Mallukh din Edessa, prin care regele Filip cerea politicos, dar ferm, extrădarea bărbatului ce se pretindea a fi împăratul Nero. Prin cuvinte serioase el îl sfătui pe prietenul şi fratele Mallukh să se supună cererii justificate a guvernatorului roman până mai este timp. Scrisoarea se încheia cu înştiințarea că în cazul în care extrădarea celui în cauză nu va avea loc în termen de două săptămâni, atunci el, Filip din Comagena, spre regretul său, s-ar vedea obligat, în temeiul tratatului încheiat cu împăratul Romei, să sprijine dorința guvernatorului prin trimiterea de trupe.

O copie a acestei scrisori plecă la Antiohia. Se anexă la ea comunicarea că senatorul Varro se şi află în mâinile regelui din Comagena. Acesta speră că-l va aresta în curând şi pe celălalt trădător. Atunci îi va preda pe ambii guvernatorului, potrivit dorinței acestuia.

Pentru a-i sublinia importanța, regele Filip trimise scrisoarea la Edessa prin propriul său văr, tânărul prinț

Seleucus. Acest prinț avu cu regele Mallukh şi marele Şarbil o lungă convorbire, în care comentă verbal scrisoarea. Vorbi demn şi confidențial, ca un prinț levantin cu alții egali în rang, însoțit de clipocitul fântânii arteziene. Povesti cât de onorabil este arestul în care regele Filip îl ține pe senatorul Varro. Cât de interesante sunt discuțiile pe care le poartă zilnic cu el. Cât de puțini romani vor participa la expediția plănuită împotriva Edessei, adică doar trei sute de oameni. Nu-şi ascunse nici temerea că trupele indigene din Comagena, obişnuite ca romanii să presteze partea mai mare a activității de război, nu vor lupta cu prea mult entuziasm contra Edessei şi a împăratului Nero. El, personal, socotea că dacă aceste trupe, curând după trecerea frontierei de pe Eufrat, la piatra de la mila nouă, spre pildă, acolo unde drumul se bifurcă spre Batnae, ar da peste un adversar puternic şi hotărât să lupte, ar face destul de repede cale întoarsă şi i-ar lăsa pe cei trei sute de romani să lupte singuri pentru cauza lor. De altfel, adăugă el, însuşi căpitanul Trebon nu este tocmai convins că pretinsul Nero ar fi un şarlatan, şi în cazul în care împăratul şi-ar dovedi autenticitatea printr-o gratificație împărătească, Trebon ar ceda îndată în fața unor asemenea argumente. În acest sens, aşadar, regele de Comagena îl salută pe adversarul şi prietenul său, regele Edessei, şi îl provoacă, dacă în adevăr n-ar vrea să se supună cererii guvernatorului roman, la luptă cinstită, cavalerească.

Câteva zile mai târziu, mai mulți negustători persani întâlniră câțiva negustători arabi la piatra de la mila nouă, la punctul unde drumul coteşte spre Batnae. Atât negustătorii persani cât şi cei arabi se dovediră a fi surprinzător de bine pregătiți în probleme militare. Ei discutară timp îndelungat despre ceea ce s-ar întâmplă dacă în această zonă ar avea loc o bătălie între o armată din Comagena şi una din Edessa. Discutară amănunțit despre posibilitățile fiecărei faze a unei asemenea bătălii

şi ajunseră la concluzia că ea trebuia să se încheie, după toate previziunile, cu o înfrângere a Comagenei.

Negustătorii experți se dovediră a fi buni profeți. Când, după trei săptămâni, avu loc bătălia pe care o prevăzuseră, ea se termină într-adevăr cu înfrângerea comagenilor.

Cei trei sute de romani care participaseră la această luptă nu înțeleseră la început nimic din ceea ce se întâmpla. Căpitanul Trebon socotea că soldatul, la nevoie, trebuie să ştie să moară cinstit pentru superiorul său, şi, în consecință, considerase ca just să nu-şi pună oamenii în temă. Soldații romani nu înțelegeau deci în niciun chip de ce camarazii lor din Comagena executau manevre atât de ciudate, ei nu pomeniseră niciodată o bătălie atât de stranie, aşa că au şi fost ucişi aproape o sută dintre ei, până când ceilalți pricepură, în sfârşit, şi se lăsară făcuți prizonieri.

Armata victorioasă din Edessa îşi făcu intrarea triumfală în Samosata. Dezarmă garnizoana romană de acolo, îl eliberă pe Varro şi îl puse în locul lui pe regele. Filip sub un arest de onoare.

În lupta de la mila nouă dintre soldații romani au căzut nouăzeci şi şapte; cei din Comagena au avut şaisprezece morți, iar cei din Edessa doisprezece.

Această victorie a lui Nero, cu prilejul primului atac al adversarilor săi, fu socotită în toată regiunea de graniță ca un semn de bun augur. Garnizoanele romane din Carrhae, Batnae şi chiar Palmira se lăsară dezarmate, ori trecură de partea lui Nero. Mai multe oraşe, formal independente, dar în realitate dependente de Roma, se alăturară înviatului Nero şi felicitară Senatul de la Roma pentru Miraculoasa salvare a marelui împărat.

X.
RĂSPLATA RĂBDĂRII

Colonelul Fronto a putut constata în curând, cu satisfacție, că speranțele legate de căsătoria Marciei erau îndreptățite. Din cercuri care fuseseră apropiate de olarul Terențiu îi parveniră anumite zvonuri foarte precise pe baza cărora putea deduce, cu o probabilitate limitrofă cu siguranța, că Terențiu, într-o privință importantă pentru Marcia cât şi pentru el, nu este nicidecum Nero. Dacă el, Fronto, nu va precipita lucrurile şi va aştepta momentul oportun, atunci socotea că o asemenea răbdare va fi desigur răsplătită.

Deşi se afla în societatea Marciei cât mai des cu putință, el nu deveni niciodată insistent, ci rămase manierat, roman, rezervat, arătându-i simpatia sa numai prin mici atenții alese, fără ca vreodată să o exprime în cuvinte.

Marcia era roasă de dezamăgirile din noaptea nunții. Evită explicația pe care tatăl ei căuta s-o aibă cu ea; îşi pierduse orice încredere în el. Era curată demență să speri că un om ca sclavul Terențiu ar putea urca pe Palatin. Pe cât de puțin se dovedise acest om a fi capabil să facă față numelui său „Nero" ca bărbat, tot atât de puțin putea face față titlului imperial, care-i fusese agățat de gât. Puterea şi gloria îi vor rămâne tot atât de străine ca şi dragostea. Iar ea fusese sacrificată, destinată să vegeteze toată viața în acest Levant.

Gândurile i se învârteau din ce în ce mai des şi mai perseverent în jurul singurului roman din preajma ei, în jurul lui Fronto. Faptul că-şi respectase jurământul de credință față de Titus şi rămăsese totuşi în Edessa o umplea de mândrie; socotea că ea era cauza, se simțea apropiată de el. Structura ființei lor şi soarta îi uneau. Precum el trăia singur în marea sa citadelă goală, aşa trăia şi ea solitară pe vastul domeniu al lui Varro. Vedea în elegantul Fronto, cu frumosul lui păr cărunt, care reprezenta el singur armata romană în mijlocul a cinci milioane de duşmani, mai degrabă sublimul decât

partea comică.

Se luptă cu sine însuşi la gândul de a i se destăinui. El îi vedea zbuciumul, o observa atent, dar nu întreba nimic, aştepta. În sfârşit, Marcia nu se mai putu stăpâni.

— Cum poți suporta toate acestea, scumpul meu Fronto izbucni nemulțumirea din ea, falsitatea lucrurilor şi a oamenilor din jur, această strălucire insolentă şi goală? Domnia-ta eşti singurul dintre noi care păstrezi o ținută nobilă şi care nu te-ai vândut trup şi suflet Levantului frivol. De ce nu te întorci la Antiohia, sau la Roma, pentru a respira din nou aer curat, după haosul şi murdăria de aici?

Fronto o privi atent. Îi vedea trupul zvelt, fragil, cum tremură nervos sub veşmântul împărătesc. Văzu ochii prelungi, arzători, căprui, ochii lui Varro, pe fața ei albă. Îl atrăgea irezistibil ființa ei romană, severă, caracterul ei de vestală, dar şi faptul că era fiica acestui tată, precum şi soarta ei ciudată. O dorea cu pasiune. Trebuia să aibă totuşi răbdare, să aştepte momentul potrivit. „Trebuie să aştept, îşi spunea el, până va începe să vorbească despre Nero al ei. Până atunci trebuie să mă stăpânesc. Numai după ce va vorbi despre Nero voi putea merge mai departe. Da, atunci voi putea ajunge mult mai departe!”

— Nu găsesc, scumpa mea Marcia, răspunse el, că aici totul nu este decât aparență înşelătoare. Ideea pentru care se luptă tatăl domniei-tale fusese, nu cu prea mult timp în urmă, acum paisprezece ani, foarte reală nicidecum utopică. Dacă în zilele noastre umanismul şi cosmopolitismul nu mai sunt de actualitate, dacă azi Palatinul se declară pentru un naționalism îngust şi un puritanism abject, pentru glorificarea forței militare brute, acest naționalism mărginit nu. devine mai valabil prin aceea că este proclamat de pe Palatin, după cum nici faptul că doar la Samosata ne putem declara adepții cosmopolitismului

nu constituie un argument împotriva lui. Nu ştiu dacă tatăl domniei-tale îşi va putea realiza visul pe calea sa primejdioasă; ca să fiu sincer, nu cred că va reuşi. Dar, dacă îi reproşezi mijloacele incorecte pe care le utilizează pentru ideea sa, atunci, scumpa mea Marcia, îi faci o nedreptate. Concepția sa va triumfa odată în mod sigur, dar tot atât de sigur e că cei ce vor duce această concepție la biruință vor trebui să folosească mijloace tot atât de absurde şi murdare precum foloseşte acum tatăl domniei-tale.

Calmul cu care vorbea Fronto, generozitatea cu care-l apăra pe tatăl ei, latina lui corectă, domoală, aşa cum se vorbea la Roma, fața lui inteligentă, bărbătească, părul cărunt metalic, tuns scurt, toate acestea făceau asupra Marciei o impresie plăcută. Simțea legătura puternică dintre ea şi acest bărbat. Nu se îndoia că el rămânea aici, la Edessa, numai de dragul ei. Dar dorea să audă confirmarea din gura lui.

— Ceea ce spui, zise ea, este frumos, e dovada unei mari generozități. Dar nu este un răspuns la întrebarea mea. De ce rămâi aici? De ce nu pleci la Roma?

Fronto ştia ce voia ea să audă. Ştia că îl plăcea; de fapt şi ea îl străgea pe el. „Dar, să nu spun acum prea mult, îşi propuse el, nici prea mult şi nici prea puțin”. De altfel nu spunea o minciună dacă o asigura că se află în Edessa din cauza ei. În acel moment era absolut adevărat.

— De ce nu plec la Roma? repetă el întrebarea, şovăind. Vreau să-ți răspund cinstit, scumpa mea Marcia. Soarta ne-a pus, pe tatăl domniei-tale şi pe mine, pe poziții adverse. Dar eu îl stimez pe tatăl domniei-tale şi-i sunt prieten. Poate că va fi nevoie de ajutorul meu în clipa în care cauza lui se va prăbuşi. Apoi, continuă cu căldură, dar fără exagerare: Poate te-aş putea ajuta atunci şi pe domnia-ta. Nu văd niciun sens pentru care să devenim martiri aici în Mesopotamia, nici domnia-ta, nici eu. Mi-am rezervat

posibilitatea ca, în caz extrem, să mă pot întoarce pe teritoriul roman. Vei pleca atunci cu mine, scumpa mea Marcia? Acum ştii de ce mă aflu încă aici, încheie el cu un surâs abia perceptibil, şi cuvintele sunau ca o scuză.

Şi gândi cu încordare: „Acum va trebui, în sfârşit, să înceapă să vorbească despre Nero al ei şi cât de nefericită este. Dacă o va face, va fi a mea chiar în noaptea asta."

Marcia zise:

— Este o consolare că eşti aici, scumpul meu Fronto. Poate-i nedemn să-ți mărturisesc, dar e insuportabil să te afli singură între aceste animale vorbitoare. Să nu-ți faci o părere proastă despre mine dacă nu mai pot să tac. Ştiu, nu este un obicei roman, dar lasă-mă să-ți vorbesc. Ți-e greu poate să-ți închipui ce înseamnă obligația de a trăi cu un om atât de josnic. Acest Nero… – şi-i povesti cum pronunță el acel *th* şi cum a aşezat pe scaun rochia ei nupțială.

După ce se dezmetici din prima îmbrățişare, ea trebui să constate cu mirare că distinsul, demnul, romanul Fronto, după ce se culcase cu ea, vorbea despre dragoste şi raporturile sexuale cu un cinism fără limite, neferindu-se de cele mai vulgare cuvinte. Şi mai mirată era de faptul că ea însăşi, destinată cândva a deveni vestală, nu i le lua în mod deosebit în nume de rău.

Iar el îşi zise: „Am fost înțelept că am avut răbdare. Am dat într-adevăr dovadă de curaj şi cinste că mi-am ascultat simțămintele şi am rămas aici. Ce lume ciudată, acest Orient! Aici curajul şi buna-cuviință îşi mai găsesc încă răsplata."

IX.
ISPITIREA LUI FRONTO

Satisfăcută de dragostea pentru Fronto, Marcia uită de revolta ei împotriva propriei sorți. Începu să vorbească prietenos cu tatăl ei, cântărea cu el perspectivele acțiunii sale, care era şi a ei; fireşte, pudoarea o reținu să pomenească în prezența tatălui numele lui Fronto, iar dacă el vorbea despre Fronto, ea păstra tăcere. Până şi ura ei împotriva lui Terențiu se îmblânzi. Acesta deveni pentru ea un străin, fără nicio importanță, şi nu-i era greu, dacă el îi vorbea, să-i răspundă cu o indiferență politicoasă, chiar prietenoasă.

Ba veni chiar ziua în care ființele lor se apropiară. El îi ceru îngăduința să-i arate locul lui preferat, Labirintul. Coborâră împreună, însoțiți de câțiva purtători de făclii. Terențiu-Nero o conduse într-o încăpere îndepărtată, porunci ca însoțitorii să aştepte afară, astfel încât din lumina făcliilor lor nu pătrundea decât foarte puțin în încăpere. Se aflau singuri într-o grotă sumbră, unde lilieci speriați băteau din aripi, şi ea nu mai vedea decât conturul feței lui dar din semiîntuneric răsună vecea lui Nero, povestindu-i despre planul său de a reconstrui acest Labirint, transformându-l într-o criptă pentru el şi pentru ea. Măreția sumbră a acestei idei o impresionă; intui, pentru prima dată, în soțul ei un om care avea ceva comun cu numele ce-l purta.

Din această zi nu mai simți aversiune față de el. Dacă mai înainte o durea faptul că el nu încerca să se apropie de ea ca bărbat, acum îi era recunoscătoare pentru acest lucru. Dar îi era recunoscătoare, înainte de toate, pentru că îi oferise prilejul de a descoperi dragostea împlinită cu Fronto.

În ce-l priveşte pe acesta, şi el o iubea pe Marcia şi era fericit; dar simțea că fericirea nu-l satisface întru totul. Era un pasionat politician şi militar, un observator pătimaş al faptelor ciudate, emoționante şi năstruşnice ale oamenilor, şi bătălia de la mila nouă, drumul spre

Samosata precum şi urmările ei îi treziră interesul de expert. Deşi Marcia, timorată de pericolul la care se expunea inutil, încercă să-l reţină, se duse la Samosata.

Varro auzise, fireşte, despre relaţiile lui Fronto cu fiica sa şi era mulţumit că Marcia şi-a găsit în sfârşit amantul potrivit. Faptul că acesta era tocmai prietenul său Fronto însemna o dublă bucurie. Îl salută la Samosata cu sinceră afecţiune.

— Nu te miră, scumpul meu Fronto, începu el convorbirea propriu-zisă, cât de repede-şi recucereşte Nero al nostru puterea de odinioară? Cerul este vădit de partea sa. Câştigă inimile cu iuţeala vântului.

— E bine că este aşa, recunoscu Fronto. Dar, urmărind cu încordare evenimentele, mă întreb cât timp va putea continua astfel, cât timp va fi de ajuns să ai aparenţa împăratului, pentru a fi împărat.

— Va fi de ajuns pentru totdeauna, replică hotărât Varro. Dacă e vorba de putere, unde încetează aparenţa şi unde începe realitatea? E absolut indiferent de unde ia deţinătorul puterii lumina pe care o radiază asupra maselor. De fapt, nici nu este totdeauna bine dacă această lumină izvorăşte din el însuşi. Câteodată e preferabil ca el să se lase luminat din partea corespunzătoare. Şi Nero a înţeles aceasta, ca şi acum douăzeci de ani.

— Vrei să spui, comentă Fronto, că învaţă uşor şi este deci manevrabil.

— A învăţat dintotdeauna uşor, răspunse, echivoc, Varro.

— În orice caz, cei ce se află în spatele lui, recunoscu Fronto, sunt oameni curajoşi şi abili. Îşi merită norocul ce l-au avut până acum.

Varro se bucură sincer de lauda acestui expert. Se apropie de Fronto, îi întinse mâna şi zise cu prieten io:

— De ce nu te aliniezi acelor care-l sprijină pe acest Nero?

Când plecase la Samosata. Fronto spera că va fi

invitat să treacă de partea lui Nero; îi făcu plăcere să provoace o asemenea propunere, o aştepta cu o încordare. fericită şi totuşi puțin temătoare, ferm hotărât s-o respingă. Acum însă, când oferta i-a fost, într-adevăr, făcută, ea i se păru ca ceva cu totul neaşteptat. Hotărârea i se spulberă; bărbatul îndeobşte sigur de sine şi hotărât era cuprins de şovăială şi tulburare.

I se oferea deci ceea ce-şi dorise o viață întreagă: prilejul de a transpune în practică teoriile sale. Îi trebuiau doar soldați romani şi un adversar, un război sau cel puțin o bătălie. De această parte găsea tot ce căuta. Bărbatul din fața sa, inteligent, curajos, simpatic, prietenul său şi tatăl amantei sale i le oferea. Ce-i drept, nu erau romani soldații pe care i-ar fi putut avea, erau ceea ce în armată se chema, oarecum disprețuitor „trupe auxiliare", contingente de barbari, amestecate cu mici formații romane. Dar să lucrezi chiar cu acest material însemna o ispită serioasă.

Colonelul Fronto putea fi orice altceva dar nu laş. Era însă soldat roman, şi anumite principii ale soldatului roman erau adânc înrădăcinate în el. Ca orice ofițer roman, era îngâmfat. Iubea Orientul, dar barbarii rămâneau tot barbari şi era nedemn să lupți alături de ei împotriva romanilor, chiar dacă barbarii duceau o politică folositoare, iar romanii înşişi o politică dăunătoare imperiului. Apoi, ca soldat roman mai învățase să evite pericolul inutil. În timpul marşului, soldatul ridica tabăra fortificată şi apoi se retrăgea după metereze chiar dacă nu se aştepta la un atac. Soldatul avea nevoie să se simtă în siguranță; dreptul lui la pensie şi o bătrânețe asigurată îi erau necesare ca pâinea de toate zilele.

Iată-l aşadar pe colonelul Fronto şovăind şi luptându-se cu sine însuşi. Era o tentație aproape irezistibilă să organizezi o armată, s-o transformi, s-o formezi din nou, să duci un război cu ea şi, cu siguranță, un asemenea

prilej i se oferea pentru ultima dată în viață. Pe de altă parte, dacă ceda tentației, însemna că renunță la siguranța dobândită prin munca de o viață. Era mânat de dorința de a-şi încerca, în sfârşit, teoriile în practică şi de a le justifica în fața lumii întregi; ceea ce-l reținea era însă instinctul elementar de a păstra drepturile câştigate.

Varro îşi dădea seama cât de răscolit era celălalt. Faptul că era frământat îl făcu să-i aprecieze şi mai mult prietenia. Şi vorbi cu insistență:

— Cunoşti, desigur, prea bine şansele şi riscurile noastre. Dispunem de treizeci şi cinci de mii de oameni, printre care cinci mii de romani. Dispui de informații despre acest material uman. Nu este din cel mai bun; dar nici prost nu este; sunt contingente mai ales din legiunea a paisprezecea a domniei-tale, şi dintr-a cincea. Cavaleria de trei mii de oameni a lui Filip al nostru este trupă de elită. Preia comanda supremă a acestei armate, scumpul meu Fronto! Şanse mult mai mari n-a avut nici Vespasian când l-a atacat pe Vitelius. Şi numele de Vespasian n-a avut nici pe departe puterea de atracție a numelui lui Nero.

Fronto se eschivă.

— Ce doreşti de la mine? replică el. Sunt doar un ofițer de cancelarie, nu sunt deloc popular.

— Fireşte, eşti prea inteligent, zise Varro, pentru a fi popular. Dar mie-mi ajunge dacă împăratul meu e popular. N-am nevoie de un comandant popular, ci de unul care să-şi cunoască meseria. Preia conducerea armatei, scumpul meu Fronto! Noi amândoi iubim Orientul nostru, domnia-ta nu mai puțin decât mine. Vino alături de noi, colonele Fronto! Spune da!

Fronto văzu în fața lui Varro, ochii Marciei. Dacă el nu preia acum comanda supremă, lui Varro nu-i rămâne altă posibilitate decât s-o predea lui Trebon, popularul căpitan. Oare trebuie prin refuzul său să dea pe mâna acelui individ nesuferit funcția pe care el însuşi

o dorea din toată inima? Tentația îl îmboldea. Era cât pe-aici să-i întindă mâinile lui Varro şi să-i spună: da, da, da! Dar îl ținea ferecat în lanțuri frica renunțării la siguranță, instinctul supravigilent al soldatului față de primejdie. Se retrase după meterezul său.

— Îți mulțumesc, scumpul meu Varro, răspunse el. Nu sunt cuvinte goale dacă-ți spun că încrederea ce mi-o acorzi îmi este deosebit de prețioasă şi cât de greu îmi vine să resping oferta domniei-tale. Dar, vezi, eu sunt soldat. Am nevoie să mă simt asigurat pentru anii ce vin. Te iubesc şi te stimez; politica şi îndrăzneala domniei-tale mă atrag. Dar siguranța mea n-o sacrific. Nu-ți pot oferi mai mult decât o neutralitate binevoitoare.

— E regretabil, scumpul meu Fronto, zise Varro cu voce stinsă, că nu te alături nouă.

— Da, e păcat, răspunse Fronto.

Stăteau într-una dintre încăperile frumoase ale palatului regal din Samosata; se priveau în față şi păreau lipsiți de vlagă, extenuați amândoi.

— Ai de gând să faci regelui Filip o vizită de curtoazie? întrebă după un timp Varro, sforțându-se să abordeze o altă temă.

— Cum aş putea face una ca asta? răspunse Fronto. Sunt ofițer roman şi nu-l pot întâmpina pe conducătorul parții adverse decât în calitate de inamic. Sunt aici pentru a mă înțelege cu căpitanul Trebon. Nici pe domnia-ta nu-mi era îngăduit să te văd, scumpul meu Varro.

— Mă tem. zise Varro trist, că acum, după ce ai hotărât să nu te alături nouă, cu toată abilitatea domniei-tale, în curând va trebui să te întorci la Antiohia.

Fronto se învioră.

— Nici nu mă gândesc, declară el. Dragostea mea față de cauza domniei-tale mă va inspira să găsesc argumente pentru a rămâne aici în continuare. Până ce

cauza domniei-tale mai are o fărâmă de perspectivă, rămân în preajmă-ți. Îți sunt prieten, Varro. Te rog să mă crezi!

— Îți mulțumesc, răspunse Varro.

Amândoi văzuseră mulți oameni în viața lor, multe destine şi erau obişnuiți să nu se încreadă în cuvintele altora, ba nici chiar în ale lor proprii; de data aceasta însă simțeau că erau amândoi sinceri.

— Cui să încredințez comanda, după refuzul domniei-tale? chibzui Varro cu voce tare.

— Lui Trebon, fireşte, îl sfătui Fronto, călcându-şi pe inimă. Individul îmi este poate mai antipatic decât domniei-tale. Pe deasupra nu mă poate suferi nici el, şi dacă va fi la putere, îmi va face, fără îndoială, neplăceri, dar aşa cum se prezintă situația aici, el este omul indicat. Ca ofițer, ca politician şi ca prieten te sfătuiesc să-l alegi pe Trebon.

XII.
CINE SE ASEAMĂNĂ SE ADUNA

Puține zile după această convorbire, Nero se mută cu mare pompă de la Edessa la Samosata. Îl eliberă pe regele Filip din arestul său de onoare, îl îmbrățişă, numindu-l „frate”. Apoi după o discuție îndelungată cu Varro, îl chemă în audiență mai întâi pe Trebon.

Popularul căpitan avusese câteva zile neplăcute. Apariția lui Fronto la Samosata îi încurcase socotelile. Ce căuta aici acest nobil armăsar? El, Trebon, l-a creat pe împăratul Nero; oare celălalt îi va înhăța de sub bot prada grasă numai pentru că din născare e fiu al unor nobili de rangul doi şi poartă gradul de colonel? Aceste câteva zile petrecute în aşteptarea încordată a unor

vremuri vijelioase, l-au dezgustat definitiv de serviciul plicticos de garnizoană. Îl stăpânea din nou setea nestăvilită a primei tinereți după aventuri nesăbuite, amețitoare. Visa să se avânte cu şoimii lui Nero spre Orientul îndepărtat, ori chiar şi spre Apus, dacă Nero, opusul lui Alexandru, îi va da poruncă. Dar nu ca ofițer subaltern voia să participe la această campanie aventuroasă, ci având funcția care i se cuvine, ca primul între primii, ca şef suprem. Ştia că acestea nu sunt himere, că cel mult un singur rival i-ar putea deveni primejdios, şi acesta era tocmai Fronto. Faptul că Fronto îi făcuse o vizită manifestându-se cu ostentație ca un ofițer al lui Titus şi nimic altceva, îl mai linişti. Putea să fi fost doar un şiretlic, căci de fapt nici el, Trebon, nu jucase cu cărțile pe față. O clipă se gândi chiar că după această vizită să treacă fățiş de partea lui Nero, iar pe celălalt, pe nobilul colonel, să-l aresteze pur şi simplu ca inamic al statului, ca spion al uzurpatorului Titus. Dar învinse iar disciplina, respectul căpitanului față de superiorul său cult, sigur de sine; n-ar fi îndrăznit să acționeze împotriva acestuia în mod atât de grosolan şi direct.

După toate aceste îndoieli şi frământări, faptul că Nero l-a invitat pe el, Trebon, primul, îi produse satisfacție. Simțea că erau dispuşi să-i dea ceea ce i se cuvenea. Senzația de nesiguranță se transformă din nou brusc, în trufie şi obrăznicie. Bine, e dispus să se înțeleagă cu bărbatul din Edessa. Dar, în acelaşi timp, conştient de valoarea sa. Îl va face pe acest Nero să simtă că el este marele oştean, faimosul căpitan Trebon, iar celălalt, deşi poartă purpura imperială, nu este decât sclavul Terențiu.

Apăru deci plin de sine, în fastul numeroaselor sale distincții, zgomotos şi împopoțonai. Nero stătea în jilțul său, când Trebon intră zăngănind. Era un jilț ca oricare altul, iar Nero, deşi purta banda foarte lată de purpură a maiestății, în rest era îmbrăcat ostentativ de simplu.

Totuşi, felul în care-l privea cu indiferenţă, îngâmfat şi puţin plictisit, pe cel care se apropia zornăind, îi dădea un aer maiestuos. Cu toate că jilţul era cât se poate de obişnuit, el nu şedea pe el, ci trona, iar Trebon fu profund impresionat de aspectul şi ţinuta bărbatului. Salutul cuvenit împăratului, pe care-l prezentă, a fost mai mult decât ua gest formal. Căpitanul crescut în cazarmă şi tabere de campanie îşi dădu seama, încântat cu câtă siguranţă mânuia bărbatul din faţa lui atributele puterii, iar el, ca soldat, reacţionă în mod automat la o asemenea măiastră mânuire a puterii de comandă. Deşi era, fireşte, conştient că omul nu este adevăratul împărat, îi impunea tocmai faptul că nu era, şi avea totuşi acest aer împărătesc încerca pentru cel care trona în faţa lui un sentiment de subordonare ostăşească, admiraţie şi un fel de complicitate hoţească, supunerea liber consimţită a banditului faţă de căpetenia lui.

Cel de pe tron adulmecă de îndată prezenţa unui adevărat prieten şi admirator. Clarul Terenţiu era stăpânit de dorinţa omului mic pentru tot ce era superior lui, dar la largul său era cu adevărat numai printre cei de-o seamă cu el. Astfel că se simţi imediat atras de căpitanul Trebon, el, omul de rând, faţă de soldatul de rând. Acest Nero, împăratul, aclamat de plebe la tot pasul, se simţea înrudit cu răsfăţatul armatei, popularul căpitan Trebon. Îi era recunoscător lui Varro că l-a ales tocmai pe acest bărbat drept comandant suprem al armatei sale.

Trebon îşi propusese să-l trateze pe Terenţiu jovial, să arate că-i face o favoare acordându-i sprijinul. Dar bărbatul pe care-l a rea în faţă şi care-l privea prin smaraldul său cu condescendenţă, plictisit, nu era totuşi olarul Terenţiu. Şi când acest bărbat îi aduse la cunoştinţă ca a fost numit general şi investit cu comanda trupelor sale, Trebon se simţi atât de înălţat şi atât de nemeritat de fericit, de parcă adevăratul Nero i-

ar fi acordat comanda, în posesia deplinelor puteri de stăpânitor. Faptul că tocmai el era cel sortit să cucerească pentru acest bărbat puterea, să i-o pună la picioare, îl umplu de o fericire profundă, smerită. Chipul împăratului aşezat pe jilț, examinându-l prin smarald, îngâmfat şi puțin plictisit, i se întipări adânc în conştiință, cu aceeaşi durabilitate ca şi impresiile şi senzațiile cele mai puternice ale anilor de tinerețe.

Cea mai înălțătoare clipă a vieții lui a fost aceea când soldații au depus jurământul față de acest Nero şi le-a ordonat să înlocuiască chipul lui Titus de pe însemnele militare şi de sub vulturi cu cel al lui Nero. În sinea lui a făgăduit solemn zeilor, deşi în calitate de comandant suprem n-avea nevoie s-o facă – să escaladeze pentru acest bărbat, cu riscul vieții, primul, zidul oraşului ce urma să fie cucerit, arborând însemnele militare cu chipul acestuia, cucerind astfel multrâvnita „Coroană a zidului".

XIII.
POLITICA DE NIVEL ÎNALT

Soldații de gardă de la intrarea în sala bibliotecii, care acum servea împăratului Nero drept sală de consiliu, prezentară armele pentru onor când Knops. trecu prin fața lor. Knops, fostul sclav, acum secretar de stat, constată cu nemulțumire că sosise primul. Zelul acesta afurisit îi intrase în sânge încă de pe vremea când fusese sclav. Ceilalți, nobilii. domni, nu se grăbeau.

Omul agil, plin de dinamism, nu putea sta locului. Trecu prin fața scrinurilor în care se păstrau cărțile şi sulurile, pipăi lemnul nobil, metalul statuilor. Le prețui, mecanic, valoarea. Proasta lui dispoziție dispărea

treptat. Oare nu are suficiente motive să fie mulțumit că se simte ca acasă, aici, în palatul regelui Filip?

A ajuns departe, sclavul Knops. Se felicita din plin pentru a fi crezut atât de statornic în ascensiunea lui Terențiu şi a-i fi rămas fidel. Va rămâne alături de el şi pe mai departe. Îl iubeşte sincer pe Nero al său, chiar şi numai fiindcă îi oferise lui, libertului Knops, prilejul de a se afirma. Altminteri îl socoteşte a fi cam prostănac, şi simpatia resimțită față de el izvora mai mult dintr-un sentiment de superioritate.

El, Knops, are cap şi e uns cu toate alifiile. Unul mai puțin şiret, dacă ar şti atâtea ca el, s-ar duce acum la Antiohia şi ar depune mărturie împotriva lui Nero-Terențiu. Dacă Knops ar face una ca asta, guvernatorul Ceion ar recunoaşte, după toate probabilitățile, eliberarea sa şi i-ar acorda şi o gratificație însemnată. Unul mai puțin şiret şi-ar spune că e mai bine să fii sub Titus libert şi persoană particulară, decât secretar de stat sub Nero. În adâncul conştiinței sale, Knops este de fapt convins că o aventură de o îndrăzneală atât de nebună ca aceea a maistrului olar care s-a erijat în împărat roman, nu poate avea un bun sfârşit. Dar fiindcă Knops are o minte limpede, el vede mai departe. Aceeaşi voce lăuntrică care l-a îndemnat să nu-l părăsească pe Terențiu nici atunci când îi mergea foarte prost îi spune acum că Nero al său are să se mai înalțe şi de pe urma lui se va mai putea profita foarte mult. Knops îşi continua deci jocul, şi juca atât de bine, încât uneori se îndoia el însuşi dacă omul său este Nero ori Terențiu. Dar în străfundurile sufletului stă mereu la pândă şi adulmecă. Are un al şaselea simț ascuțit, va adulmeca la timp dacă se apropie sfârşitul şi va şti să se retragă la momentul oportun.

Se plimbă prin frumoasa sală, scoate un sul, o carte, se simte bine. Se gândeşte ia amicul său Gorion cu un rânjet de superioritate binevoitoare. Ăstuia i-a arătat cine este el, Knops. Totuşi, ține ia Gorion ca şi în trecut.

Pentru o sumă mare a trecut pe numele lui atelierul din Ulița Roşie, de la Edessa, şi i-a asigurat şi alte avantaje patrimoniale. Micuța Ialta, fiica lui Gorion, are acum paisprezece ani, vârsta cea mai frumoasă. Poate o va lua într-adevăr în căsătorie, după cum i-a promis lui Gorion; acum este atât de distins încât îşi poate permite şi asta. În orice caz, îndată ce va găsi timpul necesar, se va culca cu fata. Bătrânul Gorion trebuie să-i fie recunoscător chiar şi pentru atât.

Jocul plăcut al fanteziei fu întrerupt de intrarea căpitanului Trebon. Acesta purta banda de purpură şi pantofii roşii, cu tocuri înalte şi curele negre al senatorilor. Era limpede că în noua sa ținută, încă nu se simțea la largul său. Knops îşi zise în sinea lui că arată ca un porc în piele de căprioară. Trebon simți ascunsa lipsă de respect a lui Knops. Neobrăzatul i-a fost din primul moment antipatic şi simpatic în acelaşi timp. Întrucât omul avea evident influență asupra împăratului, se hotărî să fie prieten cu Knops, dar totodată şi cu ochii în patru.

Trebon se lăfăia, masiv şi înzorzonat, în scaun, iar Knops, agitat, măsura în lung şi în lat încăperea. Alaltăieri au băut straşnic, s-au destrăbălat în cârciuma „La marele cocor" şi s-au înțeles foarte bine. Acum, în timp ce îi aşteptau pe ceilalți, Knops descria în culori vii cum vor întoarce cu susul în jos, el şi Trebon, cartierul de vile Daphne după ce vor fi cucerit Antiohia. Trebon se lansă în plăcerea descrierii unor scene legate de felul în care avea de gând să-şi bată joc de Ceion şi de adepții săi capturați şi Knops avea darul să-i completeze fanteziile obscene.

— Eşti, într-adevăr, uns cu toate unsorile, amice, recunoscu Trebon şi izbucni în râsul lui gros, zgomotos.

Dar pronunță numele lui Knops cu *o* scurt, de aceea complimentul nu făcu nicio plăcere celui căruia-i fusese adresat.

Când regele Filip şi senatorul Varro intrară, mica

supărare a lui Knops dispăru subit şi se simți alături de Trebon, împotriva celorlalți doi. În cele câteva zile care trecuseră, cei patru bărbați care formau anturajul mai apropiat al lui Nero se şi divizaseră, clar, în două partide. De-o parte, cei doi nobili, senatorul Varro şi regele Filip, un reprezentanți ai acelei aristocrații cosmopolite liberale care fusese totdeauna de partea lui Nero. Trebon şi Knops, de cealaltă parte, se simțeau în schimb reprezentanții poporului, ai milioanelor de oameni care-l aclamau pe împărat acum ca şi în trecut, fiindcă era atât de strălucitor şi de împărătesc şi totuşi apropiat lor, fiindcă era atât de neruşinat, josnic, pompos, comediant, înduioşător şi măreț, fiindcă nu se sfia să coboare în mijlocul poporului spre a-şi prezenta arta, fiindcă poruncise să fie executați mii de oameni, mai ales din înalta aristocrație decât din popor, şi fiindcă el era ultimul descendent din neamul marelui Iulius Cezar.

Regele Filip şi Varro erau îmbrăcați simplu, în deplină armonie cu sala aristocratică a bibliotecii. Până şi Knops era reținut în ce priveşte îmbrăcămintea. Îl irita că Trebon se împopoțonase ca un parvenit, dar; în ciuda acestui fapt, se simțea legat de el.

În sală intră Terențiu. Înainta bălăbănit, cu mersul puțin blazat al lui Nero, îmbrățişă grăbit pe cei patru bărbați, deschise şedința, rugându-i pe cei prezenți să treacă fără ocolişuri la subiect. Învățase repede şi desăvârşit să se impună peste tot, cu plictisul politicos al celui obişnuit din tinerețe să fie primul între primii. Dar Varro şi Knops ştiau prea bine că Nero al lor era avid de afirmare precum era ogorul însetat de ploaie. Pe Varro îl amuză felul prietenos şi politicos, cu un abia simțit ton al puterii supreme, în care Nero îi ceru să prezinte raportul asupra situației. Dar trebuia să recunoască: împăratul nimerea tonul potrivit.

Aşadar, Varro dădu raportul. Deocamdată totul mergea bine. Visteria era plină. Domeniile imperiale

furnizau mijloace îndestulătoare, principii mesopotami se dovedeau a fi generoşi, comerțul, firește, avea de suferit, funcționarii vamali romani începeau să facă şicane. Câțiva mari comercianți se şi gândeau să-şi expedieze mărfurile pe alte căi.

Nero ascultase politicos, dar nu prea interesat, precum – după informațiile sale – primise şi Nero odinioară rapoartele miniştrilor. Îşi sprijini capul în mâini şi zise în treacăt:

— Îți mulțumesc, scumpul meu Varro. Şi ce măsuri recomanzi, deci, pentru politica noastră, în săptămâni le următoare?

Varro răspunse:

— Până când marele rege Artaban nu ne va veni în ajutor cu trupe şi bani, cred că e bine să evităm orice tensiune, în interior, ca şi în exterior. Cât timp noi nu vom provoca, guvernatorul Ceion nu va îndrăzni să ne atace. Recomand deci cu insistență ca armata noastră să se limiteze la menținerea celor cucerite şi să nu se lase ademenită în urma succeselor de până acum, să nu treacă la atac. În ce priveşte politica noastră internă, recomand să nu mai provocăm nemulțumiri în sânul populației. Au avut loc excese după ce împăratul Nero a preluat din nou puterea. Adversari ai împăratului au fost maltratați, ucişi, averea lor jefuită. Să dăm uitării ceea ce a fost, dar, în viitor, cei ce se vor face vinovați de crime împotriva împăratului nu trebuie lichidați după bunul plac, ci aduşi în fața judecății. Nero a fost totdeauna milos şi drept şi vrea să rămână astfel şi în viitor.

Cuvintele lui Varro erau îndreptate, evident, în primul rând, împotriva lui Knops. Acesta, amețit de primul val de entuziasm al izbânzii, îşi atacase sălbatic duşmanii şi concurenții personali, pe unii supunându-i la torturi, pe alții punând să fie ucişi, iar multora confiscându-le averile. Dar, inteligent cum era, şi-a dat singur seama că mersese prea departe, de aceea se hotărâse să fie mai

moderat pe viitor. Nu voia însă ca această moderație să-i fie impusă de Varro, voia s-o aplice de bună voie. Replică deci senatorului destul de tăios. Făcu la început câteva considerațiuni principiale despre putere, cucerirea şi menținerea ei. Cel mai sigur mijloc, explică el, pentru menținerea puterii constă în a manevra partea binevoitoare a populației contra celei potrivnice. Adepții împăratului trebuie sprijiniți prin toate mijloacele, iar adversarii combătuți fără milă.

— Da, declară el, am zdrobit câțiva dintre aceşti adversari şi sunt mândru de aceasta, în ciuda rezervelor onorabilului senator Varro. La nevoie nu m-aş da în lături nici de acum încolo de la asemenea măsuri teroriste. Lăsând să se afirme puterea împăratului în deplinătatea ei, abatem masele de la acele meschine considerațiuni economice, despre care a vorbit onorabilul senator.

Regele Filip făcu o grimasă, ca şi cum vorbele lui Knops i-ar fi provocat o durere fizică. Spuse:

— Aici, în Levant, împăratul are puțini adversari şi atât de slabi încât nu trebuie intimidați prin teroare. Mi se pare că în această parte a globului puterea împăratului poate fi promovată cel mai bine ducând mai departe şi răspândind ideea sa măreață, ideea contopirii Orientului cu Occidentul.

În timp ce vorbea, regele Filip nu-i aruncase nicio privire lui Knops, uitându-se drept înainte, cu sprâncenele ridicate, plin de orgoliu.

Trebon, pe care frazele lui Varro privind politica militară de urmat îl supăraseră mult, îşi îndreptă ochii impertinenți, aproape fără gene, asupra regelui Filip.

— Eu sunt de părerea secretarului de stat Knops, zise orăcăind. Socot că aşteptarea nu este cea mai fericită metodă pentru a întări puterea împăratului. Putere înseamnă atac. Putere înseamnă a cuceri oraşe, a ucide, a jefui. Fasciile, barda şi vergile, asta înseamnă putere în acțiune. Să invadăm Siria romană, să cucerim

Antiohia! Dacă nu zăbovim, dacă atacăm, dacă pornim chiar mâine, vom izbuti după toate probabilitățile. Veți vedea, domnii mei, cât de repede se va hotărî atunci bătrânul, şi bunul, şi marele rege Artaban să ne vină în ajutor.

Vorbise cu acea voce care, din experiență, ştia că făcea impresie asupra soldaților. Podoabele şi decorațiile îi zăngăneau, fața lui radia forță şi încredere. Atitudinea şi privirea lui Knops exprimau o adeziune entuziastă şi însuşi Nero asculta cu vădită satisfacție. Doar cei doi domni de viță nobilă, Varro şi regele Filip, păreau dezinteresați; Varro cotrobăia în hârtiile sale, Filip îşi privea mâinile prea lungi. Se lăsă o tăcere neplăcută.

Nero îşi dădu seama că era rândul lui să intervină. Problema în sine nu-l interesa. Tot jocul acesta de-a guvernarea nu-l pasiona, îi plăcea doar să reprezinte. Dar avea un instinct sănătos care-i dicta ce avea de făcut. Acum trebuia să spună ceva de mare efect, fără a da însă dreptate nici uneia din părți. Aşadar – cu toate că Varro era prezent – îşi duse smaraldul la ochi şi-i privi, pe rând, pe cei patru domni.

— Aveți cu toții dreptate scumpii şi credincioşii mei, decise el până la urmă, şi îl cită pe Euripide: „A-ți manifesta forța la timpul potrivit şi simțul de dreptate la timpul potrivit, iată cum acționează un bun domnitor."

Dar nici nu termină bine citatul, că-i şi păru rău de faptul că-şi amintise tocmai de aceste versuri; căci ele cuprindeau patru din literele pe care le pronunța cu atâta greutate. Pe de altă parte, însă, versurile constituiau o bază bună de pornire pentru frazele următoare.

— Domnia-ta, scumpul meu Trebon, declară el, şi domnia-ta, scumpul meu Knops, ați dat dovadă de forță la timpul potrivit. Dar dacă senatorul Varro şi regele Filip afirmă, la rândul lor, că acum este momentul să se impună blândețea şi echitatea înainte de orice, au şi ei dreptate. Vă mulțumesc tuturor.

Tot aşa ar fi procedat şi adevăratul Nero. După ce se pronunțase odată pentru o anumită linie politică fundamentală, îi lăsase pe sfetnici să acționeze şi se mulțumise doar să-i manevreze pe unii contra celorlalți să-i asmuță pe unii contra altora; în toate împrejurările avuseră dreptate cu toții. Aşadar, la fel proceda acum şi Nero-Terențiu, şi pe deasupra cu un firesc impunător.

Varro, încurajat de regele Filip, explică amănunțit cum ar fi de dorit să se procedeze, după părerea sa. Deocamdată împăratul trebuia să-şi păstreze reşedința la Samosata, ca oaspete al regelui Filip. Trebon să nu se lase în niciun caz ademenit şi să invadeze Siria romană; sarcina lui era să organizeze armata şi să apere frontierele. În ce-l priveşte pe el personal, el, Varro, urmează ca, din Edessa, să ducă la bun sfârşit, şi cât mai repede posibil, tratativele cu marele rege. Knops va trebui să-şi asume sarcina dirijării finanțelor la Edessa, în înțelegere cu el şi cu marele preot Şarbil.

Knops şi Trebon priveau indispuşi strădaniile fățişe ale aristocraților de a-i împinge pe planul al doilea. Nero îşi afişa mina plictisită; era limpede că nu fusese prea atent.

— Foarte bine, scumpul meu Varro, se mulțumi el să spună, excepțional. Trimite-mi documentele la semnat. În această şedință, zise în încheiere, am progresat simțitor; am stabilit linia politică generală. Se înviora. Să aveți mereu în fața ochilor, scumpii şi credincioşii mei, această linie generală. Vrem, pe cât posibil, să manifestăm concomitent forță şi echitate. Dacă însă acest lucru nu-i cu putință, atunci, când echitate, când forță. Sper că nu vor fi divergențe eu privire la ceea ce trebuie făcut în fiece împrejurare. În cazul când totuşi s-ar ivi neînțelegeri, zeii mă vor sfătui să aleg calea cea mai potrivită.

Cu aceasta îşi concedie sfetnicii. Toți patru erau uimiți şi neliniştiți de arta cu care acest Nero dăduse dreptate fiecăruia şi în acelaşi timp nimănui.

XIV.
CUM SE FABRICĂ UN ÎMPĂRAT

Înțeleptul rege al parților, Artaban, şovăia în a-l recunoaşte pe Nero. El se folosea iscusit în scrisorile sale de frazeologia înfloritǎ, ocolitǎ a Levantului, pentru a evita orice angajare. Agenții lui Mallukh şi ai lui Varro făceau anticameră la miniştrii parți. Concesia extremă pe care Artaban a făcut-o a fost trimiterea unei caravane cu daruri de onoare, covoare şi mirodenii, cu destinația echivocă: „Bărbatului care se intitulează împăratul Nero". Cuvintele puteau fi interpretate drept recunoaştere, dar şi ca o nerecunoaştere. Pentru cauza lui Nero avea o însemnătate imensă ca marele rege să se hotărască în sfârşit. Dacă nu va interveni curând în favoarea lui Nero, acesta nu va putea să se mențină nici din punct de vedere militar, nici financiar. Desigur, întregul Orient a răsuflat uşurat, când au apărut iarăşi vulturii împăratului; dar aceşti vulturi nu se puteau înălța, nu puteau zbura decât dacă Artaban îi hrănea.

Agenții lui Varro, impulsionați de stăpânul lor, acționau cu înfrigurare. Miniştrii parți rămâneau însă impasibili, ceremonioşi, înceți până la disperare. În sfârşit, după două luni, Varro primi un răspuns inteligibil.

Regele regilor – îi comunică marele cancelar şi mareşal al lui Artaban – este gata să pună la dispoziție prietenului său, împăratul romanilor, trupe de ajutor cu un efectiv de treizeci de mii de oameni, printre care şase mii de călăreți în armuri, trupe de elită. De asemenea, intenționa să-i acorde şi un împrumut de două sute de milioane de sesterți. Dar cu condiția ca împăratul Nero să fie recunoscut nu numai de populația țării dintre cele două fluvii, ci şi de cea a Siriei romane. După ce un număr suficient de mare de oraşe fortificate aflate pe

teritoriul Imperiului Roman de dincolo de Eufrat vor fi trecut de partea lui Nero, astfel încât să le aibă ferm în mâinile sale, Artaban îi va trimite bani şi trupe.

Când Varro citi pentru prima dată aceste condiţii ale marelui rege, era înciudat; le găsea ponderate, înţelepte. Dar, pe măsură ce chibzuia asupra lor, îndeplinirea lor i se părea mai dificilă. Fireşte, era posibil, după cum propunea cu o îndrăzneală nebună Trebon, să se invadeze Siria romană şi să se cucerească câteva oraşe de graniţă. Dar acest lucru ar fi un act de curată demenţă. Pe bună dreptate, la o asemenea provocare Ceion poate, cu aprobarea Palatinului, să treacă peste Eufrat, cu două legiuni, ori chiar cu trei, şi să-l zdrobească pe Nero, fără a se mai teme de pericolul unui război cu parţii; căci dacă romanii sunt provocaţi şi acţionează nu ca agresori, ci în apărare, Artaban nu-i poate uni pe parţii săi pentru un război împotriva Romei. Nu, chiar atât de simplu, cum îşi închipuie Trebon, nu se poate face una ca asta. Oraşele romane ar trebui să treacă de bunăvoie de partea lui Nero. Şi acesta este, de bună seamă, şi sensul condiţiei pe care vicleanul Artaban le-a pus-o.

Ce-i drept, mai multe oraşe romane de frontieră fuseseră mituite cu bani şi terenul bine pregătit. Dar, toate şovăiau. Lipsea pretextul potrivit pentru a se despărţi de supremaţia Antiohiei, şi Ceion se ferea să le ofere un astfel de pretext. Varro. era în continuă căutare a unei soluţii. Problema îl frământa. Cum ar putea fi stimulate aceste oraşe? Cum ar putea fi determinate la acţiune, la rebeliune împotriva guvernatorului roman? Varro reuşi să-i ofere lui Nero al său întregul teritoriu între Eufrat şi Tigru şi, pe deasupra, şi Comagena. Oare acţiunea măreaţă: va fi zădărnicită numai din cauza imposibilităţii de a realiza sarcina, ridicol ^le neînsemnată, de a determina câteva oraşe romane de graniţă să treacă de partea lui Nero? Căuta febril o soluţie, nu dormea, se chinuia. Trecea timp preţios. Nu

găsea în niciun chip calea ele ieşire din impas.

Se prezentă însă Knops. Ochii săi vioi observară expresia amărâtă a senatorului. Se desfăta oare pe socoteala neputinței acestuia? Pe față nu i se citea nimic.

— Condițiile parților par a fi moderate, însă foarte grele, remarcă el obiectiv.

— E foarte just, îl ironiză Varro.

— Trebuie să mai chibzuim, constată Knops.

— Fă-o, scumpul meu Knops! replică Varro.

— Am făcut-o, răspunse Knops. Am o idee.

— Ascult, zise Varro politicos dar istovit, cu un surâs sceptic, fără speranță.

Dar nu-şi putu menține mult timp acest surâs. Ceea ce îi fu dat să audă de la Knops era de o insolență mârşavă, dar pe cât de fantastic, pe atât de logic şi promițător de succes. „Poporul posedă o fantezie fertilă", constată Varro în sinea sa, ascultându-l cu dezgust şi admirație pe Knops, care sporovăia voios.

Knops avea următorul plan: pentru a determina populația de la granița Siriei romane să se despartă de guvernul lui Ceion şi să treacă de partea împăratului legitim Nero, era nevoie doar de un pretext extern, la îndemâna oricui, căci, sufleteşte, populația era pregătită. Trebuia deci ca unul dintre pretextele care existau în fapt să devină evident pentru toată lumea, să fie pus în plină lumină. Şi acest lucru nu era dificil de făcut. Oare, de pildă, la granița siriană zeul numit Christos n-avea numeroşi adepți, aşa-numiții creştini, care-l urau fanatic pe împăratul legitim Nero? Oare nu aceşti creştini incendiaseră cu şaisprezece ani în urmă oraşul Roma, numai din ură şi fanatism criminal? Şi mai era ceva, de bună seamă şi mai grav: în mod cert, acum erau preocupați de planuri similare, nelegiuite, sprijiniți de guvernul lui Ceion, care voia să pedepsească populația Siriei fidelă lui Nero. Cel ce cunoştea mentalitatea acestor creştini, ura şi setea de răzbunare

a uzurpatorului Titus şi a funcţionarilor săi, acela putea să-şi închipuie lesne ce scopuri vizau planurile criminale ale creştinilor şi ale instigatorilor lor. Era, spre exemplu, uşor de prevăzut că aceşti fanatici vor avea să deschidă cu intenţii criminale unul dintre barajele ori ecluzele fluviului Eufrat, sau ale unuia dintre canalele Eufratului, ori să le deterioreze în vreun alt mod, pentru a inunda şi a distruge unul dintre oraşele de frontieră siriano-romane, care în secret erau de partea lui Nero. Dar nu este ca şi sigur că în situaţia în care s-ar săvârşi într-adevăr o asemenea crimă, toată populaţia regiunii de frontieră s-ar răscula, ca un singur om, împotriva guvernului din Antiohia? În acest caz, Nero, sprijinindu-se pe populaţia indigenă, s-ar putea menţine cel puţin câteva luni în oraşele de frontieră, trecute de partea sa, condiţia pusă de Artaban ar fi îndeplinită şi s-ar obţine trupele şi banii promişi.

Varro, împietrit, se holba la Knops, care flecărea cu zel, ca şi cum ar fi fost vorba despre pregătirea unei petreceri. Individul avea dreptate. Ceea ce expunea el aici era într-adevăr o idee ingenioasă. Da, planul, în simplitatea sa uimitoare, era atât de măreţ, pe cât era de ticălos. Trebuia să reuşească să provoace în rândul maselor asociaţiile de idei dorite, Knops nici nu mai avea nevoie să-l lămurească amănunţit pe Varro.

Nu s-a putut afla cu precizie cine incendiase în realitate, cu şaisprezece ani în urmă, oraşul Roma. Varro bănuia, pe bună dreptate, că incendiul fusese provocat de anumiţi speculanţi de terenuri. Partidul nobilitar, care se împotrivea lui Nero, afirmase că însuşi împăratul a incendiat oraşul din pură plăcere a răului pe care-l provoca şi pentru a se desfăta cu scena grandioasă a Romei în flăcări. Opinia maselor largi era împărţită. Mulţi îl socoteau pe împărat autorul incendiului; dar şi în rândul acestora, crima, din cauza dimensiunilor ei, îi adusese lui Nero mai multă admiraţie decât ură. Majoritatea credea că incendiul

fusese provocat, într-adevăr, de acei creştini pe care Nero îi trimisese în fața judecății, deoarece trebuia să se găsească țapi ispăşitori. Dacă, acum, un oraş sirianoroman ar pieri cu adevărat în urma unei inundații cauzate de o mână criminală, în acest caz, şi în această privință Knops avea cu siguranță dreptate, masele ar reacționa ca de obicei, în primul rând prin a asocia catastrofa cu cea din trecut, de pe vremea lui Nero. Ele vor socoti fapta ca fiind în spiritul lui Nero, şi credința că Nero trăieşte, că e prezent, va deveni convingere. Atunci se va putea povesti poporului, lipsit de orice logică, cum creştinii fanatici, instigați de funcționarii lui Titus, au provocat în mod criminal inundația, ca pe vremuri incendiul. Era, desigur, o presupunere absurdă ca oamenii lui Ceion să provoace, numai din ură față de sirieni, distrugerea unui oraş de pe propriul lor teritoriu. Dar tocmai fiindcă era atât de absurdă, avea şanse să fie crezută de mase. Şi aceste mase vor jubila dacă Nero va dovedi a doua oară săvârşirea crimei de către creştini şi-i va zdrobi.

„E un plan infam, recunoscu Varro în sinea sa, un plan ce se bazează cu dibăcie pe psihologia plebei. Ce fantezie bogată are poporul", gândi el. Cu voce tare zise:

— Nu forțezi puțin nota, scumpul meu Knops?

— Fireşte că forțez nota, scumpul meu Varro, replică Knops, şi Varro tresări puțin la auzul formulei intime „scumpul meu Varro", pe care îşi permitea s-o folosească acum şi celălalt. Dar Knops continuă: Tocmai aici e cheia lucrurilor, să forțăm nota. Cu cât mai exagerată este o minciună, cu atât mai sigur este crezută, încheie el, cu profundă convingere.

În sinea lui, Varro îi dădu dreptate.

— Şi unde anume, scumpul meu Knops?, întrebă el, şi expresia „scumpul meu Knops" îl făcu pe acesta deosebit de mândru, o asemenea inundație ar avea, după părerea dumitale, cel mai mare succes?

— Oriunde doreşti, răspunse Knops cu convingere; pe

Eufrat se găsesc peste tot canale, ecluze şi diguri, peste tot există prieteni ai lui Nero, funcționari ai lui Titus, creştini, contingente ale Legiunii a paisprezecea, peste tot sunt sanctuare siriene, a căror distrugere va irita în mod deosebit populația, peste tot sunt roți şi pârghii pentru reglementarea nivelului apei Eufratului şi a canalelor sale, peste tot entuziasm, lipsă de judecată, brațe şi mâini pentru a manipula după plac roțile şi pârghiile digurilor. Să luăm Byrtha, ori Apamea, ori Europos, ori Dagusa. Oricare dintre aceste oraşe, dacă o parte din ele va fi înecată de un puhoi provocat în mod criminal, se va răscula împotriva celor vinovați. Şi cel care va apărea după o asemenea inundație, cel care se va ridica în momentul potrivit va fi salutat ca mântuitor. Mai ales dacă acest mântuitor se numeşte împăratul Nero – nu sfârşi fraza, se mulțumi cu un uşor surâs, convingător.

Precum Varro, şi ceilalți sfetnici ai împăratului au înțeles pe deplin proiectul lui Knops. Îndeosebi Trebon era încântat de inundația iminentă a apelor Eufratului. Regele Filip, firește, când află despre plan, se întunecă la față. La rândul său regele Mallukh aprecie că se ocupase suficient de mult de treburile guvernării pentru a-şi putea permite una dintre excursiile sale în deşertul îndepărtat; în tăcere şi fără pompă, însoțit de o suită redusă, îşi începu călătoria călare spre singurătate. Cele mai mari griji le avea marele preot Şarbil. Nutrea îndreptățită bănuială că pentru țelurile lor criminale, creştinii şi-ar putea alege un templu al zeiței Tarate; se părea că vizau chiar străvechiul sanctuar al oraşului Apamea. Conştiința sa se revoltă. Templul Taratei din Apamea fusese ridicat pe malul celui mai vechi eleşteu al zeiței, un braț mort despărțit de marele fluviu în vremuri de demult; era o pradă sigură pentru orice inundație. Putea un astfel de lăcaş prețios să fie lăsat în voia soartei, fără niciun avertisment? Dar Şarbil îşi apunea totuşi că, văzute în perspectivă, urmările puteau

fi favorabile zeiței, deoarece sub domnia lui Nero ea va putea fi venerată de credincioşi cu totul altfel decât sub Titus. Pe deasupra, Şarbil era curios şi foarte bătrân şi nu văzuse niciodată cum este inundat un templu al Taratei. În plus – şi acesta era poate motivul decisiv – o voce pe care abia o lăsa să-i pătrundă în conştiință îi şoptea că în cazul în care sanctuarul adulat din Apamea va fi de nefolosit pentru mai multă vreme, se va mări fluxul pelerinilor spre propriul său templu din Edessa. Marelui preot Şarbil i se atribuiau de multă vreme însuşiri profetice. Acum începu să prezică, din mişcările peştilor sacri şi din intestinele animalelor de jertfă, evenimente tenebroase, întâmplări ce se vor revărsa ca nişte torente vijelioase menite s-o supere profund pe zeița sa.

Trebon şi Knops se apucară între timp să pregătească cu zel punerea în aplicare a planului. Trebon se ocupa de problemele tehnice. Knops, de cele psihologice, de atmosfera din rândurile poporului. Trebon era aproape tot atât de mândru ca şi Knops pentru faptul că acolo unde nobilii domni ajunseseră în impas, Knops găsise ideea salvatoare. Căpitanul visa zi şi noapte cum va escalada primul zidurile oraşului Apamea acoperit de valurile fluviului Eufrat şi cum va dobândi „Coroana zidului", singura decorație ce îi mai lipsea.

Împăratului i se făcu doar o vagă aluzie că popularitatea sa este în creştere furtunoasă şi că este iminentă, în viitorul apropiat, o cotitură importantă şi fericită. Socoteau că va fi suficient dacă-l vor determina să se arate, la momentul oportun, în oraşul inundat. Fiind neavertizat, îşi va exprima cu mai mult efect profunda indignare provocată de mârşava crimă.

XV.
CRIMA CEA MARE

Teritoriul oraşului Apamea se întindea pe ambele maluri ale fluviului Eufrat. Pe țărmul drept, urmând *o* pantă lină, era aşezată partea mai nouă a oraşului, Seleucia, vârful dealului fiind încununat cu o citadelă. Pe malul stâng, pe teren neted, se afla oraşul vechi. Aici se găsea cel mai vechi eleşteu închinat Taratei care avusese un rol important în speculațiile lui Şarbil, o apă sălcie, despărțită de Eufrat, şi lângă el. templul mic, străvechi şi sacru al zeiței. Cele două părți ale oraşului erau legate printr-un pod de vase. Populația oraşului vechi de pe malul stâng era pur siriană ea constituia şi majoritatea locuitorilor părții mai noi, Seleucia. Oraşul era apărat de o puternică garnizoană romană.

La mică distanță, în amonte de Apamea, se despărțea de Eufrat marele „canal al lui Gorbate", care alimenta cu apă toată regiunea. Canalul şi fluviul erau regularizate din străvechi timpuri prin diguri şi ecluze, a căror construire era atribuită legendarei regine Semiramis, şi care erau denumite acum „digurile lui Gorbate", fiind admirate ca minuni ale tehnicii. Paznici experimentați manipulau mecanismul rafinat şi totuşi foarte simplu al acestor diguri: de când lumea, nimeni nu-şi aducea aminte ca aici să se fi produs un accident cât de cât serios.

Cu atât mai îngroziți au fost locuitorii oraşului vechi din Apamea când, într-o noapte de aprilie Eufratul pătrunse pe neaşteptate pe străzile şi în casele lor, provocând brusc o inundație de mari proporții. Înainte să se fi dezmeticit, toată întinderea oraşului vechi se transformă într-o mare de necuprins cu privirea, gălbuie şi tulbure. Apa sălcie din eleşteul peştilor Taratei, despărțită din vremuri străvechi, se uni cu fluviul din care se desprinsese, peştii sacri fură luați de curentul apei, toată partea inferioară a templului dispăru în viitură. Pe întinsul apei cât marea, unde se aflase înaintea partea veche a oraşului Apamea, pluteau

printre luntrele înjghebate la repezeală obiecte din gospodăriile oamenilor, animale, primele cadavre. Din puhoiul ce curgea liniştit se ridicau, înfiorătoare, ţipetele oamenilor surprinşi de ape, răgetul şi behăitul animalelor. Plute înjghebate din piei de berbec, încărcate cu oameni în pielea goală ori pe jumătate îmbrăcaţi, pluteau acum pe străzile care cu câteva ore în urmă erau populate de lectici, vehicule, călăreţi.

Nimeni nu înţelegea cum s-a putut produce dezastrul atât de brusc. Abia peste câteva ore a fost găsit undeva în aval, pe ţărmul Eufratului, legat şi cu un căluş în gură, unul dintre paznicii „digurilor lui Gorbate". Dezlegat, pe jumătate mort de epuizare şi groază, omul povesti că unul dintre subordonaţii săi împreună cu mai mulţi necunoscuţi l-au atacat pe neaşteptate; l-au doborât. l-au legat şi l-au aruncat în fluviu; ce s-a mai întâmplat pe urmă, nu ştia, e un miracol şi o dovadă de o nemaipomenită îndurare a zeilor că a fost aruncat viu de valuri pe ţărm şi salvat. Slujbaşul care l-a atacat şi apoi a provocat, în mod evident din nebunie ori rea intenţie, inundarea oraşului Apamea este un anume Simlai, un creştin.

Cu aceeaşi repeziciune cu care s-a întins puhoiul, cu câteva ore în urmă, în partea veche a oraşului, s-a răspândit acum, în partea de sus a oraşului Seleucia, ştirea că mâini criminale ar fi dezlănţuit acest dezastru. Creştinul Simlai a şi recunoscut că fusese mituit în acest scop de funcţionarul guvernamental Ariston. O furie nebună cuprinse toată populaţia. Încă înainte de amiază deveni certitudine că de fapt creştinii, acea scursoare a omenirii, s-au lăsat plătiţi de guvernul criminal al uzurpatorului Titus pentru a distruge sanctuarul „zeiţei Siriei" şi frumosul ei oraş, deoarece sirienii erau decişi să nu mai dea ascultare lui Titus şi să se întoarcă la împăratul lor legitim, Nero.

Toată lumea ştia că aceşti creştini erau elemente subversive. Ei erau împotriva proprietăţii *şi* a familiei,

erau capabili de orice crimă. Locuitorii din Apamea se năpustiră asupra lor, pătrunseră prin case omorând pe cine găsiră, distrugând mobilierul lor sărăcăcios.

Soldații romani simpatizau vădit cu populația. Se străduiau din răsputeri să-i ajute pe cei amenințați de puhoaie. Aduceau pe malul drept, cu luntre şi cu plute, pe cei aflați în primejdie, salvau ceea ce putea fi salvat, munceau din greu să refacă podul de vase rupt, chiar din primul moment, de ape. Cei care fuseseră obligați să rămână în citadelă – ce asigura malul drept al fluviului – se urcaseră în turnurile de pază şi pe bastioane şi se holbau curioşi în direcția puhoiului. Ieri citadela lor era aşezată încă pe malul unui fluviu, azi se afla pe țărmul unei mări de necuprins. Era straniu cum se întindea această mare gălbuie sub cerul albastru, acoperit cu nori de primăvară albi şi groşi. Partea mai înaltă a edificiilor se ridica grotesc deasupra apelor. Bâtlanii stăteau într-un picior, demn şi comic, pe acoperişuri, iar în spațiul dintre apele gălbui şi cerul luminos zburau cârduri de păsări scoțând țipete stridente. Pe marea sub care se scufundase partea veche a oraşului Apamea, printre acoperişuri şi case, circulau din ce în ce mai multe luntre şi plute înjghebate din piei de berbec, încărcate cu oameni care salvau, jefuiau ori erau pradă disperării.

Templul Taratei avea un aspect ciudat. Soldații puteau privi în „celula" sa neacoperită. Simbolurile neruşinate ale zeiței, pilonii înalți din piatră reprezentând falusul, îşi ridicau doar vârfurile deasupra apelor. Iar uriaşa ei statuie de bronz, străveche, urâtă, aşezată într-o firidă peste altar, era inundată până peste sânii goi; din puhoiul apelor se vedea doar zeița cu coronamentul şi o mână cu fusul, iar între degetele ei pluteau bucăți de lemn şi tot felul de obiecte sacre. Zeița privea stranie şi amenințătoare, şi când unul dintre soldați spuse în glumă că acum ea şi-ar putea utiliza cu spor coada de peşte, ceilalți nu îndrăzniră să râdă.

Dar ce se apropie, plutind, în bărci încăpătoare, dinspre nord? Sunt arme şi uniforme romane, sunt camarazi. Da, iată-i, în sfârşit, pe camarazii din celelalte detaşamente ale Legiunii a paisprezecea din Edessa şi Samosata. Iată-l pe însuşi marele şi iubitul căpitan Trebon, cu oamenii săi. De o mie de ori şi-au pus întrebarea, plini de curiozitate, cu speranță şi teamă: oare veni-va? Veni-va curând? Va îndrăzni oare? Şi ce vor face dacă va veni? Vor lupta împotriva lui? I se vor deschide porțile?

Şi acum, iată-l aici. A venit, adus de marele puhoi. Ce iute a parcurs enorma distanță. Pionierii săi se alătură de îndată pionierilor garnizoanei, pun şi ei mâna la repararea podului de vase. Se cufundă schele în apă, se leagă frânghii şi saci, odgoanele se întind, trag, ridică. Trebon asistă râzând, gesticulând, cheamă, înjură, strigă, îmboldeşte. Podul de vase este singurul acces spre citadelă.

Munca lor pare să se fi terminat. Podul a devenit mai lung, se îndoaie, pluteşte, se clatină, dar rezistă. Şi iată că Trebon, favoritul armatei, eroul, insolent, gras şi curajos, trece el primul, înarmat, pe calul său Victor.

Călăreşte fără acoperire, înaintea tuturor. N-are nevoie de nicio precauție; scutul său atârnă neglijent lângă şa.

Ar putea fi zdrobit cu uşurință: el, împreună cu trupa lui. Ar putea fi aruncat în ape fără putință de salvare. Dar se apropie, este atât de aproape încât n-ar mai fi nevoie de catapulte, ar putea fi atins chiar cu săgețile, în curând ar putea fi nimicit cu sulița. El călăreşte însă calm pe scândurile care răsună sub trapul calului, peste apa tulbure, gălbuie; pe armură, pe şaua calului, decorațiile sale sclipesc sub cerul primă văratic.

Convoiul a ajuns la capătul podului de pe malul opus, în imediata apropiere a porții cetății, care le închide calea. Ce să facă? se întreabă cei din citadelă. Timp de un minut, ultimul minut, mai pot încă hotărî. Să arunce

pietrele cele mari, ce se aflau mereu la îndemână, precum prevede regulamentul, asupra „duşmanului", spre a-l zdrobi? Să toarne peste cei care se apropiau smoala, uleiul fierbinte, de asemenea aflate la îndemână? Comandantul, neajutorat, nehotărât, în loc să dea ordine clare, se adresează oamenilor săi. Ei cer furtunos să se deschidă poarta în faţa marelui căpitan.

Dar nu acesta e planul lui Trebon. El nu vrea să treacă pur şi simplu prin poartă. El vrea să cucerească oraşul, să-i escaladeze zidurile. Cei de pe bastion fac ochi mari. Trebon ordonă ostaşilor să-şi împreuneze scuturile deasupra capetelor, să formeze „broasca ţestoasă". Este un lucru afurisit de greu pe podul de vase care se clatină, o adevărată performanţă, nu glumă. Şi acum, pe Hercule, iată că se ridică, cine ar fi crezut, pe scuturile rândului celui mai de sus, corpul masiv în armură grea. Gemând, păşeşte brutal cu picioarele larg desfăcute peste scuturile trosninde, care se clatină. I se întinde de jos o scară. O propteşte de zid. Începe să escaladeze zidul.

Cei de sus stau, vădit descumpăniţi, în jurul tânărului lor comandant. Unii pun mâna pe blocul masiv de piatră pentru a-l prăvăli în jos. Dar nu îndrăznesc s-o facă în faţa celorlalţi, care-l salută pe marele căpitan cu strigăte de bucurie. De altfel este important să-l vezi cum urcă, treaptă cu treaptă. Totul se clatină, podul de vase, soldaţii cu scuturile lor, „broasca ţestoasă", scara, dar el nu cade, el îşi păstrează echilibrul. Râzând, gâfâind, continuă să urce. Strigă vechea chemare de luptă a Legiunii a paisprezecea: „Marte şi a paisprezecea!" Escaladează. Apucă muchea de sus a zidului. Se urcă pe zid. Se ridică în picioare. „Iată-ne aici, copii", zice în bunul dialect dalmat din patria lor, şi vestitul lui râs copleşitor răsună până departe.

Nimeni nu se gândeşte că acest act de bravură fusese de fapt gratuit, că Trebon, în situaţia dată, putea să-şi

facă intrarea sigur, şi fără niciun risc, prin poarta cea mare. Jubilând, soldaţii îl ovaţionează, întregul oraş Apamea îl ovaţionează pe reprezentantul împăratului Nero, pe marele ostaş şi general Trebon, care a răsărit din ape pentru a-i salva de alte nenorociri. Fără a aştepta vreo comandă, garnizoana smulge chipul lui Titus de pe însemnele militare, înlocuindu-l cu cel al lui Nero, pe care l-au adus camarazii. Comandantul fortăreţei îl felicită pe Trebon, asigurându-l că după performanţa sa măreaţă, înfăptuită acum în faţa tuturor, va obţine, în sfârşit, „Coroana zidului", la care câştigase dreptul să aspire de mult. A fost un moment înălţător. În conştiinţa tuturor celor prezenţi se întipări pentru totdeauna imaginea lui Trebon care, ridicându-se din puhoiul apelor, păşind peste scuturi, urcând treptele scării, escaladase zidul cetăţii din Apamea, ca simbol al dictonului ostăşesc: „Trăieşte înfruntând primejdiile".

Peste trei ore apăru la Apamea şi secretarul de stat Knops. În piaţa din partea nevătămată a oraşului Seleucia, ţinu o cuvântare: „Cotitura cea mare s-a înfăptuit, vesti el. Vremea crimelor a trecut. Împăratul Nero va şti să-şi ocrotească supuşii fideli de infamiile creaturilor uzurpatorului Titus."

XVI.
CÂNTĂREŢUL MARELUI PUHOI

Împăratul, în persoană, sosi spre seară aclamat furtunos de trupe şi populaţie. După ce se spălă la repezeală, se urcă pe turnul citadelei, însoţit de Varro, Trebon, Knops şi alte persoane. Turnul avea o înălţime de opt caturi, fiecare având o terasă circulară. De pe catul cel mai de sus, împăratul privi oraşul vechi din

Apamea, cufundat în puhoiul de ape. Sfetnicii săi îi explicară proporțiile dezastrului şi ale crimei, îi indicară clădirile mai importante, raportară despre măsurile de salvare întreprinse.

După un timp, împăratul îşi concedie suita. Sfetnicii se strânseră pe terasa catului mai de jos. Voia să rămână singur în vârful turnului. Speră, declară el, că priveliştea oraşului care se scufundă îl va inspira, poate, să completeze lucrarea sa în versuri *Cele patru ere,* cu cântarea despre „Marele puhoi", puhoiul Deukalionului.

Aşadar, stătea singur sus în turn. Pe terasele caturilor inferioare se îmbulzeau suita şi soldații; la piciorul turnului se înghesuia mulțimea, sfioasă şi curioasă, iar din bărcile şi plutele de pe apele gălbui care acoperiseră fostul oraş vechi, se uitau la el cu venerație şi încordare mii şi mii de ochi. El însă se desfăta cu priveliştea înfiorătoare şi înălțătoare a oraşului acoperit de ape.

Nimeni nu-l informase cum s-a produs în realitate inundația; dar vocea sa interioară, demonul său îi şoptea fără greş că aceste ape imense nu fuseseră dezlănțuite din întâmplare, ci în onoarea sa. Simțea cum îi creşte inima. Acea zi din fața Senatului Romei, până acum punctul culminant al vieții sale, fu azi întrecut de un eveniment şi mai măreț. Oraşul Apamea se scufunda pentru el, şi lumea din jur, sfioasă, respectuoasă, stând la picioarele lui, îl aclama ca pe salvatorul şi mântuitorul ei.

Visul mamei şi propriile lui visuri s-au împlinit, întrecând toate aşteptările.

Începu să rostească, cu voce tare, versuri din epopeea despre „Marele puhoi". Studiase temeinic aceste versuri ale lui Nero, până deveniseră ca ale sale proprii. În fața priveliştii oraşului Apamea inundat, el recită şi cântă versurile despre Epoca de bronz, care din porunca lui Zeus se cufundă în valuri. Vorbea îndepărtării luminoase, cerului în amurg, păsărilor de apă care

zburau în jur țipând, acompaniat de o țiteră invizibilă.

Poporul de la picioarele turnului, de pe plute şi din bărci îl privea cu ochii holbați. Levantinii au sperat dintotdeauna că împăratul îşi va demonstra odată arta sa nu numai în fața romanilor, corintienilor, atenienilor, ci şi în fața lor. Şi iată că momentul sosise. Iată că împăratul lor se înalță ca un uriaş peste oraşul scufundat în ape, cântărețul, salvatorul, stăpânit de inspirația divină, îşi întoarce spre ei fața strălucitoare. Îl privesc vrăjiți şi copleşiți de respect.

Iar el, în adierea brizei de seară şi în fața puhoiului, declamă şi cântă pe sunetele unei țitere imaginare. În timp ce versurile bine cunoscute ale lui Nero i se desprindeau de buze, visa. Da, va reconstrui în toată splendoarea sa acest oraş de ruine; îi va da numele de Neronia! Oare la vremea sa n-a reconstruit Roma, miraculos de repede, dându-i o măreție fără seamăn? Va acoperi această țară cu edificii minunate şi opere de artă. Şi precum a întrevăzut în acea noapte în templul Taratei, va dispune ca chipul său să fie cioplit în stâncile de Edessa, după obiceiul regilor orientali, pentru ca fața sa, a lui Nero, să rămână pe veci dăltuită în trupul munților. În timp ce se lăsa dus de vise, nu se putea dezbăra de vechiul obicei de a socoti, în amănunt, cât ar putea costa dăltuirea în stânca a unei statui de asemenea proporții, şi, în secret, îi păru rău că nu-l avea pe Knops alături, care i-ar fi putut prezenta pe loc un deviz exact.

Fără să vrea, îşi aminti de acea statuie scumpă a lui Mithra, pe care comerciantul de covoare Nittai a refuzat s-o preia deoarece devizul preliminar fusese mult depăşit.

Dar nu i se putea citi pe față niciunul dintre aceste gânduri nedemne. Dimpotrivă, continua să recite şi să cânte pe fundalul cerului înserat, sus în turnul său, oferind maselor o reprezentație însuflețit oare. Şi spiritul poeziei puse stăpânire pe el şi el însuşi deveni

Deukalion cel binecuvântat de divinitate, care singur supraviețuieşte puhoiului mare, chemat să insufle viață pietrelor şi să repopuleze lumea pustie.

Pe platforma circulară a catului mai de jos, Varro zise către regele Filip:

— L-am văzut pe adevăratul Nero care, stând pe turnul din Mecena, sorbea în el cu aviditate priveliştea Romei în flăcări.

Regele Filip răspunse:

— Este nemaipomenit de autentic. Adesea eu însumi cred că este el.

Varro zise:

— De altfel, adevăratul Nero nu s-a urcat, pe turnul din Mecena din motive estetice, ci pentru a avea o privire de ansamblu asupra incendiului, pentru a putea lua măsurile corespunzătoare de salvare. Fireşte, adevăratul Nero nu s-a gândit niciodată să incendieze Roma. Ce ciudat! Pentru că se presupune, în mod eronat, că adevăratul Nero ar fi incendiat Roma, acum, în onoarea acestui fals Nero, trebuie înecat oraşul Apamea. Căci altfel lumea nu l-ar considera autentic pe falsul nostru Nero!

— Da, zise regele Filip aprobativ, pe asemenea căi strâmbe şi stupide trebuie să umble un om inteligent şi de bună credință, dacă vrea ca rațiunea să triumfe. Umanismul pare-se nu poate fi înfăptuit pe acest pământ decât prin mijloacele cele mai absurde şi cele mai mârşave.

Şi cei doi simțeau o suferință aproape fizică din cauza dezgustului şi indignării provocate de prostia naturii omeneşti, de imperfecțiunea rațiunii omeneşti.

Sus, în turn, bărbatul se înfioră. Călătoria fusese obositoare şi el se afla de multă vreme acolo, la înălțime, privind țintă puhoiul galben. Îl dureau ochii. De mult nu mai era Deukalion. ba îi venea greu să imite până şi gesturile lui Nero; în sinea lui deveni iar olarul Terențiu. Îl trecu un fior rece, înfricoşat de propria-i măreție, în

timp ce privea oraşul Apamea inundat, el chibzui: „Ce valori imense se pierd aici, zece milioane, poate chiar douăzeci de milioane! Câtă pâine şi brânză şi vin s-ar putea cumpăra pe aceşti bani, câtă argilă şi bronz pentru statui! Şi toate acestea pentru mine! Tatăl meu avusese dreptate dându-mi numele mândru şi ridicol de Maxi mus. Dacă ar fi prevăzut însă toate acestea, cu siguranță că de teamă mi-ar fi dat alt nume. Căci toată treaba nu se poate termina cu bine.”

XVII.
SĂPTĂMÂNA CUȚITELOR ŞI PUMNALELOR

Crima înfiorătoare săvârşită de creştinii instigați de împăratul Titus, provocă indignare în toată Siria. În mai multe garnizoane soldații smulseră imaginile lui Titus de pe însemnele militare şi le înlocuiră cu cele ale lui Nero. Cea mai mare parte a Legiunii a paisprezecea şi contingente considerabile din a cincea, a şasea, a douăsprezecea trecură de partea lui Nero. Populația indigenă spumega de furie contra lui Titus, a lui Întindilă şi a celorlalte lepădături criminale. Guvernul făcea eforturi disperate pentru a combate tulburările care izbucneau în diverse oraşe, ba chiar şi în unele cartiere ale oraşului Antiohia şi, deocamdată, nici nu se putea ghidi să atace cu trupele sale nesigure fortărețele de pe Eufrat, căzute în mâna lui Terențiu.

Varro putu să raporteze pe bună dreptate marelui rege Artaban că aproape un sfert din provincia imperială Siria, cu mai multe oraşe mari şi forturi, se află ferm în mâinile lui Nero. Precum promisese, Artaban trimise trupe şi bani prietenului său, împăratului roman.

Knops era mândru că el născocise ideea care dusese

la acest imens succes. Se credea îndreptățit ca sfatul lui să fie urmat şi în alte probleme, şi nu cel al nobililor domni, al lui Varro şi al lui Filip. În următoarea şedință de cabinet propuse ca, în vederea consolidării succesului obținut, împăratul să suspende pentru un timp perioada guvernării blânde şi să-i aprobe lui şi generalului Trebon o săptămână de aplicare a procedeelor de urgență, neîndurătoare. Trebuie să li se îngăduie, explică ei, acelor adepți ai împăratului, a căror fidelitate nu poate fi pusă la îndoială, să termine definitiv cu adversarii lor cei mai înrăiți.

— Propun să mi se acorde, generalului Trebon şi mie, depline puteri ca în acest scop să organizăm un fel de poliție voluntară. Pregătirile, sunt făcute, suntem în posesia unor liste de oameni siguri. Cu ajutorul acestor trupe de poliție fidele nouă, vrem, de va îngădui împăratul, să-i strivim ca pe nişte păduchi pe cei mai periculoşi dintre adversarii săi.

Varro şi regele Filip făcură o mutră nemulțumită.

— De ce, îl întrebă în şoaptă regele Filip pe Varro, spune omul „să-i strivim ca pe un păduche" şi nu, de pildă „dintr-o lovitură"?

— Fiindcă el, răspunse Varro, alege întotdeauna, fără greş, cuvântul cel mai urât şi cel mai vulgar.

Între timp Trebon se alătură furtunos planurilor lui Knops. Împăratul surâdea binevoitor şi distrat; îl încânta perspectiva tenebroasă, temerară şi amenințătoare a „Săptămânii cuțitelor şi pumnalelor". Lui Knops îi era recunoscător şi pentru acea falnică noapte de pe turnul din Apamea.

— O „Săptămână a cuțitelor şi pumnalelor", spuse el visător.

Varro şi regele Filip păstrară tăcere; orice încercare de a-i înfrunta pe aceşti derbedei era sortită eşecului. Cel care apelează la sprijinul gloatei trebuie să-i facă concesii.

Împăratul semnă documentele prezentate de Knops şi

Trebon, şi; în consecinţă, aceştia organizară – Knops la Edessa, Trebon la Samosata – mici grupuri care se denumeau „răzbunătorii lui Nero” cu ajutorul cărora se năpustiră asupra duşmanilor lor. Nu era greu deloc să stigmatizezi orice persoană căreia voiai să-i faci un rău drept duşman al împăratului, adept al lui Titus ori chiar al lui Christos, al zeului acelei secte nelegiuite, rebele. Peste tot, în oraşele de lângă Eufrat, în Comagena şi în regiunea Edessa „răzbunătorii lui Nero” invadaseră casele celor proscrişi, uciseră, distruseră, arestară, maltratară, jefuiră, capturară pradă şi sclavi.

Knops puse să fie ucişi numai o mică parte dintre creştinii din Mesopotamia. Majoritatea fu cruțată în scop de propagandă. Voia să organizeze împotriva lor, în fața lumii întregi, un proces de mare răsunet. Trebuia să se dovedească faptul că uzurpatorul Titus şi funcționarii acestuia uneltiseră împotriva bravului şi bunului popor sirian un complot de o mârşăvie nemaipomenită, spre a se răzbuna pentru credința lui în stăpânul legitim, marele împărat Nero.

Un capriciu trufaş îl determină să-l cruțe chiar pe Ioan de Patmos, rezervându-l pentru acest proces. Actorul îi era profund antipatic. Nu era nevoie de declarațiile sale disprețuitoare despre Terențiu pentru a-l întări pe Knops împotriva sa. Simpla existență a acestuia îl indispunea, vocea lui, chipul, credința lui creştină. Voia să-l aibă în mână, la cheremul său, să-şi bată joc de el. Însărcină un detaşament al „răzbunătorilor lui Nero” să i-l aducă pe acest om, în orice condiții, nevătămat.

În toiul nopții, trimişii lui Knops atacară deci casa lui Ioan. Casa şi tot ce conținea era pradă liberă, doar Ioan trebuia adus viu. Îi smulseră, pe el şi pe tânărul său fiu Alexai, din paturile lor şi se apucară, fără a scoate o vorbă, să distrugă cu zel şi pricepere tot ce le cădea în mână.

Ioan asista cu un fel de interes mândru. Ajunseră şi

la cărțile şi manuscrisele sale. Fără îndoială, săvârşise un păcat că nu fusese în stare să se despartă de aceste deşarte lucruri lumeşti, că se legase din tot sufletul de clasicii păgâni, în loc să se contopească numai cu Dumnezeul lui şi îşi merita pe deplin pedeapsa de a fi constrâns, acum, să privească, fără crâcnire, cum bestiile îi distrugeau cărțile atât de scumpe inimii. Cu buzele strânse asistă aşadar la nimicirea prețioaselor suluri şi pergamente. Ceea ce distruseră acum cu pumnii lor grosolani erau sulurile cu dramele lui Sofocle, care-i erau cele mai dragi dintre cărțile sale. Pergamentul bun opuse rezistență, nu se lăsă rupt după placul barbarilor. Îl culcară deci cu cizmele, făcându-şi peste el şi nevoile. Până acum Ioan stătuse neclintit; în clipa aceea însă, silit să vadă cum îi sunt pângărite sulurile, al căror conținut plin de adevăr se făcea auzit peste vremuri, n-a putut să-şi înăbuşe un oftat din adâncuri. Tânărul Alexai, cu toată învățătura despre umilință şi resemnare în fața. voinței lui Dumnezeu, pe care o primise de la tatăl său, auzind acest oftat nu se mai putu stăpâni. Se năpusti asupra tâlharilor barbari lovindu-i fără vorbă, înverşunat, cu pumnii săi slabi. „Răzbunătorii lui Nero", bucuroşi că cel puțin fata de acesta aveau mână liberă, îl doborâră. El se prăbuşi peste cărțile pângărite. Ioan scoase un țipăt sfâşietor, urlă, deveni violent. Dar ei respectară instrucțiunile şi nu-i făcură niciun rău. Nu-l obligară nici măcar să tacă şi nu-i puseră căluş în gură. Îl imobilizară doar, ca să nu-i stingherească, desfătându-se cu țipetele lui neputincioase, în timp ce continuau să-şi îndeplinească, tăcuți şi cu zel, sarcina. Apoi îl predară pe Ioan nevătămat, după cum li se poruncise, lui Knops.

Aşa s-a procedat la Edessa, în „Săptămână cuțitelor şi pumnalelor". În tot acest timp, regele Mallukh se afla departe de capitala sa. Departe, în pustiul nemărginit, sorbea adânc, savura cu nesaț libertatea pe care oamenii din Apus nu i-o îngăduiau în Edessa. Alături de

oameni necunoscuți, el însuşi un necunoscut, se odihnea sub stelele strălucitoare îndepărtate; şi pe când şedeau liniştiți laolaltă el începu să povestească rar şi plin de demnitate o întâmplare pilduitoare şi plină de culoare despre un bărbat care era olar şi pe care voința zeităților-stele Aumu, Aziz şi Dusaris l-au făcut, pentru un scurt răstimp, stăpân al lumii.

XVIII.
UMILINȚĂ ŞI MÂNDRIE

Creştinii criminali apărură în fața pretorului, constituind o masă considerabilă; erau în cea mai mare parte oameni mărunți, plăpânzi, simpli. Fuseseră pregătiți temeinic pentru judecată; maltratați şi timorați în toate chipurile. Adevărat că tremurau; dar numai trupul, căci inima le era plină de încredere în Dumnezeul lor. Preoții lor i-au convins că ei erau aleşii, că Dumnezeu i-a hărăzit să fie martirii lui. Mulți reuşiră să rămână dârzi şi în fața pretorului şi să-şi afirme nevinovăția cu smerenie şi încredere în Domnul. Unii, firește, cereau îndurare şi erau dispuşi să recunoască tot ce li se cerea. De altfel era inutil. Anumiți funcționari ai guvernatorului, în frunte cu scribul Ariston şi alții, surprinşi asupra faptului, având răsplata asigurată şi ştiind că vor fi tratați cu blândețe, depuseră mărturie, după cum se ceruse. Complotul fu descoperit până în ultimele sale ramificații.

Knops se bucura că putea apărea în acest proces. Secta creştinilor, care în locul unei divinități puternice îşi alesese drept Dumnezeu un biet crucificat, i se păruse totdeauna ridicolă şi o disprețuia din toată inima. Născut în sclavie, era plin de venerație pentru tot

ce i se părea a fi putere, stăpânire şi găsea că e o prostie fără seamăn să adori ca mântuitor şi să ridici în slăvi un năpăstuit al soartei, un sărăntoc. Ironia sa ascuțită, răutăcioasă, avea mare succes în toate ocaziile, mai cu seamă când se referea la creştini. Cunoştea perfect mentalitatea gloatei. Nu era greu să-i prezinți pe creştini drept o bandă de prefăcuți, care sub masca smereniei nu sunt decât nişte criminali, gata să înece tot globul într-un puhoi. Knops. se bucura mai ales că va putea lovi în Ioan. Avea intenția ca înainte de a-l zdrobi pe cel urât să-l facă de râs în public şi să-l strivească pe individ abia după un plăcut joc de-a şoarecele şi pisica.

Se îngriji în consecință ca audierea lui Ioan să aibă loc în prezența sa. În aceea zi, porțile clădirii tribunalului erau larg deschise şi o mulțime imensă se înghesuia în piața din fața ei pentru a asculta cum avea să dea socoteală actorul în fața lui Knops şi a pretorului, pentru odioasa-i crimă.

Knops începu cu vestita sa politeță tăioasă:

— Şi acum, scumpul meu Ioan, spune-mi, de fapt, pentru ce ai nimicit, împreună cu oamenii tăi, templul Taratei înecând-o în ape?

— Acelaşi lucru aş vrea să te întreb şi eu, Knops, răspunse cu un calm întunecat Ioan. De ce aş fi săvârşit eu sau oricare altul o asemenea prostie ce ți-ar putea folosi numai ție sau altora de teapa ta, ori aşa-numitului Nero al tău?

— Ei bine, scumpul meu Ioan, replică blând, ba chiar vesel. Knops, sunt lesne de găsit numeroase motive. De exemplu, puteați s-o faceți spre a o lipsi pe zeița Tarate de lăcaşul ei, pentru a o alunga din țară şi a lăsa astfel poporul ei sirian fără apărare. Puteați presupune, de asemenea, că o asemenea pustiire, o asemenea manifestare de cumplită ură va acționa ca un semnal pentru elementele cu instincte josnice din țară, spre a se năpusti, ca şi puhoiul vostru, asupra împăratului legitim, Nero. Poate ați săvârşit-o pur şi simplu din ură

față de civilizație, din ură față de tot ce e măreț şi frumos, din ură față de proprietate, ordine, familie, din ură față de toate zeitățile, cu excepția zeului vostru cel crucificat.

Cuvintele lui Knops făcură impresie. Ioan îşi pusese în gând să vorbească puțin în fața acestei instanțe. Dar văzu că frații lui întru credință, inculpați ca şi el, îi aşteptau răspunsul, văzu asistența numeroasă cu ochii ațintiți la buzele lui. Era obligat să răspundă:

— Noi nu ne înverşunăm împotriva opiniilor diferite de ale noastre explică el calm şi demn adversarului şi ascultătorilor, chiar dacă le socotim greşite. Dumnezeul nostru va stârpi credințele greşite fără intervenția noastră, când va sosi ceasul. Nu suntem nici adversarii civilizației. Ceea ce urâm este doar îmbuibarea, lăcomia, lipsa de cumpătare. Credem că civilizația înseamnă cumpătare, înseamnă încadrarea în ordinea divină. Nu vrem să luăm nimănui divinitatea sa. Să-şi păstreze fiecare Dumnezeul său, şi nouă să ni-l lase pe al nostru.

— Ia te uită, dragul meu Ioan, replică Knops cu perfidie amabilă, deci nu sunteți adversarii proprietății. Şi totuşi un anume Ioan a renunțat la proprietatea sa, s-a lepădat de ea.

— Asta n-am să ți-o explic ție, Knops, răspunse Ioan disprețuitor. Tot n-o poți înțelege cu mintea ta de sclav.

Knops nu-şi pierdu cumpătul.

— Cred, spuse el cu mirare mieroasă, că sunteți de partea celor săraci şi oprimați?

— Da, suntem, replică Ioan. Dar există totuşi săraci şi robi pe care-i disprețuim, pe acei săraci ce vor să fie bogați, pe acei robi ce se lăcomesc să fie stăpâni. La paraziți ca tine făcea aluzie învățătorul şi Dumnezeul nostru zicând: „Robul să rămână rob". Şi se uită la Knops atât de disprețuitor încât acesta, în ciuda neruşinării sale, făcu mari eforturi pentru a nu-şi pleca privirile.

Dar nu şi le plecă şi peste câteva clipe răspunse cu o

voce blajină, curtenitoare şi perfidă, în aşa fel încât să fie auzit de întreaga asistență:

— În locul tău, Ioan, n-aş declara cu atâta trufie că e voia cerului şi hărăzit omului să trăiască într-o lume împărțită în superiori şi inferiori, în stăpâni şi robi. Căci dacă fericirea supremă este semnul care-i deosebeşte pe cei ce sunt binecuvântați de cei blestemați, atunci nici tu, Ioan, nu aparții celor dintâi. Unde este fiul tău Alexai? Şi unde te afli tu însuți, Ioan?

Întrebarea era îmbibată toată de otravă şi de întregul triumf al lui Knops.

Audiența asculta ținându-şi respirația. Ioan clocotea, îşi împinse către Knops capul impunător, cu pielea măslinie şi barba stufoasă, aruncându-i văpăi din ochii săi întunecați, prelungi. Pieptu-i puternic respira des şi greu. Dar se stăpâni.

— Sărmane om, zise el. Acestea îți sunt triumfurile. Da, l-ai ucis pe fiul meu nevinovat. Deci aceasta-ți este dovada că noi am dezlănțuit puhoiul? Biată făptură. Pe vremuri un incendiu a mistuit Roma. Pe atunci, un anume Nero n-a ştiut nici el să facă altceva decât să-i învinuiască pe frații noştri de fapta criminală. Şi singura probă pentru săvârşirea faptei a fost aceea că i-a executat. Unde este el acum, acest Nero? A avut un sfârşit jalnic.

Îşi propusese să nu vorbească. Dar acum se înfierbântă şi se dezlănțui. Renunță la orice logică, simțea nevoia să le spună judecătorilor, lui Knops şi ascultătorilor, ceea ce îi trecea vijelios, dezordonat, prin cap şi prin inimă.

— Luați aminte, se adresă el judecătorilor. Voi, care stați aici în numele celui ce nu este decât o copie jalnică a lui Nero, care cel puțin a fost un împărat adevărat. Nu condamnați, pentru a nu fi condamnați! Căci marea judecată va veni! O lume – zise el adresându-se lui Knops – în care judecă indivizi de teapa ta şi a stăpânului tău, o biată copie a marelui monstru, o

asemenea lume este sortită pieirii. Va sosi curând, foarte curând, judecata din urmă, cea de apoi. Atunci vor fi aduşi în faţa judecătorilor cei care cu adevărat au dezlănţuit puhoiul, iar cei care azi sunt mici şi înjosiţi vor depune mărturie. Tu, însă, Knops, şi cei de-o teapă cu tine, veţi apărea sărmani şi umili, tremurând în goliciunea în care v-aţi născut. Săraci, săraci, goniţi şi condamnaţi, tu, Terenţiu al tău şi Trebon.

Vorbea fără să ridice tonul. Nu ocăra, dar dispreţul său, mila amestecată cu scârbă răsunau atât de convingător în vocea versată, se oglindeau atât de sugestiv pe faţa lui brăzdată, încât judecătorii, acuzaţii, asistenţa, cu toţii îl priveau cu oroare şi scârbă vădită pe Knops.

Acesta, simţindu-se demascat în toată micimea sa jalnică, nu se putu stăpâni; demnitatea, strălucirea. Împrumutată se desprinseră de el. Roşu ca focul, cu vocea sugrumată, începu să urle, să arunce vorbe de ocară, ca la cârciumă:

— Câine, hoit, profet al cerşetorilor, fecior de târfă. Crezi că ne este teamă de zeul tău trist, crucificat? Vei fi în curând în faţa lui, criminal mincinos ce eşti, şi în faţa faimoasei sale judecăţi de apoi. Crezi oare că-ţi este rezervat paradisul celor preafericiţi? în curând vei vedea, vei mirosi şi vei gusta din paradisul tău. Îl vei putea cunoaşte foarte precis. Nu va fi prea mare. Un cot în lăţime şi trei coti în lungime, nici mai lung nici mai lat decât hoitul tău. blestemat, acolo vei fi jupuit de viu, în groapa cu gunoi, de unde duhoarea ta se va răspândi până departe.

Şi dură mult timp până ce Knops se opri din sudalme şi reuşi să se stăpânească.

Mulţimea îi făcu loc respectuos când plecă, niciun cuvânt de ocară nu se auzi la adresa lui, ba chiar unii îi strigau: „Salve ţie, Knops, judecător foarte bun foarte mare". El simţi totuşi, plin de furie neputincioasă, că plecarea sa nu era chiar triumfală.

XIX.
POTRIVNICI

Firește, ca toți ceilalți acuzați, Ioan a fost condamnat şi el la moarte.

Knops, îndârjit din cauza eşecului suferit, se frământa cum ar putea face din execuția celui urât cu atâta înverşunare o ultimă înjosire a acestuia. Era destul de viclean pentru a găsi o soluție. La jocurile de circ, prin care Knops voia să glorifice triumful împăratului asupra adversarilor săi, Ioan urma să ofere, potrivit profesiei sale, un ultim mare spectacol invitaților de onoare. Avea să se prezinte puhoiul prin care Zeus nimicise generația epocii de bronz. Creştinii criminali urmau să întruchipeze neamul blestemat al acelei epoci, arena urma să fie inundată treptat şi creştinii înecați cu adevărat, în frunte cu Ioan, legat de o stâncă, lipsit de orice apărare, astfel încât să se poată urmări cum se zbate în lupta cu moartea.

Din păcate realizarea acestui plan întâmpină dificultăți. În şedința în care, sub preşedința împăratului, s-a discutat despre soarta celor condamnați, nobilii, domnii, Varro şi regele Filip se opuseră uciderii actorului în chip atât de ruşinos. Ei susțineau că omorârea în acest fel a unui artist de talia lui Ioan va provoca nemulțumiri.

— Găsesc că propunerea nu este nici bună, nici atrăgătoare, zise Varro scurt şi convingător. Ioan a impresionat masele încă din timpul procesului. Dacă pe deasupra îl şi executăm într-un mod atât de primitiv, vom obține doar ca şi în viilor poporul să-l jelească plin de admirație iar pe noi să ne considere barbari.

Regele Filip, în felul său calm, se adresă lui Knops, dojenitor:

— Nu foloseşti prin nimic împăratului, dimpotrivă, îi

pricinuieşti o pagubă manifestându-ți prea deschis ura față de Ioan.

Gând era vorba de Ioan, pe Knops, îl părăsea înțelepciunea sa obişnuită. Înfuriat, ofensat, declară că este de neîngăduit ca succesul de la Apamea să fie pus în pericol prin susceptibilități umanitariste, prosteşti. Trebon i se alătură gălăgios. Varro replică rece că „Săptămână cuțitelor şi pumnalelor" s-a terminat şi este oportun să se arate clar că începe iar perioada blândeții şi a dreptății. Knops răspunse tăios că, în acest caz, demonstrarea forței este una şi aceeaşi cu dreptatea; că a-l cruța pe actor nu înseamnă a fi blând, ci slab şi nedrept în acelaşi timp. Cu toții luară din nou cuvântul, repetându-şi argumentele, apoi îşi întoarseră privirea spre Nero.

Acesta era nehotărât. Îl ura pe Ioan şi înclina să se alăture lui Knops şi Trebon. Pe de altă parte, avea un simț instinctiv pentru tot ce era superior, şi obiecțiile nobililor domni îl impresionară. Ca şi Varro şi Filip, socotea că este a barbarie să execuți în mod ruşinos un mare artist; ca şi ei, considera că artistul este situat deasupra legilor valabile pentru oamenii de rând. El ar fi dorit să-şi nimicească duşmanul în modul cel mai înjositor posibil, dar voia totodată să apară sieşi, cât şi lui Varro şi Filip, ca un bărbat care chiar şi în persoana duşmanului respectă artistul.

Era însă Ioan cu adevărat un mare artist? Iată întrebarea. Şi această îndoială era argumentul cu care putea respinge obiecțiile nobililor. Începu deci să ponegrească arta lui Ioan, vorbi iar despre lipsa de elan cu care Ioan a recitat, marele monolog al lui Oedip, care începe prin cuvintele: „Ceea ce s-a săvârşit aci, s-a săvârşit pe drept şi nu mă vei convinge nicicând de contrariul"; critică amănunțit şi alte reprezentații ale lui Ioan, subliniind incapacitatea acestuia de a fi cu adevărat patetic. Regele Filip însă nu făcea concesii în probleme de estetică. Pe Ioan îl considera ca cel mai

mare artist al Orientului, poate al întregii lumi. Replică deci şi îşi apără cu îndărătnicie opinia. Consfătuirea de cabinet amenința să se transforme într-o dispută estetică, spre necazul lui Trebon şi al lui Knops.

Varro însă, care-l cunoştea bine pe Terenţiu al lui, veni cu un nou punct de vedere. Dacă împăratul, declară el, va dispune ca Ioan să fie înecat într-un mod atât de ruşinos, atunci Ceion şi cei de pe Palatin vor afirma, fără îndoială, că a făcut-o pur şi simplu din invidie şi gelozie de artist. Terenţiu replică de îndată, arogant, că cei de pe Palatin sunt barbari şi opiniile lor îl lasă rece; dar i se văzu pe față cât de mult îl preocupau cuvintele lui Varro; Knops se nelinişti. Ideea cu înecarea lui Ioan nu fusese fericită, în mod necesar împăratul şi toți ceilalți trebuiau să-şi amintească de încercarea nereuşită a adevăratului Nero de a-şi ucide mama într-un naufragiu anume provocat. În toată această afacere a blestematului de Ioan, Knops avusese o mână ghinionistă! Dar, înainte de toate, trebuia să pareze atacul lui Varro şi, pentru a încheia discuția, recurse la arma sa cea mai otrăvitoare: aminti de crima de lezmaiestate a lui Ioan.

— El, personal, îşi dădu cu părerea Knops, intervenind în discuția despre măiestria artistică a lui Ioan, nu pricepe prea bine problemele de artă. Îndrăzneşte totuşi să afirme că Ioan nu poate avea relații autentice, intime, cu arta dramatică. Căci blestematul a afirmat în batjocură, şi după câte se pare cu convingere, că olarul Terenţiu ar fi ca actor tot atât de jalnic pe cât este ca împărat; că rolul lui Nero l-ar fi jucat mizerabil.

Ioan ironizase pe nedrept. Căci de îndată se adeveri că rolul lui Nero în interpretarea lui Terenţiu nu era de fel mizerabil jucat, ci autentic până în măduva oaselor. Terenţiu reuşi să facă un gest cu mâna, parcă înlăturând piedici imaginare, să schițeze un surâs blând, binevoitor, de la mare înălțime şi să clatine

încetişor şi amuzat din cap. Apoi ceru, calm, ca sfetnicii săi să aibă răbdare. Se va hotărî cu privire la soarta lui Ioan numai după ce zeii îi vor fi vorbit şi îi vor fi dat să înțeleagă voința lor prin geniul său, prin vocea sa lăuntrică.

Varro şi Filip erau, firește, siguri că săgeata lui Knops îşi nimerise ținta şi că sfatul zeilor va fi identic cu propunerea acestuia.

XX.
REVELAȚIA LUI IOAN

Între timp Ioan însuşi stătea ghemuit în celula sa, izolat de ceilalți condamnați, năpădit de întuneric şi desperare.

Se verifică pe sine şi purtarea sa la judecată şi o găsi condamnabilă. N-a fost pe placul Domnului felul cum a răspuns pretorului, cum l-a biruit pe acest ridicol de Knops. Nu se purtase ca unul dintre marii profeți, prin gura cărora se revarsă mânia divină şi chemarea la pocăință, ci oferise un spectacol, „jucase" rolul unui profet, nu fusese decât actor, poate un actor al lui Dumnezeu, dar în fond cu nimic mai mult decât acest olar. Precum acesta juca rolul împăratului, el juca pe cel al profetului. Care era diferența? Ambii erau comedianți. Fiecare dădea un spectacol, fiecare îşi juca rolul, în loc să fie pur şi simplu aşa cum l-a creat Dumnezeu, un nimic, căruia i se cuvine a fi umil şi nu îngâmfat.

Deşertăciunea deşertăciunilor. Domnia Anticristului. El şi-a asumat un rol extrem de primejdios, cel al unui actor care speculează prostia omenească. Ce vremuri! Un sclav imită pe un împărat, un actor prost pe un alt actor prost, şi lumea se lasă înşelată de această tristă

prefăcătorie a unui comediant, îl aclamă, dezlănțuie în onoarea lui un potop care nimiceşte temple, oraşe şi până la urmă omenirea însăşi. Ce triumvirat dezgustător: olarul, care îl maimuțăreşte pe împărat, având în dreapta sa pe plutonierul gras, grandoman, iar în stânga pe micul escroc viclean, ros de ambiție, care îşi trage întreaga forță din convingerea că oamenii sunt mai proşti. decât ar putea crede până şi scepticul cel mai blazat. Şi ceea ce e şi mai hidos: în fața acestui monstru cu trei capete lumea se prosternează în colb, cu extaz.

De ce a creat divinitatea o lume atât de jalnică? De bună seamă a făcut o farsă, aşa cum senatorul Varro joacă o farsă cu falsul său Nero. Dar noi suntem unealta tristă, neputincioasă a acestei farse. O mână de zdrențe din înşelătoarea lume a teatrului – eu, Ioan, şi Alexai, fiul meu. Vai, Alexai, copil gingaş, sfios şi totuşi puternic, Alexai, zdrobit, aruncat la gunoi, ca un hoit, cu sângele vărsat ca berea stricată. Ce este omul?

Ioan stătea ghemuit, scuturat de chinurile lui Iov şi îndoielile lui Cohelet. Dar nu era mândru de a fi Iov, ori Cohelet şi nu-şi făcea din zdrențele acestora un costum de paradă. Nu se socotea pe sine a fi mai bun decât ceilalți pentru că suferea mai mult şi îşi înțelegea suferința mai profund. Suntem oare deosebiți de ceilalți? Nu suntem cu nimic mai buni decât ei, nu ne deosebim de ei, nici prin suferințele şi îndoielile noastre, nici prin vanitatea noastră, nici măcar prin înfățişare, cum demonstrează pilda acestui împărat infam şi a maimuței sale, olarul.

Suntem ca furnicile ori ca albinele, toți de-o seamă, condamnați, ca şi acestea, să ne îndeplinim opera fără să ştim de ce. Albinele sau furnicile, cară cu sârguință orice gunoaie, dar şi mierea din flori, fără să ştie de ce; o lege misterioasă le dirijează, le mână, se joacă cu ele, le impune o trudă nesfârşită. Niciunul dintre aceste mici animale nu reprezintă ceva prin sine însuşi, fiecare nu

este decât o părticică ridicolă a unui întreg, condamnată să piară dacă este despărțită de ceilalți, condamnată ia o activitate al cărui sens nu-l cunoaşte, dacă rămâne împreună cu ceilalți. „Ia exemplu de la furnică, leneşule”, porunceşte predicatorul. Pentru ce? Dacă urmezi pilda ei ce ai de câştigat? Numai ceea ce e bun se strică şi piere. Răul, în schimb, se menține veşnic. Nero e nemuritor.

Ioan se adânci şi mai mult în gânduri. Îl întrebă pe Dumnezeul său: „De ce a căzut lumea jertfă păgânilor şi nebunilor?” Şi se sperie, fiindcă avu o revelație. Auzi vocea Dumnezeului său, care îi răspunse misterios. „Creațiunea, spunea glasul divin, îmbătrâneşte, ea a trecut de tinerețea ei. Am hotărât s-o reînnoiesc. Se apropie cumpăna vremurilor.”

Ioan se afundă în misterul acestui răspuns. Îl năpădiră vise tulburi, viziuni ale lumii îmbătrânite şi ale cumpenei vremurilor. Vai cât de înguste, triste şi chinuite au devenit căile veacului său. Dar, de bună seamă, partea cea mai grea era trecerea din epoca sa în cea următoare; căci tocmai această trecere era Judecata-de-apoi.

Se scufunda din ce în ce mai mult în viziunile de groază ale Judecății-de-apoi, şi chinurile ei îi pricinuiau suferințe aproape de neîndurat. Nimeni, îşi spunea el, n-ar mai avea un moment de linişte dacă ar şti ce-l aşteaptă. Numai animalele domestice şi cele sălbatice pot jubila; căci nu le aşteaptă nicio judecată. Chiar dacă aş fi grațiat la mântuire, la ce mi-ar folosi, dacă mai întâi ar trebui să suport supliciul acestei judecăți nespus de chinuitoare? Neam sărman, noi toți, neam abject, stăpânit de Anticrist şi de maimuța sa.

XXI.
DEŞERTĂCIUNE A DEŞERTĂCIUNILOR

Din aceste visări ale sale, Ioan a fost întrerupt de o apariție cât se poate de reală, un domn înalt, subțire, învelit până în creştetul capului într-o mantie cenuşie.

— Ridică-te, Ioan de Patmos, zise cel deghizat, şi vino cu mine.

— Ai fost trimis să mă ucizi? întrebă Ioan. Şi de ce eşti atât de politicos? Apoi deodată țipă furios: Hai, repede, ticăloşiile! Loveşte, să se termine odată!

— Nu sunt călăul, spuse domnul cel înalt, şi îşi privi mâinile îngândurat şi oarecum stingher. Aş vrea să te scot de aici, scumpul meu Ioan, şi să-ți dau cai, şi hârtii, şi însoțitori care să te ducă în locuri sigure.

Ioan îşi privea interlocutorul stăpânit de simțăminte contradictorii. Oare îşi bătea cineva joc de el? Şi chiar de acesta spune adevărul, de a venit cu adevărat să-i salveze viața, trebuie oare să-i accepte ajutorul ori să i se împotrivească? Era bine să-şi fi încheiat socotelile. Orice l-ar aştepta în viața de apoi, orice chin este de preferat nimicniciei şi ticăloşiei acestei lumi. Pe deasupra, Ioan cel sumbru, violent, avid de trăiri, cu toată teama cumplită în fața Judecății-de-apoi, dorea cu arzătoare curiozitate această judecată. Oare nu însuşi Dumnezeu şi soarta i-au adresat chemarea să termine cu viața de aici şi să se înfățişeze Judecății-de-apoi? Voia să răspundă nu ispititorului, voia să-l alunge.

Dar, deodată, îi veni o nouă idee. Oare era o întâmplare că Dumnezeu i l-a trimis pe acest străin ciudat, încotoşmănat, îndată după viziunile haotice şi mărețe ale nopții trecute? Nu era acesta mai de grabă un semn divin? Da, era un semn. Era voia lui Dumnezeu ca el să trăiască, ca el să consemneze viziunile acestei nopți unice şi să ie propovăduiască în lume. Oare nu se ascundea în fiecare profet şi o părticică de actor? Pe el Dumnezeu l-a făcut actor, în care trăieşte o părticică de profet. Şi acum a sosit momentul când din actor vor irupe însuşirile sale

profetice. Ioan deveni conştient de menirea sa.

Se ridică de pe patul de scânduri, se apropie de necunoscut.

— Pari un aristocrat, zise el. Cine eşti? Cine te-a trimis? Cine are interesul să mă scoată, cu riscul vieții, din ghearele mişeilor?

— De ce vrei să ştii toate acestea? întrebă celălalt, şi fața sa palidă, prelungă, zvâcni abia perceptibil. Nu-ți ajunge că există cineva care e interesat? Nu-ți poți imagina că până şi în această lume decăzută, animalică, mai există oameni care nu pot tolera ca o bestie cum e Knops să poată ucide în arenă, spre desfătarea plebei, pe un Ioan de Patmos? Şi adăugă în şoaptă, convingându-l pe actor de sinceritatea sa: Eu nu pot suporta acest gând.

Ioan se ghemui din nou pe patul său de scânduri.

— Este, într-adevăr, ciudat, se adresă el celuilalt, vorbindu-şi însă mai mult sieşi. Am crezut fără încetare că nimeni altul în afara mea nu e în asemenea măsură obsedat ele artă. De altfel, trebuie să ştii, scumpul meu, că nu există niciun motiv de mândrie pentru acest cult al artei. Crede-mă, am ceva experiență în această privință. Este o trăsătură blestemat de echivocă, vicioasă, trufaşă, de care cel mai bine ar fi să te poți dezbăra. Este o boală; cel ce suferă de ea este pe veci stigmatizat.

Tăcu. După un timp începu iarăşi, confidențial:

— Mă pui în fața unei alternative neplăcute, prieten necunoscut. Poate că este în voia lui Dumnezeu să mă prezint în fața judecății sale şi aş săvârşi un păcat dacă n-aş răspunde acestei chemări. Dar, s-ar putea să fie pe placul lui Dumnezeu să trăiesc şi de acum încolo pentru a lupta împotriva monstrului, a lui Anticrist. Am avut unele viziuni şi poate că ar merita să le notez, pentru a nu dispărea odată cu mine. Cine poate şti? Fii prevăzător, în orice caz, domn necunoscut, şi nu mă admira pentru calitatea mea de artist. De bună seamă,

admirația domniei-tale nu s-ar deosebi cu nimic de aceea a plebei care se prosternează în fața olarului, maimuța lui Nero, pentru faptul că acesta a provocat un potop ridicol asupra unui oraş ridicol, spre a putea recita versurile de diletant ale adevăratului Nero.

Celălalt răsuflă uşurat.

— Iartă-mă, zise el, dacă n-am putut urmări în întregime cuvintele tale. Am înțeles doar că te-ai hotărât să trăieşti, şi bucuria nu-mi îngăduie alte gânduri. Mi-ai luat de pe umeri o grea povară.

Şovăi o clipă. Apoi, începu din nou:

— Am o rugăminte! Ceea ce fac pentru dumneata nu este lipsit de primejdie. Ceea ce vreau să-ți cer înseamnă foarte mult pentru mine, fără a te împovăra prea mult.

— Vorbeşte! zise Ioan, şi pe buze i se aşternu un surâs trufaş, amar.

Acest om nu acționa deci din entuziasm față de artă, ci lega salvarea sa de cine ştie ce afacere dubioasă; bărbia sa mică i-a displăcut de la început.

Dar Ioan se înşelase.

— Va trebui, spuse necunoscutul sfios şi plin de venerație, pentru a fi în siguranță, să trăieşti un anumit timp departe de oameni, în singurătate. Cine ştie când vom putea auzi iar cea mai însuflețită voce a scenei greceşti. Sunt oare lipsit de modestie dacă te rog să-mi reciți încă o dată marele monolog din *Oedip?*

Surâsul disprețuitor dispăru de pe fața lui Ioan şi făcu loc unei frământări chinuitoare.

— Iubeşti deci chiar atât de mult vocea mea? rosti el tulburat. Eşti un smintit incorigibil.

— Spune-mi smintit, nerod sau oricum vrei, stărui încăpățânat regele Filip, dar recită-mi versurile.

Şi atunci, actorul Ioan săvârşi cel mai mare păcat al vieții sale şi se lăsă pradă celei mai deşarte dintre deşertăciuni. Căci nu recită versurile din *Oedip*, ci rosti povestea nopții sale, istoria chinului său, a îndoielilor sale, a frământărilor şi a pocăinței sale şi astfel viziunile,

chinul său, moartea fiului şi propria sa durere îşi pierdură valoarea în ochii lui Dumnezeu.

Apoi dispăru în noapte, în deşert, în lupta cea nouă.

XXII.
BILANȚ PARȚIAL

Knops turba de furie aflând de fuga lui Ioan. Bănuia că era în joc Varro sau regele Filip, dar de aceştia nu se putea atinge. Se răzbună cu atât mai multă cruzime, pentru evadarea lui Ioan, pe ceilalți creştini. În vederea realizării planului său de provocare a unui mare potop care să-i înece pe aceştia, el folosi cei mai buni tehnicieni şi maşinile cele mai perfecționate. Spectatorii jocurilor, adunați să sărbătorească victoria cauzei drepte a lui Nero împotriva planurilor criminale ale uzurpatorului Titus, şi-au văzut aşteptările împlinite, şi precum copiii privesc cu încordare chiuind şi bucurându-se când sunt înecați cățeluşii, la fel au privit şi ei la creştinii care se înecau. Spectacolul a durat până noaptea târziu şi, pentru a lumina arena au fost utilizați, drept „făclii vii", numeroşi condamnați unşi cu smoală şi înfăşurați în câlți. Această din urmă podoabă a spectacolului a avut de altfel un efect parcă şi mai puternic decât spectacolul însuşi. „Făcliile vii" au avut efect nu numai asupra Mesopotamiei, ci şi asupra întregului Imperiu Roman şi au stăruit multă vreme în memoria omenirii, care a uitat foarte curând multe din faptele şi mai grave în urmări legate de numele adevăratului şi falsului Nero.

La aceste jocuri au pierit în arene vreo opt sute de oameni, un număr nu prea mare. Până atunci muriseră oricum mai multe mii de oameni pentru ideea lui Varro,

pentru lupta sa legată de cele şase mii de sesterţi, impozit de inspecție, sau, dacă vreți, pentru ideea sa de contopire a Orientului cu Occidentul; multe urgii s-au năpustit, de dragul jocului lui, asupra Siriei şi a Țării dintre cele două fluvii şi aveau să moară pentru el încă mulți oameni înainte ca jocul să se fi terminat, şi mai cumplite suferințe aveau să se abată asupra țării.

Cartea a treia.

DECLINUL

I.
LUCIDITATE ŞI SUCCES MILITAR

Guvernatorul Ceion ascultase şi citea rapoartele despre cele ce se întâmplau la frontiera de la Eufrat şi uimirea aproape că îi depăşea mânia. Oare era cu adevărat posibil aşa ceva? Oare Minerva, zeița rațiunii a dispărut definitiv din lume, lăsând globul pământesc pradă propriei prostii? Oare o farsă atât de nătângă ca inundația de la Apamea putea provoca rebeliune într-o provincie întreagă? Puteau exista oameni care să creadă că el, Ceion, a făcut ca potopul să înece sanctuarul „zeiței Siria" doar pentru a se „răzbuna" pe câțiva bieți indigeni? Existau creiere atât de stupide care să cadă în cursa unei înşelăciuni atât de grosolane? Depeşele de la frontieră îi confirmau că toate acestea erau posibile. Rapoartele din Mesopotamia îi demonstrau că Varro folosea metode propice; cu cât cineva se bazează mai ferm pe prostia lumii, cu atât mai asigurat îi este succesul.

Înțelegând aceasta, era profund afectat. Cu atât mai profund, cu cât îşi dădea seama că n-are posibilitatea să acționeze cu eficacitate împotriva înşelăciunii. Nu putea trimite trupe în Mesopotamia, fără să rişte un război cu parții. Nici nu putea trata cu Artaban, să i-l predea pe falsul Nero, deoarece nu-l recunoscuse pe Artaban. Putea trata numai cu Pakor, dar acesta nu avea. puterea să-l înfrângă pe „Nero". Se învârtea într-un blestemat cerc vicios.

Ceion întoarse spatele cu sfială scrinului acoperit, pe care se afla chipul modelat în ceară al strămoşului care se lăsase atât de ruşinos învins de barbari. Cu trecerea

timpului se făcuse mai înțelept. Foarte rar mai apăreau urme ale vechiului „Întindilă”. Stăpânii săi nu mai aveau motive să se plângă că se lăsa antrenat în acțiuni pripite. Dimpotrivă, dacă în trecut lua prea iute decizii, acum putea fi determinat numai cu greu să întreprindă o acțiune şi nu mai îndrăznea să facă nicio mişcare înainte de a-şi fi asigurat consimțământul Palatinului. Curierii săi străbăteau mările fără încetare în drum spre Roma. Dar instrucțiunile Romei erau neconcludente, dilatorii. Roma dispuse ca Ceion să se limiteze la apărare atâta timp cât impostorul nu amenința decât frontierele Siriei şi nu însăşi capitala, şi să evite, în orice împrejurare, un război cu parții. În mod confidențial i se aduse la cunoştință că împăratul se afla într-o stare de letargie crescândă; decizii, semnături se obțineau de la el numai cu mare greutate. În asemenea condiții nu se puteau risca diferende serioase ori chiar un război cu parții.

Pe cât de lucidă era această politică, pe atât era de nedemnă. Iată-l, stăpân peste şapte corpuri de armată, privind cu mâinile legate la smintiții şi impostorii care năvăleau în fruntea hoardelor barbare în oraşele lui, le jefuiau, smulgeau, călcându-le în picioare, vulturii şi stindardele împăratului roman, în locul cărora aşezau însemnele militare derizorii ale impostorului. Ceion aproape că se sufoca de mânie gândindu-se la deosebirea dintre ceea ce trebuia şi ceea ce ar fi vrut să facă şi se întâmpla să nu mai poată răbda toate aceste gânduri şi atunci revenea la vechiul său comportament. Odată a sărit din pat în toiul nopții şi şi-a chemat secretarul. Mic, slab, în cămaşă de noapte, stând în picioare, cu umerii crispați, traşi înspre spate, cu capul osos şi rigid, ridicat, cu pete roşietice pe fața-i palidă, i-a dictat secretarului cu vocea lui subțire, tăioasă, instrucțiuni potrivit cărora legiunile cinci, şase şi zece urmau să se pună în mişcare, să se grupeze la Larissa şi să treacă Eufratul, la Sura. Dar înainte ca ordinele să fi

fost expediate, a învins raţiunea şi le-a revocat.

Constată, scrâşnind din dinţi, că Minerva e o zeiţă severă, care cere de la credincioşii ei răbdare şi iar răbdare. Raţiunea e impopulară. Masele îl încoronează cu laurii victoriei pe cel lipsit de înţelepciune, pe cel înţelept îl iau în derâdere, socotindu-l laş. Ca să ataci nu-ţi trebuie mult curaj; dar ca să suporţi provocarea şi ocara şi să aştepţi până se coace fructul şi roadele pot fi culese, îţi trebuie multă bărbăţie şi stăpânire de sine. Acum era pus în situaţia de a se deprinde să se stăpânească, în situaţia de a fi obligat să parcurgă şcoala amară a înţelepciunii. După câte se părea, falsul Nero nu putea fi înlăturat atât de repede. El se instala din ce în ce mai trainic la frontierele Siriei. Forturile mici, de-a lungul Eufratului, cădeau unul după altul în mâinile sale.

Ofiţerii lui Ceion erau nemulţumiţi, iritaţi din cale-afară de războiul conţinu de guerilă de la graniţă. Se simţeau ridicoli trebuind să privească, fără a întreprinde nimic, provocările unei cete de bandiţi împotriva imperiului mondial. Mulţi afirmau deschis că dacă lucrurile, vor continua astfel, preferă să lupte de partea pretendentului Nero, oricine ar fi acesta.

Dându-şi seama că în mod vădit Ceion nu îndrăznea să traverseze Eufratul, mareşalul lui Nero, Trebon, deveni tot mai temerar. Până la urmă se pregăti chiar să cucerească cetatea Sura, care domina cursul mijlociu al Eufratului. Concentra trupe pe malul drept, la nord de Sura, săpa şanţuri pe malul stâng, – aduse berbece şi catapulte şi începu să asedieze, în toată regula, cetatea.

Comandantul sectorului sud, generalul Aufidius, avea toată bunăvoinţa să se limiteze la defensivă, urmând astfel instrucţiunile amare din Antiohia. Dar dacă un adversar obraznic te tot gâdilă la talpă, oare şi atunci trebuie să te abţii, fără să crâcneşti? Trebuie oare să priveşti nepăsător cum de jur-împrejur se nivelează ridicăturile, se sapă şanţuri, se construiesc metereze,

cum se aduc maşini pentru asediu şi materiale pentru un pod de vase, dacă te ştii destul de puternic să lichidezi această bandă printr-un singur atac la timpul potrivit? Oare nu este datoria unui ofițer conştiincios să oprească din vreme asemenea pregătiri de asediu, cât timp contramăsurile nu cer decât forțe relativ reduse? Dacă va proceda astfel, oare acțiunea sa va fi socotită atac, sau încă apărare?

Generalul Aufidius îşi denumi acțiunea apărare, traversă prin surprindere Eufratul cu forțe puternice, distruse şanțurile şi maşinile lui Trebon şi înaintă până la râul Belichus. Aci se aflau, pe celălalt mal al râului, călăreți parți în armuri, trupe de elită, cu un efectiv de o jumătate de regiment de cavalerie. Ca şi romanii, şi din motive similare, şi ei aveau instrucțiuni să se limiteze la defensivă. Nu interveniră deci, dar erau prezenți, în zale, puternici.

Colonelul Fronto fusese îndemnat de curiozitatea specialistului să examineze pregătirile de asediu ale lui Trebon. Profitând de neutralitatea ciudată pe care Edessa o mai păstra față de persoana sa şi sprijinit de Varro, îşi procurase un permis de trecere. În dimineața declanşării atacului lui Aufidius, Fronto, un călător plin de curiozitate, se plimba călare în regiunea Sura; pe un deal, la apus de Belichus, se alătură unui mic detaşament al lui Trebon, de sub comanda unui anume locotenent Lucius, detaşament format din soldați şi ofițeri romani din Edessa, împinşi până aici de atacul lui Aufidius.

Fronto se opri pe deal: observa şi examina. Şesul din fața sa era acoperit de pâclă, atacul lui Aufidius, acțiunile trupelor sale şi ale celor adverse transformaseră terenul într-un nor uriaş de colb, prin care se mişcau mase informe. Dar Fronto avea un ochi ager şi cât vedea era suficient. El văzu că atacul lui Aufidius crease o situație aşa cum o descrisese el în *Manualul artei militare*, o anumită situație tactică care

permitea armatei B, în acest caz lui Trebon, să-i taie drumul adversarului A, în speță lui Aufidius, spre baza sa, în cazul dat spre cetatea Sura. Cu puțin noroc, printr-o asemenea operațiune, fortăreața, lipsită de cele mai bune forțe, putea fi luată cu asalt. Incapabilul Trebon, firește, nu studiase *Manualul* şi, în consecință, nu sesizase şi deci nu avea de gând să se folosească de posibilitatea grandioasă ce i se oferea.

Inima lui Fronto bătea puternic. Se ivise prilejul ca una dintre teoriile temerare, moderne, ale *Manualului* – considerat ca insolent de adversarii săi – să fie confirmată printr-un exemplu convingător. Trupele lui Aufidius se aflau încă dincoace de Belichus. Ele nu vor înainta mai mult. Nu-i vor ataca pe parți. Ele şi-au atins scopul, au distrus şanțurile şi maşinile, se vor retrage cu ceva pradă, în ordine şi mulțumiți, spre Sura. Acum ar trebui intervenit, ar trebui atacați din spate, deşi existau ridicol de puține forțe disponibile, şi totodată ar trebui dezlănțuit cu forțele principale un atac pe cele două flancuri. Era un prilej cum şi l-a dorit toată viața, care nu i se va mai oferi a doua oară. Prilejul va mai dura încă zece minute, încă cinci; căci peste zece minute, poate chiar peste cinci, fanfara va suna „retragerea lentă", şi atunci va fi prea târziu.

Fronto stătea nemişcat pe calul său, cu fața liniştită, dar tremura din toate fibrele corpului; observa. „Calm, îşi spunea el. Să nu faci prostii, Fronto! Ai ajuns la patruzeci şi opt de ani şi ai rămas înțelept; fii şi de data asta! încă cinci, zece minute! După aceea tentația va fi trecut. Nu-ți periclita anii frumoşi care te aşteaptă şi bătrânețea liniştită! Nu sacrifica tot ce ai adunat cu atâtea eforturi, pentru care te-ai zbătut în cei patruzeci şi opt de ani ai tăi!"

Era ora unsprezece fără şaptesprezece minute când Fronto medita la toate acestea. La unsprezece fără cincisprezece, se adresă ofițerului tânăr care comanda detaşamentul:

— Ai ochi buni, locotenente Lucius? Îți dai seama, cu tot norul acesta de colb, ce se întâmplă?

Colonelul Fronto nu era iubit, dar foarte respectat, şi tânărul ofițer roşi când marele teoretician i se adresă.

— Am ochi buni, colonele Fronto, răspunse el.

— Vezi aici, întrebă Fronto, şi aici, şi aici...? şi-i explică la repezeală, dar cu extremă precizie, situația.

N-a dat peste un prost, locotenentul Lucius a înțeles. A înțeles că prilejul este unic şi asculta cuvintele colonelului cu încordare, tulburat, fericit.

— Eşti dispus să-mi încredințezi oamenii dumitale, locotenente Lucius? îl întrebă în final colonelul, şi felul în care pusese întrebarea era atât de poruncitor şi convingător, încât Lucius replică fără şovăire, cu formula de serviciu:

— La ordinele domniei-voastre!

— Încalecă şi du-te la generalul Trebon, porunci apoi Fronto. Explică-i situația de aici! Roagă-l să atace cu toate forțele pe cele două flancuri. Dacă îi vei putea explica ceea ce se întâmplă aici, locotenente Lucius, atunci eu şi dumneata vom fi schimbat fața Imperiului pentru câțiva ani.

Locotenentul Lucius asculta cu atenție încordată.

— Voi executa ordinul, colonele Fronto, replică el şi, rostind parola zilei: „Marte şi Nero", porni în galop.

Totul s-a desfăşurat întocmai cum arătase Fronto în *Manualul* său. Era, într-adevăr, mai mult decât temerar să rişti cu forțe atât de slabe un atac din spate. Dar era suficient, după cum scria în *Manual,* spre a-l opri pe adversar timp de zece minute – cele hotărâtoare. Lucius era inteligent şi energic, Trebon un militar cu multă experiență şi operativ. Într-un minut uită de ura şi neîncrederea sa față de Fronto şi dădu la timp ordinele necesare.

Pierderile trupelor lui Nero au fost, în această luptă decisivă, neînsemnate. Pierderi serioase suferise doar micul detaşament cu care colonelul Fronto întreprinsese

atacul din spate. Fronto personal rămăsese până la sfârşit nevătămat. Dar, când victoria trupelor neroniene era sigură, îl lovi o săgeată.

Zăcea gemând în convulsii, vomita cu sânge tot ce avea în stomac. Medicii dădeau din umeri; numai avea niciun rost să-l transporte în altă parte.

În jurul său mişunau furnicile. El încercă să le urmărească, încordându-şi privirea. Invidia furnicile. Le ura. Nu avea nici măcar forța să le strivească. Ele vor mişuna în continuare, Nero-Terențiu va sta pe tronul său, Întindilă se va înfuria şi se va întinde. El, Fronto, nu se va mai târî nici măcar ca furnicile, nu va mai sta pe scaun, nu se va mai înfuria. Se va întinde doar şi va muri.

A ieşit învingător. Practica dovedise că soluția dată de el unei probleme deosebit de interesante fusese justă, metoda sa va fi denumită în toate timpurile „tactica lui Fronto". Ei, şi? Cât a plătit pentru această „biruință"? S-a zis cu bătrânețea liniştită, *Manualul* său nu va mai fi terminat niciodată, mii, sau, ca să ne menținem în limitele realului, două până la trei sute de nopți plăcute cu Marcia nu vor mai fi trăite, cum nici multe alte lucruri nu vor mai avea loc. Nero se va mai menține poate un timp, iar în academiile militare se va vorbi despre „tactica lui Fronto".

A fost un neghiob. Patruzeci şi opt de ani; putea să mai trăiască încă treizeci. Levant blestemat! Ce-l privea pe el „Nero" şi Sura? Nu ar fi trebuit să se lase antrenat de agitația lipsită de sens a smintiților din jur. Rânji cu o grimasă de un haz disperat. „Instrucțiunile elementare" ale Flaviilor aveau deci totuşi dreptate: într-adevăr, în caz de îndoială, era mai indicat să nu faci nimic, decât ceva greşit.

Vomită din nou, se zvârcoli, gemu. Ultimele cuvinte pe care locotenentul Lucius, care se întorsese între timp, le-a putut desluşi din gemetele celui ce-şi dădea sufletul au fost: „Adevărat ori ba, ce-mi pasă! Totul e un scuipat

şi un rahat!”

Când Varro auzi despre victoria de la Sura şi despre moartea lui Fronto, îl trecură năduşelile. Deci, în cele din urmă i s-a alăturat şi Fronto, distantul, calculatul Fronto.

I s-a alăturat şi a murit. Ce glumă proastă a soartei care-i dăruia acest prieten şi împreună cu el importanta fortăreață de graniță Sura, luându-i totodată prietenul, pe unicul om care-l înțelegea.

Îşi reaminti cât timp a trecut până să se materializeze în cuvinte perceptibile convorbirea pe care o dusese în minte cu Fronto ani de-a rândul. Se gândea la modul reținut, indirect, prin care Fronto îi arătase prietenia lui, se gândea cât timp trebuise să treacă până la moartea lui Fronto, până când prietenia lui să se manifeste prin faptă. Îl vedea până în cele mai mici detalii pe bărbatul cu părul încărunțit, cum mişca mecanic mingea cu picioarele încălțate în sandalele alb-gălbui în sferisteria neguțătorului de covoare Nittai, ascultându-l gânditor, surâzând abia perceptibil. Îşi simțea prietenul atât de viu în preajmă, încât, prezbit fiind, se lăsă involuntar pe spate pentru a-l vedea mai clar. Şi i se întâmplă ceva foarte rar resimțit: se, căi. Îi păru rău că nu s-a bucurat mai profund de această prietenie. Regreta fiecare ceas pierdut pe care l-ar fi putut petrece cu cel dispărut.

Şi nu numai el îşi pierduse prietenul. Ce se va întâmpla acum cu Marcia, după moartea lui Fronto?

Încă înainte de a-şi vizita fiica, veni la el camerista ei, îngrozită. Împărăteasa era atât de ciudată! Fata nu ştia ce să facă. Nu îndrăznea să destăinuie altcuiva decât lui Varro. În persoană, ceea ce văzuse şi auzise; căci Marcia, aflând despre moartea colonelului Fronto, avusese un acces de râs, cu hohote stridente, care duraseră timp îndelungat. Apoi, după ce-i trecuse accesul, se închisese în camera ei, unde şedea de mai multe ore, fără să mănânce, fără să răspundă. Dar camerista o auzise vorbind de una singură.

— Şi? întrebă Varro, căci fata tăcuse brusc. Ce anume spune? o îndemnă el.

— Tocmai asta-i, răspunse şovăind fata. Nu îndrăznesc să las pe cineva să intre nici măcar în camera alăturată. Spune nişte vorbe atât de ciudate…

— Ce anume? insistă Varro nerăbdător. Fata se codi.

— Cuvinte atât de… atât de necuviincioase. Nu înțeleg totul, dar este pur şi simplu de neînchipuit ca o împărătească să vorbească atât de necuviincios.

Varro plecă să asculte cu urechile lui. Într-adevăr, prin uşa închisă se auzeau nişte cuvinte. Cuvinte obscene. Alintări cinice, triviale. Erau cuvintele pe care Fronto le adresase Marciei în clipele lor de dragoste. Marcia discuta drăgăstos cu prietenul ei mort, el îi vorbea în felul său, iar ea răspundea în felul ei.

Tatăl nu reuşi să pătrundă la Marcia. Până la urmă trebui să spargă uşa. O găsi pe Marcia închisă în sine şi tulburată. Avu accese de furie când tatăl ei vru să se apropie de ea.

Varro rămase singur.

Suferea. Cu toate acestea, dacă zeii i-ar fi redat fiica şi prietenul cu condiția să renunțe la Sura, el ar fi ales Sura, sacrificându-şi fiica şi prietenul. De când îşi dăduse seama că nu mai era posibil să dea înapoi, Varro se crampona cu o îndărătnicie irațională de lupta sa. Îşi pusese la bătaie banii şi averea, demnitatea, numele, apartenența la civilizația occidentală, fiica şi prietenul şi, dacă ar fi trebuit, ar fi fost dispus să sacrifice şi mai mult, picioarele, mâinile, ochii, viața.

Întorcându-se de la funeraliile lui Fronto, scoase din caseta cu documente chitanța celor şase mii de sesterți. La pierderi înregistră: „Marcia pierdut mințile. Fronto căzut”. La câştig: „Sura cucerită”.

II.

O FEMEIE NEÎNCREZĂTOARE

După cucerirea Surei, țările de pe ambele maluri ale Eufratului şi toată Mesopotamia, de la frontiera armeană până jos la cea arabă, l-au recunoscut pe Nero al lui Varro, după toate formele, ca împărat roman.

În atmosfera entuziasmului general, se găseau doar puțini sceptici. Exista însă o persoană, pe care nicio victorie, oricât de strălucitoare, n-o putea convinge că zeii îl vor ocroti mereu pe acest pretins împărat. Era femeia cu care Nero convietuise atâta timp cât binevoise să trăiască în pielea olarului Terențiu: Caia.

Această femeie Caia se retrăsese după ultima convorbire cu Terențiu în singurătate, tulburată, disperată, ca un animal rănit. Acum, triumful general, favoarea aparentă a zeilor o alungară din ascunzişul ei, fiindcă era sigură că norocul aparent însemna începutul catastrofei.

Se înfățişă senatorului Varro. Acesta îi primi vizita cu bunăvoință. Acum, când domnia lui Nero al său era asigurată, cel puțin pentru câteva luni de zile, avea răgaz să se ocupe în linişte de situația internă, de pericolele care puteau izvorî din ființa creaturii sale. Nu era exclus ca amețeala triumfului să-i provoace o asemenea stare de sminteală încât să se răzvrătească împotriva celui care îl crease. Pentru această eventualitate era bine să se ia măsuri de prevedere, să fie pregătite funii pentru imobilizarea creaturii, îndată ce va fi necesar. Aşadar, Varro o primi pe Caia.

Femeia era distrusă, abrutizată.

— Ce vreți voi toți de la Terențiu al meu? se răsti ea la senator. Oare nu vă ajunge că l-ați înnebunit, atunci, la Roma? De ce vă faceți iar jocul cu el?

Varro o asculta cu calm.

— Despre ce vorbeşti, de fapt, femeie? întrebă el.

Vorbeşti despre împăratul Nero? Oare ştii că pentru asemenea cuvinte ar trebui să te las biciuită şi executată?

— Omorâți-mă! țipă Caia. E mai bine decât să asist la isprăvile voastre.

Senatorul era mirat.

— Nu crezi, întrebă el, că el este împăratul Nero?

Caia îl privi cu ură, spumegând:

— Încetați cu asemenea nerozii! Pe mine nu mă puteți prosti.

— Ia ascultă, Caia, spuse senatorul serios şi insistent. Doar te cunosc pe tine şi pe Terențiu al tău de la începutul începuturilor şi l-am cunoscut mai bine decât oricine altul pe împăratul Nero. Să ştii, şi aici accentuă fiecare cuvânt, că Terențiu al tău cunoaşte anumite lucruri, pe care în afară de împăratul Nero şi de mine nimeni nu le putea şti.

— În cazul acesta le-a cunoscut totuşi şi un al treilea, replică, încăpățânată, Caia. Terențiu al meu le-a aflat într-un fel. Să nu-mi vorbească domnia-ta ca şi cum ai avea în față o idioată. E imposibil ca un bărbat ca domnia-ta să poată fi dus de nas de Terențiu al meu.

— Poate că bărbatul care s-a întors la tine, atunci, de pe Palatin, continuă Varro răbdător, era totuşi împăratul.

— Asta n-o crezi nici domnia-ta, replică femeia vehement. Doar s-a culcat cu mine şi înainte şi după, şi era acelaşi bărbat. Exact la fel m-a întors Terențiu al meu pe o parte, când, destul de rar, a vrut ceva de la mine, şi exact la fel m-a prins de sânul drept. De unde era să ştie împăratul Nero cum făcea asta Terențiu al meu? Explică-mi, te rog, dacă poți, domnia-ta! Şi, pe deasupra, mi-a mai spus, după ce a murit Nero, să nu-i mai dau izmenele cu petecele verzi, şi nu pot să-mi închipui ca împăratul să se fi întreținut cu el tocmai despre asta, în ultima noapte, pe Palatin. Şi nu cred ca adevăratul Nero să fi ştiut şi să fi înjurat vreodată atât

de grosolan pentru că pulpa de capră era prea puțin împănată cu usturoi şi pentru că acest lucru se întâmplă a patra oară în acea lună.

— Ceea ce spui pare a fi logic, recunoscu Varro, după o chibzuință bine mimată. Trebuie, într-adevăr, să mă mai gândesc la toate acestea. Deocamdată însă rămâi, pentru orice eventualitate, la mine în casă! Trebuie să-ți mai vorbesc despre cele pomenite.

— Promite-mi, îi zise Caia, că nu i se va întâmplă nimic rău dacă vine sfârşitul! Odată l-ai apărat, n-am uitat. Dacă-mi promiți, voi rămâne în casa domniei-tale şi voi face ceea ce vei găsi de cuviință.

Varro promise. Era mulțumit să aibă femeia la îndemână, ca martor util, dacă creatura s-ar răzvrăti vreodată.

III.
DOI BĂRBAȚI DIN POPOR

Mai era unul care, în mod ciudat, tocmai atunci când entuziasmai general ajunsese la culme, începu să aibă îndoieli cu privire la soarta lui Nero: era Knops. Cunoştea lumea, adulmeca mirosul lucrurilor şi al oamenilor când începeau să putrezească. Acelaşi instinct care-l făcuse timp atât de îndelungat să acorde încredere norocului ce părea că-i ține parte stăpânului său îi spunea acum că punctul culminant fusese atins, că Terențiu începe să miroase copt, a răscopt.

În fond era destul de fantastic şi împotriva oricărei rațiuni însuşi faptul că olarul Terențiu era de mai multe luni, pentru toată țara, împăratul Nero, inspirând teamă până şi la reşedința lui Titus. El, Knops, se putea felicita că, la timpul potrivit, a socotit imposibilul drept posibil

şi că şi-a legat viaţa de această credinţă. Acum însă carul se afla la mare înălţime şi oare, dacă vreodată va porni în jos, nu se va răsturna prinzând o viteză prea mare? Un bărbat înţelept făcea bine să se dea jos din timp, punându-se la adăpost cu prada sa. Îşi aminti de anumite personalităţi ale antichităţii care, prea siguri de norocul lor, s-au înfumurat şi au pătimit crunt, ca Niobe ori Policrat.

Dar Knops gustase din dulceaţa puterii; puterea avea gustul mierii, era greu să renunţi la ea. El mirosi primejdia, dar nu-şi putu călca pe inimă şi să renunţe la putere. Va mai aştepta puţin, puţin de tot; atât îşi poate permite, îşi fixă un ţel. Îndată ce Nero va fi cucerit Antiohia, capitala Siriei, el, Knops, se va face nevăzut.

Deocamdată, pe cât posibil, trebuia să pună în siguranţă cele dobândite. Prin interpuşi, plasă în mâini bune bani şi giuvaere. Apoi rezolvă problema cu fetiţa, Ialta. Totul se desfăşură aşa cum îşi închipuise. Luă fata în casa lui, se culcă cu ea. Îi plăcu. Nu era mofturoasă; îi plăcea în mod vădit de el şi nici nu ascundea acest lucru. Nu era gingaşă, ci mai degrabă grosolană, dar lui îi plăcea. Era pornit să-şi manifeste generozitatea. Prietenul său Gorion, tatăl Ialtei, nu îndrăzni să crâcnească, ci schiţă doar un surâs jenat când Knops îi povesti în limbajul unui cunoscător, despre farmecele ei trupeşti. Dar Knops îl bătu afabil pe umăr şi spuse cu un aer protector: „Ei, bătrâne, acum vei vedea cine e Knops. Mă voi căsători cu micuţa ta Ialta."

Olarul Gorion tresări fericit. Bineînţeles că-l supărase când Knops se ţinuse de cuvânt şi se culcase cu fiica sa. Dar a fost cu mărinimie despăgubit pentru acest necaz al său prin câştigurile şi onorurile care i-au fost acordate în urma legăturii lui Knops cu Ialta. Auzind acum că vrea să se însoare cu fata, olarul Gorion se simţi în al şaptelea cer.

În sinea lui, Knops era mândru de modestia pe care o manifesta prin logodna sa cu Ialta şi se aştepta ca zeii

să-l răsplătească pentru simplitatea sa. Nu era de dispreţuit, de asemenea, nici faptul că legătura cu o fată din popor îi va aduce şi mai multe simpatii în mase, în rândul cărora se şi făcuse popular datorită firii sale glumeţe şi vioaie.

Exista însă cineva căruia această logodnă nu-i era pe plac. Căpitanul Trebon avea mult respect faţă de şiretenia lui Knops şi se simţea legat de el, mai cu seamă când se gândea la domnii cei nobili; dar, în fond, era mereu ros de invidie din cauza minţii agere şi suple a lui Knops. Trebon nu ştia ce-i teama; când era beat îşi permitea să profere chiar injurii la adresa lui Knops. Faptul că acum voia să se însoare cu această puştancă de condiţie inferioară era socotit de militarul vanitos, care se făIea cu titlurile şi decoraţiile sale, drept o jignire la adresa lui, drept o ruşine pentru toată curtea lui Nero. Se hotărî să-i spună lui Knops fără menajamente părerea sa.

Se aflau în birtul lor preferat, „La marele cocor". Încăperea scundă era îmbibată de mirosul uleiului ieftin, al usturoiului şi de fumul usturător de la plita de gătit; la mesele grosolan cioplite stăteau, înghesuiţi, meşteşugari şi sclavi. Cârciumarul, pe jumătate gol, se agita prin local. Knops era îmbrăcat simplu, Trebon purta şi aici ceva purpură şi metal. Knops se puse pe băut, la fel şi Trebon.

El nu înţelegea, spunea răutăcios Trebon, cum un bărbat ca Knops poate să decadă în asemenea hal. Nu e departe ziua când vor intra în Roma, şi atunci vor putea alege dintre fiicele înaltei aristocraţii. Printre ele se va afla şi vreo pradă mai de soi. Dacă la un trup alb şi fin, îngrijit şi cultivat timp de secole, se mai adaugă banii şi un nume răsunător, toate laolaltă vor încălzi cum nu se poate mai bine patul uni bărbat, despăgubindu-l pentru vicisitudinile vieţii. Knops este *pe* cale să-şi irosească inutil o şansă ademenitoare. Ori poate vrea să se castreze el însuşi, ca un preot sirian? Pe scurt, şi ca de

la bărbat la bărbat: logodna lui Knops înseamnă o durere, ba chiar o ofensă pentru prietenii lui.

Knops îl fulgeră pe Trebon cu o privire iute şi usturătoare. Dacă o femeie îndeplineşte în pat condiţiile la care el ţine, ca bărbat experimentat, atunci femeia nu mai are nevoie nici de bani, şi nici de nume răsunător; ca atare, el se va ţine de cuvânt. Nu ştie care dintre ei este, în anumite situaţii, mai pretenţios, el ori prietenul său Trebon; dar interzice categoric ca cineva să se amestece în treburile sale cu femeile. Cât despre gusturile lui, nu îngăduie să fie discutate. Se însoară cu cine vrea. Dacă vreodată va avea chef să se distreze cu o aristocrată, va fi în stare s-o facă şi pe asta, cu toată căsnicia lui cu o fată din popor.

Knops turna băutura în el, iar căpitanul Trebon nu se lăsa mai prejos; se priveau, măsurându-se provocator, duşmănos, dar şi prietenos, cu complicitate.

În curând privirile lor se înmuiară. Prea multe îi uneau: ticăloşenia, legătura cu Nero. Trebon se îmbătă, Knops la fel. Trebon mai mârâi puţi, apoi încetă. Se îmbrăţişară, ţipară unul la celălalt, se culcară cu aceleaşi femei, ca doi camarazi, dar se urau de moarte.

IV.
UN MARE ARTIST

„Ce mare artist piere în persoana mea?” – acestea ar fi fost ultimele cuvinte ale muribundului Nero. „Ce mare artist trăieşte în mine”, spunea Nero-Terenţiu confidenţilor săi, şi se comporta ca şi cum ar fi fost pe deplin fericit în posesia maiestăţii şi talentului său. Dar, cu toate succesele repurtate, nu era pe deplin fericit. Doar când avea prilejul să apară în public şi să

vorbească în fața maselor, atunci se simțea cu totul sigur de sine şi simțea, după cum obişnuia să citeze cuvintele unui clasic, „împărat până în măduva oaselor”. În prezența unor persoane singulare însă – a Marciei, a lui Varro, a regelui Filip – îl mai cuprindea uneori sentimentul inferiorității sale. Era bucuros că murise cel puțin Fronto; deoarece şi în preajma lui îl cuprinsese uneori o senzație de jenă din cauza monstruoasei uzurpări.

Cel mai mult se temea însă de o întâlnire, care, mai devreme ori mai târziu, trebuia să aibă loc: întâlnirea cu aliatul său Artaban, marele rege al parților. Spunea tuturor şi sieşi cât de mult se bucură de această întâlnire şi cât de mult regretă că Artaban trebuia să o amâne mereu, din cauza luptelor în care era prins, la frontierele dinspre Orient ale Imperiului, împotriva rivalului său Pakor. Dar, în fond, Nero-Terențiu se simțea uşurat aflând de aceste amânări. Căci în adâncul conştiinței sale, ținând la aparențe, se temea de „aerul de maiestate” înnăscut al marelui rege, al regelui regilor, de lumina pe care o radia şi care era simbolic purtată în fața lui oriunde apărea. Nero-Terențiu se temea că propria-i inferioritate şi obscuritate nu va putea face față acestei lumini, care-i va dezvălui toată goliciunea.

Odată stătu de vorbă cu prietenul său cel mai periculos, Varro. Îl prinse de veşmânt, după cum obişnuia să facă Trebon, şi, cu o voce înăbuşită, i se destăinui.

— Ştii, scumpul meu Varro, că am făcut o experiență ciudată? De curând am fost în Labirint, pentru a chibzui cum să-mi construiesc cavoul. Voiam să fiu singur şi i-am îndepărtat pe purtătorii de făclii. Era întuneric beznă şi atunci s-a întâmplat un lucru ciudat. Îşi apropie capul de cel al lui Varro, coborî şi mai mult vocea, dându-i un timbru şi mai misterios. Peştera, şopti el, s-a luminat. Lumina venea din capul meu, era propria mea măreție a cărei lumină umpluse peştera.

Nu îndrăzni să-l privească pe Varro în față în timp ce-i şoptea această confidență. Căci ce ar fi putut face daca Varro ar fi surâs? Nu i-ar fi rămas altă cale de a răspunde unei atare jigniri decât să-l ucidă ori să se sinucidă. Dar Varro nu surâse. În sinea lui se sperie.

În aparență însă împăratul Nero părea sătul şi fericit. Fericirea sa afişată îi devenise de mult obişnuință, şi întrucât această stare de mulțumire deplină începuse să-l plictisească, blazarea ce puse stăpânire pe el contribui la o şi mai mare asemănare cu adevăratul Nero. Acum însă, văzând că Varro nu surâde după ce-i povesti despre peşteră, simți o fericire copleşitoare.

Da, Nero se bucura de favoarea zeilor. Apollo îl înzestrase cu calități deosebite de ale celorlalți muritori de rând, Marte îi dăruise victoria în bătălii şi pe prietenul său Trebon, Minerva îi dăduse sfaturi bune şi pe prietenul său Varro, Hermes îi trimisese viclenia şi pe prietenul său Knops.

Uneori sfetnicii îi raportau, firește, şi lucruri mai puțin favorabile. Îi povesteau, de pildă, că unele cuvântări obscure ale lui Ioan de Patmos ajungeau până aici din pustiul unde blestematul se ascundea, pătrundeau în popor şi ațâțau masele împotriva împăratului. Poporului îi era dor de Ioan, îl numea „actorul sacru", şi nu în batjocură; fiindcă „împăratul", „sfântul" şi „actorul", erau cele trei forme supreme în care poporul îşi venera favoriții. Prorocirile ciudate ale lui Ioan despre Anticrist şi despre fiara care va veni sau a şi venit, pentru a înghiți lumea, incitau populația, o neliniştea. Nero însă zâmbea, râdea de Ioan de Patmos, autorul acestor vorbării, şi de Dumnezeul său creştin,

Râse şi când află că apar din ce în ce mai multe copii ale tragediei *Octavia*, care reda în versuri atât de patetice crimele odioase ale lui Nero şi care îi prilejuise primul său succes public. Pe el, defăimătorii nu-l puteau atinge; de când Varro nu îndrăznise să surâdă, se simțea sigur în posesia aerului său de maiestate.

Când Knops dispuse să fie arse în public exemplarele *Octaviei,* pe care reuşiră să pună mâna, împreună cu alte scrieri defăimătoare, Nero găsi că în acest fel se acordă prea multă onoare bietelor sforțări ale adversarilor şi, sigur pe nimbul maiestății lui, îşi permise o glumă imperială.

Îşi invită prietenii şi suita la o serată de recitări şi le declamă el însuşi *Octavia,* „cârpăceala" adversarilor săi.

Se hotărî să nu caricaturizeze *Octavia;* ar fi fost un lucru mult prea ieftin, ci intenționa să-şi condimenteze spectacolul cu o uşoară ironie, abia perceptibilă, ce trebuia să emane o bună dispoziție spirituală, elevată.

În acest stil îşi începu recitarea. Dar în el zăcea un actor prea bun pentru a putea menține mult timp acest ton. Curând, fără voia lui, insuflă versurilor *Octaviei* toată capacitatea de a emoționa a eului său. Şi aşa cum în alte cazuri Terențiu se transforma în maiestuosul şi blazatul Nero, acum strălucitorul, blândul domnitor Nero-Terențiu se transformă în Nero al *Octaviei,* în criminalul odios, brutal, care suferea din cauza propriilor sale vicii, şi Nero-Terențiu recită partea corului în care îşi prezicea cu seriozitate şi convingere înverşunată, ca unic martor al propriilor crime, sfârşitul nefast.

Înalții oaspeți îl ascultară, şocați, uşor îngroziți. Nu apăru de fel acea veselie sublimă pe care Nero aştepta s-o producă interpretarea sa. E adevărat că Trebon se sforță şi hohoti cât putu de des, zgomotos, cu binecunoscutul lui râs exploziv, iar Knops înveseli seara cu glume piperate, dar veselia pe care se străduiau s-o manifeste era artificială, şi umbra tristeții se aşternu peste mica adunare strălucitoare.

Nero simți că efectul scontat nu se produsese. După terminarea reprezentației se comportă cu atât mai zgomotos şi îngâmfat. Spunea că, încă în acest an, intenționează să înceapă o operă nouă, mai măreață decât epopeea sa despre *Cele patru ere.* Voia să

înfăţişeze întreaga istorie romană în două sute de cânturi de mari proporţii. Knops îşi permise o glumă, pentru a destinde atmosfera glacială.

— Dacă poporul roman va avea cele două sute de cânturi ale maiestăţii tale, zise el, va avea de citit atât de mult încât nu-i va mai rămâne timp să muncească, nici să cucerească restul lumii, şi istoria romană îşi va fi găsit sfârşitul chiar prin descrierea ei de către propriu-i împărat.

Dar nimeni nu îndrăzni să râdă, deoarece nici Nero nu râse. Nu se dezlănţui cu furie, nu făcu nici măcar o mină supărată, trecu pur şi simplu peste vorbele lui Knops. Acesta înţelese totuşi că săvârşise o greşeală ireparabilă.

Gravitatea acestei greşeli ieşi la iveală mult mai târziu; căci Terenţiu – şi Knops trebuia să ştie acest lucru – ţinea o socoteală precisă în toate şi avea o memorie bună.

Nero puse capăt adunării. Rămase singur în sala fastuoasă unde recitase propria-i tragedie. Servitorii, neştiind că împăratul se mai afla acolo, veniră să 6tingă luminile, dar se retraseră speriaţi de expresia întunecată a feţei acestuia. El îi chemă înapoi şi le porunci să-şi facă munca; aceştia stinseră luminile.

Iată-l, aşadar, pe împăratul Nero pe podium, singur, în întuneric, în veşmântul alb al recitatorului, cu coroana pe cap, cu buza inferioară împinsă înainte, îmbufnat, supărat, simţindu-se neînţeles şi foarte singur. Ce-i folosea că poseda aerul de maiestate ce emana lumina cea mare şi că fruntea li era înconjurată de un nimb de raze? E drept, lumea proştilor recunoştea în el pe marele împărat; dar că era mult mai mult decât atât, că era un mare artist, nu o recunoştea nimeni.

V.

CLAUDIA ACTE

În acea vreme se răspândi vestea că prietena lui Nero, Claudia Acte, îşi va vizita patria siriană, după ani mulți de absență. Această ştire provocă senzație în Siria şi Mesopotamia, deoarece Claudia Acte era una dintre personalitățile care stârnea în cea mai mare măsură interes pe tot întinsul imperiului.

Se născuse ca sclavă şi avusese o copilărie grea. Stăpânul ei o pregătise pentru a fi acrobată; fusese o şcoală aspră, plină de înjurături, bătăi, foame. Apoi, la vârsta de nouă ani, frumoasa şi mlădioasa fată fusese cumpărată de curtea imperială. Nero, el însuşi foarte tânăr, o văzuse pe Acte când avea cincisprezece ani şi pasiunea care îi legase pe cei doi din prima clipă rezistase tuturor intemperiilor vieții şi guvernării sale.

Acte era de statură mijlocie, gingaşă şi robustă totodată. Avea pielea albă, ca de marmoră străvezie. Sub fruntea pură se arcuiau sprâncenele negre, stufoase, peste ochii căprui, luminoşi, cu privirea iscoditoare şi ascuțită. Gura, puțin prea mare, avea o linie nobilă, deasupra unei bărbii îndărătnice. Nero o cântase pe Acte în versuri frumoase, dintre care unele deveniseră populare; mai ales cele două în care o slăvea ca fiind femeie şi copilă, castă şi aprinsă în acelaşi timp.

Uneori, în cercul prietenilor lui Nero, ea îşi demonstra arta pe care o învățase. Era ceva ce semăna cu acrobația, pantomima şi dansul. Adesea, ca o reminiscență a copilăriei grele, pe fața ei se aşternea melancolia; dar în aceste clipe dăruindu-se cu totul dansului, fără a mai fi amenințată de nimic, tristețea dispărea. Devenea din nou copila care fusese împiedicată să fie în tinerețe, iar spectatorii, copleşiți de puritatea ei, uitau de tehnica rafinată ce şi-o însuşise cu atâta trudă şi suferință. Era vestită mai cu seamă una

dintre micile ei pantomime, un fleac, o simplă joacă. Reprezenta un copil care balansa pe o mică frânghie un fel de sfârlează, bucurându-se de propria-i îndemânare dar, şi mai mult, de stângăciile ei. Învârtea sfârleaza pe frânghie, o azvârlea în sus, o prindea iarăşi, serioasă, gingaşă, adâncită în joc, râzând supărată, dacă dădea greş, fericită dacă reuşea. Între timp, pe jumătate recitind, pe jumătate cântând, şoptea cu glasu-i de copilă: „Învârteşte-te, sfârlează! / Te bucuri dacă te învârt? / Te bucuri dacă te învârți? / Eu sunt fericită!" Pe întinsul vastului imperiu, chiar şi cei care nu ştiau niciun cuvânt grecesc fredonau aceste versuri copilăreşti; niciun vers al lui Homer nu era atât de cunoscut.

Acte era copilul preferat al Romei, copilul preferat al imperiului. Masele, văzându-l pe împărat alături de această fată nobilă, serioasă şi senină, pe care o iubea în mod vădit ca şi ea pe el, îl aclamau şi nu voiau să dea crezare monstruozităților pe care adversarii lui Nero le răspândeau pe seama lui. Ea a fost prima care îl numise pe împărat „bărbuță roşcovană", după vechiul său nume gentilic, şi masele au preluat aceste cuvinte de alintare. Claudia Acte trecu peste sângele şi murdăria pe care dominația mondială o revărsă asupra Palatinului, tânără, aeriană, şi întâmplările cele mai tenebroase deveneau de necrezut în lumina seninătății ei.

Ea însă nu se străduia să pară neprihănită. Nu-şi ascundea curiozitatea, manifestând un interes deschis nu numai față de bârfele din Roma, ci şi față de cele din Alexandria şi Antiohia. Îi făcea plăcere să fie malițioasă şi nu se sfia ca de dragul unei glume reuşite să distrugă oameni. Dacă în timpul jocurilor stătea în loja imperială, se lăsa pradă pasiunii, ca şi poporul de rând, țipa ca şi acesta, neținând cont de etichetă, se apleca avidă peste balustradă pentru a vedea mai bine cum mor animalele şi oamenii, şi poporul aclama, deoarece ea era una cu poporul. Avea toane ca şi masele şi-şi manifesta toanele.

Se întâmpla ca în arenă, în timp ce în jurul ei se cerea vehement grațierea unui gladiator sau luptător, ea să întindă degetul mare în jos, cu fruntea senină, cu un surâs copilăros în jurul buzelor, pretinzând moartea gladiatorului.

Această foarte tânără fată era şi foarte calculată, ceea ce constituia pentru ea un motiv de mândrie. Intendenții ei nu-şi puteau permite să fie prinşi cu inexactități. Construia în stil mare, avea moşii, vile, adevărate castele, la Puteoli, Veletrae, ținea o curte a ei şi totuşi aduna mai mulți bani decât cheltuia. Reuşise să-l determine pe Nero, la timp, să transcrie pe numele ei cărămidăriile cele mai rentabile şi, prin rugăminți şi amenințări, izbuti ca o mare parte din construcțiile publice să fie ridicate din materiale pe care fabricile ei le livrau la prețuri nu tocmai modeste.

Dar Roma şi lumea nu-i luau nimic în nume de rău Claudiei Acte. Toate faptele bune ale lui Nero erau inspirate de ea, tot răul de sub domnia lui se întâmpla împotriva voinței ei. Precum o slăvise Nero în cântecele sale, în ochii lumii ea era drăgălaşă şi senină, fiica isteață şi fermecătoare a zeiței Roma, astfel că Roma şi lumea întreagă o respectau.

Era curajoasă şi stăruitoare în pasiunile ei. Neînfricată, după ce Nero pieri în urma persecuției Senatului, ceruse de la noii stăpâni să-i fie predat cadavrul. Deşi îşi dăduse seama că-şi riscă viața, ea nu se sfiise ca, în acest scop, să provoace aproape o răscoală. Atotputernicii zilei nu îndrăzniră s-o refuze şi corpul celui defunct îi fu predat. Pregătise amantului ei imperial o incinerare publică fastuoasă, la proprietatea ei de pe Via Appia, în timp ce în jur, din ordinul Senatului, erau distruse busturile lui Nero, statuile *şi* toate celelalte însemne care aminteau de acesta. Rugul fusese ridicat la o înălțime de şapte caturi, după cum i se cuvenea împăratului, şi pe cel mai înalt dintre ele fusese aşezat vulturul, care-l dusese pe cel mort, pe

nemuritorul, la rudele sale, zeii. Iar pentru urna cu cenuşa lui, construise în parcul ei un mausoleu.

Păstrase doliu timp de o jumătate de an. Apoi îşi reluase viaţa de mai înainte, liniştită, copilăroasă, senină. Prietenii o lăudau spunând că arta-i devenise şi mai eterică. Niciodată nu dăduse reprezentaţii în public; dar cunoscătorii declarau că încă şi astăzi, la vârsta de treizeci şi doi de ani, la treisprezece ani după moartea lui Nero, era cea mai mare artistă de pantomimă a imperiului. Poporul o aclama oriunde apărea şi împăraţii flavi nu îndrăzneau să se atingă de privilegiile, distincţiile, onorurile ce i se acordau.

Acum, deci, Claudia Acte urma să vină în Siria pentru a-şi revedea patria, pe pământul căreia nu călcase de pe vremea nenorocitei sale copilării.

VI.
CEION ŞI NEPREVĂZUTUL

Vizita ei mi-i convenea de fel guvernatorului Ceion. Încă la Roma, existenţa Claudiei Acte era un spin în ochii lui, o considera duşmană, o fiinţă cu totul opusă lui. Prin lipsa de efort cu care ajungea la orice voia, prin uşurinţa ei binecuvântată, cerul părea să-şi bată joc de strădaniile lui severe, trudnice. De când vestea sosirii ei devenise cunoscută, pe străzile Antiohiei se cânta iarăşi acel cântecel stupid despre sfârleză, care-l supărase pe Ceion la Roma. Îl cântau cu toţii, sclavii şi funcţionarii, ştrengarii de pe stradă, romanii, sirienii, grecii. Lui îi suna ca o batjocură. Parcă el însuşi ar fi fost sfârleaza învârtită şi acest. cântec prostesc, impertinent, îi mai pretindea să se şi bucure de acest lucru.

Ar fi preferat să nu dea nicio atenţie Claudiei Acte.

Dar nu putea proceda astfel. Palatinul îi impuse să încerce s-o câştige pe Acte, cu prilejul vizitei sale în Antiohia, e martor principal împotriva escrocului Terenţiu. Cum să procedeze? N-ar fi fost exclus ca femeia, care-l iubise pe adevăratul Nero, să ajute la demascarea înşelăciunii. Dar cine putea să cunoască tainele sufletului unei femei care născocise stupidul cântec despre sfârlează?

Acte răspunse de îndată invitaţiei lui de a-l vizita. Fusese primită cu toate onorurile şi, aflându-se în cabinetul de lucru al guvernatorului, examină cu ochi curioşi şi vii încăperea şi pompa sa, întrucâtva rigidă, pe care o umplea acum vestitul ei râs dezinvolt, vesel. Ceion îi puse politicos întrebările de rigoare: de când nu şi-a revăzut patria, cum i se pare acum Antiohia, cât timp intenţionează să rămână. Ea răspunse cu amabilitate, îl privi zâmbind şi, până la urmă, râzând de-a binelea, spuse:

— Şi acum, scumpul meu Ceion, întreabă-mă, în sfârşit, ceea ce te preocupă de când ai aflat că voi veni.

Guvernatorul, puţin descumpănit de cuvintele ei directe, dar şi uşurat, se prefăcu mai întâi că nu înţelege. Apoi, recunoscu că îl preocupă dacă ea va trece sau nu frontiera spre a-l vedea pe aşa-numitul Nero; căci, de bună seamă, fusese invitată.

— Da, într-adevăr, am fost, admise ea serioasă. Închipuie-ţi, dragul meu Ceion, continuă apoi, nici eu nu ştiu dacă voi accepta invitaţia. Sunt curioasă să-l văd pe acel bărbat, trebuie să recunosc, şi înclin să cred că mă voi duce totuşi să-l văd.

Felul degajat, vag, în care spuse acestea, îl impresionă pe Ceion mai mult decât dacă şi-ar fi manifestat voinţa hotărâtă de a se situa de partea impostorului; în acest din urmă caz ar fi putut să ameninţe, cine ştie, poate chiar să se opună. Ar fi fost însă ridicol să dea ordine unei fiinţe atât de rupte de realitate, faţă de care niciun mijloc de constrângere nu

putea avea efect.

— Sunt obligat să te rog să nu întreprinzi o călătorie în Mesopotamia, scumpa mea Acte, zise el în sfârşit, destul de ceremonios. Simplul fapt că l-ai vizita pe acest bărbat ar fi interpretat de duşmanii noştri ca o atestare, în sensul că accepți posibilitatea autenticității lui Nero şi că l-ai putea socoti pe acest ins drept Nero. Oare n-ar fi o lipsă de loialitate față de împăratul Titus dacă ai sprijini o asemenea prezumție? Căci nimeni nu ştie mai bine decât domnia-ta că Nero nu mai trăieşte.

Se întinse fără voia lui. Era un militar uscățiv, bătrâior, şi Acte pricepu subit de ce era numit „Întindilă". Ea se ridică în picioare şi se propti de speteaza fotoliului oriental. Dar când Ceion vru şi el să se ridice – căci nu se cuvenea să şezi în prezența unei doamne – ea îl împinse uşor şi energic înapoi pe scaunul său, îl scrută cu privirea pe omul mic, consumat, pe fața căruia apăreau din ce în ce mai multe pete roşii, şi zise surâzând:

— Ai uitat, scumpul meu Ceion, că sunt o femeie curioasă. Dacă cinci milioane de oameni cred că un bărbat este împăratul Nero, oare n-are dreptul prietena lui Nero să-l vadă pe acest bărbat?

— Nu, mârâi Ceion. Nu cred, adăugă el mai politicos. În fața zeilor, în fața împăratului, în fața Senatului şi a poporului roman cred că nu are acest drept.

Stătea rigid pe scaunul său şi-şi mângâia cu vârfurile degetelor palma celeilalte mâini.

Acte se aşeză; de fapt nu şedea, nu-i plăcea să şadă, ci îşi trase picioarele pe fotoliu, aşa încât mai de grabă părea culcată.

— De împărat şi Senat, replică ea, nu m-am temut niciodată. Poporul, de bună seamă, nu are nimic împotrivă să-l examinez pe aşa-numitul Nero, probabil chiar doreşte acest lucru, şi în mod sigur zeii nu se opun. Rămâne deci cel mult întrebarea: ce atitudine are guvernatorul Ceion față de o asemenea vizită? De fapt,

ce ai face, scumpul meu Ceion, dacă m-aş decide pentru vizită?

— Nu ştiu încă precis, zise înțepat guvernatorul. Ar fi posibil să iau măsuri spre a te împiedica.

— Cu forța? întrebă Acte cu interes, surâzând cu toată fața.

— Dacă m-aş hotărî să te împiedic, replică Ceion, atunci, la nevoie, şi cu forța.

Acte izbucni în râs, cu râsul ei cunoscut, spontan:

— Eşti un bărbat curajos, zise ea. Dar, promite-mi să continuăm această discuție altădată. Acum trebuie să mă odihnesc două ore. Împărăteasa Popeia era însoțită în timpul călătoriilor ei de o turmă de măgărițe, pentru a-şi spăla fața cu laptele lor în timpul nopții. Mie-mi ajung două ore de somn după-masă. Dar pe acestea trebuie să le am. Oricum, am împlinit treizeci şi doi de ani. Deci, la revedere, scumpul meu Ceion!

Încă în aceeaşi seară guvernatorul răspunse la vizita ei. Ea îl întâmpină pe funcționarul extenuat, frânt, proaspătă şi sigură de sine. Dacă ar fi fost încă bărbatul bățos de azi-dimineață, şi-ar fi bătut joc pur şi simplu de el. Dar şi el fusese prins de vraja ce o emana, intui farmecul făpturii ei. Se hotărâse în consecință să se încredințeze fără rezerve acestei femei, în loc s-o amenințe fără 6ens eu măsuri de forță, şi să-i împărtăşească deschis grija împovărătoare care-l apăsa.

În cuvinte prudente, pentru a nu o jigni pe ea sau memoria împăratului ei, îi arătă că politica lui Nero fusese măreață, dar neraționlă. Planul de a încadra Levantul complicat, amețitor, în sistemul ponderat al imperiului, a fost o utopie. Roma nu putea digera mai mult din Levant, decât înghițise până atunci. Dar, chiar dacă nu erai de acord cu politica de orientare occidentală a Flaviilor, exista oare cea mai mică şansă pentru a promova azi ideile lui Nero? Dacă încercarea de a duce o politică orientală energică, expansivă, a eşuat atunci când ea era întreprinsă din centrul imperiului şi

avea la dispoziție întregul aparat de stat, cum ar putea fi dusă la bun sfârşit această politică acum, de la periferie, şi doar cu o mică parte a mijloacelor de odinioară? Nu, era lipsit de orice şansă, chiar dacă un astfel de proiect ar fi sprijinit de un bărbat cu adevărat însemnat şi nu de un nenorocit de sclav. Rezultatul nu poate fi decât o imensă nenorocire.

— Apelez la raţiunea domniei-tale, scumpa mea Acte, zise guvernatorul, neobişnuit de vioi, la binecunoscutul bun-simţ şi domniei-tale. Cu entuziasm se poate face o politică orbitoare, dar numai pe termen scurt. Nero a fost desigur un bărbat mai strălucitor, dacă vrei, o personalitate mai mare decât bătrânul Vespasian, cu mintea lui rustică. Dar Nero a lăsat ca moştenire patruzeci de miliarde datorie, iar Vespasian un activ de şaptesprezece miliarde. Acum, când după ani îndelungi de muncă istovitoare, Orientul a fost din nou întrucâtva pacificat, încercarea de a reedita politica neroniană ar putea pricinui pentru scurt timp necazuri adversarilor lui Nero; dar cel care duce astăzi o politică neroniană va trebui în cele din urmă să termine oricum învins. Şi prăbuşindu-se parcă, recunoscu trist: Eu însumi am ascultat odată de pornirile mele, în loc să urmez calea raţiunii, şi poate această mică deviere de la linia cea dreaptă a contribuit la declanşarea acţiunii lipsite de sens din Mesopotamia. Lasă-te prevenită, scumpa mea Acte, şi lasă-te convinsă. Epoca noastră înclină spre înflăcărare. Înflăcărarea este o ispită puternică. Dar, dacă nu vrem ca civilizaţia romană să piară, atunci trebuie să ne întoarcem cu toţii definitiv la raţiune, să izgonim înflăcărarea în spaţiul restrâns al vieţii personale şi în lumea artelor. În politică nu este loc pentru ea.

Acte asculta liniştită şi serioasă. Poate că omul avea dreptate. Dar ce o privesc toate acestea pe ea? Vrea oare ea să se ocupe de politică? Nu, vrea pur şi simplu să-l vadă pe acest Nero ciudat şi, după ce-l va fi văzut, va

hotărî ce are de făcut. Nu-şi poate permite să aibă o viaţă particulară? Politică, bun-simţ, foarte bine! Dacă nu-ţi este însă îngăduit să te laşi cuprins, din când în când, de ameţeala înflăcărării, ce sens mai are tot bunul-simţ omenesc. Dacă, în cele din urmă, te întrebi ce anume a meritat să fie trăit, îţi dai seama că n-au fost decât cele câteva ore de înflăcărare. Dar n-avea sens să-i explice acestui biet şi jalnic funcţionar din faţa ei; tot n-ar fi priceput nimic.

Ea l-a iubit pe Nero. Acesta nu cunoştea măsura. Multă lume spune că ceea ce a făcut, felul cum a trăit, a fost o nebunie, şi opinia acestor înţelepţi a şi fost confirmată în chip groaznic de cele întâmplate. Dar oare nu tocmai această nebunie, acel romantism în guvernarea imperiului, asemănarea cu divinitatea, acea strălucire a puterii, nu tocmai ele câştigaseră toate inimile de partea lui? Raţiunea poate fi respectată; dar de iubit nu poţi iubi decât cealaltă faţă, strălucirea, „înflăcărarea", cum a numit-o acest jalnic Ceion. Pentru această înflăcărare l-a iubit pe Nero. Pentru această înflăcărare îl mai iubeşte încă şi astăzi. Politica lui, întreaga lui viaţă puteaţi greşită sau justă, a fost însă în orice caz măreaţă, demnă de a fi iubită. Totul din el a fost demn de iubire: asemuirea cu divinitatea, vanitatea şi cruzimea lui, strălucirea, surâsul, buzele lui îmbufnate, senzuale, ochii cenuşii, când uşor plictisiţi, când plini de pasiune, pielea-i netedă, moale. Cât de mult îl iubise pentru pasiunea lui nestăvilită, care-l făcuse uneori să întrerupă brusc un banchet ori o şedinţă a Senatului simţind nevoia să se culce imediat cu ea. Şi excesul planurilor lui, măreţia lor, disprețul semeţ cu care desconsidera dificultăţile, nebunia proiectelor lui... cât de mult îl iubise pentru toate acestea!

Acte nu era pudică, şi de la moartea lui Nero nu făcuse pe vestala. Printre bărbaţii din cercul ei mai apropiat era un poet, pe nume Italious; scria versuri

aspre, curate şi măreţe ca din marmoră şi o iubea mult mai constant, mai conştient decât o iubise Nero. Avea şi alte trăsături preţioase; inteligenţă, cultură, poezie şi chiar umor. Era un partener plăcut la masă şi în pat, şi nu era o senzaţie neplăcută să ştii că acest bărbat experimentat, de altfel atât de echilibrat, unul dintre poeţii de frunte ai epocii, poate chiar cel mai bun, o iubea la nebunie. Desigur, multă lume nu înţelegea de ce ea nu răspundea dragostei lui cu mai multă căldură. Problema era simplă: poetul în viaţă nu se putea măsura cu Nero cel mort. Dacă se gândea la ochii lui Nero, cum se tulburau de supărare sau de pasiune, la mâinile lui albe care o pipăiau cu cruzime, la vocea care răsuna metalic, pentru ca îndată după aceea să şoptească copilăreşte; dacă se afla în mausoleul lui evocându-l, atunci, deşi trecuseră treisprezece ani de când el era praf şi cenuşă, oricare alt bărbat devenea în ochii ei o biată umbră şi părea ridicol. Acum, deşi simţea un fel de milă faţă de acest biet apărător jalnic al raţiunii, datorită pledoariei lui împotriva înflăcărării, o copleşi amintirea vie, puternică a celui mort. Ca o ispită mare – mai mult decât o simplă curiozitate – o cuprinse dorinţă după bărbatul pe care atât de mulţi îl socoteau a fi Nero. Cât de fericită va fi dacă va vedea că posedă oricât de puţin din el, vocea, mâinile, ori mersul, doar o părticică a acelui amestec de măreţie, nebunie, maiestate şi alură tinerească.

— Poate este totuşi Nero, şopti ea.

Vorbea visătoare, ca pentru sine, cu surâsul uşor, orgolios, greu de descifrat, cu. care mai demult condamnase la moarte un gladiator sau un luptător care îi cerşea din priviri graţierea.

— Nu te teme, scumpul meu Ceion, continuă ea, surâzând mai vizibil, căci celălalt se speriase şi îngălbenise în faţa unei atât de vădite nechibzuinţe şi rea-credinţă. Nu vreau să mă răzbun pe nimeni, nici pe Titus al vostru şi nici pe vreunul dintre senatorii care l-

au ucis pe prietenul şi împăratul meu. Ştiu prea bine că Nero e mort, i-am văzut cadavrul şi gaura negricioasă din gâtlej prin care i s-a scurs sângele şi viaţa, l-am incinerat, iar cenuşa lui se află în parcul meu, pe Via Appia. Dar poate îl voi iubi pe acest al doilea Nero şi atunci el va fi Nero.

Spuse această absurditate cu voce clară, calmă, fixându-l cu o privire deschisă, fără nicio urmă de tulburare. Iar pe Ceion îl apucă înfiorarea şi panica în faţa acestei lumi în care triumfa peste tot nebunia, şi în care nu mai exista loc pentru raţiune. Era încă stăpân peste şapte legiuni romane, dar înţelese cu groază că era ca şi lipsit de putere. Ce puteau face soldaţii săi împotriva surâsului, împotriva toanelor demente ale acestei femei? Pentru săptămâni, pentru luni de zile soarta provinciei sale se afla în mâinile acestei târfe, ale acestui copil.

Nu putea lua nicio măsură împotriva ei. Era ca şi fluviul Eufrat, indiferentă şi incalculabilă; nimeni nu putea să prevadă ce va aduce, binecuvântare ori blestem. Era lipsit de sens să i te împotriveşti. Nu putea decât să stea liniştit, aşteptând să vadă ce va face ea.

De fapt abia dacă se mânie împotriva Claudiei Acte, când, peste două zile, ea porni spre Mesopotamia.

VII.
ÎNVÂRTEŞTE-TE, SFÂRLEAZĂ!

Se aflau faţă în faţă, Acte şi Varro. Nu se văzuseră de aproape treisprezece ani. El îi privea chipul delicat, frumos, care părea mai matur, poate şi mai resemnat.

Claudia fusese adesea geloasă pe el, prietenul cel mai intim al iubitului ei, care furase mult din sentimentele şi

timpul lui Nero. Dar acum, când îi revăzu trăsăturile cunoscute, fața masivă, cărnoasă, ochii inteligenți, fruntea frumos boltită, își dădu seama câte lucruri comune îi leagă. Nimeni nu-l cunoscuse mai bine pe împărat decât ei doi, nimeni nu-l iubise mai mult. Amintirea lui Nero o copleşi atât de puternic, simți atât de viu imaginea lui încât deveni albă ca varul. Totodată se şi sperie de urmele adânci ce le săpaseră anii pe fața lui Varro. În realitate era surprinzător de tânăr pentru cei cincizeci de ani ai săi; dar în ea rămăsese întipărită imaginea lui neschimbată de pe vremuri, şi văzu acum mai limpede decât alții ridurile bătrâneții.

— Iată deci că ne revedem, scumpul meu Varro, zise Claudia, şi pe fața ei vioaie, care oglindea cele mai fine oscilații ale sentimentelor, se vedea bucurie, mâhnire şi resemnare. Iar Varro gândi: „De ce n-am iubit-o pe această femeie? Ochii mei ştiau să descopere tot ce era mai de preț printre femei, aveam experiență. Oare nu am văzut cât de frumoasă este? Din cauza prudenței mi-am interzis s-o iubesc. Oare acum o iubesc? Doar cu câteva luni în urmă aş fi renunțat pentru ea la tot acest joc ridicol, aş fi pețit-o, aş fi cucerit-o şi aş fi trăit cu ea un an, doi sau poate chiar cinci. Acum jocul meu nătâng mi-a stors toată vlaga. Sunt golit, epuizat, îmbătrânit."

Dar gândurile lui nu i se puteau citi pe față şi nici în cuvinte nu se făceau simțite.

— Lasă-mă să te privesc, scumpa mea Acte, spuse el în glumă. Într-adevăr, parcă ți-au mai crescut dinții şi au devenit şi mai inteligenți.

Mai demult glumiseră adesea despre dinții mărunți, regulați ai Actei, şi Varro afirmase, jumătate în glumă, jumătate în serios, că nişte dinți atât de mărunți dau impresia unei ființe proaste.

— Nu ştiu dacă mi-au mai crescut sau nu dinții, declară Acte, mai deşteaptă însă am devenit. Asta e sigur. Dar domnia-ta, scumpul meu Varro?

Ea încercă să surâdă, dar nu reuşi. Era emoționată

de amintirile acelor vremuri, când se ciondăneau în trei, Nero, Varro şi ea, adesea în glumă, dar câteodată şi în serios.

Era înciudată că se lăsase copleşită de sentimente.

— Povesteşte-mi, îl rugă ea de îndată, ce ați pus la cale aici? De ce ați început povestea cu Nero al vostru? Ce aştepți de la toată afacerea asta? Explică-mi totul, foarte precis. Ştii cât sunt de curioasă.

Stătea aproape lungită pe canapea, cu unul dintre brațele goale sub cap; rochia de un albastru deschis o învăluia larg. Fruntea-i era liberă, părul negru, fin, nu prea des, îi cădea puțin ondulat pe spate, contrar modei.

Varro povesti. Nu ascunse că pretextul nemijlocit al acțiunii sale fusese antipatia față de Ceion. Povesti degajat, curgător; totuşi din vorbele sale răzbătea intensitatea pasiunii pe care o investise în această acțiune şi credința fermă în ideea care se afla în spatele ei. Vorbi despre sacrificiile pe care le adusese, despre fiica lui, Marcia, despre prietenul său Fronto, despre faptul că şi-a pus la mezat banii, timpul, nervii, viața şi că nu regretă nimic.

Acte ascultă îngândurată.

— Multe motive, zise ea, în sfârşit, dar, din păcate, numai motive izvorâte din patimă.

— Din păcate? replică Varro. Chiar din păcate? Şi îşi scrutau, prietenoşi şi curioşi, fețele, căutând să înțeleagă cât de mult erau legați prin trecutul lor şi despărțiți prin prezent.

— Mi s-a dovedit, la Antiohia, cu argumente convingătoare, zise Acte, că acțiunea domniei-tale este mai mult decât necugetată, lipsită de perspective. Oamenii care mi-au explicat acest lucru sunt ființe neînsemnate şi respingătoare, dar nu şi lipsite de rațiune.

— Rațiune? replică Varro dând din umeri, şi acum îi apăru pe față acel surâs uşuratic şi triumfător, care-i asigurase totdeauna simpatia oamenilor. „Învârteşte-te,

sfârlează", o cită pe Claudia, râzând. Ce este rațiunea? Fiecare socoteşte rațional ceea ce e propice să slujească la confirmarea propriei ființe. iar ceea ce e împotrivă este respins. L-am creat pe acest Nero fiindcă nu vreau să trăiesc fără Nero şi opera sa. Domnia-ta l-ai iubit pe Nero, ca femeie, Acte, şi îl mai iubeşti şi acum; l-ai înmormântat şi îi cinsteşti memoria. Eu îl iubesc în felul meu; îi continui opera. Este acest lucru contrar rațiunii?

— Ah, Varro, zise Acte. Te-am urât adesea. Dar ştiu prea bine cât de mult l-ai iubit pe Bărbuță roşcovană şi el pe domnia-ta.

— Îl mai iubesc şi acum, Acte, spuse Varro. Şi se priviră plini de înțeles, veseli, serioşi.

VIII.
HIMERA

Varro observă, plăcut surprins, că sosirea Actei a influențat în bine comportarea fiicei sale Marcia. Ea, care de la moartea lui Fronto, pierzându-şi cu totul echilibrul sufletesc, se închisese în sine, îl căută acum spre a-şi descărca gândurile în vorbe. Pomeni curând de Claudia Acte. Şi, ciudat, revenea mereu la ea. Nu se sătura să afle cât mai mult despre Claudia, dorind să cunoască mii de amănunte. Până la urmă îşi exprimă părerea că o asemenea persoană nu poate fi lăsată timp atât de îndelungat fără a i se oferi onorurile cuvenite, şi întrucât împăratul, care se afla într-o călătorie prin oraşele recent cucerite, va mai rămâne o perioadă departe de reşedințele sale din Edessa şi Samosata, se cuvenea ca ea să primească pe acest oaspete atât de însemnat şi binevenit. Varro, surprins, zăbovi, o povățui să renunțe. Nu pricepea ce anume, o putea atrage pe

Marcia spre această femeie. Însă Marcia stărui şi el trebui să-i facă pe plac.

De fapt, Marcia vedea propria-i viață oglindită în Acte, în destinul acesteia. Ea, Claudia Acte, l-a pierdut pe adevăratul Nero şi a venit acum, aici, în Levant, resemnată şi dispusă să se mulțumească cu un fals. Aidoma l-a pierdut şi ea pe adevăratul ei Nero; căci acesta şi Fronto se contopiseră atât de mult în conştiința ei, încât odată cu Fronto dispăruse pentru ea şi primul. Amândurora, Actei şi ei, nu le-a rămas decât masca lui Nero.

Acte, la rândul ei, se interesă şi ea de Marcia. La Roma şi la Antiohia se vânturau tot felul de bârfe despre Marcia, aristocrata constrânsă de un destin ciudat să fie soția unui sclav care făcea pe împăratul. Până şi despre impotența acestui bărbat răzbătuseră zvonuri până dincolo de mare, cum şi despre relațiile Marciei cu colonelul Fronto. Acte era curioasă s-o cunoască pe Marcia.

Ea se înțelesese cu ambele soții legitime ale adevăratului Nero, mai întâi cu Octavia, apoi cu Popeia. Neruşinarea de-a dreptul măreață, cu care Acte rezistase alături de Nero, ştiindu-se sigură de el, tolerându-i în mod prietenos soțiile şi dăinuind mai mult decât acestea, contribuise în bună măsură la câştigarea simpatiei maselor. Poporul o iubea pentru temeritatea pasiunii, pentru disprețul ei față de toate formulele de etichetă; poporul o stima pentru nepăsarea cu care preferase să fie şi să rămână amanta lui Nero, deşi dacă ar fi vrut, ar fi putut deveni împărătească romană. Aşadar, acum, Acte dorea s-o cunoască pe soția acestui nou Nero, hotărâtă să creeze relații tot atât de bune cu ea, pe cât avusese şi cu celelalte.

Acte se comportă dezinvolt. Din îngâmfarea şi amabilitatea puțin crispată a Marciei sesiză cât de închistată, pustiită şi tulburată era. Înțelese curând, că nu va fi uşor să-şi facă din această ființă o prietenă; dar

sarcina o ispitea şi arătă față de Marcia o cordialitate sporită. Îi punea întrebări intime, ca o fată alteia, ca o femeie altei femei, şi reuşi s-o cucerească. Deşi Marcia manifesta față de Acte un oarecare dispreț, ca față de o ființă care se născuse sclavă. Dar oare soțul ei nu devenise din sclav împărat, şi dacă în persoana împăratului însuşi se ascundea un sclav, de ce în amanta sa n-ar putea să se ascundă o sclavă? În plus, vedea în Acte o aliată firească; căci oare Acte n-ar trebui, ca şi ea, să se dezică de adevăratul Nero, de dragul acestui jalnic olar? Marciei îi făcea bine, în mod vădit, să vorbească cu Acte. În curând deveniră intime, şi Acte putea vorbi despre Nero, despre Nero care le aparținea amândurora, cu o uşoară ironie drăgălaşă, încât nu era clar dacă se referea la adevăratul Nero ori la cel fals.

Până acum Marcia nu-şi recunoscuse decât sieşi şi lui Fronto eşecul legăturilor ei intime cu Nero al ei. Acum, micile glume precaute ale Actei o destinseră tot mai mult, încât nu se mai sfii să vorbească în fața acestei confidente despre ruşinea ei, mai întâi cu reținere, apoi din ce în ce mai răspicat. Îşi bătu joc cu vorbe abia şoptite, amărâtă şi încrezătoare, de destinul ei ciudat, pe care zeii i-l hărăziseră. Cu voce reținută, cu un surâs straniu pe buzele ei trufaşe, schimonosite de suferință, îi povestea Actei despre ciudățeniile lui Nero, despre unele trăsături ale adevăratului Nero, pe care le aflase, şi despre cele ale lui Nero-Terențiu al ei, pe care le cunoscuse.

Acte asculta fascinată. Nu deosebea adevărul de ce era închipuire. În timp ce cealaltă vorbea, ea se gândea cu intensitate mai cu seamă la adevăratul Nero, prietenul şi împăratul ei, şi, în mod ciudat, imaginea lui se schimbă sub influența vorbăriei acestei semidemente. Se întreba dacă nu cumva peste imaginea lui Nero, aşa cum o purta în sufletul ei, se suprapuseseră trăsăturile altor bărbați, ca peste imaginea lui Nero, la această

nebună; dacă nu cumva transpusese şi mai transpunea încă peste imaginea iubitului ei mort tot ce i se păruse frumos şi demn de iubit la alţi bărbaţi, fiind însă oarbă faţă de acele însuşiri ale sale care la alţii i se păreau urâte şi respingătoare. Nu că l-ar fi iubit acum mai puţin pe decedatul ei Nero, dar îl vedea într-o lumină mai ascuţită, mai clară.

Marcia, la rândul ei, vorbind Claudiei Acte despre Nero, se gândea din ce în ce mai mult la Fronto. Din ce în ce mai profund se contopea în conştiinţa ei amintirea lui Nero cel mort şi a lui Fronto, pe care-l pierduse, cu fiinţa vie a lui Terenţiu; nu mai reuşea să despartă cele trei imagini. Cu un aer de confidenţă lascivă şi. misterioasă, îi destăinuia Actei mirate despre preferinţa lui Nero de a spune în pat vorbe triviale, obscene. Spunea „Nero", dar se gândea la „Fronto". Faptul că Nero, care se născuse sclav, avea în momentele de emoţie erotică dreptul, ba chiar îndatorirea, să vorbească trivial, îl făcea pe Fronto în ochii ei şi mai demn de iubit. Faptul că Nero-Terenţiu era împărat îl făcea şi pe Fronto împărat: fiinţa vie se contopea cu fiinţa celui mort.

În conştiinţa Marciei şi în sufletul Actei se zămislea astfel imaginea unui bărbat demn de a fi iubit, pe care o înzestrau cu trăsăturile plăcute proprii multor bărbaţi, şi amândouă îi dădură imaginii numele de „Nero".

Prin această imagine, cele două femei, închistata şi tulburata Marcia şi inteligenta şi foarte conştienta Acte, se contopiră sufleteşte. Marcia, ca şi cum ar fi ghicit ceea ce simţea şi gândea cealaltă, spuse deodată:

— De fapt nu este adevărat că Nero a murit. El trăieşte. Dacă vrei să simţi cu adevărat acest lucru n-ai voie, desigur, să-l priveşti prea de aproape pe acest Nero al nostru. Dar cunosc un loc unde-l poţi regăsi pe adevăratul Nero, adică umbra „ideea" lui – şi Acte înţelese de îndată pe Marcia, pronunţând cuvântul „ideea" cu un surâs misterios, şiret, îl folosea în sensul

dat de Plato, că vorbea despre imaginea ideală indestructibilă a lui Nero, aşa cum o purtau amândouă în suflet.

— Şi unde, scumpa mea Marcia, întrebă ea, profund emoționată de ciudatele cuvinte ale celeilalte, îl pot găsi pe acest Nero, cel adevărat?

Marcia duse degetul la buze cu tâlc, misterios, şi îi şopti:

— În Labirint, iubito. Se ascunde în Labirint. Dacă te gândeşti intens la el, dacă îl chemi din tot sufletul, atunci se lasă conjurat, atunci apare, şoptindu-ți acele cuvinte, triviale, obscene şi drăgăstoase, cu care obişnuia să ne numească când se afla cu trupu-i încă lângă noi. Vrei, scumpă surioară, să cobori odată cu mine în Labirint, să-l auzi şi să-l vezi? întrebă ea insistent, cu dor.

Şi Acte, atrasă de obsesia celeilalte, răspunse şi ea tot în şoaptă:

— Da, scumpa mea, du-mă acolo.

IX.
DOI DEZAMĂGIȚI

Secretarul de stat Knops, la Edessa, şi generalul Trebon, la Samosata, au aşteptat sosirea Actei cu o plăcută încordare. Amândoi se pricepeau la femei, erau conştienți de calitățile lor bărbăteşti şi experiența îi făcuse să fie siguri în privința efectului acestora. A face dragoste cu o femeie ale cărei farmece făcuseră înconjurul lumii, li se părea, ambilor, un țel demn de eforturi serioase.

Knops, care se simțea la Edessa ca locțiitor al împăratului, o vizită primul. Încercă, de la început,

comportarea insolentă, de persiflare, cu care cucerise adesea femeile, chiar şi pe vremea când era sclav. Acte îşi păstră o atitudine prietenoasă, dar rece. Îl examină pe acest măscărici de Knops, curioasă, dar vădit fără căldură. Knops, iritat de purtarea ei distantă, căută să pună în lumină meritele sale, geniul său de om de stat. Se referi, în mod cinic, la faptul că ideea inundării oraşului Apamea, ideea „care a decis victoria lui Nero" se născuse în capul său. Dar, chiar simpla amintire a acestei întâmplări părea s-o întristeze pe Acte. Nero, la vremea lui, nu se sinchisise prea mult că, deşi nevinovat, lumea îl considera pe el autor al incendierii Romei, dar pe Acte această calomnie nătângă, răspândită de duşmanii lui Nero, o făcuse să sufere, şi nu-i era pe plac că inundarea Apameiei, pe care a urzit-o această slugă vicleană, reînvia acel zvon. Acte dădu din cap cu o amabilitate plictisită.

— Trebuie să ai, zise ea gânditoare, o porție bună de îndrăzneală să dezlănțui asemenea dezastre. Fără îndoială că cel care scontează pe prostia plebei ca factor de bază îşi asigură un succes momentan sigur. Sunt însă curioasă cât timp se lasă prostit poporul şi dacă, în acest fel, până la urmă veți reuşi. Acum, mulțumesc pentru explicațiile interesante, încheie ea. A sosit timpul destinat odihnei mele – şi cu aceasta îl concedie, prietenoasă şi hotărâtă.

Knops se pomeni în fața uşii, înşelat în bărbăția lui, şi de puțin folos îi fu încercarea de a se autoconvinge că, în fond, această Acte nu era decât o levantină pretențioasă, pe cale de a îmbătrâni.

Trebon nu precupeți efortul călătoriei de la Samosata la Edessa, pentru a o saluta pe Claudia Acte. Fireşte, el apăru în zornăitul tuturor decorațiilor şi, de la început, avu o comportare mai victorioasă decât Knops. Vorbea strident, admira cu vorbe răsunătoare, neechivoce, frumusețea Actei, făcu să răsune râsul lui renumit, vesel şi gros, debită glumele sale cele mai de efect. Acte

examina cu interes fenomenul zgomotos, nu văzuse încă ceva asemănător. Îi pipăi decorațiile, ascultă povestea despre „coroana zidului", petrecu cu Trebon o jumătate de oră animată. Când însă, crezând că-şi ajunse scopul, o apucă deodată de umeri, bine dispus, cu mâinile sale acoperite de păr roşiatic, spunându-i: „Ei, cum ar fi, cu noi doi, micuțo?", ea se feri, nici măcar indignată, dar atât de mirată, încât şi el fu nevoit să-şi piardă speranța în succesul său.

Seara, la cârciumă, Knops şi Trebon îşi povestiră cele întâmplate cu Claudia Acte. Aceste întâmplări suferiseră însă, între timp, schimbări considerabile în ochii lor. Amândoi pretindeau că Acte le-ar fi făcut avansuri; dar pentru o damă scoasă la reformă, ea ridică pretenții mult prea mari şi pretențiile ei nu sunt în raport cu plăcerea pe care ar putea-o oferi. Bărbați cu înalte răspunderi ca ale lor n-au pur şi simplu timp pentru o capră atât de fandosită.

Toate aceste constatări au fost făcute în gura mare. Oamenii din jur ascultau cu respect discuția celor doi domni sus-puşi şi populari, răspândind apoi cu sârg cele auzite.

X.
CEL ÎNVIAT

Când Terențiu află de sosirea Claudiei Acte în Mesopotamia cu scopul de a-l vizita, el nu-şi grăbi călătoria prin oraşele recent cucerite. Se temea de „revederea" cu Acte. Deşi faptul că Acte fusese dispusă să-l viziteze indica bunăvoință din partea ei, avea totuşi, față de această „revedere" aceleaşi sentimente cu care întâmpinase, la timpul său, noaptea nunții cu Marcia.

Acte îl cunoştea pe Nero mai bine decât oricine pe lume. Nero se chema „bărbatul”, „masculul”, şi Acte ştia că nu purtase acest nume pe nedrept.

Dar, se consola el, nu este el oare Nero? N-a devenit el oare „până în măduva oaselor” Nero, încât impulsurile lui Terenţiu sunt în mod necesar impulsurile lui Nero? Dacă bărbăţia lui Terenţiu nu este stimulată de Acte, acest lucru dovedeşte, cel mult, că Nero şi-a pierdut interesul faţă de ea. Această idee îi dădu din nou curaj.

Socoti oportun să nu plece el la Edessa, ci s-o invite pe Acte la el, la Samosata. Acte fu surprinsă. Adevăratul Nero ar fi procedat oare la fel? De bună seamă, nu. Dar fusese întotdeauna imprevizibil. Nu se putea niciodată afirma cu certitudine ce ar îi făcut într-un caz dat. Pentru o clipă şovăi dacă era oportun să se ducă la Samosata. Îi spuse Marciei despre invitaţia împăratului, fără să-şi ascundă îndoielile. Marcia o întrebă confidenţial:

— Să vin şi eu, surioară dragă? Dar, cum Acte tăcea, ea nu insistă, ci îi zise: Întoarce-te curând! Atunci am să-ţi arăt Labirintul!

Despre Labirint nu-i mai vorbise de la prima lor întâlnire.

Acte plecă deci singură la Samosata. Aşteptă întâlnirea cu o încordare chinuitoare dar şi fericită, ceea ce nu mai simţise de mulţi ani. În dimineaţa în care îi fusese anunţată vizita împăratului, se plimba prin odăile ei, înveşmântată ca pentru adevăratul Nero, copleşită de o aşteptare febrilă. A suta oară îşi închipuia ce ar face adevăratul Nero dacă ar revedea-o în asemenea împrejurare, după ce-i simţise lipsa timp atât de îndelungat. Ar râde înfundat, binevoitor, copilăreşte, s-ar apropia de ea, ar strâmba din nas, ar adulmeca-o, ar mirosi-o, ar aduce ochii săi cenuşii, miopi, aproape de faţa ei, ar privi-o fix şi numai atunci ar apuca-o vehement cu mâinile sale cărnoase, dragi ei, ar râde, ar radia, de pe buzele lui ar ţâşni câteva cuvinte greceşti

precipitate. Apoi ar amuți, ar gâfâi puțin şi ar prinde-o de mâini, le-ar strânge puternic şi i-ar spune într-o latină simplă: „Bună ziua, Acte. Bună ziua, micuță Acte”. Da, aşa ar vorbi, deşi nu era mai înalt decât ea.

Strigăte în fața casei, comenzi, zăngănit de arme. Paşi urcând pe scară. Paşi care par cunoscuți. Uşa se deschide, se dă la o parte draperia. Vine bărbatul străin. Nu, nu-i străin; este Nero cel care intră în odaie. Este fața sa, fruntea-i lată, părul său blond-roşcat, ochii săi cenuşii, mijiți, miopi, buza sa inferioară groasă, copilăroasă, îmbufnată. Se îndreaptă spre ea cu un râs binevoitor, tineresc „vine aproape de tot, o priveşte fix, simte mâinile lui cărnoase, fața-i reflectă fericire. Şi acum, acum vorbeşte vocea lui Nero; din gura lui țâşnesc câteva cuvinte greceşti precipitate. Este oare vocea lui? Ce ciudat pronunță *th.* Nu, acum nu-i e îngăduit să cârtească, să se îndoiască, şi în mod meschin să despice firul în patru! Ea vrea să fie vocea lui! Şi este vocea lui. Acum, într-o latină simplă, această voce-i spune:

— Bună ziua, Acte. Bună ziua, scumpa mea Acte.

Fața frumoasă, prelungă a Actei deveni albă ca varul, ca şi cum ar fi fost una dintre propriile-i statui. Fără voie, aproape leşinată, acceptă dezmierdările tinereşti, furtunoase ale străinului, ea care de obicei era atât de stăpână pe sine. Oare să fie posibil aşa ceva? Văzuse doar cu ochii ei gaura din gâtlejul lui Nero prin care i se scursese sângele şi viața, ajutase la spălarea cadavrului, îl acoperise cu sărutările ei, asistase când fusese aşezat pe rug şi incinerat, cenuşa-i era păstrată cu evlavie în mausoleul din parcul ei din Roma. Şi acum, acest bărbat se afla aci, cu ochii săi miopi, cu buzele-i de băiat obraznic, senzuale, împărăteşti. Totuşi era un bărbat mai masiv, mai corpolent, cu treisprezece ani mai matur. Dar era fața lui, statura lui. Puteau zeii să fi făurit aşa ceva a doua oară, să fi creat a doua oară aceeaşi ființă? Avea cunoştință, desigur, de ceea ce-şi

permisese pe vremuri Nero, din glumă, cu olarul Terenţiu şi încordarea ei vigilentă sesiză nu numai felul lui de a pronunţa acel *th,* dar şi celelalte mici deosebiri. Şi totuşi rămase impresionată până în străfundul sufletului, fericită şi disperată, încăperea era plină de Nero, de iubitul ei, aşa o atinseseră mâinile lui, aşa o atinsese răsuflarea lui. Dar dacă era astfel, oare îi mai aparţinea iubitul ei mort? Teama şi fericirea o copleşiră în asemenea măsură, încât simţea că se sfârşeşte.

Îşi porunci să se dezmeticească. Îşi spunea că un corp, o faţă, o mască se pot repeta, dacă însă va scruta mai atent îşi va da seama că mişcările, mersul acestui bărbat, fiinţa sa se deosebesc cu totul de ale celui dispărut. Dar, cel puţin deocamdată, nu voia să se gândească la toate astea. Se desprinse uşor din îmbrăţişarea bărbatului. Cu o voce afectuoasă, care tremura încă de emoţie, îl întrebă:

— Şi unde ai fost tot timpul? De ce nu m-ai chemat la tine?

Terenţiu se aştepta la asemenea întrebări şi-şi pregătise răspunsuri în stilul lui Nero. Dar, actor până în măduva oaselor, el îşi concentrase toată fiinţa neroniană pentru primele minute ale întâlnirii şi se consumase atât de mult, încât acum era cu totul golit. Avea totuşi suficientă rutină pentru a da răspunsurile adecvate, pe un ton corespunzător, lipsit însă de însufleţire. Acte se trezi. Acte recunoscu în el un mic comediant, ridicol. Avea în faţa lui aceeaşi senzaţie ca în faţa păsării ei preferate, care stătea acum împăiată în odaia ei, tristă şi mută. Magia dispăruse. O cuprinse ruşinea pentru clipele măreţe, fericite şi disperate prin care trecuse. Îi era totuşi recunoscătoare bărbatului pentru acele clipe şi^ nu lăsă ca el să-i observe cumplita dezamăgire.

În general, prima întrevedere, se desfăşurase în aşa fel încât chiar şi pentru un cunoscător ea putea trece drept o reîntâlnire între adevăratul Nero şi prietena sa.

Dar Acte era bucuroasă că prezența bărbatului n-a fost decât de scurtă durată. După vizită se simți epuizată şi se culcă, pentru siestă, precum era obişnuită. Se deprinsese să doarmă două ore, chiar după mari emoții, aşa că dormi şi în ziua aceea. Visă un Nero haotic, desfigurat şi se trezi mai obosită decât se culcase.

Era pentru prima dată că Acte se simți îmbătrânită.

Simțea iarăşi mâinile lui Nero cuprinzându-i capul, se înfioră de răsuflarea lui, urechile, inima îi erau pline de vocea lui. De vocea cui? De aceea a adevăratului Nero sau de a celui fals? Dar oare nu era indiferent ce nume purta acest bărbat? Nu ajungea oare faptul că era pe lume? Nu reprezenta acest lucru, în sine, o favoare neaşteptată, neînchipuit de mare, a zeilor? Era dispusă să-l considere pe acest bărbat, oricine ar fi fost el, drept Nero, contrar a ceea ce vedea, contrar a ceea ce auzea. Şi chiar dacă inima îl respingea uneori, fiindcă bărbatul era mai grosolan decât cel al amintirilor ei, şi rațiunea o lua în batjocură fiindcă se lăsa înşelată, sângele ei îl dorea.

În seara zilei în care o revăzu, Nero oferi un banchet în onoarea ei. Un timp se simți lipsit de orice elan; apoi, deodată, reveniră clipele pline de inspirație ale marelui actor. Ea sesiză, fericită, schimbarea; se aştepta ca el, adevăratul Nero, să se răstească brusc la ceilalți, să-i alunge şi să se năpustească lacom asupra ei. Dar fu dezamăgită. După un timp el îşi luă în mod curtenitor rămas bun şi plecă.

Aşa s-a întâmplat şi în ziua următoare, şi în cea de a treia zi. Atunci ea îi spuse, cu firească lipsă de ruşine a femeii iubitoare.

— Când te vei culca cu mine, în sfârşit, Bărbuță roşcovană?

El se pregătise pentru această întrebare şi răspunse râzând:

— Nu trebuie să provoci zeii cu prea multă fericire. Am făcut un legământ că mă voi abține şi mă voi culca

cu tine numai după ce voi fi cucerit Antiohia.

Iar ea simți cu durere cât de străin şi cât de diferit Era el de Nero cel adevărat.

Se hotărî să se întoarcă la Edessa, şi apoi, curând, la Antiohia şi la Roma. Dar i-a fost neaşteptat de greu să se despartă de acest bărbat. Mai rămase o zi, şi încă una, şi apoi încă o săptămână.

XI.
LABIRINTUL

Deşi era primitiv şi închistat, Nero avea darul de a sesiza, în măsura în care îl priveau, sentimentele celor din jur. Înțelese foarte bine ce se petrecea cu Acte şi cum îl vedea ea. Îl ambiționa ideea de a i se înfățişa în toată strălucirea lui. Nu-i rămase necunoscut nici faptul că Acte, în aparență atât de calculată şi rațională, se arăta foarte sensibilă când juca față de ea rolul visătorului romantic. Într-o zi, o invită să viziteze împreună acel loc din Mesopotamia care îi era cel mai drag: Labirintul din Edessa.

Acte era profund impresionată. Când Marcia îi amintise de Labirint, ea nu crezuse că este vorba în adevăr de acest al doilea Nero; luase cuvintele Marciei drept fanteziile unei smintite, cu toate că treziseră în ea o curiozitate sfioasă. Acum, când Nero-Terențiu pronunță cuvântul „Labirint", simți aceeaşi emoție şi cuvântul rostit măreț şi misterios o copleşi cu un fior necunoscut.

Aşadar, se întoarse la Edessa însoțită de Nero. Nu voia să-i ascundă Marciei că Nero îi ceruse să viziteze împreună cu el Labirintul. Marcia însă nu părea a fi supărată că împăratul era cel care-i va arăta prietenei

locul şi nu ea, iar Nero n-avea nimic împotrivă ca şi Marcia să-i însoţească.

Părăsiră oraşul toţi trei, traversară râul Skirtos şi se duseră la Labirint. Erau fără suită, îmbrăcaţi simplu; Nero nu voia ca poporul să-i vadă intrând în Labirint. Pătrunseră în uriaşa şi încâlcita peşteră întunecată însoţiţi doar de un singur purtător de făclie. Nero se descurca bine în aceste locuri. El o luă înainte, destul de repede, fără să acorde atenţie purtătorului de făclie, aşa încât Marcia şi Acte îl puteau urma doar cu greu pe drumul întortocheat, accidentat. În cele din urmă, Nero porunci purtătorului de făclie să rămână locului.

— Nu vă temeţi, le spuse femeilor; îi întinse mâna Marciei şi Actei îi spuse s-o prindă de mână pe Marcia. Astfel pătrunseră mai departe în coridoarele întunecoase.

Acte nu ştia ce înseamnă frica; o dovedise, şi nu o dată; dar acum, în timp ce înaintau cu greu şi nesigur în întuneric, prin coridoarele strâmte, joase, mucegăite, aplecându-se mereu pentru a nu se lovi, însoţită de aceste două fiinţe ce nu păreau în toate minţile, simţi o senzaţie neplăcută. Nu vedea nimic, doar din când în când auzea scurte ţipete ascuţite, respingătoare.

— Sunt lilieci, explică Nero. Am îmblânzit vreo câţiva; au o înfăţişare interesantă. Nu te teme, scumpa mea Acte, nu se agaţă de păr. Este o prejudecată stupidă. Din păcate, lumea este înţesată de prejudecăţi stupide, suspină el râzând înfundat. Ei, spuse apoi Nero-Terenţiu mulţumit, acum ajungem la locul meu preferat. De aici drumul coboară câteva trepte, un fel de scară.

Marcia şi Acte coborâră pe dibuite, conduse numai de glasul bărbatului. Izul de mucegai şi întunericul aproape palpabil din jur deveniră din ce în ce mai apăsătoare.

— Iată, am sosit, răsună vocea lui Nero din întuneric. Aşezaţi-vă, vă rog, zise el politicos, ca şi cum s-ar fi aflat în camera lui de primire. Marcia îşi desprinsese, mâna

din cea a Actei, care ar fi vrut să rămână lângă ea, să-i simtă apropierea, căldura trupului, dar nu o mai găsea pe Marcia şi se sfii s-o cheme în prezența lui Nero. Se ghemui deci jos.

— Mă vezi, scumpa mea Acte? întrebă după un timp Nero.

Vocea venea acum dinspre stânga, de la o distanță apreciabilă; peştera în care o condusese fiind, pesemne, foarte mare..

— Nu, răspunse Acte mirată, cum te-aş putea vedea? Aici e întuneric beznă.

— E, într-adevăr, întuneric? replică Nero. Atunci voi împrăştia eu lumină, declară el emfatic. Acum mă vedeți? întrebă iar, cu un accent de triumf răutăcios şi o uşoară amenințare.

Cum Acte tăcea, în locul ei răspunse Marcia:

— Fireşte, te vedem.

— Să vorbească ea, pretinse Nero poruncitor.

— Da, desigur, te văd, declară Acte descumpănită.

— Mă vezi cum ridic brațul? întrebă Nero.

— Văd, replică Acte.

— Glumeşti pesemne, râse Nero. Căci n-am ridicat brațul. Dar ne aflăm într-un loc care te îmbie la glume. Şi aici eu mă simt în largul meu. Da, mă simt bine şi vreau să rămân aici pe veci. Este locul cel mai vrednic de mine. Aici se află umbrele marilor regi ai Orientului antic, aici au fost înmormântați, aici au dorit să fie îngropați, iar când vreau să fiu în societatea celor de rangul meu, vin aici şi mă întrețin cu regii trecutelor vremuri şi cu zeii.

Acte nu răspunse. Neliniştea o cuprinse tot mai puternic. Bărbatul era vădit nebun şi n-ar fi imposibil ca în nebunia lui să devină violent, s-o jertfească vreunui zeu, geniului său propriu ori altcuiva, zeului-taur Labir, de exemplu, zeului Labirintului. Cu toate acestea, vocea lui o atrăgea, şi chiar şi ceea ce spunea. Căci şi adevăratul Nero ar fi vorbit poate la fel ca el.

După un timp, Nero zise iarăşi:

— Să ne întoarcem acum, şi Acte răsuflă uşurată. Dar, adăugă el vesel, pe drumul de întoarcere nu vă conduc de mână. Prefer să vă luminez calea.

Acte se sperie. Se ridică, înaintă cu greu, pipăind pe dibuite pereţii accidentaţi. Vocea lui Nero străbătea de foarte departe şi de la oarecare înălţime; pesemne părăsise încăperea din adâncuri. Sporovăind vesel, se îndepărta destul de repede, vocea-i pierea treptat. Dar acum se afla cel puţin Marcia lângă ea.

— Să rămânem împreună, răspunse Marcia consolatoare. Oare nu-i frumos aici?

— Da, da, zise plină de zel Acte, şi apucă în grabă mâna celeilalte. Îşi aminti vag povestirile despre unii care s-au rătăcit în Labirint şi n-au mai găsit drumul spre lumina zilei, pierind de foame. Prinse mai strâns mâna Marciei. Dar, curând, avu nevoie de ambele mâini pentru a pipăi pereţii, şi peste câteva secunde Acte o pierdu şi pe ea. Începu să strige, Marcia îi răspundea, dar nu trecu mult şi vocea Marciei amuţi şi ea.

Acte se trezi aşadar singură în Labirint. Se târa pe dibuite înainte, înapoi. Nimeri într-un coridor lung, destul de neted. Îşi aminti cu certitudine că mai trecuse prin acest coridor, îndată după ce Nero-Terenţiu îi poruncise purtătorului de făclie să stea locului. Îşi dădu curaj; peste puţin avea să vadă apărând făclia. Dar nu apăru nicio rază de lumină, şi pierise cu totul şi vocea lui Nero şi a Marciei.

N-avea sens să meargă mai departe. Memoria o înşelase, se rătăcise definitiv. Nu-i rămânea altceva de făcut decât să aştepte ca ceilalţi s-o caute.

Se ghemui jos în întuneric. Va trebui să aibă răbdare, şi poate chiar foarte multă. Va fi lăsată să aştepte o oră, ori două, sau poate chiar trei. Poate că Bărbuţă roşcovană vrea să se răzbune pe ea pentru eşecul suferit de bărbăţia lui. Acte cunoştea lumea şi oamenii, ştia că cel mai mult îl urăşti pe cel în faţa căruia ţi-ai dezvăluit

neputința. Se spunea că Labirintul ar avea trei mii de încăperi. De ce s-a lăsat ademenită în această aventură nesăbuită, pentru ce a coborât aici, cu doi nebuni? Era de altfel foarte înțeleaptă. De ce venise, de fapt, aici? Firește, hotărârea ei avusese un sens, care acum îi scăpa. În sufletul ei se putea orienta la fel de puțin ca și în acest Labirint blestemat.

Fii rezonabilă, te rog, Acte! Nu te pierde cu firea. Ce interes ar putea avea acest om ca să te lase aici, în beznă? Şi dacă i-ar fi venit totuşi această idee nebunească, oare Varro şi ceilalți nu-i vor băga mințile în cap? Căci, desigur, ar fi foarte dăunător pentru cauza lui Nero dacă Acte, venită să-l întâlnească, ar dispărea în cursul acestei vizite.

Deodată se apucă cu groază de cap. Oare nu s-a prins totuşi un liliac de părul ei? Prostii! În ultima încăpere, cea mai ascunsă, locuieşte zeul Labirintului, zeul-taur Labir. El a constrâns populația Edessei să-i trimită tineri în Labirint, hrănindu-se cu sângele lor? Oare de când zac aici? se întrebă ea.

— Bărbuță roşcovană, strigă deodată cu glasul plin de groază. Unde eşti? Ajută-mă!

Deodată se auzi iar vocea lui Nero.

— Tot aici eşti, Acte? întrebă el politicos şi mirat. Vocea-i străbătea atât de calm întunericul, ca şi cum ar fi ținut smaraldul în fața ochiului, privind-o. De ce nu mă urmezi? Dar poate că ai dreptate, strălucirea maiestății mele este mult prea măreață pentru a fi utilizată într-un scop atât de meschin ca luminarea drumului. Ți-l trimit pe purtătorul de făclie.

Sosi făclierul, se făcu lumină şi, în sfârşit, ajunseră iar la lumina zilei. Teama pe care Acte o simțise în Labirint i se şterse din memorie. Curând nu-şi mai aminti decât de ceea ce o atrăsese în această aventură. Nero al Labirintului, cel care i-a pricinuit emoții, cel care a înfricoşat-o, a fost Nero cel mort, cel adevărat. Nero cel mort, adevăratul Nero, se simțea în Labirint la largul lui,

la fel ca şi în mausoleul din parcul ei de la Roma. Acum Acte ştia sigur că făcuse bine venind să viziteze Mesopotamia.

XII.
CEL ÎNMORMÂNTAT

Se împlinise o lună de când se afla la Edessa. Prietenii lui Nero socoteau foarte utilă venirea ei, dar dacă nu se pronunța curând, şi categoric, atestând identitatea lui Nero, vizita ei putea aduce mai multă pagubă decât folos. Erau cu toții de acord că exista un singur mijloc prin care Acte ar fi putut depune o mărturie efectivă în favoarea lui Nero.

Era firesc să i se dea lui Varro misiunea de a o convinge pe Acte să se folosească de acest mijloc.

— Văd cu bucurie, Acte, scumpa mea, îi spuse el, că stai destul de mult împreună cu Nero al nostru. Începi să înțelegi cum de am putut ajunge la planul absurd de a-l reînvia pe Nero?

Acte îl asculta cu expresia unui copil atent, dând din cap afirmativ, pierdută în gânduri.

— Dacă Nero al nostru, continuă Varro, te poate transpune în trecut, fie şi numai pentru câteva minute, chiar şi pe domnia-ta, oare n-ar putea transpune şi Roma, mult mai puțin sensibilă, în acel trecut?

— Vremurile, replică Acte după o clipă de chibzuială, au devenit mai dure, mai meschine. E nevoie de mijloace grosolane pentru a stârni entuziasm. Poate strălucirea cu care ne orbeşte Nero al nostru, nici nu emană de la el, poate că ea izvorăşte din noi înşine. Şi în acest caz, acțiunea noastră este totuşi lipsită de sens şi de speranță.

Pentru Varro era un adevărat triumf când o auzi pe Acte spunând „acțiunea noastră”.

— Îți mai aminteşti, Acte, întrebă el, dar era mai mult o rugăminte decât o întrebare, cum, pe vremuri, credința în Nero făcuse viața mai uşoară? Îți aduci aminte de paralizia, de amorțeala care a cuprins întreaga lume după moartea lui Nero? N-a fost ca şi cum lumea ar fi devenit dintr-odată stearpă, palidă, incoloră? Cei de pe Palatin au vrut să ni-l fure pe Nero, domnieitale şi mie. Nu este oare minunat să le arăți că n-au reuşit să facă nimic? I-au dărâmat statuile, i-au şters numele de pe toate inscripțiile, i-au înlocuit până şi capul de pe colosul sculptat, cu acel cap prozaic al bătrânului țărănoi Vespasian. Nu este oare superb să le dovedeşti că toate acestea n-au folosit la nimic? Să admitem că au reuşit câțiva ani. Câțiva ani au reuşit, într-adevăr, să sărăcească lumea de orice sclipire a fanteziei, de orice elan, de orice vis, de tot ceea ce face viața demnă de trăit. Dar acum, împreună cu Nero, ele au reînviat iarăşi. Nu simți măreția faptului, Acte? Zeii ne-au ajutat să parcurgem prima şi cea mai grea parte a drumului. Însoțeşte-ne pe această cale, Acte! Vom dobândi Antiohia, Alexandria, Corintul şi Palatinul.

— Visezi, zise Acte, dar nu cu dojană; ea însăşi se lăsa în voia gândurilor; vocea-i era voalată, ca în vis. Ar fi frumos, continuă ea cu aceeaşi voce încețoşată, să locuieşti iar cu Nero, pe Palatin. Dar nu se va întâmplă aşa. Nu e bine să te laşi stăpânit de himere, cum faci domnia-ta, scumpul meu Varro. Dacă vraja iluziilor deşarte se va destrăma... şi amuți, cufundată în gânduri.

— Dacă se va destrăma?... întrebă Varro privind-o, tulburat şi el de melancolia ce emana din ea şi care părea să descifreze viitorul.

— Dacă himerele se vor destrăma... repetă ea, şi nici de data aceasta nu termină fraza.

— Atunci, atunci ce se va întâmpla? insistă Varro

neputându-şi lua ochii de la ea.

— Atunci nu voi mai fi altceva decât o femeie bătrână, încheie Acte, cu voce clară, surâzând calmă.

Şi cu logica ce o caracteriza, îi demonstră fără milă, raţional, cum îl vedea pe Nero al lui.

— Ai ales, desigur, omul potrivit, zise ea. Este în stare să te înşele. Până şi pe mine a izbutit să mă înşele. Ştii cât de mult mă iubeşte Italicus. E poet, e un adevărat bărbat şi, în pofida faptului că în genere este foarte ponderat, se face totuşi de râs prin felul copilăros în care-şi manifestă iubirea faţă de mine. Ar însemna că nu sunt femeie dacă nu mi-ar face plăcere. Recunosc totuşi că acest Nero al vostru, când l-am zărit pentru prima dată, a reuşit să trezească în mine, pentru câteva clipe, sentimente mai puternice decât Italicus, cu toate sforţările lui de câţiva ani. Dar, şi aici e punctul slab al calculului domniei-tale, acest fals Nero - poate induce în eroare numai timp de un minut şi chiar şi atunci trebuie să-i treci multe cu vederea. E artificial din cap până-n picioare, zeii şi-au permis o glumă fabricând ceva asemănător unei figuri de ceară, care ştie să vorbească şi să se mişte, dai* rămâne totuşi doar o umbră inertă, fără suflet de om. Nici măcar nu se poate iubi cu o femeie, nu este „Nero”, nu e bărbat, îi lipseşte forţa de procreare. Prinde viaţă doar în Labirintul său. Altminteri este o stadie, aşa cum îmi închipui morţii în Hades, este un nimic. Mi-ai oferit o experienţă amară, Varro. E sfâşietor să-ţi dai seama că cineva poate umbla cu o figură atât de bărbătească şi imperială, măreţ şi impunător şi fantastic, iar sub acest înveliş să nu fie decât gol şi pustiu. Mă înspăimânt de mine însămi, de propriile mele mişcări, de mersul şi glasul meu, văzând această umbră a lui Nero.

Varro o înţelese şi, înainte de a-şi formula cererea, în sinea lui ştia că ea va fi respinsă.

— Dacă-ţi văd faţa atât de însufleţită, Acte, încercă el din nou, nu-mi pot închipui că poţi fi atât de prozaică

cum încerci să te prezinți acum. Lasă-te şi domnia-ta în voia valurilor, precum m-am lăsat şi eu. Nu fi prea calculată. Rămâi pe corabia noastră, Acte! Chiar dacă ne vom scufunda cu ea, nu este oare superb să călătoreşti? Şi dacă eşti cu noi, nu vom naufragia.

— Vreau să-ți mărturisesc ceva, Varro, replică Acte. Ştii cât l-am iubit pe Nero. Atât de intens, încât oricare altul păleşte în fața umbrei sale. Nero al vostru a fost primul bărbat care a aprins în mine focul stins, după moartea Bărbuței roşcovane. Totuşi îmi este cu neputință să-l suport pe Nero al vostru. Înnebunesc de câte ori sunt obligată să văd cum dispare sufletul din această stafie încarnată îndată ce te atingi de ea. Nu rezist. Mie nu-mi place amețeala autoamăgirii; te înşeli. În niciun caz nu-mi place o amețeală care trebuie provocată prin asemenea mijloace. Nu rămân aici.

Şi văzându-i pe față deznădejdea profundă, continuă schimbând tonul, calculată, glumeață şi în acelaşi timp serioasă:

— Nu vreau să te părăsesc, Varro. Vreau să te ajut. Ştii că sunt bogată, îmi place bogăția şi dacă aş face ceva pentru Nero al vostru, singura urmare practică ar fi, de bună seamă, că Titus ar confisca frumoasele mele moşii şi cărămidăriile mele din Italia. Totuşi: dacă aş putea aduce un serviciu cauzei voastre, dacă aş putea face ceva pentru numele lui Nero, te rog să-mi spui. Vreau s-o fac.

Sosise deci momentul când Varro putea să-i înfățişeze pretențiile adepților lui Nero; ea însăşi îl invitase s-o facă. Dar Varro, acest bărbat care, fără o umbră de şovăială, trimisese mii de oameni la moarte, care-şi sacrificase fiica, pe Marcia, de dragul jocului său, care, deşi cu regret, privise totuşi fără remuşcare moartea prietenului său Fronto, care-şi riscase adesea propria-i viață pentru mize infime, acest Varro nu era în stare să-i spună acum, în față, Claudiei Acte, ce anume voia de la ea. Se îndrăgostise de ea. Şi nu se mai înțelegea pe sine,

nu mai pricepea cum de fusese în stare atunci, în tinerețe, ca numai din rațiunea de a nu-şi periclita relațiile cu împăratul să-şi impună să rămână indiferent în fața frumuseții ei, a făpturii ei de neasemuit, să nu le savureze. Dar acum, după ce anii trecuseră peste el, vedea totul dintr-odată limpede şi îi părea rău. Bărbatul care timp atât de îndelungat socotise întreaga-i viață ca plină de sens, care nu dorea să nu fi făcut ceva din ce făcuse şi nici să fi făcut ceva din ce nu făcuse, ajunse acum să se căiască pentru a doua oară, într-un scurt răstimp. Regreta că pe vremea aceea, de dragul prieteniei lui Nero, nu încercase totul pentru a o cuceri pe această femeie, pe Claudia Acte. Îl cuprinse o dorință nebună să lase pentru un timp la o parte cauza lui măreț de ridicolă, şi să nu mai fie altceva decât vechiul Varro care savura bucuria ce i-o puteau aduce oamenii minunați pe care soarta i-i trimitea în cale.

Aşadar, fără a se folosi de prilejul dat pentru a-i aduce la cunoştință ceea ce voia să-i ceară, zise fără şir:

— Îți mai aminteşti, scumpa mea Acte, cum am pus în eleşteul nou al Palatului de aur peştii colorați din China? Şi se simți tânăr ca în vremurile sale cele mai bune, uşuratic şi profund, maliții şi sigur pe puterea lui de atracție, dispus să plătească un preț mare pentru plăcerea lui, conştient că viața poate fi savurată din plin numai atunci când renunți să faci calcule. Simțea față de Acte o intimitate profundă, cum n-o simțise niciodată înainte. Avea impresia că de fapt erau trei în încăpere; Nero cel mort, Nero cel adevărat era cu ei, sub înfățişarea lui cea mai bună, fără să stânjenească, şi între ei trei se țesea o comunitate adâncă, mai puternică decât o prietenie.

Dar Acte nu intră în joc. Întrerupând brusc şi cu o luciditate voită digresiunile fanteziei lui, repetă întrebarea:

— Spune-mi, ce pot face pentru Nero al vostru?

Atunci Varro, învingându-şi momentul de slăbiciune,

îi aduse la cunoştinţă ceea ce el şi prietenii săi socoteau ca fiind singurul serviciu eficace pe care Acte îl putea aduce cauzei lor.

Iată despre ce era vorba. Dacă Nero trăia, atunci însemna că în urna pe care Acte o păstra în mausoleul parcului ei din Roma se afla cenuşa altuia. Dacă Acte era convinsă că Nero trăia, această urnă, ca şi monumentul, deveneau ridicole. Dacă Acte voia să arate lumii credinţa sa în Nero cel în viaţă, ea trebuia să distrugă monumentul şi să împrăştie în cele patru vânturi cenuşa mortului necunoscut.

Pielea străvezie de pe faţa Actei deveni strălucitor de albă în timp ce Varro îi spunea acestea, pe un ton intenţionat sec. Dar glasul ei, răsună limpede şi calm ca de obicei când constată, tot atât de sec ca şi el:

— Îmi cereţi să împrăştii în cele patru vânturi tot ceea ce mai exista de la adevăratul Nero, pentru a-mi dovedi credinţa în falsul vostru Nero?

— Da, spuse Varro realist.

Dar, încă înainte ca acest „da" să fi fost rostit, el se ruşină de ceea ce îi pretindea şi, mai neîndemânatic decât era de felul lui, adăugă:

— E în joc opera lui Nero. Ea valorează, fără îndoială, o mână de cenuşă.

Ochii verzi-căprui ai Actei îl priviră îndelung pe senator, pe prietenul lui Nero, umerii îi căzură puţin, gura ei arcuită zvâcni uşor.

— Ceea ce îmi spui acum, răspunse ea apoi cu o ironie abia perceptibilă, este foarte raţional. Dar, poate, n-ar fi trebuit s-o spui.

O tăcere neplăcută se lăsă între ei; dintr-odată încăperea se umplu de tot ce-i despărţea.

Toată fiinţa Actei emana indignare faţă de Varro şi de cererea lui. În zadar îşi spunea, cu mintea ei sănătoasă: „Dacă vrea să continue opera lui Nero şi să guverneze lumea în spiritul lui, să-l oprească oare o urnă? Nu! Firește, pentru Varro, în ea nu se află decât o mână de

cenuşă.” Dar, în adâncul sufletului, ea îşi dădea seama că nu exista scuză pentru el, că era vinovat faţă de ea şi faţă de Nero. Chiar dacă raţionamentele erau valabile din punctul lui de vedere, nu erau la fel şi pentru ea, pentru Acte. Înţelepciunea ei n-avea nicio asemuire cu felul de a gândi al lui Varro. Când, pe vremuri, îşi riscase viaţa fără să şovăie pentru a salva trupul defunctului Nero de profanare şi pentru a-l înmormânta cu pompă imperială, aceasta fusese fapta cea mai măreaţă, cea mai înţeleaptă a vieţii ei. Ce înseamnă, de fapt, să acţionezi în mod înţelept? A acţiona înţelept înseamnă a acţiona aşa cum ţi-e felul. Pietatea pentru Varro era o vorbă goală, dar nu şi pentru ea. A împrăştia cenuşa lui Nero în cele patru vânturi însemna pentru ea să-şi verse sângele în gol. Femeia greacă, care-şi primejduise viaţa pentru a îngropa trupul fratelui ei, nu fusese un simplu personaj de teatru, ea nu trăise doar din graţia poetului. Niciodată, chiar dacă ar fi sigură că în felul acesta Flavii ar fi alungaţi din Roma, n-ar consimţi la distrugerea lăcaşului din parcul ei, a lăcaşului de veci în care trăia Nero al ei. Rămăşiţele iubitului ei erau proprietatea ei cea mai de preţ, nu putea trăi fără el ea.

— Nu renunţ la cenuşă, şopti ea aspru, cu răutate. Nici nu mă gândesc să fac aşa ceva…

Varro tăcu. Înţelese că rezistenţa interioară a Actei nu putea fi înfrântă de nicio forţă din lume. Îşi lua rămas bun şi plecă.

Iar Acte îşi pregăti în grabă călătoria de întoarcere. Dacă înainte toată fiinţa ei era stăpânită de dorul de a se culca cu Nero-Terenţiu, acum nu mai putea suporta nici aerul din jurul lui. Până şi amintirea pielii, a mirosului lui îi provoca o greaţă insuportabilă.

XIII.

CREATURA SE RIDICĂ ÎMPOTRIVA CREATORULUI

Intenția Claudiei Acte de a se întoarce la Antiohia şi la Roma provocă consternare în rândul prietenilor lui Nero. Trebon şi Knops insistau ca ea să fie lichidată, să fie făcută dispărută înainte de a se putea înapoia la Roma şi înainte de a răspândi zvonul că Nero de fapt nu este Nero. Ei nu recunoşteau nici față de ei înşişi că erau bucuroşi să găsească un pretext de a se răzbuna pe această femeie pentru umilința suferită în orgoliul lor de bărbați.

Terențiu asculta cu satisfacție propunerile oamenilor săi încredere. Îl supăra faptul că Acte, prin simpla ei apariție, câştigase masele Mesopotamiei, era gelos pe popularitatea ei. Ştia fără nicio umbră de îndoială că au existat momente în care ea l-a socotit drept Nero. De bună seamă ar fi putut s-o câştige, îşi spunea el, dacă n-ar fi eşuat ca bărbat. Îi purta pică pentru faptul că forța sa de bărbat şi actor nu i-a fost de ajuns şi nu-i ierta că în Labirint rămăsese oarbă în fața sufletului maiestății, a strălucirii care emana din el. Era bine dacă târfa dispărea de pe glob, şi se potrivea minunat că rațiuni politice de stat cereau acelaşi lucru. Firește, soluția cea mai simplă ar fi fost asasinarea Actei. Dar i se părea un mijloc prea grosolan şi simplist. Răzbunarea lui trebuia să fie mai subtilă, mai elegantă. El îşi aminti de naufragiul, aranjat cu măiestrie, în cursul căruia Nero îşi înlăturase mama. Visa la provocarea unui accident în care Acte urma să fie schilodită; spre pildă, fața putea să-i fie desfigurată pe veci sau putea să-şi piardă eleganța mersului. Nenorocirea trebuia, firește, aranjată cu atâta măiestrie încât nici chiar ea să n-o poată socoti decât un accident nenorocit.

Între timp, Acte îşi terminase pregătirile de plecare.

Dar, ca o fire politicoasă, nu voia să părăsească Edessa fără a-şi lua rămas bun de la bărbatul care, după ani îndelungi de rece indiferență, îi trezise un puternic sentiment. Îl vizită pe Nero.

Nero se ocupa tocmai de liliecii lui domesticiți, în grota care pusese să fie amenajată în acest scop. Faptul că Acte venise să-şi ia rămas bun era o surpriză neplăcută pentru el. S-ar fi potrivit mai bine cu planurile lui dacă ea ar fi încercat să plece în secret. După cum prevăzuse, în acest caz ea n-ar fi scăpat teafără în niciun colț al teritoriului aflat sub puterea lui. Apărând atât de senină şi veselă în fața lui, îl descumpăni, şi-i înteți şi mai mult ura; deoarece ființa ei reală nu se potrivea cu imaginea pe care şi-o făurise despre ea.

O lăsă să aştepte un timp, apoi nu se duse cu ea în palat, ci o primi în grotă, în semiobscuritate, liliecii săi fâlfâiau ca nişte stafii, se agățau de tavan, de ieşinduri. Atârnau, urâți, cu labele ca nişte mâini omeneşti, cu urechile imense, cu capetele hidoase, ca de câine şi maimuță, acoperite pe alocuri de păr. Nero se aştepta ca Acte să se intimideze în acest mediu misterios. Dar ea era mai de grabă uimită. Întrucât nu se produse efectul sperat, lui nu i-a mai reuşit, în cursul audienței de rămas bun, să fie Nero. Deşi găsi multe cuvinte de regret, uşor ironice, la adresa subitei ei hotărâri de a-l părăsi, o serie de citate din clasici, cum nici adevăratul Nero nu le-ar fi nimerit mai bine, totuşi, una peste alta, el însuşi simți cât de stângaci se purta. Acte îl găsi şi mai neputincios, ba acum nici nu mai înțelegea cum de acest om izbutise să trezească în ea sentimente atât de puternice.

Era pe punctul să plece, când lui Nero îi reveni în sfârşit inspirația şi forța de a se concentra. Da, îl pătrunse spiritul adevăratului Nero. Se simți ca împăratul care îşi ia rămas bun de la o persoană ce i-a fost apropiată şi-i mai este încă; dar de care el,

împăratul, vrea acum ca moartea să-l despartă, o moarte despre care ea nu ştie încă nimic. Începu să-i vorbească obscur şi misterios despre liliecii săi. Îi povesti cum sufletele peţitorilor ucişi de Ulise l-au urmat pe Hermes în infern, asemeni unor lilieci, şi-l cită pe Homer:

„Cum liliecii
În fundul unei peşteri uriaşe
Tot zboară ţiuind când pică vrunul
Din stolul lor cel atârnat sub stâncă
Şi stau acolo strânşi pe lâng-olaltă,
Aşa plecară chiţăind deodată
Şi sufletele ce urmau pe Hermes,
Blajinul zeu, pe mucedele drumuri”{17}

Glumi echivoc şi semnificativ, întrebând care dintre cunoştinţele lor comune, decedate, se ascund oare în pielea acestor animale hidoase. Între timp o privi pe Acte cu ochii lui miopi, maliţios, şi totodată trist şi duios, ca de rămas bun. Juca rolul lui Nero, care ştie că mama sa Agripina, ori poate soţia sa Octavia, este pe punctul de a pleca într-o călătorie din care nu se va mai întoarce; nicicând. O iubea pe această Agripina, pe această Octavia, ca şi pe această Acte, deoarece pentru el ele erau ca şi moarte, pentru că savura senzaţia de a discuta cu o moartă care se credea încă în viaţă. Îşi putea deci permite să fie deosebit de tandru faţă de această moartă, cu superioritatea omului rău, care ştie mai multe decât spune. A fost foarte prietenos cu ea.

Acte se cutremură. La început, bărbatul care se juca cu liliecii domesticiţi, lăsându-i să mănânce din mâna lui, i se păruse nătâng. Acum, deveni sinistru: Îl cunoştea pe acest Nero. Cunoştea răutatea lui cumplită, nemărginită. Cunoştea pasiunea lui Nero pentru un astfel de joc ticălos şi totodată sublim. Da, acum înţelegea cum a putut acest bărbat s-o răscolească atât

de profund. Vedea pe buzele lui acea expresie vagă, disprețuitoare, drăgăstoasă, nemărginit de rea. În Terențiu care se juca cu liliecii îl recunoscu pe Nero jucându-se cu morții pe care-i trimisese în infern. Îl recunoscu pe Nero şi înțelese că era condamnată. Suflul rece al infernului o atinse şi părăsi încăperea cu inima înfricoşată.

Nici Nero, nici Trebon sau Knops nu-i adusese la cunoştință lui Varro sau regelui Filip planul urzit împotriva Actei. Nero ştia că aceştia ar face totul pentru a împiedica realizarea lui. Totuşi, contrar voinței lui Nero, amândoi luaseră cunoştință de el, şi Acte abia se despărțise de împărat, când Varro se prezentă într-o audiență urgentă la Nero-Terențiu.

— Am aflat cu regret, zise Varro, că oaspetele nostru Claudia Acte vrea să ne părăsească.

— Da, scumpul meu Varro, spuse Nero prietenos, n-am reuşit s-o reținem, nici domnia-ta, nici eu.

— Întrucât n-am fost în stare s-o reținem, replică Varro, ar trebui să facem călătoria de întoarcere a unei atât de frumoase şi amabile doamne cât mai plăcută posibil.

— Da, răspunse Nero, ar trebui s-o facem.

— Vreau să-i pun la dispoziție una dintre trăsurile mele, zise într-o doară Varro, şi o pază de onoare de o sută de oameni.

— Ai venit, din păcate, prea târziu, scumpul meu Varro, zise cu regret împăratul. Eu însumi i-am dat o trăsură şi o suită.

Senatorul păli.

— Aş fi foarte recunoscător maiestății-tale, zise el, dacă mi-ai acorda mie favoarea de a-i oferi Claudiei Acte acest mic serviciu. Am anumite obligații față de ea, şi maiestatea-ta, adăugă el cu o intimitate puțin malițioasă, a avut-o doar pe Acte timp de multe săptămâni în cea mai intimă apropiere.

Pe Terențiu îl supără aluzia, dar nu-şi trădă prin

nimic sentimentele.

— Nu, scumpul meu Varro, surâse el, şi, ceea ce nu îndrăznise niciodată până atunci, îl bătu pe umăr. Nici vorbă. Pentru răstimpul scurt al călătoriei vom oferi noi Actei acest ultim serviciu.

Cu toată amabilitatea lor, cuvintele păreau atât de ameninţătoare încât, pentru a nu-l irita, Varro nu îndrăzni să se sustragă intimităţii respingătoare a lui Nero.

— Te rog, lasă-mi această sarcină de onoare, ceru el stăruitor. S-ar putea să nu se sfârşească bine călătoria, adăugă el, dacă Acte nu e însoţită până la frontieră de oamenii mei de încredere. În ultimul timp, drumurile nu sunt prea sigure.

— Socoţi că oamenii mei nu sunt de încredere, Varro? întrebă Nero.

— Cred că oamenii mei sunt mai siguri, replică acesta,

— Eşti foarte îndrăzneţ, prietene, spuse Nero, şi pe faţa lui imperială apăru un nor mic, întunecat. Crezi că tocmai asemenea argumente mă vor determina să fiu mai dispus de a accepta cererea domniei-tale?

Varro bătu în retragere.

— Gândeşte-te, îl, rugă el cu insistenţă, ce calomnii, ce consecinţe imprevizibile s-ar putea naşte dacă Acte ar suferi, în timpul călătoriei, un accident. Toată lumea ar spune că Acte a recunoscut în Nero al nostru nu pe împărat, ci pe un anume olar Terenţiu. Ar fi un triumf colosal pentru Ceion şi pentru cei de pe Palatin. Nu este îngăduit să i se întâmple ceva, îl conjură pe împărat.

— Tocmai de aceea i-am acordat ca protecţie oamenii mei, declară Nero surâzând amabil.

Varro nu se mai putu stăpâni. Se apropie de Terenţiu şi-i spuse răspicat:

— Nu se va termina cu bine nici pentru tine, dacă Acte va călători cu oamenii tăi, şi tocmai de aceea n-are să se întâmple aşa.

Vorbea în şoaptă, dar tonul îi era atât de hotărât, sălbatic chiar, încât Terenţiu se sperie. Dar cum nu voia să ia cunoştinţă de faptul că în aceste momente el nu era pentru Varro decât Terenţiu olarul şi nu Nero, îi replică:

— Cum vrei să mă împiedici?

— Înainte de a permite, zise Varro, ca ea să fie dată pe mâna vagabonzilor tăi, o voi pune să spună cine eşti. Dar, înaintea ei, are să spună şi o anume Caia cine eşti, şi până şi Varro însuşi o va declara.

Terenţiu păli. Dar rămase mai departe Nero, păstrând tonul nepăsător, tonul împăratului care se ceartă, în glumă, cu; prietenul său.

— Prietenul meu Varro îşi iese din fire, spuse el, surâzând, pentru soarta unei femei neînsemnate. Nu l-am văzut niciodată atât de enervat. Cine ar fi crezut că Varro al nostru se mai poate îndrăgosti în asemenea măsură! Îi iert celui îndrăgostit necuviinţa. Dar, din păcate, de astă dată cererea nu poate fi îndeplinită, încheie el, puţin ironic, cu un uşor regret maliţios. Nu domnia-ta, ci eu voi da Actei însoţitorii pentru călătorie.

Terenţiu crezuse că Varro va spumega şi se va dezlănţui violent. Se şi pregătise pentru această eventualitate; odată şi odată lupta dintre ei doi trebuia să aibă loc. Se temea de acest moment, dar nici nu voia să-l evite. O ura cu înverşunare pe Acte, îl ura mult şi pe Varro, şi era sigur că ura o să-i dea forţa să facă faţă unei ciocniri cu acesta, dovedindu-i că este Nero.

Dar Varro nu avu nicio izbucnire, nu se înfurie. Dimpotrivă, de pe faţa lui dispărură complet urmele supărării. Se îndepărtă puţin pentru ca, presbit fiind, să-l poată vedea mai bine pe celălalt, gura i se strâmbă într-un zâmbet nemaipomenit de îngâmfat, disprețuitor şi, fără a ridica tonul, dar sigur de efect, aruncă în faţa propriei creaturi cuvintele:

— Gura! Terenţiu! şi plecă.

Terenţiu îl urmări cu privirea, zdruncinat până în

adâncul sufletului, înlemnit, palid, cu fața schimonosită. Apoi, după un scurt timp, şterse pur şi simplu din memorie aceste cuvinte, ce n-au fost auzite. Ele n-au putut fi rostite şi nu dorea să le fi auzit. Dacă ar fi fost rostite, dacă le-ar fi auzit ar fi trebuit să se răzbune în mod groaznic, de neînchipuit, ar fi trebuit să-l supună la cazne inimaginabile şi să-i execute public pe Varro, pe Acte, pe Caia. Dar aşa ceva era cu neputință. Încă nu. Deci, n-a auzit nimic, nu s-a întâmplat nimic.

Claudia Acte a călătorit însoțită de suita pe care i-a dat-o Varro şi a ajuns nevătămată la Antiohia şi apoi la Roma,

XIV.
NIMBUL MAIESTĂȚII

Plecarea ei nu părea să-l fi neliniştit pe împărat. Credința în propria-i măreție îl învăluia din ce în ce mai impenetrabil.

La solemnități avea un aer maiestuos, cu nimic mai prejos decât Nero. Bani existau la discreție. Oraşele siriene cucerite plăteau tribut. Proprietățile comunale şi ale persoanelor individuale compromise ca adepți ai lui Titus şi adversari ai lui Nero fuseseră confiscate. Artaban, regele Filip, alți principi, mari preoți şi şeici din Mesopotamia şi Arabia donau averi considerabile. Nero putea să se dedea pasiunii sale pentru construcțiile de dimensiuni colosale. Reconstrui grandios Apamea inundată şi îi dădu numele de Neronia. Ridică acolo un stadion, un teatru, un templu pentru geniul său; şi zeiței Tarate îi construi un lăcaş nou, pompos.

Totodată, se apucă să-şi realizeze visul preferat.

Stânca ce domina Edessa trebuia să se transforme într-un imens basorelief care să imortalizeze trăsăturile împăratului, în maniera vechilor monumente orientale. Împărații zeificați erau reprezentați, în general, călare pe un vultur zburând spre ceruri. El, Nero, ceru sculptorului un motiv mai îndrăzneț. Voia să călărească pe un liliac, reprezentarea acestuia urmând să fie realistă; trăsăturile nu trebuiau idealizate, şi urâțenia misterioasă a animalului călărit, precum şi ghearele lui de maimuță trebuiau redate în toată hidoşenia lor – totul în proporții gigantice.

Sfetnicii împăratului clătinau nedumeriți din cap, din cauza neruşinării cu care-şi alesese acest simbol. Deşi mare parte a populației vedea în liliac un semn al norocului, nu erau puțini cei care îl socoteau apropiat de ideea infernului şi a morții.

Nero luă în derâdere aceste temeri. Ce moarte, ce infern? Prejudecăți, prostii! Oare nu era el, pentru a folosi expresia acelui clasic, „împărat până în măduva oaselor”? Ceea ce credea, ceea ce simțea erau gânduri împărăteşti, divine, şi dacă geniul său îl determină să aleagă modelul cu liliacul, în fața acestui glas lăuntric orice obiecții devin inexistente.

Era temerar până la demență, ca Nero pe vremea când era la apogeu. Ceru, ceea ce nu îndrăznise până atunci niciun împărat roman, să fie precedat în toate ocaziile, după exemplul marelui rege part, de un purtător de lumină, însemnul nimbului maiestății. Apoi bătu o monedă de aur, care-i înfățişa chipul conturat cu o dublă linie, sugerând cu insolență că este de două ori Nero, mort şi reînviat, ca zeul Osiris. Miniştrii trebuiau să depună mult efort spre a-l convinge pe împărat să amâne emiterea acestei monede; se temeau că dublul Nero de pe monedă va provoca ironia malițioasă a sirienilor zeflemişti. Dar Nero ținea mult la această monedă cu cele două chipuri suprapuse şi o contempla adesea.

Precum făcuse Nero la vremea sa în oraşele greceşti, aşa şi Nero-Terenţiu apărea pe scenele oraşelor Samosata, Larissa şi Edessa strălucind de fericire când arbitrii îi adjudecau laurii. Masele jubilau, erau fericite să-şi vadă împăratul ca actor, iar el, înaripat de entuziasmul lor şi de sentimentul maiestăţii, se întrecea pe sine.

În ultimul timp căuta în mod vădit compania primejdiosului său duşman-prieten, Varro. Acesta nu zâmbise când împăratul îi încredinţase secretul său cel mai tainic despre Labirint. Pe acesta reuşise deci să-l convingă că el, Nero, poseda „nimbul maiestăţii". Nero făcea pe stăpânitorul şi voia să audă mereu că Varro crede în el. Îl provoca pentru a-şi da seama din cuvintele, din purtarea lui de ceva ce putea mirosi a rebeliune, de ceva ce putea aminti de trecut. Dar Varro rămânea supus, un curtezan fericit să vadă strălucirea feţei maiestăţii-sale; vorbele „gura, Terenţiu!" nu fuseseră rostite nicicând. Nero avea nevoie de el, de micile lui indicaţii şi sfaturi despre cum să se comporte într-o ocazie ori alta. Varro îi dădea sfaturi discrete, şi Nero le urma; doar în prezenţa lui Varro nu le urma.

Nero deveni din ce în ce mai neruşinat în aluziile sale. Odată, senatorul îl găsi cufundat în contemplarea monedei de aur cu dublul chip împărătesc.

— Spune-mi fără înconjur, îi ceru Nero, nu găseşti trufaş acest desen?

— Este un simbol mândru, temerar, replică Varro impenetrabil, şi ochii lui priveau când la cel pe care-l avea în faţă, când la desenul de pe moneda de aur. Nero-Terenţiu replică însă visător şi încrezut:

— Da, scumpul meu Varro, trebuia să fi coborât mai întâi la lilieci pentru a poseda atâta îndrăzneală plină de înţelepciune.

XV.
ZEUL DE PE ARIPILE LILIACULUI

Deşi domnia lui Nero părea consolidată, rezistența internă era în creştere. Pe teritoriul stăpânit de Nero, populația n-avea trai bun. În țară era ordine, dar menținută prin oprimare şi sărăcie.

În piețele principale ale oraşelor se aflau plăci din piatră şi metal pe care erau înscrise privilegiile răsunătoare acordate de Nero țărilor şi oraşelor de sub noua sa domnie. Dar, deocamdată, privilegiile erau lipsite de conținut. Deocamdată, prezența noului împărat impunea micilor guverne din Mesopotamia poveri mult mai grele decât tributurile plătite până atunci. Principii căutau să pună grelele obligații pe spinarea arendaşilor şi antreprenorilor, iar aceştia pe spinarea țăranilor şi meşteşugarilor, care, la rândul lor, le impuneau sclavilor; toți ajunseseră să simtă, aşadar, noile poveri.

Nici comerțul nu prospera. Roma făcea greutăți la frontiera siriană. Caravanele care aduceau la Roma mătăsurile Chinei, mirodeniile Arabiei, perlele Mării Roşii, produsele Indiei, pentru a le schimba pe produsele imperiului, căutau noi căi de acces. Principalele izvoare de venituri ale Mesopotamiei secau.

Populația aşteptase de la Nero belşug şi înlesniri, crezuse că, scăpând de taxele vamale şi tributurile romane, fiecare va obține cozonac în loc de pâine, şi vin în loc de apă. Sub domnia lui însă nu numai că nu se găsea cozonac, dar până şi pâinea deveni neîndestulătoare, iar cât priveşte vinul, trebuia să pui în el din ce în ce mai multă apă. Fireşte, cei care lucrau nemijlocit cu Nero, sau oamenii lui, se îmbuibau, dobândeau prestigiu şi bani. Şi nu erau puțini cei care aveau de-a face cu Nero. Erau funcționarii şi furnizorii,

armata şi poliția sa, erau cei care construiau pentru împărat şi oamenii lui castele şi case şi drumuri, cei care croiau uniforme pentru regimentele sale şi îi făureau armele. Nu erau puțini la număr; din zece oameni, unul era de-al lui. Dar cozonacul şi friptura pe care-l mânca acest al zecelea erau luate de la gura celorlalți nouă.

Clevetirile duşmănoase ale celor nemulțumiți nu mai conteneau. Prorocirile sumbre ale lui Ioan de Patmos, ale actorului sacru, care rămânea ascuns în pustiu, nelinişteau din ce în ce mai mult masele. Nu mai voia să creadă nimeni că într-adevăr creştinii dezlănțuiseră potopul asupra oraşului Apamea. Şi plecarea Claudiei Acte, favorita poporului, trezi îndoieli în legătură cu Nero. Cei pe care Knops şi Trebon i-au jefuit de averile lor ori cei păgubiți şi înjosiți în alt fel îi urau şi instigau, cei ucişi aveau prieteni şi adepți care nu uitau şi nu se linişteau.

La toate acestea se adăugau frecuşurile şi rivalitățile necontenite dintre ofițerii şi funcționarii lui Trebon şi cei ai politicienilor şi militarilor localnici. De când lumea, ofițerii romani i-au desconsiderat cu îngâmfare pe camarazii lor orientali, în ochii lor nu erau decât „trupe auxiliare", şi în acest mod disprețuitor îi tratau acum şi pe generalii băştinaşi. Filip şi Mallukh erau indignați de grandomania lui Nero, de abuzurile şi neruşinarea acoliților săi. La urma urmelor, ei erau cei care-l urcaseră în scaunul domnesc pe acest împărat roman şi îl mențineau la putere. Plini de mânie, înțeleseră că escrocii, nebunii şi hoții, pe care au trebuit să-i cheme în ajutor pentru a-şi menține suveranitatea şi vechile posesiuni, îi încălecau acum. Îl sprijineau încă pe față, de formă, însă pe ascuns, începură împotriva lui Nero un război de uzură, subteran, lent, în stil oriental. Varro se străduia din răsputeri să aplaneze contradicțiile; nu reuşea, ura dintre ofițerii apuseni şi ofițerii şi funcționarii Levantului creştea mereu.

Nero-Terențiu nu voia să ia în seamă aceste dificultăți. Se îmbăta cu vorbe răsunătoare ca „împărăție, putere, armată, popor, Orient", dar, în esență, politica şi economia îi erau indiferente şi-l interesau numai în măsura în care ofereau material pentru retorica sa răsunătoare. Împărăția, guvernarea însemnau pentru el ocazii de reprezentare, adunări populare, parade, construcții, serbări strălucitoare, putere, nimb şi înainte de toate discursuri şi iar discursuri. În fața problemelor politice şi economice se retrăgea în spatele zâmbetului său maiestuos, clătinând din cap cu demnitate, convins că dacă se vor ivi dificultăți serioase, glasul său lăuntric, divin, îi va indica drumul cel bun.

În serios lua numai păstrarea maiestății lui. A reînnoit; şi înăsprit pedepsele pentru lezmaiestate, pe care împărații din familia Flaviilor le abrogaseră. Senatul era obligat să judece procesele pentru asemenea delicte tot atât de sever ca pe vremurile lui Tiberiu şi Caligula. Au fost edictate ordine dure. Nimeni în afara împăratului n-avea voie să utilizeze smaraldul pentru a-şi corecta vederea. În fața imaginii împăratului era interzis să înjuri ori să râgâi. Cea mai mică încălcare, fie şi neintenționată, era pedepsită. Denunțurile erau în floare.

O crimă de lezmaiestate îl aduse până la urmă la pieire şi pe neguțătorul de covoare Nittai. Cheltuise mulți bani în scopuri sportive, construise în vila lui acea frumoasă curte de joc în care se întâlniseră la vremea respectivă Varro şi colonelul Fronto; promovase şi artele. Odată însă a vrut să facă economii tocmai unde nu trebuia: atunci când, din cauza depăşirii costului inițial stabilit, refuzase preluarea statuii zeiței Mithra, comandată la atelierul de ceramică din Ulița Roşie. A fost învinuit că omisese, înainte de a-şi face nevoile, să-şi scoată de pe deget un inel pe care era gravat chipul lui Nero. Senatul l-a condamnat la exil. Împăratul s-a

mulțumit să-i confişte averea. El şi Knops râseră satisfăcuți. De acum negutătorul de covoare Nittai n-o să mai necăjească nişte bieți olari cinstiți dacă marfa costă mai mult decât ridicola sumă cu care voia să le astupe gura.

În privința clevetirilor despre impotența sa, Nero le socoti ca un atac la adresa înaltei sale demnități. Şi întrucât vorbăria nu putea fi oprită prin decrete, încercă s-o înăbuşe prin alte mijloace. Îşi aducea, în văzul lumii, în odaia sa de dormit, tot felul de femei, nobile şi de rând; apoi, după câteva zile, aceste femei dispăreau. Se şoptea, se înfiripa şi se răspândea zvonul că zeii, invidioşi pe fericirea lui Nero, nu-l lăsau să aibă parte de plăcerile dragostei, ucigând orice femeie pe care o atingea. Când cerul îl adusese din nou la putere, împăratul sperase că va scăpa de acest blestem. Dar se adeveri că şi acum îşi mai făcea efectul. De aceea, împăratul se decise să renunțe definitiv la femei. Şi pentru că nu voia ca blestemul s-o ajungă şi pe prietena sa Claudia Acte, o îndepărtase din preajma lui, în ciuda dragostei pe care i-o purta. Mai existau oameni care dădeau crezare acestor vorbe.

Nero se simțea în siguranță şi fericit, convins că puterea sa este pe veci consolidată. Organiza parăzi, soldații îl aclamau. Pe malurile Eufratului se ridica, într-un ritm uimitor, oraşul său Neronia, în toate aşezările de pe întinsul teritoriului străluceau noile construcții, albe şi aurii. Îl învăluia nimbul maiestății, iar lumina era purtată în fața sa. Nu mai exista niciun om care să se îndoiască de faptul că Labirintul era luminat dacă el se afla acolo. Când se ducea în grota lui artificială, îşi hrănea liliecii – sufletele celor trimişi de el în infern – şi discuta cu ei. Privea, sătul şi fericit, monedele de aur cu chipul său dublu conturat. Şi se încurca din ce în ce mai mult în ițele propriei maiestăți.

Iar în stâncă de peste fluviul Skirtos, în dreptul oraşului Edessa, apărea, pe zi ce trecea, din ce în ce mai

clară imaginea sa călărind pe un liliac. Populația se aduna în număr mare holbându-se la meşteşugarii şi la basorelieful gigantic. Împăratului i se păru mai frumos decât statuia ecvestră a Mithrei. Imaginea provoca poate teamă poporului, dar, în secret, poate şi ilaritate. Nu se ştia; căci în fața chipului său nimeni nu îndrăznea să vorbească, de teama spionilor lui Knops şi ai lui Trebon.

Iar lucrarea lua proporții. Fusese fixată şi ziua în care urma să fie dezvelită şi sfințită: douăzeci şi unu mai.

XVI.
O SOLUȚIE RADICALĂ

Knops căuta acum adesea societatea socrului său, a olarului Gorion, pentru a afla de la acesta ce gândeau masele despre Nero. Familiaritatea grosolană, tot mai evidentă, a lui Gorion, era un indiciu pentru Knops cu privire la nemulțumirea poporului față de împărat.

Cu siguranță că în curând socrul Gorion va cuteza iar să folosească dictonul obraznic în legătură cu cei trei „C"; în sinea lui îl utiliza, de bună seamă, de mult.

Nu, Knops nu-şi fereca ochii şi urechile în fața dificultăților ce se înmulțeau zilnic. Oare nu era prea îndrăzneață hotărârea ce o luase de a aştepta cucerirea Antiohiei? Nu era oare mai înțelept să părăsească de pe acum căruța lui Nero?

Exista însă ceva ce-l reținea. Fetița, soția lui, micuța, voinica, nurlia Ialta era însărcinată. Ideea că va avea un fiu legitim, născut liber şi bogat, un Claudius Knops viclean, robust, cu un viitor strălucit în față-i, îl copleşea cu o bucurie nebună. O dezmierda grosolan pe Ialta lui, pe mama acestui viitor Claudius Knops; o înconjură cu medici, băieşițe, cameriste, înjura cumplit dacă poftea

castraveți ori alte acrituri şi o îndemna să mănânce cozonac dulce cu migdale şi alac, care trebuiau să-l facă plăcut la vedere pe viitorul lui fiu. Nu, acum n-avea voie să şteargă putina. Era dator față de micuțul Claudius Knops să mai rămână locului. Trebuia să mai dea o ultimă şi straşnică lovitură pentru a-şi apăra fiul cu un zid de aur în fața pericolelor lumii. Din averea confiscată a comerciantului de covoare Nittai, dobândise o pradă bogată, dar mai existau şi alți peşti şi mai graşi. Era, înainte de toate, un anume Hirkan, arendaş de impozite, un individ zgârcit, care refuzase să doneze o anumită sumă de bani templului ce se ridica în onoarea geniului lui Nero. Oare acest refuz n-a demonstrat că banii bogătaşului Hirkan se aflau în mâini necorespunzătoare? Era sarcina sa, a lui Knops, să-i transfere în mâini mai bune, în mâinile iubite ale viitorului său fiu Claudius Knops.

Nu, înainte de a fi realizat acest obiectiv, nu-l putea părăsi pe Nero. Dar dacă rămânea alături de Nero, atunci sarcina cea mai urgentă era să acționeze împotriva stării de spirit din ce în ce mai rebele, mai amenințătoare. Ceilalți sunt nişte neajutorați. Lipsiți de fantezie. Nu înțeleg nici pericolul ce se apropie, în toată amploarea sa, şi nu văd nici mijloacele prin care să-l înlăture. El, Knops, este menit să găsească metoda corespunzătoare. Capul îi era plin de diverse proiecte, dintre care unul avea dubla menire de a-l salva pe Nero şi de a-i procura totodată şi bogățiile necesare fiului său Claudius Knops.

Îşi tot pritocea planul. Era bun, îndrăzneț, radical. Avea, firește, o senzație neplăcută când se gândea la Varro sau la regele Filip. Ştia că îşi vor face iar zeci de mii de scrupule. Cu Varro avea mai tot timpul conflicte. Cu atât mai bucuros va consimți Trebon la planul său.

Regreta că trebuia să-l inițieze pe Trebon şi să-i ceară colaborarea. Era gelos pe ataşamentul lui Nero față de căpitan şi pe popularitatea de care acesta se bucura în

mase; suferea, de asemenea, din cauza propriei firi servile şi-l invidia pe Trebon pentru dezinvoltura cu care acesta ştia să poruncească. Dar nu era cu totul sigur că-l va putea câştiga singur pe Nero pentru proiectul său şi, înainte de toate, pentru realizarea lui avea nevoie de un bărbat energic, cu experienţă militară, care ştia să ordone cu autoritate, să menţină disciplina şi să nu se sperie de sânge.

Nu era greu să cadă de acord cu Trebon. Acesta dorea de mult o acţiune care să repete „săptămână cuţitelor şi pumnalelor". Se prezentară deci, împreună, în faţa lui Nero.

Knops arătă că, în fond, poporul îl iubeşte pe Nero azi la fel ca şi pe timpul reapariţiei sale. Pentru nemulţumirea aparentă care domnea, de vină erau un număr de invidioşi şi defăimători. Acei oameni care prin ascensiunea lui Nero fuseseră împinşi la o parte, ori dintre cei care îl aclamaseră iniţial, dar a căror lăcomie nemărturisită nu-şi găsise satisfacţie. Instigatorii nu sunt în număr mare, dar au funcţii, influenţă, bani. Dacă ar fi înlăturaţi, atmosfera s-ar limpezi. După experienţa proastă avută cu procesul contra creştinilor, de astă dată era indicat să se acţioneze rapid, înlăturându-i pe adversari şi clevetitori fără o procedură judiciară îndelungată, de la o zi la alta, într-o noapte stabilită. Temeiul juridic al unei asemenea acţiuni sumare este în afară de orice îndoială. Împăratul este judecătorul suprem şi, ca atare, după ce s-a convins o dată de evidenţa unei învinuiri, este îndrituit să-i condamne pe acuzaţi şi să ordone executarea lor. Doar dacă va voi, din pură bunăvoinţă, îşi va putea expune motivele, ulterior, Senatului. Procedându-se în acest chip, buboiul va fi spart neîntârziat, şi nemulţumirea din ţară va înceta peste noapte, pur şi simplu peste noapte. Frica stârnită de această noapte va avea un efect binefăcător şi asupra celor nemulţumiţi rămaşi în viaţă şi-i va pune pe gânduri pe cei care ar mai plănui

să se avânte în vorbării prosteşti, calomnioase, împotriva domniei lui Nero.

Knops îşi expuse proiectul în fraze precise, succinte, privind între timp, cu ochii săi clari, agili, căprui, prietenos şi viclean, când la Nero, când la Trebon. Expunerea îi făcu, în mod vădit, plăcere, şi aştepta ca şi ceilalţi s-o guste. Aşa făcuse şi pe vremuri, când lucra încă în Uliţa Roşie; îşi prezenta planurile prin care puteau fi înşelaţi partenerii de afaceri; şi de obicei planurile lui aveau succes.

Cei trei, Terenţiu, Trebon şi Knops, schimbară priviri, şi, încă înainte ca Knops să fi terminat, le era clar că proiectul este excepţional, demn de iniţiatorul inundării Apameiei. Stăteau în tăcere, până şi gălăgiosul Trebon păstra tăcerea, aruncă doar pe furiş câteva ocheade spre Terenţiu, şi toţi trei, pe deplin mulţumiţi, gândeau acelaşi lucru: „să înece în sânge toată această bandă". Nero însă gândea mai concret: „Să-i omori, să-i striveşti ca pe nişte viermi".

Cu voce tare zise?

— Îţi mulţumesc, scumpul meu Knops. Voi supune sfatul tău zeilor şi voi asculta de vocea mea lăuntrică.

Dar, atât Knops cât şi Trebon ştiau că această voce lăuntrică vorbise deja la fel ca propriile lor voci lăuntrice şi fiecare îşi întocmea, în gând, lista.

XVII.
TREI MÂINI

Într-adevăr, încă în timpul nopţii, glasul zeilor îi vorbise lui Nero, iar în ziua următoare cei trei se aflau adunaţi pentru a chibzui asupra amănuntelor planului. De când preluaseră puterea, un număr considerabil de

adversari trebuiră să moară. Dar cei trei, împreună, aveau vârsta de o sută treizeci şi patru de ani, păţiseră multe în viaţă, aveau o memorie bună, şi în cei o sută treizeci şi patru de ani îşi făcuseră mulţi duşmani. Puteau să mai adune deci o recoltă bogată.

Fireşte împotriva celor mai urâţi nu puteau ori nu îndrăzneau să acţioneze. Ar fi fost, spre pildă, plăcut să-l strângi de gât pe Ioan de Patmos, care răspândea în lume vorbele sale neobrăzate. Ar fi fost, de asemenea, minunat să-ţi înfigi degetele în gâtul zvelt şi mândru al Glaudiei Acte, al acelei târfe blestemate, şi ar fi fost un spectacol măreţ să-l vezi crăpând pe îngâmfatul şi aristocratul Varro, care pe cât era de politicos, pe atât te dispreţuia, din adâncul sufletului. Ar fi fost o desfătare să-i striveşti capul lui Mallukh cel plin de demnitate, ar fi fost interesant să vezi dacă Filip, rafinatul urmaş al unor regi străvechi, şi-ar fi păstrat bunele maniere şi când ar fi simţit ghearele morţii împlântându-i-se în carne. Dar zeii sunt invidioşi, şi nu-ţi îngăduie cele mai mari plăceri.

Le îngăduiră totuşi multe. Cei trei stăteau împreună la masă, o masă frumos sculptată, din lemn de esenţă nobilă, fiecare având condeiul său de ardezie şi tăbliţa sa de ceară, doar Knops avea cerneală şi pergament. Notau, ştergeau, chibzuiau. Unul dintre ei aminti un nume, ceilalţi doi zâmbiră, căci şi ei notaseră acelaşi nume, şi Knops trecu numele pe pergament, pe lista definitivă. Din timp în timp, unul dintre ei ridica obiecţii, atunci numele era şters pentru a se lua mai târziu o hotărâre în privinţa lui; dar asemenea obiecţii erau rare, pergamentul lui Knops se acoperea de nume. Lucrau în tihnă, cei trei, nu se grăbeau, numele erau rostite la răstimpuri rare; când era trecut unul pe lista definitivă, Nero îl însoţea adesea cu un citat dintr-un clasic, de preferinţă din Sofocle ori Euripide.

Motivele principale, cele adevărate, cele personale care determinau înscrierea unui nume pe listă erau

amintite arareori; de preferință se invocau oarecare argumente politice. Trebon, spre pildă, îl propuse pe locotenentul Lucius. Nu-l suferea pe tânărul ofițer – care în bătălia de la Sura dăduse dovadă că e în stare să ia hotărâri rapide – pentru că era elegant şi se trăgea dintr-o veche familie, şi pentru că îl regreta pe Fronto, iar femeile îi făceau ochi dulci. Ah, dacă Fronto însuşi ar mai fi trăit, Trebon ar fi preferat să-l denunțe pe acesta, trecându-l pe listă. Ce nenorocire că acel îngâmfat de Fronto murise, acel lăudăros care, pe moarte fiind, tot îşi mai revendica titlul de învingător în bătălia de la Sura, deşi, în realitate, el, Trebon, era acela; aşadar, Trebon era pus acum în situația de a se mulțumi, din păcate, doar cu Lucius. Ceea ce putea invoca împotriva lui Lucius eră puțin concludent, dat fiind *că* trebuia să-şi ascundă adevăratele motive. Lucius, zise el, răspândeşte zvonuri calomnioase, declară că Nero este prietenul plebei, că-i urăşte pe aristocrații adevărați. Knops însă nu vedea niciun motiv serios pentru uciderea tânărului ofițer strălucit, popular, şi încerca un sentiment neplăcut. Dar, gândi el, neadmițându-i lui Trebon pe Lucius al său, acesta se va înverşuna cu siguranță împotriva candidaților lui. Deci, îl trecu pe Lucius pe listă, şi Nero declamă: „Sfârşitul sigur al tuturor, luptelor este moartea".

La rândul său, Knops nu întâmpină dificultăți în a-l trece pe listă pe arendaşul de impozite Hirkan. Fireşte, nu aminti că, după părerea sa, banii lui Hirkan urmau să fie mult mai bine păstrați în mâinile celui ce avea să fie Claudius Knops decât în sipetele actualului proprietar, ci vorbi numai despre refuzul arendaşului de a subscrie o sumă mai mare în beneficiul templului închinat geniului împăratului şi că Hirkan sabotează, în genere, măsurile financiare ale regimului. Argumentele erau pe deplin suficiente, Nero şi Trebon, puțin interesați de persoana lui Hirkan, dădură doar din cap; Nero îl citä pe Sofocle: „Zeii urăsc aroganța obraznică",

şi iată înscris pe listă numele lui Hirkan, cu scrisul îndemânatic şi îngrijit al lui Knops, şi inima lui Knops crescu de fericire.

Scriau pe tăbliţele lor de ceară, încet, chibzuind, ca în joacă, şi ştergeau gospodăreşte de pe tăbliţe numele trecute pe lista definitivă, aşternute pe suluri de pergament pentru a face loc altui nume. Scria mâna lui Nero, cărnoasă, albă, unsă cu alifii şi ape mirositoare, mâna îngustă, osoasă, cu unghii boante a lui Knops, şi scria şi laba puternică, roşie, acoperită cu perişori blonzi a lui Trebon. Notau multe nume, mai des arameice, dar şi romane, greceşti, arabe, parte, ebraice, nume de bărbaţi şi femei, de oameni foarte tineri şi foarte bătrâni. Lista număra de pe acum sute de persoane.

A fost o şedinţă lungă, plăcută, dar obositoare. Trebuia să cercetezi temeinic ungherele memoriei pentru a nu uita pe careva; era o ocazie unică când orice doreai putea fi lesne obţinut; mai târziu va fi mult mai dificil. Nu se lăsau descurajaţi, îşi frământau creierii, căutau, scormoneau, chibzuiau, găseau. În sfârşit, a fost rostit şi ultimul nume. Nero. asculta mulţumit cum pana zgârie pergamentul şi cita visător: „A nu te fi născut, este mai bine”. Dar în sinea lui gândi: „Să-i lovească mortal, să-i strivească ca pe nişte viermi”.

— Gata? întrebă Knops.

— Gata, replică Trebon.

— Gata, constată Nero.

În cele trei glasuri răsună un uşor regret Knops numără:

— Trei sute şaptesprezece.

Nero se ridică, încheind şedinţa.

— Trei sute şaptesprezece prieteni falşi, constată el trist; îi privi pe ceilalţi doi plin de regret şi luă, suspinând, lista cu el.

După plecarea lui Knops şi a lui Trebon studie din nou lista. Erau patru suluri de pergament, un pergament nu prea fin, cu nume scrise alandala,

aruncate acolo unde mai era loc, sus, jos, pe margine; dar toate scrise citeț. Nero îşi reaminti noaptea chinuitoare din templul Taratei, când îşi petrecuse minutele grele notându-şi în gând adversarii pe care avea de gând să-i zdrobească. Mângâia cu duioşie pergamentul, îl privea satisfăcut, visător, buzele sale groase surâdeau. Apoi, grijuliu, numerota cu propria-i mână listele: unu, doi, trei, patru, scriind deasupra fiecăreia titlul: „Lista proscrişilor". Apoi, luă lista numărul unu, căută un loc liber şi scrise acolo cu multă grijă: „Citit, judecat, proscris". Dar cuvintele nu i se părură încă cele mai potrivite, şi pe celelalte liste scrise: „Citit, cântărit, condamnat". După aceea îşi puse semnătura pe toate cele patru liste: „Nero Claudius Caesar Augustus". Apoi înfăşură cele patru pergamente şi le introduse în mâneca veşmântului.

În această zi, luă masa, în doi, cu Varro. După masă, Varro vorbi despre dificultățile politice şi economice. Pentru înlăturarea acestor dificultăți elaborase un vast program. Propuse ca în primul rând să se ridice salariile funcționarilor şi să se decreteze un moratoriu pentru exportatori. Împăratul asculta mai atent decât altă dată, părea a fi bine dispus.

— Îți dai multă silință, scumpul meu Varro, zise el, şi, neîndoios, domnia-ta eşti cel mai înțelept dintre oamenii mei de stat. Dar, până la urmă, succesul în politică nu este garantat de rațiune, ci de intuiție şi înțelegerea supremă, cea mai pură, pe care zeii o acordă doar aleşilor lor, purtătorilor nimbului maiestății.

Varro luă act de declarația împăratului cu o înclinare adâncă, ceremonioasă.

— Cu toate acestea, replică el sec şi foarte politicos, mi se pare oportun ca în primul rând să se ridice salariile funcționarilor, iar în al doilea rând să se decreteze un moratoriu pentru exportatori.

— Da, da, răspunse, puțin plictisit, Nero. Desigur, ai gândit foarte bine toate acestea. Dar, crede-mă, scumpul

meu Varro, în ceasul marilor decizii, utile sunt numai hotărârile şi faptele care emană din inspirația celui investit cu suflul maiestății. Chiar dacă, încheie el întunecat şi sentențios, experții sunt îngroziți de caracterul neîndurător şi lipsit de ocolişuri al unor astfel de fapte şi decizii, în cele din urmă măreția lor devine evidentă pentru întregul popor, oamenii le acceptă ca pe o expresie a voinței zeilor, ceea ce şi sunt de fapt.

Varro ascultă plin de respect.

— Îmi este deci îngăduit, întrebă el obiectiv, în loc de orice replică, să prezint documentele privind moratoriul şi majorarea salariilor funcționarilor?

Nero nu-şi ieşi din fire pentru că celălalt trecuse cu atâta insolență peste declarațiile sale. „Aşteaptă, băiete, gândi el vesel. Mulți nu vor mai avea nevoie de moratoriul şi majorarea ta", şi pipăi, amuzat, sulul prețios prin stofa vestmântului.

Mai târziu, se duse în grotă, la liliecii săi. Porunci ca făclia să fie fixată de perete, porunci făclierului să plece, rămase singur cu animalele sale. Ele se apropiară, agitate, fâlfâind, țipând, aşteptând să le dea de mâncare. Dar el scoase numai sulul şi citi ființelor hidoase, păroase: „Lista proscrişilor, numărul unu", şi numele respective. Întrucât însă Knops scrise numele în ordinea în care fuseseră pronunțate, înşiruirea lor întâmplătoare, citită cu voce tare, provoca uneori efecte sonore curioase. Faptul acesta îl bucură pe Nero. Repeta unele nume, savurându-le, le striga cu voce răsunătoare, era limpede că jocul îl distra.

Apoi recită, cu poftă versurile homerice preferate, „Precum liliecii de pe stânci se desprind şi fâlfâind din aripi strâns se adună, tot astfel vuiesc sufletele pe cărarea morții, spre adâncuri."

— Vă veți înmulți, prieteni, le făgădui el animalelor. Intre timp gândi: „Să-i omori, să-i striveşti ca pe nişte viermi", şi uneori, aproape concomitent: „E spre binele statului... conspiratori josnici, blestemați... eu,

judecătorul suprem". Se înflăcără mai ales de răsunetul acestor ultime cuvinte „judecător suprem", şi se auzi pronunțând cuvintele în fața Senatului, justificând printr-o amplă cuvântare necesitatea nopții sale sângeroase.

XVIII.
ÎMPĂRATUL ŞI PRIETENUL SĂU

Şi Knops avea mereu în minte lista. Îşi imagina noaptea socotelilor, şi satisfacția sa profundă era tulburată de o uşoară jenă: nu suporta să vadă sânge. Dar îi făcea plăcere să se gândească la fețele surprinse ale oamenilor de pe listă când vor fi luați pe sus, din somn.

Nu putea scăpa de obsesia listei sale. Stătea culcat, lângă soția sa Ialta, simțind cu plăcere trupul care se rotunjea. Cu siguranță că o să-şi mai aducă aminte de câteva nume, pe care ar fi trebuit să le introducă pe listă, dar va fi prea târziu. Păcat că Varro şi Filip n-au putut fi trecuți şi ei pe listă. Scria pe şoldurile Ialtei: „Varro" şi „Filip". Râse când ea protestă furioasă şi ceru să n-o mai gâdile.

A doua zi, dis-de-dimineață, se prezentă la palatul lui Nero. Împăratul se afla încă în pat, dar îl primi de îndată. Părea foarte vesel, se întinse cu plăcere când intră Knops.

— A fost grozavă ideea ta, aceea cu lista, zise el şi scoase pergamentele prețioase de sub cap, desfăcând sulurile. Trei sute şaptesprezece, chibzui el mijind ochii miopi. Puțini şi totuşi mulți. Parcurse lista cu privirea.

Dar, stând aşa culcat şi citind lista, dintr-odată el nu mai era Nero. Fața sa luă brusc expresia unui mărunt

socotitor; cu o asemenea expresie verifica el în Ulița Roşie socotelile prin care Knops îi calculase soldul unui furnizor sau datoria unui client. Da, pentru o fracțiune de secundă, Nero a fost iarăşi neîncrezătorul olar Terențiu, care verifica dacă sclavul său nu l-a înşelat cumva.

Simți că îşi pierduse nimbul maiestății, şi se sperie. Aruncă o privire scurtă, piezişă lui Knops, pentru a vedea dacă acesta observase. Prefăcut, Knops stătea zelos şi respectuos în acelaşi timp, iar pe fața lui nu se putea citi nici cea mai uşoară schimbare. Dar, se întrebă Nero, ce gândea în sinea lui, în adâncul sufletului, Knops? Knops ştia foarte multe despre el. Prea multe. Nu este bine dacă cineva ştie prea multe despre tine. Oare nu Knops îşi permisese gluma neobrăzată cum că poporul roman nu va avea când să mai muncească dacă-şi va petrece timpul cu lectura poeziilor împăratului său? Numai unul care ştie prea multe îşi permite o asemenea glumă. Supărarea lui Nero pentru pierderea demnității sale atât de incerte se transformă brusc în indignare față de Knops, în care nu te mai puteai încrede.

Fireşte, pe chipul lui Nero nu se vedea nimic din toate aceste gânduri. Nimbul maiestății revenise de mult, şi fața sa era iarăşi cea satisfăcută, cea a veselului Nero de mai înainte.

— Trei sute şaptesprezece, repetă el, adâncit în listă, meditativ, mulțumit. O listă bună, dar pe unii şi alții i-am uitat totuşi. În orice caz, glumi el, şi arătă foile scrise până şi pe margine, am folosit din plin pergamentul. Mult loc nu mai este aici. Ia să vedem! Abia de mai putem trece încă un nume. Mai este un locşor liber aici şi încă unul aici. Deci mai încap două nume. Dar trebuie să fie scurte; căci altfel nu pot fi citite. După aceea lista va fi într-adevăr completă. Lasă-mă să chibzuiesc.

Şi asta şi făcu, sugându-şi buza inferioară între dinți.

— Le am! zise el apoi, voios. Vocea mea interioară mi le-a şoptit, cele două nume, scurte. Ea vorbeşte rareori în prezența altcuiva, dar de astă dată a vorbit. Acum ai vrea, desigur, să ştii, adăugă el în bătaie de joc, dar ca din glumă, care sunt aceste nume. Iacă, nu ți le spun, şi tu singur nu le poți ghici.

Pergamentele se aflau în fața sa pe pătură, le întinse satisfăcut, bine dispus, Knops se simți descumpănit.

— Dă-mi cerneală şi pană de scris, porunci apoi împăratul.

Knops aduse zelos cele cerute, cu toată nesiguranța ce-o resimțea. Nero se ridică în capul oaselor, îşi îndoi genunchii sub pătură, pentru a le folosi ca suport, şi porunci în continuare: Ia de colo tăblia şi ține-o, ca să pot scrie.

Şi adăugă pe listă cele două nume.

Dar, în timp ce scria, ținea pana şi pergamentul în aşa fel încât Knops nu putea vedea cele scrise, dar putea urmări mişcările mâinii şi ale degetelor. Erau, într-adevăr, două nume foarte scurte. La primul, Knops putuse vedea doar atât că împăratul îl scrisese cu litere greceşti. Cel de al doilea, scris latineşte – asta recunoscu clar – începea cu un „C”. Şi încă înainte ca împăratul să fi scris numele până la sfârşit, Knops înțelese că cel de al doilea nume era „Caia”.

Suspinând, Nero înfăşură din nou lista, o înfăşură strâns, o aşeză sub pernă. Se întinse apoi, tihnit, sporovăind un timp cu emfază cât de multe şi cât de grele jertfe cere „nimbul maiestății” de la purtătorul ei.

Knops ascultă respectuos. Dar, în timp ce stătea, ascultând smerit, în el se fugăreau, încâlcit, cu o iuțeală extraordinară, mii de imagini şi gânduri. „Fireşte, e Caia, gândi el. Vorbind despre jertfe, se putea referi numai la Caia. E foarte clar că a scris Caia. Dar e totuşi o nebunie să o ucizi pe Caia. În situația actuală, fără îndoială că lui Varro nici nu-i poate trece prin minte s-o atâțe împotriva lui. E sminteală curată să o condamne la

moarte. Nu putea decât să-i dăuneze. În plus, de bună seamă, e singura ființă care îl iubeşte, în afară de mine, care, nebun cum sunt, în pofida evidenței, țin la el." Acestea îi erau gândurile; dar printre aceste gânduri îl chinuia întrebarea: Care a fost oare numele celălalt, primul?

— Este, zise Nero între timp, cel mai mare dar pe care zeii îl fac unui muritor când îl înzestrează cu nimbul maiestății. Dar este şi cea mai grea povară. Jertfe, numai jertfe. Maiestatea cere jertfe grele.

„Toate acestea se referă tot numai la Caia, gândi Knops. Câtă sminteală se află în capul lui obtuz. Dar care este celălalt nume, cel grecesc? Dacă a pus-o pe listă din curată nebunie pe Caia, care poate fi celălalt nume şi cu toate că în adâncul conştiinței desluşise de pe acum, căuta să reconstruiască mintal mâna albă, cărnoasă a împăratului şi toate mişcările ei, în timp ce scria. Le vedea, aceste mişcări ale mâinii. Vedea cum mâna scria litera „K", linia verticală şi cele două linii oblice, apoi ghici forma simplă a literei „N", pântecoasa „Omega", şi întortocheatele „Ps". Curios, dar nu se sperie foarte mult când înțelese cum stau lucrurile. „Nu putea să fi fost totuşi Knops, gândi el. Este cu totul absurd şi de neînțeles de ce să mă fi pus pe listă. Doar eu am făcut din el ceea ce este şi dacă există: vreunul care îl poate menține la putere, acela sunt eu." Totodată îşi aminti însă de gluma pe care şi-o îngăduise, atunci, după recitarea *Octaviei,* pentru a schimba atmosfera glacială, de gluma aceea prostească despre poporul roman care, tot citind epopeile imperiale, nu va mai ajunge să muncească şi îşi aduse aminte că avusese încă pe atunci senzația de a fi săvârşit o greşeală; dintr-odată îşi dădea seama cât de grav greşise şi descifră cât se poate de limpede ceea ce mâna scrisese, cele trei linii ale literei „K", forma simplă a literei „N", pântecoasa „Omega*, întortocheatele „Ps". Şi în fața ochilor săi apăru dureros de adevărat cu scrisul lui Nero: „Knops".

Nero, la rândul său, în timp ce spunea: „Jertfe, numai jertfe”, se gândea într-adevăr la Caia; era de fapt păcat că a fost sortită să plece din lumea celor vii. „Mă iubeşte, chibzuia el, asta este în afară de orice îndoială. Şi n-are nicio vină că este oarbă şi proastă şi nu vede mai departe de lungul nasului. Dar nici eu nu sunt de vină. Poate e necugetată hotărârea mea ca ea să fie ucisă, poate voi regreta cândva fapta. Dar nu, nu este necugetat. Ea nu vede că eu sunt Nero. Nu înțelege. Îmi ofensează nimbul maiestății. N-are, biata, nicio vină, dar nici eu nu sunt vinovat că trebuie, din păcate, s-o ucid. Intre cineva care-mi ofensează nimbul maiestății şi mine, nu mai poate exista nicio legătură. Cel care-mi ofensează maiestatea nu poate rămâne în viață. Şi dacă această afurisită de Acte mi-a scăpat, cel puțin Caia este aici. «Ucide-i, striveşte-i pe toți, ca pe nişte viermi!» De fapt, îmi pare rău şi de viermele ăsta de Knops. E credincios şi amuzant. Cât de cuviincios se arată a fi! Devotat ca un câine şi totuşi viclean. Dar şi-a permis o glumă infamă şi zeii nu vor ca un om care a făcut o asemenea glumă să rămână între cei vii. În plus, ştie foarte multe. Ştie despre Nero de azi ceea ce Nero de azi ştie despre Nero de pe Palatin. E prea mult. Dar îmi pare totuşi rău de el. Ia să-l privesc atent. În curând îl voi revedea doar printre liliecii mei. «Ucide-i, striveşte-i pe toți ca pe nişte viermi!» ”

Între timp, în fața ochilor lui Knops dansa, cu litere mici şi de aceea de două ori mai clar şi amenințător, urmele său: „Knops”. „Fără îndoială, era Knops, gândi el. Dar de ce l-a trecut pe listă? E groaznic că acum mă aflu ni pe lista pe care eu însumi am inventat-o. De ce? Prostii. Motivele nu mă privesc deloc. Singura problemă este cum a scap de pe această listă.

Soluția cea mai simplă ar fi să nu-l las să observe nimic şi, imediat ce plec de aici, să dispar. Pe uşă afară – şi dus voi fi; încă înainte ca el să poată da vreo dispoziție, m-am evaporat. Îndată ce voi fi părăsit

Edessa, îi trimit veste Ialtei să mă urmeze cu micul Claudius Knops. Să-l chem şi pe Gorion? Ar fi o povară prea grea. Dar dacă evenimentele vor evolua prost, pentru micul Claudius Knops ar fi bine să-l aibă cel puțin pe Gorion. Fireşte, treburile nu vor merge prost, dar oricum ar fi, e mai bine să te asiguri. Ce înseamnă porcăria asta că Gorion nu vrea să-mi iasă din minte? Pe Hercule, am şi alte griji pe cap. Tot nu face decât să-şi bată mereu joc de mine. N-ar trebui totuşi să-l iau pe Gorion cu mine?

Prostii! Este pur şi simplu exclus să mă ucidă. Nero nu-l ucide pe Knops al lui. Îl iubeşte prea mult. Aş fi idiot dacă aş ceda panicii şi aş şterge putina. Pe urmă, mai sunt şi banii. Doar nu pot renunța la banii micuțului Claudius Knops. Ar fi de-a dreptul o crimă. N-am voie să-mi pierd capul. Cine pe cine îl are la mână? Nero pe Knops sau Knops pe Nero? E de fapt ciudat că eu însumi, în gând, îl numesc mereu Nero. E un bărbat mare, chiar dacă face glume câinoase. Dar eu însumi nu fac oare glume răutăcioase? Dacă n-ar fi un bărbat mare, e limpede că acum nu l-aş numi Nero. Îl iubesc. Şi fiindcă îl iubesc, îl voi putea determina să-şi schimbe hotărârea. Voi reuşi, cu siguranță."

— Oare ți-am spus, vorbi capul cărnos de pe pernă, că am hotărât care va fi noaptea aceea? Va fi noaptea spre cincisprezece mai.

„Noaptea spre cincisprezece mai, gândi Knops. Ar mai fi deci patru zile până atunci. Dar nu pentru mine. Eu trebuie să mă decid acum, în acest minut, ce să fac. Mai înțelept ar fi să aleg pur şi simplu arma adevărului. Câteodată cele mai bune afaceri se fac cu adevărul. Trebuie să-i arăt cât de sincer îl iubesc. Trebuie să-l fac să înțeleagă că n-are de ce să se teamă de mine dacă mă lasă în viață, dar are de ce se teme dacă mă pierde. Vreau să-i vorbesc deschis."

Stătea în fața lui Nero cu un aer familiar, şmecher şi supus. În noaptea spre cincisprezece mai, începu el

gânditor, va avea loc deci curățirea cea mare. Ar fi firesc ca la o asemenea curățenie împăratul să verifice oamenii până în adâncul inimii lor, până şi pe cei mai apropiați, pe Trebon şi chiar pe el, Knops. El, Knops, şi-a scrutat conştiința din proprie inițiativă, cercetând dacă în străfundurile cele mai secrete ale sufletului s-a ivit vreodată uri gând care să lezeze stima cuvenită nimbului maiestății-sale. N-a putut descoperi nimic asemănător. Dar el nu este decât un muritor de rând, gândurile sale sunt grosolane, chiar propriul său eu şi-l cunoaşte doar superficial, fără subtilitatea privirii imperiale, binecuvântată de zei. Îl roagă deci pe Nero, stăruitor, cu umilință, să-i spună dacă a descoperit cumva în legătură cu persoana sa ceva ce nu rezistă ultimului examen.

Pe buzele groase ale lui Terențiu se ivi un surâs blând, perfid. Capul său se odihnea cărnos şi bine dispus pe pernă şi pe lista prețioasă. Cu degetele albe mângâie, în tihnă, cuvertura. Clipi cu ochii miopi mai des decât altă dată. Apoi, dintr-odată, desfăcu larg pleoapele, îl privi pe Knops în față şi zise cu o voce scăzută, liniştită, amenințătoare:

— Ştii foarte multe, scumpul meu Knops. De fapt, singur împăratul poate şti atât de multe.

Knops fusese tot timpul convins că împăratul înscrisese numele lui pe listă; dar acum, când Nero recunoscu fără niciun înconjur, categoric, vorbele i se păreau o puternică lovitură. Se străduí totuşi să nu păleascâ, să continue să judece logic. Mai rău era că motivul indicat de Nero nu depindea de Knops şi nu rezida în ființa sa, ci pur şi simplu în caracterul relațiilor dintre ei, independente de voința sa, şi cu neputință de schimbat. Cu toate acestea, găsi o replică, poate singura care putea anihila motivul invocat de Nero.

— Nu este posibil, întrebă el smerit, ca ştiința să fie contrabalansată prin dragoste?

Acest răspuns păru să-l emoționeze pe împărat, fața

sa masivă de pe pernă deveni gânditoare.

— Ar fi posibil, rostiră buzele lui cărnoase. Se pune dar problema dacă merită ca împăratul să se ocupe de chestiunea: ce este mai de preț, dragostea celui ce ştie prea multe, ori ceea ce ştie. Mai simplu pentru împărat ar fi să înlăture omul care ştie prea multe.

Îi făcea, vădit, plăcere să se joace cu individul care îşi permisese gluma. Dar argumentul său, şi de acest lucru îşi dădu seama Knops, avusese cu toate acestea efect.

— Oare împăratul nu are nevoie de prieteni? insistă Knops în continuare, impetuos. Oare un prieten, care l-a servit pe împărat încă de pe timpul când trăia travestit, nu este mai de preț decât unul nou?

— Nu întreba prea multe, îl chemă la ordine împăratul, şi se delecta cu aluzia invidioasă a lui Knops față de Trebon. Ascultă, spuse el deodată cu vioiciune şi se ridică în capul oaselor. Am o idee. Te întreb ceva. Poți da trei răspunsuri. Dacă nici a treia oară n-ai nimerit răspunsul just, înseamnă că n-ai făcut față examenului şi nu valorezi mai mult decât un liliac.

— Întreabă-mă, stăpânul şi împăratul meu, ceru smerit Knops.

Nero se lăsă din nou pe spate. Căscă. Apoi întrebă:

— Cine sunt eu?

Knops chibzui o clipă.

— Tu eşti prietenul şi conducătorul meu, răspunse el apoi hotărât, convins.

— Un răspuns prost, căscă Nero. Este un răspuns al unui oarecare. De la tine vreau unul mai bun.

— Tu eşti împăratul Nero Claudiu Caesar Augustus, zise Knops, nesigur de data aceasta, pronunțând al doilea răspuns la care avea dreptul.

— Un răspuns şi mai prost, spuse Nero cu dispreț, un răspuns oarecare. Ieftin, ca o monedă de schimb.

Prin aceste cuvinte, poate cu o intenție inconştientă, îl îndrumă pe Knops spre răspunsul cel bun. Căci Knops se gândi la moneda de aur cu chipul dublu conturat şi

de data aceasta fără şovăire, dar cu inima cât un purice pronunță al treilea răspuns:

— Tu eşti împăratul meu, Nero Claudiu Terențiu.

Încă în timp ce vorbea, se sperie de obrăznicia acestei denumiri. Dar capul de pe pernă surâse şi din acest surâs Knops înțelese că răspunsul său fusese cel pe care Nero-Terențiu îl aşteptase de la el.

Şi aşa a şi fost. Deşi Nero tăcea, surâsul său satisfăcut deveni mai pronunțat. „Acest Knops ştie într-adevăr foarte multe, recunoscu el. A înțeles ce înseamnă să te fi născut Nero, dar, şi mai mult, ce înseamnă să fi devenit Nero dintr-un Terențiu.” Se întinse şi zise:

— Vino mai aproape, Knops! Totul e în regulă.

Knops jubila în sinea lui. Aceasta fusese cea mai dificilă problemă pe care soarta i-a adus-o în cale şi pe care a rezolvat-o excepțional de bine. Acum va reuşi, fără îndoială, să-şi aducă acasă şi prada din pescuitul cel mare; averea lui Hirkan, zgârcitul arendaş de impozite, este ca şi în mâinile micuțului său Claudius Knops.

Se apropie de patul lui Nero, cu inima plină de devotament față de împăratul şi stăpânul său.

— Mă iubeşti mai mult decât pe Trebon? insistă el. Pe el nu l-ai înscris pe listă, spuse el mândru. Nu merita. Spune, mă iubeşti mai mult?

Nero, în loc de răspuns, îl atinse uşor, mângâietor, pe mână. Apoi bătu din palme: „Cineva să mi-l aducă pe Trebon!” Scoase, leneş, lista de sub pernă şi şterse numele lui Knops, în aşa fel încât acesta putea să vadă. Apoi, tot în prezența lui Knops, făcu baie, îşi făcu masajul, sporovăi, bine dispus, despre lucruri indiferente.

Când sosi Trebon, îndepărtă pe toată lumea cu excepția lui Knops.

— Iată lista, scumpul meu Trebon, zise el. Sunt trei sute nouăsprezece nume, dar unul e şters. Cel şters nu contează. Rămân deci trei sute optsprezece. Acum nu se

mai adaugă şi nu se mai şterge nimic. Cu cei de pe listă se procedează după cum s-a stabilit. Termenul este noaptea de paisprezece spre cincisprezece mai. Căscă, se întoarse într-o parte, cei doi se îndepărtară, cu grijă, să nu-l deranjeze.

XIX.
NOAPTEA DE PAISPREZECE SPRE CINCISPREZECE MAI

Noaptea de paisprezece spre cincisprezece mai era caldă, aproape sufocantă, şi „răzbunătorii lui Nero", care aveau sarcina să lichideze persoanele înscrise pe listă, avură de ce asuda din belşug. Dar îşi îndepliniseră munca cu temeinicie militară.

Când bărbaţii o înşfăcară, Caia nu pricepu ce se întâmplă. Credea că a sosit ziua de care s-a temut tot timpul, ziua când escrocheria fusese descoperită şi începuse prigoana împotriva lui Terenţiu şi a prietenilor săi şi astfel şi împotriva ei. Se văită că nu-i este dat ca în această oră fatală să fie alături de Terenţiu al ei.

— Să nu-i faceţi nimic lui Terenţiu al meu, să nu-i faceţi nimic bunului, prostului meu Terenţiu! aşa strigă, gândi, simţi ea în clipa din urmă.

În rest, în această noapte spre cincisprezece mai totul se întâmplă precum fusese stabilit. Din cele trei sute optsprezece persoane de pe listă scăpară doar paisprezece şi se iscă o singură confuzie. Adică, olarul Alkas, un bărbat care figura pe listă şi care criticase straşnic la o manifestare festivă a breslei olarilor dispoziţiile organizatorului Terenţiu, a fost confundat cu muzicantul cu acelaşi nume. Eroarea a fost pentru muzicant tot atât de fatală pe cât a fost de

binecuvântată pentru olar. Căci falsului Alkas nu-i fusese de niciun folos afirmând că e Alkas muzicantul, deoarece oamenii lui Trebon au acționat conform ordinelor primite şi l-au lichidat. Când a fost informat despre această eroare, Nero a râs în hohote. Îşi aminti de poetul Cinna, care, după uciderea lui Caesar, a fost omorât în locul lui Cornelius Cinna. Acest poet Cinna fusese un ghinionist cunoscut; lucrase zece ani la terminarea micii sale nuvele în versuri *Smyrna* şi fusese omorât, confundat fiind, tocmai în momentul când opera sa devenise total neinteligibilă. Cu gândul la el, bine dispus, Nero cruță viața adevăratului Alkas.

Când sosiră „răzbunătorii lui Nero" pentru a o ucide pe Caia, Varro încercă în zadar să li se împotrivească. S-a răstit la oameni, indignat, autoritar, ca un bărbat obişnuit să poruncească. Fără succes. Trezit din somn, îmbrăcat sumar aşa cum era, mânios, porni spre Terențiu. Dar nu reuşi să pătrundă până la el. Politicoşi dar categorici, camerieştii şi ofițerii de serviciu i-au spus şi răspuns că împăratul lucra la discursul său pe care voia să-l țină a doua zi în fața Senatului şi că dăduse ordine severe să nu fie tulburat de nimeni, oricine ar fi acela. Varro trebui să* plece, păstrându-şi cu greu demnitatea.

Mai întâi se înfurie pe el însuşi că şi-a supravegheat atât de slab creatura, că a lăsat-o să cadă în mâinile lui Knops şi ale lui Trebon. Abia după aceea îl apucă furia împotriva lui Terențiu. Dorea din adâncul sufletului să omoare creatura. Dar situația era de o ironie grotescă; tot ce avea era legat de această creatură şi dacă ucidea creatura se omora pe sine însuşi.

Stătu multe ore singur, gândindu-se, frământându-se, certându-se cu sine însuşi. Dar furia slăbea treptat şi până la urină nu rămase decât o senzație de gol şi neputință. Scoase din casetă chitanța referitoare la cele şase mii de sesterți şi privi țintă la rubrica „pierderi". Pierduse foarte mult: demnitatea, apartenența la

civilizația occidentală, pe prietenul său Fronto şi, de bună seamă, şi pe fiica sa Marcia, partea cea mai mare a averii, aproape toate iluziile sale. De fapt, tot ce mai putea pierde era propria-i ființă.

Auzind despre măcel, regele Mallukh se ridică, ordonă să fie îmbrăcat, se duse în odaia cu fântâna arteziană. Acolo se ghemui, stând liniştit, demn, printre covoare. Dar, în gând auzea țipetele celor masacrați, covoarele şi susurul fântânii arteziene nu le puteau înăbuşi. Încă în timpul nopții marele preot Şarbil veni şi se aşează lângă el, fără a scoate o vorbă. Spre dimineață, Şarbil spuse precaut că cel ce recurge la asemenea mijloace sângeroase trebuie să fi pierdut orice speranță. Trecu cu tăcerea ceea ce de fapt voia să spună, anume că ar fi bine să fie sacrificat bărbatul care se îndoieşte de propriile-i puteri. Mallukh înțelese prea bine din cuvintele lui Şarbil ceea ce acesta nu rostise. Dar îşi păstră demnitatea; nu voia nici măcar să se gândească la ceea ce sugera marele preot. Aşa rămaseră cei doi bărbați împreună, tăcuți, până ce sosiră zorile. După ce Şarbil plecase fără niciun rezultat, pe Mallukh îl copleşi tristețea. Avea o bogată imaginație. Basmul pe care îl povestise necunoscuților în oază, basmul despre olarul care a devenit împărat, fusese plin de episoade stranii; dar un episod atât de întunecat, atât de sângeros nu prevăzuse nici chiar el. Zăbovi îndelung, copleşit de vise. Simțea chemarea deşertului, dar acum nu-şi putea părăsi țara. Dorea mult să călărească, dar se sfii să-i privească în față pe locuitorii Edessei, în această dimineață. Oftând, se îndreptă în cele din urmă spre haremul său.

Auzind despre măcel, regele Filip fu apucat de o asemenea scârbă încât îi veni să vomite. Se refugie printre cărțile bibliotecii sale. În operele poeților şi filosofilor se aflau versuri frumoase, fraze sublime, cuvinte răsunătoare: „Orient, profunzime, culoare, umanism, înțelepciune, fantezie, libertate”. Dar frazele şi

versurile nu-i ofereau mângâiere. În realitate, toate aceste noțiuni erau mânjite de sânge. Vorbele înălțătoare, de mângâiere, ale poeților erau doar un văl pentru a ascunde sângele, murdăria, mizeria care se ascundea sub ele. Un văl prea străveziu; cel ce cunoştea viața vedea prin el.

XX.
REFLEXII ASUPRA FORȚEI

Nero îşi convocă Senatul şi, justificând în fața acestui Senat al său, într-o mare cuvântare, necesitatea proscrierilor, încercă poate o senzație de fericire şi mai adâncă decât atunci când privise şi cântase de pe turnul Apameei inundate de ape, sau atunci când citise pentru prima dată la Roma, în fața Senatului, mesajul imperial.

Vorbi despre obligațiile grele pe care forța le impune celui care o foloseşte.

— Ce mare efort m-a costat, strigă el, să ucid atâția oameni, printre care se aflau şi unii ce-mi erau prieteni, chiar mai mult decât prieteni! Dar m-am gândit la măreția imperiului, mi-am învins pornirile inimii, am adus jertfa, i-am înlăturat pe complotişti.

Se înfierbântă, se îmbătă de propriile sale fraze, crezu ceea ce spunea, crezu în durerea sa şi în măreția jertfei sale, se dezlănțui împotriva criminalilor, împotriva reprezentanților uzurpatorului Titus, împotriva sectei banditeşti a creştinilor. Spumegă, împroşcă venin, îşi descărcă tot sufletul. Tună şi fulgeră, se mânie, imploră, vărsă lacrimi, se bătu cu pumnii în piept, îi conjură pe zei. În încheiere, spuse:

— Nu răspund decât în fața divinității şi a vocii mele interioare. Dar vă stimez prea mult, părinți ai poporului,

ca să mă sustrag judecății voastre. Ştiți ce s-a întâmplat. Ați auzit de ce s-a întâmplat astfel. Judecători! Dacă n-am dreptate, condamnați-mă la moarte!

Fireşte, n-a fost condamnat la moarte, ci s-au organizat festivități de mulțumire pentru zeii care-l salvaseră pe împărat şi împărăția sa din înspăimântătoarea primejdie.

Noaptea sângeroasă a avut asupra Senatului şi poporului întocmai efectul scontat de Knops, Trebon şi Nero. Fapta lui Nero, brutală şi groaznică, a stârnit repulsie, respect, admirație. Knops a denumit acțiunea sa şi a lui Nero „fulgerătoare", şi cuvântul „fulgerător" a avut de atunci încolo un rol important în vocabularul populației din Siria.

Populația, după ce a trecut de prima spaimă, a început să-l iubească şi să-l respecte şi mai mult pe Nero pentru energia şi strălucirea sa funestă, şi în fața măreției împăratului uită de foamea crescândă. Abia acum înțelese lumea ce voise să spună Nero prin simbolul sumbru al călărețului pe liliac. Liliacul era singurul vehicul, vehiculul nocturn, monstruos, pe care forța poate călări spre cer. Lumea o simțea şi o aproba; Şi când, la douăzeci şi unu mai, după cum fusese prevăzut, a fost dezvelit basorelieful de pe stânca de lângă Edessa, bărbatul, ale cărui trăsături se holbau pe veci din stâncă, fu aclamat cu înfiorare respectuoasă.

Noaptea sângeroasă stârni indignare în toată lumea. Dar oroarea nu dură mult; căci dacă în spatele ororii se află forța, oamenii slabi, deşi blestemă oroarea, o şi uită repede.

Împăratul Titus, în palatul său de pe Palatin, nu se gândi la început să-l condamne. El era numit şi se numea el însuşi „Desfătarea omenirii", ştia totuşi că era imposibil să aduci fericire oamenilor fără utilizarea forței. El însuşi participase, în calitate de comandant de oşti, la două războaie, pregătise lovitura de stat prin

care tatăl său ajunsese la putere, provocase moartea multor oameni, şi o viaţă de om n-avea mare valoare în ochii săi. Totuşi, studiind lista celor ucişi, faţa i se schimonosi de scârbă. Găsi numele Caiei, găsi numele altora, care fuseseră ucişi numai din cauza vanităţii şi a setei de răzbunare a autorilor masacrului. Ceea ce măruntul escroc şi banda sa săvârşiseră în Mesopotamia era doar într-o mică măsură un act politic, în cea mai mare parte era o declanşare a stupidităţii lor haine. Împăratul Titus îşi spuse, profund scârbit: „Cum poate un peşte atât de mic să pută atât de groaznic?!”

Secretarul lui Titus răspândi această exclamaţie a împăratului. Şi, de atunci, când un om de calibru mic apucă să conducă mase mari şi provoacă dezastre, se obişnuieşte a se spune: „Cum poate un peşte atât de mic să pută atât de groaznic?!”

Cartea a patra.

PRĂBUŞIREA

I.
CÂNTECUL NERUŞINAT

Dar nu noaptea ucigaşă a fost socotită de contemporanii lui Nero-Terenţiu ca începutul prăbuşirii sale, ci un fapt de o importanţă mai redusă, ceva cu totul neînsemnat: apariţia unui mic cântec. „Zeii, a consemnat un istoriograf, îl învinseră pe bărbatul Maximus Terenţiu, care s-a denumit Nero, cu propriile sale arme. Se ridicase prin arta sa, care consta în recitare şi cânt, şi s-a prăbuşit din cauza unui cântecel."

Nu se ştie cine l-a compus şi nici cine l-a cântat prima dată. Acest cântec obraznic, de felul celor care existau cu miile în Levant, s-a ivit pe neaşteptate – un cuplet arameic, melancolic, ironic, cântat pe o melodie, sau mai bine zis pe un zumzet, care, prin monotonia sa născută din deşert, avea un efect de două ori mai neruşinat şi mai batjocoritor. Textul cântecului era următorul:

„Un olar un obiect făuri,
Un foarte mare obiect făuri
Şi obiectul se învârti!

Când micuţa Acte veni,
Obiectul să i-l vadă dori;
Dar obiectul nu se învârti.

Uliţa Roşie e pentru olari
Lângă lutul lor murdar
şi nu în rând cu domnii mari.

Şi dacă vreunul locul şi-a uitat,
Atunci el trebuie învățat,
Şi încă bine minte învățat, de împărat,
Până va înțelege ce se-ntâmplă
Şi mic de mare va şti să distingă.

De aceea, olarule, mic să te faci
Şi coada între picioare să ți-o tragi
Căci altfel împăratul va apare
Şi unde nu-i cap, vai de picioare!

Prea târziu atunci va fi,
Obiectul tău nu se va mai învârti
Şi spânzurat vei muri."

Cântecul avea cel mai puternic efect cu acompaniament de țiteră şi tobă, dar era uşor de ținut minte şi fără acompaniament. Melodia era rafinată şi totuşi simplă, un zumzet în manieră arabă, dar cu pauze mici, echivoce, obscene, de exemplu înaintea cuvântului „obiectul", iar sfârşitul, după care venea o pauză cu subînțeles, melancolică şi neruşinată, aducea mai aproape de simțiri caracterul efemer trist şi jalnic al strălucirii împărăteşti, vremelnic cucerită şi condamnată la pieire, decât ar fi reuşit s-o facă argumentele cele mai convingătoare.

Trebon putea interzice orice discuție despre evenimentele din cincisprezece mai, putea pedepsi sângeros orice vorbe defăimătoare la adresa împăratului, dar nu putea interzice, de pildă, acea pauză mică, obraznică, dinaintea cuvântului „obiect", şi nu putea opri melodia să cucerească țara în mai puțin de două săptămâni. Toată lumea, fie că vorbea arameica ori nu, cunoştea cuvintele cântecului. Trebuia doar să zumzăi câteva sunete şi fiecare ştia despre ce era vorba, zâmbea cu ură ascunsă, maliții os, gândind ce voia.

Cântecul a devenit popular datorită faptului că în

Mesopotamia şi în regiunile Siriei, guvernate de Nero, treburile mergeau din ce în ce mai prost. Evenimentele nopții din paisprezece spre cincisprezece mai întăriseră ce-i drept, autoritatea regimului, dar economia țării nu mergea mai bine. Pâinea deveni mai puțină şi cozonacul dispăru fără urmă. La aceasta s-a adăugat mânia mistuitoare provocată de teroarea dezlănțuită a creaturilor acestui Nero, de violențele lui Trebon şi Knops, şi ale altor căpetenii, de huzurul unei clici, în dauna tuturor. *Cântecul olarului* găsea ecou în urechile şi inimile întregului popor. Era cântat pe străzile marilor oraşe Samosata, Edessa, Palmira, Apamea, Larissa. Îl cântau corăbierii care navigau pe Eufrat şi Tigru, țăranii şi sclavii care semănau, arau şi recoltau, meşteşugarii şi cei care lucrau în manufacturile antreprenorilor, spălătoresele la fântâni şi copiii care jucau pe străzi, îl cântau şi beduinii în deşert, transportând mărfuri pe cămilele lor, dar şi cei care pândeau caravanele pentru a le jefui.

Era doar un cântecel acest cântec al olarului, dar avea ceva care rodea din temelii domnia lui Nero. Deşi împăratul era aclamat când apărea, cel atent putea auzi printre strigătele: „Slavă ție, preabunule, preamărețule împărat Nero", versurile neobrăzate: „Ulița Roşie e pentru olari / Lângă lutul lor murdar / Şi nu în rând cu domnii mari", şi sfârşitul cântecului care rămânea trist, glumeț, jalnic şi maliții os suspendat în aer: „Şi spânzurat vei muri".

II.
SCRINUL ACOPERIT

Guvernatorul Ceion nu era meloman; totuşi, în

aşteptarea curierului care trebuia să-i aducă depeşele de pe corabia sosită de la Roma, fredona *Cântecul olarului*. Încălțat cu coturni şi îmbrăcat cu veştminte din stofă grea, cu dungi roşii-purpurii, stătea în jilțul de la masa de scris şi zumzăia cântecul prostesc, obraznic.

Se schimbase mult. Se scuturase de apatia şi letargia ultimelor luni. Când primise ştirea despre noaptea sângeroasă, pentru prima dată după mult timp se „întinsese" iarăşi. O bucurie sinistră îl cuprinsese din cap până-n picioare. Ca şi principii levantini, în noaptea sângeroasă vedea şi el o faptă disperată, pe care o săvârşeşte numai cel ce-şi simte sfârşitul aproape.

Fireşte, de atunci trecuse un timp fără ca în zona de autoritate a pretinsului Nero lucrurile să se fi schimbat. Dimpotrivă, Nero-Terențiu dobândise noi succese parțiale în Siria. Ceion era totuşi sigur că sosise declinul lui Terențiu şi textul naiv al *Cântecului olarului* fusese confirmat prin rapoartele experților privind situația internă a Mesopotamiei. Nu iubirea, ci doar frica îi mai lega pe domnitori şi popoarele Mesopotamiei de escroc; aceştia doreau din toată inima să scape de el pentru a se supune, răsuflând uşurați, protectorului, adevăratei Rome.

Ceion devenise înțelept şi se ferea de un optimism exagerat. Nu presupunea că domnia lui Terențiu se va prăbuşi curând şi de la sine. Ştia că Trebon, cu armata sa bine echipată şi disciplinată, putea menține încă mult timp domnia în Mesopotamia. Dar regimul escrocului era putred, se clătina în interior, şi se putea prăbuşi sub efectul unei lovituri din afară.

Şi această lovitură avea să vină. Ceion aştepta cu încredere depeşele de la Roma. Vremea apatiei trecuse. El îşi curățase armata, îşi verificase temeinic ofițerii şi trupa şi-i îndepărtase pe toți cei bănuiți de simpatie față de mişcarea aşa-numitului Nero. Cu o jumătate de an în urmă, legiunile sale se aflau într-o situație ruşinoasă; acum, însă, nu mai exista pericolul prezenței unor ofițeri

care să se lase ademeniți de promisiunile lui Varro sau ale lui Trebon.

Dar unde întârzie curierul? De fapt, ar fi trebuit să fie de mult aici. Ceion scoase câteva acte, dar nu reuşi să citească. Dacă cei din cabinetul militar au ascultat de propunerile sale insistente, dacă s-au decis să recheme legiunea a paisprezecea, cea mai contaminată de acțiunea lui Nero-Terențiu, şi să-i trimită în schimb pe a noua, el s-ar afla pe o poziție dominantă, nu i s-ar mai putea întâmpla nimic, chiar dacă ar izbucni un război cu parții. „Prea târziu atunci va fi, / Obiectul tău nu se va mai învârti / Şi spânzurat vei muri". Ceion lăsă melodia suspendată în aer, nu chiar după toate regulile artei, ba chiar foarte fals, dar urechile şi inima sa înțeleseră ceea ce trebuia să înțeleagă.

Curierul. În sfârşit, Ceion, deschizând scrisoarea împăratului, nu-şi putea împiedica tremurul mâinilor. Parcurse în grabă cu privirea lunga scrisoare. Măsuri fiscale, măsuri administrative, instrucțiuni privind cultul zeului Mithra. Unde este problema principală? Iat-o: „În ce priveşte propunerile domniei-tale, scumpul meu Ceion, privind schimbarea legiunii noastre a paisprezecea cu cea de a noua, am examinat-o, am apreciat-o drept bună şi am dat ordinele corespunzătoare".

Nu citi scrisoarea până la capăt. A noua, o primeşte pe a noua! Ce veste grozavă, ce recompensă măreață a muncii sale. Aspectele militare ale funcției ce o deținea l-au atras dintotdeauna cel mai mult. Ce va putea înfăptui acum, când o va avea pe a noua, acest splendid material uman! Capul îi vâjâia de mii de planuri. Se simțea plin de vioiciune, ca pe timpurile bune ale tinereții. Nu-i pasă că îl numesc Întindilă, aici în Antiohia şi în întregul Orient. Numele primise un alt răsunet în aceste ultime luni şi acum se va realiza ceea ce Varro pe vremuri îi dorise cu ironie, şi anume, ca Antiohia să-i pronunțe porecla fără acea nuanță

batjocoritoare, cu bunăvoință, aproape ca o alintare.

Nu e momentul să piardă vremea! Pentru bucurie este timp şi mai târziu. Scotoceşte în continuare prin poşta primită. Iată o scrisoare de la prietenul său Paetus, care în mod obişnuit îl ținea la curent cu evenimentele din Roma. Deci faptul că durase atât de mult timp până când prietenii săi reuşiră să treacă prin Cabinetul de război schimbarea legiunii a paisprezecea cu cea de a noua se datoreşte, după cum îi scria Paetus, exclusiv incapacității împăratului de a lua o hotărâre. Dar acest impediment va dispărea curând. Împăratul – informațiile le deține direct de la doctorul Valens, medicul curant al acestuia – nu va apuca anul ce vine.

Ceion respira agitat, fața i se acoperi de pete. Iată ce scrie aici, în doar câteva cuvinte: „Nu va apuca anul ce vine", ca şi cum ar fi scris: „Multe salutări". Şi totuşi această ştire are o importanță colosală, este un dar mărinimos şi amețitor al zeilor. Dacă Titus moare, dacă în locul lui pe tron va urca tânărul, energicul Domițian, atunci *Cântecul olarului* va deveni realitate, atunci se va termina cu învârteala, atunci el, Ceion, cu consimțământul Palatinului, va traversa Eufratul, îi va pescui pe indivizi şi-i va crucifica.

De fapt, Ceion ar trebui să se aşeze de îndată la masa de scris. Muncea cu plăcere şi conştiinciozitate, şi după primirea scrisorii împăratului avea mult de lucru. Dar acum nu poate lucra. Trebuie să facă mişcare, să-şi mistuie fericirea. Va ieşi călare.

Trecu prin sala mare. Aici se afla scrinul acoperit, cel cu imaginea modulată în ceară a strămoşului său. Nu, azi nu se furişează pe lângă el. Dimpotrivă, încetineşte pasul, trage umerii înapoi, se întinde şi, cu capul ridicat, îl salută cu un surâs. Va învinge, îl va zdrobi pe escroc. Şi dacă va ieşi învingător, îşi va cere răsplata, va ridica în fața împăratului şi a senatului învelişul de pe scrin.

III.
UN TATĂ GRIJULIU

Cât timp guvernul lui Titus privise inactiv ascensiunea lui Nero, nimeni nu îndrăznise să manifeste îndoieli privind identitatea acestuia. Dar, îndată ce se răspândi ştirea că legiunea a noua a pornit spre Siria, îndoielile prinseră glas. Până şi cei care crezuseră în Nero începeau să se îndoiască.

Întrucât guvernul se încăpățâna să treacă sub tăcere ceea ce se întâmpla dincolo de granițe şi interzicea propagarea ştirilor reale, s-au iscat zvonuri care, răspândite în secret, luau forme de-a dreptul fantastice. Se amestecau în mod straniu profeţiile actorului sfânt, ale unui Ioan de Patmos, cu ştirile despre pregătirile armate din Siria şi apropiata expediție de pedeapsă condusă de guvernator. Ioan numise triumviratul Terențiu, Trebon, Knops, cerber cu trei capete; numele deveni popular, şi se povestea că Hercule se apropie pentru a-l înşfăca pe cel cu trei capete. Activitatea adversarilor lui Nero se întețea, se înmulțeau inscripțiile rebele, ironice, de pe ziduri, *Cântecul olarului* era pe toate buzele, în toate inimile.

Dar în oraşe se aflau cantonate trupele lui Nero; patrulau puternice, bine hrănite, bine înarmate; era de neînchipuit ca țăranii şi orăşenii, chiar în număr mare, dar nedisciplinați şi neorganizați cum erau, să se poată măsura în luptă cu ele. Aşadar, viața se desfăşura ca şi până atunci. Un străin care vizita Samosata sau Edessa cu greu putea observa ceva din neliniştea ascunsă a țării; mai de grabă rămânea cu impresia că poporul acceptă domnia lui Nero şi e fericit.

Principii, indignați, şi ceilalți nobili nu încetau să afirme, în proclamațiile lor publice, bucuria ce-o resimt pentru prezența oaspetelui ales. Dar dormeau prost, iar

față de Varro nu-şi ascundeau indispoziția. Cunoşteau nemulțumirea crescândă, ascunsă, a popoarelor lor, îşi dădeau seama că se termină pâinea, vinul, cozonacul şi banii, şi că presiunea lui Terențiu, Trebon, Knops întrecea cu mult pe cea de mai înainte, a marii Rome anonime.

Dintre sfetnicii lui Nero, Knops simțea cel mai clar cum începeau să se prăbuşească temeliile regimului. Îşi dădea seama până şi din comportarea celor din imediata lui apropiere. Socrul său, Gorion, merse atât de departe încât intonă în prezența lui *Cântecul olarului,* cu vocea lui grosolană, puțin plăcută auzului, deşi Gorion, ca proprietar al atelierului din Ulița Roşie şi ca socru al lui Knops, îşi bătea joc şi de el însuşi prin acest cântec.

Knops nu reacționă la obrăznicie. Ştiuse că metoda radicală a proscripțiilor va avea doar efecte de scurtă durată şi intenționase să dispară îndată după noaptea sângeroasă; voise doar să se ştie stăpân pe banii lui Hirkm, sau mai bine zis pe banii care aveau să asigure viața şi fericirea micuțului său, a viitorului Claudius Knops. Numai aceşti bani, metalul splendid de culoare galben-roşcată, îl țineau locului. E drept că arendaşul de impozite Hirkan fusese lichidat, potrivit planului, în noaptea de paisprezece spre cincisprezece mai, dar, din păcate, milioanele sale s-au dovedit a nu fi chiar atât de uşor accesibile pe cât sperase Knops. Erau investite în numeroase antreprize mai mult ori mai puțin ramificate, constau în scrisori de obligații, în creanțe de toate felurile, fuseseră, în parte, din motive fiscale, scoase din țară, ori se aflau în alt mod bine ascunse. Pe deasupra, Varro îl urmărea pe Knops, şi Varro era un adversar incomod, cu care nu puteai să ajungi la un compromis. Knops trebuia să inventeze mii de tertipuri pentru a umple propriul său sac cu aurul depistat al defunctului Hirkan. Din acest motiv îşi întârzia plecarea. Adulmeca pericolul ce se apropia şi dorea să se pună în siguranță. Nu era un bărbat curajos, ştia că, întârziind, va avea

parte de o moarte cumplită, de chinuri îngrozitoare; când auzea cuvintele de încheiere ale *Cântecului olarului.* „Şi spânzurat vei muri", frica îi zguduia toate fibrele corpului. Dar era un tată bun, grijuliu, nu-şi putea călca pe inimă să lase baltă banii feciorașului său; încleştă dinții şi rămase locului.

IV.
CAMARADUL MORT

Ca de obicei, feldmareşalul Trebon circula zgomotos şi bine dispus. Cu un efectiv de o sută de mii de soldați bine organizați, se simțea în stare să facă față la ceea ce nobilii domni numeau „dificultăți psihologice" şi îşi bătea joc, în mod brutal, de frica acestora. Nici supremația numerică a legiunilor lui Ceion nu-l înspăimânta. În secret, avea, desigur, o senzație de nesiguranță în fața cunoştințelor teoretice pe care ofițerii lui Ceion şi le însuşiseră în academiile de război. Din acest punct de vedere, dispariția colonelului Fronto şi a locotenentului Lucius era dezavantajoasă şi feldmareşalul Trebon petrecea multe ore de tihnă cu lectura anevoioasă a *Manualului artei militare.*

Moartea locotenentului Lucius s-a dovedit a avea consecințe neplăcute şi în alte privințe. Uciderea viteazului şi merituosului locotenent, care contribuise atât de mult la victoria lui Nero, indispuse armata. Ofițerii şi soldații nu voiau pur şi simplu să creadă că Lucius, camaradul lor, ar fi trădat cauza împăratului, după ce-şi riscase viața pentru ea. Cine dintre ei mai era în siguranță dacă un Lucius a putut fi înlăturat în mod atât de josnic, fără nicio judecată? Ostaşii înjurau, se agitau; hotărâră să nu mai îngăduie astfel de abuzuri de

putere.

Armata trimise o delegație la feldmareşalul Trebon pentru a-l întreba dacă a ştiut şi a consimțit la uciderea lui Lucius, ce vină i s-a adus acestui camarad al lor şi care au fost probele; iar dacă omorul a fost săvârşit fără consimțământul lui, ce are de gând să facă pentru ca vinovații să-şi primească pedeapsa cuvenită?

Trebon şovăi o clipă dacă n-ar trebui să trimită membrii delegației în fața curții marțiale. Dar, recunoscând dintr-o privire starea de spirit a mercenarilor, înțelese repede că e mai înțelept să nu acopere omorul. Trebuie să le laşi soldaților dragostea şi ura lor. Locotenentul Lucius fusese popular în armată, în consecință era nevinovat şi moartea sa – o crimă. Fusese o greşeală că-l pusese pe listă şi trebuia să suporte urmările neplăcute ale erorii sale. Dezaprobă aşadar uciderea lui Lucius şi promise să obțină satisfacție pentru armată.

Se duse la Nero. La sosirea lui Trebon, împăratul trândăvea pe canapea, prost dispus, Când sfetnicii îi raportau despre pregătirile militare ale lui Ceion şi despre nemulțumirea crescândă din țară, părea impasibil şi abia asculta; dar când era singur, fața sa masivă se întuneca şi buza inferioară se umfla dându-i o înfățişare şi mai ursuză ca de obicei.

Cântecul olarului îl supăra. Evreii – i se spusese – credeau că Dumnezeul lor, din răzbunare pentru distrugerea templului, i-a introdus lui Titus în creier o insectă, care nu contenea să-l chinuie, şi aceasta ar fi boala de care suferă. *Cântecul olarului* zumzăia în creierul lui Nero ca şi această insectă în cel al lui Titus, nu scăpa de ea, îl tortura, îi rodea aura majestății.

Vizita lui Trebon era pentru el o distragere binevenită.

— Azi nu-mi vorbesc zeii, zise el, vocea mea interioară tace. Pentru asemenea zile mohorâte ar trebui să avem un individ, ca pe vremuri pe bunul olar Terențiu, spre a ne înveseli. Acum ai venit cel puțin tu.

Trebon nu ştia prea bine cum să înțeleagă această declarație a împăratului: ca un semn prevestitor de bine, sau de rău; şi bărbatul, care de obicei nu cunoştea frica, se simți cuprins de neliniște. Pentru el, Nero era încă împăratul divin. A-i pretinde lui Nero ceea ce el voia să pretindă, însemna a fi foarte temerar.

— Oamenii mei, începu el, procedează acum mai sever împotriva acelui cântec neruşinat. Numai la Samosata, şi doar într-o singură săptămână, au trimis în judecată, din cauza cântecului, trei sute douăzeci şi patru de persoane. Dar oamenii au găsit un nou truc. Acum se intonează acel cântec prostesc al târfei, al Claudiei Acte, despre sfârlează, cu un nou text.

— Ce fel de text? întrebă Nero.

— Un text idiot, replică fără chef Trebon, trebuie să-l spun neapărat?

— Spune-l, porunci Nero fără a ridica vocea.

Şi Trebon i-l spuse. Textul era următorul:

„S-a terminat cu învârteala, olarule,
Te bucuri că s-a sfârşit?
Te bucuri că-i gata?
Eu mă bucur”.

Nero ascultă atent.

— Într-adevăr, sunt nişte versuri neghioabe, constată el.

— Să le interzic? întrebă, zelos, Trebon.

— Cântecul despre sfârlează nu-l poți interzice, replică Nero obiectiv, ar provoca doar ilaritate la Roma. A fost o prostie că am interzis şi celălalt cântec, cel neruşinat. Un cântec nu poate fi trimis în judecată.

— E greu, recunoscu Trebon îngrijorat, oamenii cântă melodia fără cuvinte; dacă îi înşfăcăm, pot spune că era o altă melodie, şi n-ai cum dovedi ceva împotriva lor.

— Într-adevăr, nu e uşor, chibzui Nero, să urmăreşti un cântec. E la fel cu alte mii şi nu poți şti niciodată

dacă ai dat peste cel adevărat ori peste unul asemănător.

— Aşadar, nu voi urmări cântecul, spuse Trebon umil.

— Prostii, *se* indignă Nero. Fireşte că-l vei urmări. Trebuie stârpit. Dar asta tot nu vei putea face.

Trebon înghiți mustrarea fără murmur.

— Servitorul tău, Trebon, maiestate, zise el, are o mână fidelă, dar e grosolană şi neîndemânatică. S-a adeverit, din păcate, că am greşit propunând, la timpul său, ca un anumit nume să fie trecut pe o anumită listă. Nero îşi încruntă sprâncenele.

— Cum aşa? Ai greşit? replică el. Eu am aprobat lista şi, ca atare, nu poate fi vorba de nicio greşeală!

Speriat, Trebon nu mai insistă. Dar promisese soldaților să le obțină satisfacție şi era perseverent din fire. După un timp, tatonă iar terenul.

— Armata l-a iubit pe Lucius, zise el, şi îl mai iubeşte şi acum.

— Lucius? căută în gând Nero. Cine este Lucius?

— E omul la care m-am referit adineaori, răspunse Trebon, şi cum împăratul nu se supără, îşi călca pe inimă şi continuă repede. Armata e mâna împăratului. Dacă mâna împăratului are o durere cât de mică, o tăietură sau ceva asemănător, oare împăratul n-ar trebui să o ungă cu o alifie?

„Dacă Nero îşi pierde acum răbdarea, gândea el, ori se înfurie, renunț definitiv la intenția mea. Îmi pare rău pentru oameni, dar îi trimit totuşi în fața curții marțiale”.

Nero însă nu se arătă nerăbdător. Râse. Aşadar, Trebon continuă:

— De mult nu şi-a mai onorat împăratul soldații cu o cuvântare. Armata este însetată după cuvintele împăratului. Un cuvânt prietenos al împăratului, şi armata este de două ori mai puternică decât oricând.

— Ce este, aşadar, cu Lucius al tău? întrebă

îngăduitor Nero.

Acum Trebon se găsea în fața parții celei mai dificile a sarcinii sale.

— Ar fi bine, zise el prudent, dacă împăratul le-ar explica soldaților cazul acestui camarad al lor, Lucius, dacă ar arăta armatei sale că şi el îl socoteşte pe acest Lucius drept un bun ofițer şi regretă că nu mai este pe această lume.

Nero îl privi pe Trebon prin smaraldul său.

— Vasăzică aşa, îşi dădu el cu părerea, eu să-ți îngrop morții. Ştii că eşti cam obraznic, Trebon?

Dar vocea lui nu răsuna prea aspră. Căzuse pe gânduri, şi Trebon înțelese că în timp ce cumpănea lucrurile, împăratul era pe cale să ia hotărâri care vor putea schimba popularitatea sa în rândul armatei. Privi atent fata împăratului, căutând să ghicească ceea ce va spune. Acum îşi va deschide gura, acum va vorbi împăratul, îi va răspunde. Trebon aştepta cu încordare. Dar ceea ce ieşi din gura lui nu era un răspuns, era cântecul, cântat cu voce scăzută, blestematul, neruşinatul cântec al olarului. Trebon n-avea ureche muzicală şi confunda uşor melodiile. Dar de astă dată nicio confuzie nu era posibilă, era acel cântec, şi Trebon se cutremură până în adâncul inimii.

Iar împăratul, întrerupând cântecul, surâse şi spuse:

— De fapt nu este o sarcină lipsită de atracție să deplângi moartea unui brav soldat şi cred că un asemenea necrolog ar face o figură frumoasă printre celelalte scrieri ale mele.

Şi iarăşi, în timp ce începuse, era limpede, să lucreze la frazele cuvântării sale, zumzăi, mecanic, cântecul. Trebon se îndepărtă, mai degrabă consternat decât fericit.

Aşadar, Nero convocă elita ofițerimii în micul său teatru particular. Se prezentă mai întâi o operă eroică având ca subiect moartea lui Clitus, bărbatul care fusese ucis la beție de marele Alexandru, deşi îi salvase

viața; apoi, după această reprezentație simbolică, Nero se scuză printr-o cuvântare amplă, când emoționată, când patetică, pentru uciderea locotenentului Lucius. În cuvinte bărbăteşti preamări vitejia şi geniul militar al ofițerului. Apoi începu să vorbească despre disciplină, arătă că țara se află în război, într-o luptă crâncenă împotriva uzurpatorului, şi că în război prima cerință este disciplina bărbătească. Lucius a ținut în fața unor martori demni de încredere, romani şi orientali, cuvântări rebele, a răspândit minciuni prosteşti despre obârşia inferioară a împăratului şi despre pretinsa favorizare a celor de o seamă cu el. Procesele-verbale stau la dispoziția feldmareşalului Trebon şi a celorlalți generali spre a fi cercetate. Poate aceste cuvântări rebele ale locotenentului fuseseră numai frondă tinerească, şi pe timp de pace ar fi putut fi iertate. Dar nu şi în timp de război! El a verificat, a cântărit şi a condamnat. Nu i-a fost uşor să dea sentința, căci l-a iubit pe tânărul ofițer, precum un tată pe fiul său. Dar tot la fel cum Brutus, tatăl, şi-a condamnat fiii, aşa a trebuit şi el, după cum i-a poruncit vocea zeilor, să ordone moartea locotenentului. A fost o jertfă grea printre numeroasele jertfe pe care le-a adus întru fericirea statului şi armatei, chiar una dintre cele mai grele. El speră însă că armata va arăta, prin viitoarele ei fapte, cum sângele locotenentului n-a fost vărsat în zadar, şi că din acest sânge disciplina bărbătească va trage o sevă nouă.

Era în mare vervă; plânse cu sughițuri la timpul potrivit, tună şi fulgeră unde era indicat, însuflețindu-se de propriile-i cuvinte. Da, acest bărbat ciudat, Nero-Terențiu, era, în timp ce vorbea, sincer dezolat din cauza morții viteazului său soldat. Dar ofițerii care umpleau teatrul îl ascultau cu jenă, mai degrabă impresionați penibil, decât emoționați. Mulți se întrebau dacă n-ar fi totuşi mai înțelept şi mai onorabil să te afli la camarazii de pe celălalt mal al Eufratului, împotriva cărora, de bună seamă, vor trebui să lupte în curând, decât sub

însemnele militare ale acestui comediant. Şi era fără îndoială opinia multora, când unul, părăsind sala, îşi rezumă impresiile reprezentației împărăteşti prin cuvintele: „Două opere, una după alta… e cam mult”.

Trebon, care ascultase cuvântarea din loja imperială, ar fi trebuit, de fapt, să jubileze, îşi realizase dificilul său proiect, îl convinsese pe Nero să se scuze în fața armatei. Dar şi el era mai degrabă jenat decât satisfăcut. Peste cuvintele mărețe îi suna în urechi *Cântecul olarului* pe care împăratul însuşi îl fredona, şi acest cântec acoperea frazele pompoase; Nero nu mai era Nero, ci doar olarul Terențiu.

V.
MUNCEŞTE ŞI NU DISPERA

Varro nu luase parte la reprezentație. Fusese o provocare inutilă şi deci un pas necugetat, dar nu-şi putu stăpâni dezgustul față de Knops şi Trebon. Înainte, disprețul față de aceşti doi era prea puternic ca să-i poată uri. Acum, recunoscându-şi neputința față de ei, creştea în el o duşmănie cruntă.

Nu pentru că ar fi socotit drept proastă ideea cu proscripțiile; ceea ce îi displăcea era modul neghiob, grosolan al execuției. Varro nu era sentimental, dar delimita sentimentele private de cele politice. Amestecarea politicii cu acte de răzbunare personală i se părea pe cât de diletantă, pe atât de dezgustătoare. Să înlături în acest mod oameni ca, de pildă, Caia, ori locotenentul Lucius socotea a fi mai mult o măgărie decât o crimă.

Nu putea admite ca aceste creaturi să i se urce în cap, trebuia să le facă inofensive. Dar nu era chiar atât

de simplu. Trebon era brutal şi popular, Knops de o viclenie inventivă, fără scrupule; Varro însărcină agenți pentru a strânge material împotriva lor. Întocmi dosare care dovedeau pe baza multor amănunte cum abuzau cei doi de funcțiile lor pentru a se răzbuna pe adversari personali şi a se îmbogăți nesăbuit. Varro, el însuşi stăpânit de lăcomia binecunoscută a romanilor, nu cunoştea mila față de cei exploatați şi asupriți şi, pe vremuri, luase fără niciun fel de scrupule osânza unei întregi provincii. Dar ceea ce el făcuse în mod fin şi elegant, cei doi o făceau cu degetele lor grosolane, şi respingea metodele lor cu sinceră convingere.

Pregătirea răsturnării lui Knops şi a lui Trebon îl costa timp şi trudă. Sarcinile dificile, multilaterale, ale administrației îl solicitau. Trebuia să găsească mereu mijloace noi pentru a potoli nemulțumirea crescândă a populației şi pentru a procura banii necesari măririi armatei, impusă de împrejurări. Aşadar muncea, muncea mult, muncea cu pasiune. Printr-o activitate febrilă, aproape sălbatică, încerca să se apere împotriva sentimentului dezolant al lipsei de speranță, care-l copleşea adesea.

Dacă nu-l ajuta munca, avea un alt ultim refugiu. De când Claudia Acte apăruse la Edessa, Marcia nu mai rămânea închisă cu atâta înverşunare în fața lui, intimitatea restabilită nedispărând complet nici după plecarea Actei. Marcia îl primea, dacă o vizita, ba uneori venea ea la el. Atunci stăteau ore întregi împreună, se plimba prin cameră şi discuta problemele care îi apăsau inima. Arăta cât de înşelătoare este cutezanța individului care crede că poate influența istoria. Oare nu erau aproape în întregime determinate de împrejurări până şi faptele omului celui mai puternic? Chiar el, Varro, era nu mai puțin hăituit decât Nero al său. Nu înțelepciunea politică a sa, a lui Varro, a asigurat succesul de până acum al planului său, ci „conjunctura”, coincidența unor împrejurări fericite,

care n-au depins de el. Unde, de fapt, se aflau cauzele ultime ale succesului politic? În cele mai multe cazuri, foarte departe, într-o sferă pe care cel ce acționează, cel ce este implicat în evenimentele politice nici n-o poate cunoaşte. Aşadar, cum ar putea influența el în mod eficace marile evenimente politice? Spre pildă, de ce anume depinde soarta viitoare a acțiunii sale, a lui Nero al său şi a sa proprie? Fără îndoială, nu de starea de spirit a poporului din Mesopotamia, ori de pregătirile militare ale lui Ceion. Aşa ceva ar putea crede doar miopii, cei care nu văd mai departe de lungul nasului. Dacă moartea lui Titus survine azi, ori abia peste un an, dacă Artaban va învinge ori nu în luptele grele în care este implicat în Orientul îndepărtat, asemenea împrejurări determină soarta sa şi cea a lui Nero al său, şi acestea sunt fapte a căror desfăşurare ar putea fi cu greu provocată sau împiedicată, fapte pe care nimeni nu le poate prevedea şi de care nimeni nu poate ține seama în calculul său. El, Varro, a făcut tot ceea ce a putut pentru a influența evenimentele în favoarea lui şi va face şi de acum încolo tot ce va putea. Dar ceea ce poate el arunca pe talerul balanței este ceva infim, şi ar fi nebun dacă ar crede că are vreo valoare.

În acest fel, sau într-un mod asemănător, se destăinuia el Marciei, care îl asculta liniştită. Ochii ei îl urmăreau cum se mişca prin încăpere, dar el nu ştia dacă îl asculta ori nu, şi, în caz afirmativ, dacă îl înțelegea. Odată, pe când îi expunea asemenea gânduri, ea îi răspunse:

— Ar trebui să vorbeşti odată despre toate acestea cu Fronto al nostru. El este inteligent şi ştie multe,

— Cu Fronto? întrebă Varro consternat.

— Da, cu Fronto, replică Marcia în mod firesc.

— Unde să-l găsesc? întrebă precaut Varro.

— Este adevărat că trebuie să ai ochi potriviți, răspunse ea gânditoare, ca să-l poți vedea. Mulți nu-i recunosc şi-l consideră drept Nero. Dacă m-ai fi lăsat să

devin vestală, dragă tată, aşa cum am vrut, atunci cred că l-aş vedea mereu.

Spusese acestea surâzând şi fără amărăciune ori reproş. Varro era atât de încurcat, încât nu ştia ce să-i răspundă şi o părăsi curând.

Un timp evită să mai vorbească în faţa ei. Apoi, însă, simţind lipsa acestor discuţii, chiar unilaterale cum erau, o căuta pe Marcia ori de câte ori era posibil. Şi tot mai des căuta să-şi dea curaj vorbind în faţa ei.

— Rămâne totuşi uimitor, rezumă el odată, ce am realizat aici, într-un timp atât de scurt. Am creat o armată puternică, gata de luptă, am făcut şi din trupele indigene, prin disciplina romană, un material mai bun şi, din alianţa noastră cu Artaban, o acoperire sigură a spatelui frontului. În toată Mesopotamia am schimbat faţa oraşelor; acum sunt mai ordonate, administraţia mai organizată, nu atât de neglijentă ca înainte. I-am învăţat pe romanii şi pe grecii de aici să-i privească pe orientali cu alţi ochi, să-i trateze mai bine. Niciodată, în trecut, sub acest cer relaţiile între Occident şi Orient n-au fost atât de amicale ca în prezent. Ar fi jalnic dacă toate acestea s-ar prăbuşi, dar nu se vor prăbuşi. Nemulţumirea de care e cuprinsă ţara îşi va schimba cursul. Numai să reuşesc să-i alung pe aceşti mişei, pe aceşti Knops, Trebon, şi cum se mai numesc. E bine şi plin de sens ceea ce facem aici şi ai să vezi că totul se va sfârşi cu bine.

De data aceasta Marcia părea că-l ascultă, faţa ei frumoasă, palidă, surâdea – cel puţin aşa i se părea lui – înţelegător şi aprobativ. Dar, când termină de vorbit, ea nu răspunse nimic. Marcia fredonă doar, încet, un cântec. Dacă nu-l înşela auzul, era *Cântecul olarului.*

VI.
O BAIE FATALĂ

În ziua de patru septembrie împăratul Titus plecase, ca în fiecare an, la moşia sa de lângă Cosa. Încă în timpul scurtei călătorii se plânsese de o indispoziție apăsătoare; sosit la moşie, s-a culcat de îndată şi de atunci nu s-a mai ridicat din pat. La treisprezece septembrie, deoarece febra urca în mod periculos, medicul său curant, Valens, i-a recomandat o baie în zăpadă. În această baie de zăpadă, doar în prezența medicului şi a evreului Flavius Josephus, împăratul Titus şi-a dat sufletul.

Numeroşi inşi au afirmat că medicul curant îi recomandase această fatală baie de zăpadă cu rea-credință, tocmit de un anume domn, interesat în succesiunea imperială. Era greu de aflat cât adevăr cuprindea acest zvon. Doctorul Valens trecea drept cel mai priceput medic al imperiului şi era aproape cu neputință să stabileşti cu exactitate cât timp trebuie să stea un pacient în baia de zăpadă; chiar cel mai mare specialist putea greşi în această privință.

Dar, lăsând totul la o parte, împăratul Titus murise în baia de zăpadă; din ziua de paisprezece septembrie deveni zeu, iar împărat se înscăună fratele său, Domițian.

Ştirea făcu înconjurul lumii cu iuțeala vântului. Neînchipuit de repede trecu peste mare, în Siria, la Antiohia.

Când sosi curierul, purtând pe bastonul său pana, semn al nenorocirii, Ceion ghici ştirea pe care i-o aducea chiar înainte ca acesta să fi scos un cuvânt. Fără să vrea, îşi trase umerii înapoi, se întinse, deveni Întindilă, din cap până în picioare. Nerăbdător, autoritar, făcu semn curierului să plece. Apoi, în singurătate, se lăsă copleşit de o fericire fără seamăn.

El, funcționarul loial, Lucius Ceion, care jurase credință lui Titus, era puțin ruşinat că nu simte nici cel mai mic regret la vestea morții împăratului şi stăpânului

său. Dar nu poate altfel, nu simte altceva decât o imensă bucurie. Titus s-a intitulat împărat al păcii. Pacea este un acru măreț; dar dacă pacea trebuie răscumpărată – cum când împăratul e mort, lui Ceion îi este îngăduit să gândească astfel – cu atâta laşitate, cu atâta ruşine şi umilire, atunci ea nu face decât să strice şi să infecteze lumea. De acum s-a sfârşit cu amăgirile, Minerva, zeița înțelepciunii, ia din nou în mâinile ei ferme, calme, globul pământesc, iar el, Ceion este în această parte a lumii reprezentantul ei, şi nu se poate spune că nu-şi îndeplineşte satisfăcător misiunea. Armata e pregătită, gata de luptă, şi cu această armată, ca un adevărat mântuitor, va restabili pacea în acea parte a lumii care i-a fost dată în grijă.

Surâdea. Îşi amintea de fața netedă, cărnoasă, ironică a lui Varro. Da, acum râdea el, şi nu Varro. Timp de luni şi luni, părea că acest om stricat va avea dreptate; dar până la urmă a învins, în pofida tuturor, el, şi împreună cu el, datoria, disciplina, Roma, rațiunea.

În Mesopotamia ştirea despre succesiunea la tron a ui Domițian stârni o vijelie de zvonuri. Se spunea că Ceion va traversa Eufratul cu două sute de mii de soldați bine instruiți, pentru a pedepsi crunt oraşele Mesopotamiei; se vorbea chiar despre data atacului, se amintea despre un ultimat ce expira la zece octombrie.

Faptele lui Nero, ca inundarea Apameiei, persecutarea creştinilor, proscrierile, care înainte stârniseră admirație, acum, când puterea sa se clătina, se întorceau la fel de „fulgerător” împotriva lui şi-l făceau de două ori mai disprețuit şi urât. Nero era Nero doar cât timp lumea credea în el. În momentul în care s-au ivit îndoielile, deveni iar Terențiu. Ceea ce păruse măreț cât timp fusese opera lui Nero, deveni abominabil şi josnic în mâinile lui Terențiu. Mai mult decât atât. Dacă faptele sale constituiseră până atunci mărturia cum că el era Nero, căci numai un împărat putea săvârşi fapte atât de mărețe şi de asemenea cruzime, acum, aceleaşi

fapte dovedeau că el trebuia să fie Terenţiu, căci numai un individ provenit din drojdia societăţii, numai un libert se putea înjosi până la săvârşirea unor cruzimi atât de îngrozitoare.

Masele demonstrau pe străzile Samosatei, Edessei, cântând în cor *Cântecul olarului.* Izbucniră tulburări. Trebon declară fără şovăire starea de asediu şi restabili, cu mână de fier şi vărsări de sânge, autoritatea. Dar n-a putut împiedica trecerea mai multor garnizoane de pe teritoriul Siriei, stăpânit de Nero, de partea lui Domiţian. Trupa dezarmă ofiţerii credincioşi lui Nero, smulse imaginile lui de pe însemnele militare şi trimise soli la Ceion, pentru a-i anunţa căinţa lor, întoarcerea, supunerea, deplina ascultare.

VII.
CREATURA DEVINE INDEPENDENTĂ

Când lui Nero i se aduse depeşa anunţând moartea lui Titus, se afla tocmai la masă. Deşi era în prezenţa a numeroase persoane, de astă dată nu-i reuşi să simuleze indiferenţă. Rupse depeşa în bucăţi, răsturnă masa, sparse paharele, îşi alungă oaspeţii cu brutalitate.

Dar, chiar de a doua zi dimineaţa, îşi regăsi liniştea, şi dacă în zilele următoare i se vorbea despre situaţia politică. era blazat, plictisit ca şi mai înainte. Odată, când Trebon îi raportă că dintr-un detaşament, care se dovedise nesigur, a dispus să fie executat fiecare al zecelea soldat, dădu aprobativ din capul său masiv şi zise blajin, cu desfătare: „Bine ai făcut, dragul meu Trebon! Continuă! Omoară-i! Striveşte-i ca pe nişte viermi!”

Apoi, sosi vestea că Sura a fost recucerită, ajungând

iar sub stăpânirea Flavilor. Nero primi ştirea cu resemnare. Dar, ceva mai târziu, tot în aceeaşi zi, o chemă pe femeia Lyde, socotită cea mai expertă vrăciță din Siria, şi-i ceru o otravă cu acțiune rapidă şi fără dureri. Ea îi aduse praful într-o capsulă de aur; dar lui Nero nu i se păru destul de bună, şi mult timp, căutară până-i găsiră o cutiuță de aur pentru care se decise.

Din ce în ce mai des, când era singur, îl apucau presimțiri sumbre. Recita pentru sine versuri din Homer, în care Achile cel mort deplânge în Infern soarta celor răpuşi. „Mai bine aş vrea să fiu argat la țară, / La un sărac cu prea puțină stare, / Decât aci în iad să fiu mai mare.”{18}

Se frământa fără încetare. Când a început declinul? N-a trebuit să chibzuiască prea mult. El însuşi şi-a provocat nenorocirea şi era conştient de clipa, ba chiar de fracțiunea de secundă în care a făcut-o. A fost momentul când a luat pana să scrie pe listă numele Caiei. Fusese o listă bine întocmită. El însuşi a stricat-o prin greşeala sa capitală; a provocat zeii şi şi-a adus pieirea. Îşi aminti până în cele mai mici amănunte clipa funestă; cum îşi ridicase genunchii, cum ținuse Knops tăblița ca suport, cum scrisese cu pana în mână. Nu, atunci mâna nu i-a fost dirijată de zei. Nu „nimbul maiestății” a pus numele pe listă, ci mâna prostească, neisprăvită, a lui Terențiu.

Acum, când norii negri se adunau deasupra lui, simțea dureros cât de apăsător îl înconjura singurătatea de când Caia nu se mai afla pe această lume. Simpla ei prezență îi asigura sentimentul unui ultim refugiu, unde se putea salva dacă totul s-ar fi prăbuşit, şi din acest sentiment izvorâse siguranța sa imperială. Acum, când Caia se afla pe lumea cealaltă, deodată Nero se transformă în Terențiu; dar într-un Terențiu fără Caia, într-un sărman sclav, lipsit de apărare, care întrecuse măsura puterilor sale. „Şi dacă vreunul locul şi-a uitat / Atunci el trebuie învățat”. Caia fusese ca un veşmânt de

lână în timpul iernii; zgâria, dar ținea cald. Oricât de ridicol ar fi putut părea, siguranța miraculoasă care-l făcuse să-şi ducă existența imperială cu atâta calm provenea din apropierea aspră a Caiei. Şi el însuşi, nebun ce era, a aruncat-o pe Caia în Infern, a distrus vraja.

Se duse la liliecii săi. Studia cu teamă înfățişarea lor hidoasă. Care să fie oare Caia? încercă să mângâie animalele, dar ele se îndepărtau cu un chițăit respingător. Îl urăsc. Caia le-a povestit ce a săvârşit el, în nerozia lui, şi acum îl urăsc. Caia, de care era indisolubil legat, nu se va astâmpăra până nu-l va constrânge şi pe el să coboare la ea. Prin țiuiturile liliecilor auzea chelălăitul strident cu care, la Eschil, Furiile îl alungă pe Oreste: „Prinde-l, prinde-l, înşfacă-l" şi strigătele scurte, pătrunzătoare îl făceau să tremure de spaimă.

Îl cuprinse o milă nesfârşită de sine. Vinovată pentru toate era tot Caia. Ea n-a crezut în el. Dacă ar fi crezut, el n-ar fi săvârşit niciodată nebunia şi crima de a o ucide. De ce n-a crezut în el? De bună seamă fiindcă a dat greş ca bărbat. Şi el a dat greş pentru că avea nevoie de forța sa pentru artă şi pentru poporul său. Era deci victima artei şi a dragostei sale față de oameni.

O victimă, da, este o victimă, chiar şi în perspectivă istorică. Nu el a dat greş, ci ceilalți. Pe el zeii l-au predestinat să strălucească, să țină cuvântări, să radieze aura maiestății. Împărțirea pâinii, a vinului, a banilor în rândul poporului nu era treaba lui, ci a sfetnicilor lui. Ei au dat greş; el a făcut şi a dat ceea ce îi revenea să facă şi să dea potrivit funcției sale!

A comis doar o singură greşeală, şi ea se răzbună acum; nu trebuia să pună numele Caiei pe listă.

Uneori, mai ales noaptea, când era în patul său, pe jumătate adormit, îl copleşeau imagini şi gânduri foarte neîmpărăteşti. Tatăl lui, un bărbat bine intenționat, mai degrabă îl râzgâiase în loc să-l țină din scurt. Era totuşi

un lucru pe care nu i-l îngăduia. În magazia în care se aflau statuile expuse spre vânzare, micul Terenţiu n-avea voie să intre fără supravegherea unei persoane adulte. Tatăl se temea ca băiatul să nu strice vreo statuie. Deşi foarte prietenos şi duios cu el, dacă-l prindea singur în magazia cu statui îi trăgea o mamă de bătaie. Cu toate acestea, micul Terenţiu nu putea renunţa la bucuria de a se furişa de unul singur în încăperea interzisă; îl interesau chipurile de lut, trebuia să le cerceteze în voie, fără controlul celor mari. Le pipăia formele, le ciocănea, pentru a percepe sunetul plăcut, vocea materiei din care erau făcute, îşi închipuia că înţelege multe auzindu-le. Avea, desigur, fiecare vocea sa proprie, cea a bărbaţilor răsuna altfel decât cea a femeilor. Din păcate, erau aşezate în şir, Mithra lângă Mithra, Tarate lângă Tarate, aşa încât nu puteai ciocăni şi percepe succesiv vocile emise de statuile masculine şi feminine. Într-o zi, când micuţul Terenţiu se furişase, neobservat, în acea încăpere, el îşi luă inima în dinţi, apucă o statuie a Taratei şi încercă s-o târască lângă una a lui Mithra. Statuile erau destul de grele, operaţiunea îi cerea un mare efort. Aproape reuşise când, în ultimul moment, îi scăpă din mână Tarate, se răsturnă şi braţul ei ridicat în sus, cu un ţimbal în mână, se rupse. Micul Terenţiu se sperie îngrozitor. Îndată va veni tatăl său, îl va pedepsi, îl va omorî, fiindcă distrusese statuia. Îl apucă o teamă insuportabilă, i se înmuiară picioarele, simţea dinainte loviturile pe care le va primi; erau mult mai groaznice decât puteau fi loviturile adevărate. Tot astfel presimţea acum Nero-Terenţiu, pe când moţăia, nenorocirea ce urma să vină, mulţimea care va pătrunde şi se va arunca asupra lui şi-l vor lovi, şi-l vor omorî călcându-l în picioare. Şi se temea de noapte, mai ales de acel sfert de oră de moţăială care preceda somnul.

Adesea nu mai putea deosebi cine era: Terenţiu care aştepta să îmbrace adevărata sa înfăţişare, cea a lui

Nero, sau Nero, care aştepta să-şi recapete iar înfăţişarea sa adevărată, cea a lui Terenţiu, păzit de Caia lui. Purta două piei; care era oare cea autentică?

O neînsemnată şi ridicolă întâmplare îi arătă desluşit care era cea adevărată. Îl constrânse să acţioneze de la sine, fără sfatul celorlalţi, făcu în aşa fel încât vocea lui interioară, adevărată, să vorbească, şi ceea ce vorbi era spus cu vocea lui Terenţiu, iar cel care acţiona nu mai era Nero.

Căci s-a întâmplat ceea ce urmează. Trecătorii mai continuau să privească plini de respect şi cu un uşor fior basorelieful uriaş al împăratului călare pe liliac. Într-o zi însă, un grup de tineri începu să-şi bată joc zgomotos de monument. Nefiind stânjeniţi şi observând că mulţi din jur îi aprobă prin tăcerea şi feţele lor mulţumite, deveniră tot mai agresivi şi în cele din urmă unul dintre ei aruncă o piatră asupra basoreliefului. Urmă o a doua, apoi zburară din ce în ce mai multe pietre. Bineînţeles, ele nu prea puteau vătăma uriaşa imagine sculptată în stâncă. Atunci, un tânăr se căţără sus cu un drug de fier în mână. Lovi în nasul împăratului, desprinzând o bucată din el. Alţii îl urmară, din ce în ce mai mulţi cu înverşunare şi frenezie, cu pietre şi drugi se apucară să distrugă basorelieful. Fără prea mari rezultate. Piatra era dură şi în curând sosiră soldaţi de-ai lui Trebon, punând capăt dezordinii.

În alte oraşe avuseseră loc demonstraţii mult mai serioase, şi împăratul nu reacţionase în niciun fel. În faţa acestei profanări copilăreşti a monumentului său îşi pierdu însă brusc cumpătul. Se prăbuşi, hohotind de plâns, urlă fără reţinere în prezenţa secretarilor, şambelanilor, lacheilor consternaţi.

În sfârşit, sughiţând încă, îi îndepărtă pe toţi, se culcă, ascultă atent ce spune vocea sa interioară. Ea îi vorbea. „Pleacă, spunea. Afară cu tine din Edessa! Ia-ţi tălpăşiţa! Acesta este începutul sfârşitului. Cară-te!

Pleacă.” Vocea însă vorbea cu accentul Caiei şi cu vorbele ei, iar el zăcea cu membrele paralizate, ascultând ce grosolan îl apostrofa: „Marş! Cară-te! Ia-ţi tălpăşiţa!”. Zăcu astfel mult timp, cuprins de groază. În sfârşit, se sculă cu mare efort. Rămase şezând, chibzuind. Apoi chemă câţiva servitori şi porunci să i se înfăţişeze numaidecât Knops.

Până sosi acesta, se plimbă prin cameră, cu paşi grei, mormăind, foarte preocupat, uneori ascultând, iscodind, ca şi cum duşmanii ar fi fost deja acolo, gata să se năpustească asupra lui. În sfârşit, sosi Knops. Şi de îndată, fără nicio introducere, fără explicaţii, Nero îi propuse să fugă, în secret, mascaţi, chiar în acea noapte, la Ktesifon, la marele rege Artaban.

În timp ce Nero îi vorbea ca ieşit din minţi, Knops stătea nemişcat, atent; dar simţea că odaia, că întreaga lume se prăbuşeşte asupra-i. În sinea lui ştiuse, fireşte, că „din dragoste paternă, scăpase momentul potrivit şi că acum, după instalarea lui Domiţian, nu mai exista pentru el nicio posibilitate să se lase de căruţa lui Nero care se prăvălea pe povârniş. Acum Nero însuşi, care de altfel se complăcea în fericita indiferenţă a dementului, îşi dădea seama că s-a sfârşit cu ei şi acest lucru îl îngrozi atât de tare pe Knops, că i se făcu părul măciucă.

Cu un val de cuvinte pline de panică, Nero încerca să-l determine să fugă cu el.

— Să ne luăm catrafusele! zise el. Trebuie s-o întindem. Trebuie s-o luăm din loc.

Knops ascultă numai cu jumătate de ureche, cu un sentiment de dispreţ faţă de acest individ stupid. Să fugi! Ce neghiobie! Drumul până la Artaban era lung, şi Nero abia va părăsi Edessa, că revolta va izbucni pretutindeni, iar el nu va ajunge niciodată teafăr până la frontiera sud-estică. Era limpede. Aici, la Edessa, avea cel puţin o gardă puternică, sigură.

În timp ce Nero îi vorbea, creierul lui Knops continua

să lucreze automat, cu precizie. Unul dintre principiile cu ajutorul cărora îşi făurire norocul era acela de a profita, în orice împrejurare, de prostia altuia. Unde era avantajul pe care-l putea trage, acum, din prostia lui Terenţiu? Chibzui cu agerime, lucid. Iată că se şi ivea un plan, întrezărea o cale.

Da, va accepta propunerea lui Terenţiu. Va fugi cu el. Dar nu la Artaban. Nu numai din *cauza* numeroaselor primejdii ce s-ar putea ivi în timpul călătoriei până la regatul parţilor, prin Mesopotamia răsculată; fiindcă chiar dacă ar reuşi să ajungă până la Ktesifon, ce-l aştepta acolo? Existenţa sărăcăcioasă a unuia ce şi-a pierdut puterea, a unui tolerat; căci partea cea mai mare a averii sale se afla pe teritoriu roman şi mesopotam, inaccesibilă lui, dincolo de frontierele parte. Nu, preferă să mizeze îndrăzneţ pe o carte mai bună. Nu-l va conduce pe Nero al lui peste Tigru, la Artaban, ci-l va duce mai degrabă pe un drum mult mai scurt, peste Eufrat, la romani; îl va preda autorităţilor romane. În acest caz, ar putea conta, cu o oarecare siguranţă, pe o graţiere.

La toate acestea chibzui cu o iuţeală fulgerătoare, în vreme ce Nero vorbea. Ochii acestuia, după ce încetă să mai vorbească, priveau timoraţi gura lui Knops şi fu vădit uşurat când Knops spuse da după câteva secunde de şovăială. Şi nu numai că spuse da; cu operativitatea şi hotărârea omului cu experienţă, se apucă de îndată şi de întocmirea planului fugii. Declară că va face rost el de o mantie largă, simplă, şi de o glugă, pentru a-l învălui bine pe împărat, apoi îl va lua cu un sfert de oră înainte de miezul nopţii şi se va îngriji ca la poarta sud-estică să-i aştepte câţiva însoţitori siguri.

Poate că Nero, îndeobşte foarte intuitiv, ar fi observat în alte împrejurări că spusele lui Knops, cu toată hotărârea lor, sunau oarecum sfios şi fals. Dar, stăpânit de panică, nu simţi nimic din ceea ce Knops frământa în sinea lui. Poate nici n-a vrut să simtă nimic, deoarece

Caia nu se mai afla în viață şi nu voia să-l piardă şi pe acest ultim şi cel mai vechi prieten al său. Se agăță deci de Knops şi-i mulțumi fericit.

VIII.
TERENȚIU ÎŞI DĂ ARAMA PE FAȚĂ

Aşadar, cu câteva minute înainte de miezul nopții, după cum conveniseră, Knops se duse după Terențiu şi, înveliți în mantii de culoare închisă, porniră spre poarta sud-estică, destul de îndepărtată. Străzile erau aproape pustii, doar din când în când apăreau patrule, la vederea cărora Nero se lipea de pereți.

Era lună nouă, casele erau scăldate în lumina lăptoasă a nopții; în piața pustie, prin care trebuiau să treacă, moțăiau câțiva câini; când se apropiau de ei, clinii începeau să mârâie. Nero avea sufletul cuprins de teamă; zodia sa era soarele, nu luna.

Paşi răsunători. Ce se iveşte acolo, la capătul străzii? Oare în acest oraş nu mai există altceva decât soldați? În zadar încearcă Knops să-l convingă că garda este sigură. Nero, pradă panicii, nu aude ce i se spune. Îl cuprinde aceeaşi frică nebună ca atunci când cu fuga de pe Palatin. Dacă soldații îl zăresc, e pierdut.

Se găsesc pe o stradă sărăcăcioasă, în cartierul creştin, în fața unei case mici, dărăpănate şi, după cum părea, părăsită. Nero se lipeşte de uşă, ea cedează. Knops vrea să-l rețină. Nero se smulge, îşi lasă mantia în mâinile lui Knops, se furişează în casă, închide uşa, se propteşte cu tot corpul de ea; găseşte un zăvor mare de lemn, pe care-i pune de-a curmezişul uşii.

Aşa, acum e în întuneric şi, cel puțin pentru câteva minute, în siguranță față de garda înarmată. Îi pare bine

că a scăpat de lumina blestemată a lunii. Că a scăpat de Knops. Se ghemuieşte într-un colţ, în întunericul binevenit, şi rămâne acolo cu inima cât un purice.

De afară se aude zăngănit de arme. De bună seamă, soldaţii duc tratative cu Knops. Durează mult, o veşnicie. În sfârşit, paşii se pierd.

Aşa. Acum poate respira. Linişte. Ba nu. Cineva îşi face de lucru la uşă. Casa este părăginită, şubredă, zăvorul de lemn nu va rezista. Deocamdată rezistă, cel de afară încearcă în zadar. E probabil Knops. Acum îl strigă încet. Da, e vocea lui Knops. Să-l las să intre? Nu! Knops e prea temerar. Era cât pe-aici să-l lase să dea peste soldaţii înarmaţi, şi aş fi fost pierdut. Îşi alege un semn: dacă Knops reuşeşte să deschidă uşa, i se va încredinţa în continuare; dacă nu, va porni singur la drum către marele rege. De afară continuă chemările insistente, în şoaptă; încă mult timp. În sfârşit, contenesc. S-a decis. Nero rămâne singur.

Se piteşte în colţul său, mulţumit. Peste puţin însă – era una dintre primele nopţi de toamnă – îl cuprinse frigul. Se ridică, îşi întinde braţele, apoi le împreună dar podeaua scârţâie şi i se face frică. În colţ fâşâie ceva, poate un şobolan. Se ghemui iar în colţul său, îşi frecă membrele reci, îl blestemă pe Knops fiindcă i-a reţinut mantia. Caia nu i-ar fi luat niciodată mantia. Caia, dacă ar fi din nou lângă el!

De ce Caia? Ce nevoie are de Caia? El este Nero! sau poate nu este? Nu citise el, pe vremuri, în faţa Senatului mesajul, nu cântase el, de pe tumul din Apamea, puhoiul, nu justificase proscripţiile într-o amplă cuvântare? Visase oare toate acestea?

Era clar: odată fusese Nero, şi odată Terenţiu. Cu o memorie limpede şi ascuţită se revedea acum ţinând cuvântări în faţa Senatului, în faţa trupelor sale, în faţa breslei olarilor, se vedea măreţ, maiestuos în faţa poporului, semnând acte de guvernământ şi tocmindu-se pentru statuile lui Mithra. Toate acestea s-au

întâmplat aievea. Dar au încetat să mai fie realitate. El nu mai este el. Şi acum ce este? Nu mai este nici Terenţiu, nu mai este nici Nero.

Se întinse pe podea, îşi îndoi umerii şi îşi strânse picioarele. Se hotărât să doarmă. Numără până la o sută, până la cinci sute. Rosti mecanic versuri învăţate pe de rost. Şi deodată se transformă iar în băiatul care se furişase în magazia cu statuile de lut şi distrusese statuia Taratei. De acolo, din noapte, apare tatăl lui ca să-l bată, şi când e vorba de statui, acesta nu ştie de glumă, e în stare să-l şi omoare.

Nu în acest frig şi pe această podea tare nu poţi dormi. Doar înţepeneşti. Capeţi reumatism, guturai, pneumonie şi cistită.

Îşi frecă iar membrele. Simţi ceva tare, colţuros – cutiuţa cu otravă. S-o ia? Fireşte, trebuie s-o ia. Dar cine ştie dacă-i oferă o moarte demnă sau nu? Mirosi praful, n-avea niciun miros. Se spune că unii vomită după ce înghit otrava şi mor zvârcolindu-se scârbos, livizi, în spasme, aiurând. Aşadar nu luă otrava, se înghesui şi mai mult în colţul său, aşteptându-şi soarta.

Iată că i se împlineşte destinul! Iar încearcă cineva uşa, de astă dată o mână mai dibace. Ceea ce nu-i reuşise lui Knops, după lungi străduinţe, acesta face cât ai clipi. Deschide uşa. Se aud paşi. Cel care intra, cunoştea în mod evident locul. Păşea hotărât, apăsat. Se pregătea să aprindă focul. Terenţiu se pitulă în colţul cel mai îndepărtat, ţinându-şi răsuflarea, pentru a nu-şi trăda prezenţa. Scânteile săriră, focul se aprinse. Terenţiu privi, mai mult mort decât viu. Văzu un bărbat într-o mantie largă de postav alb-gălbui, cum obişnuiesc să poarte beduinii. Apoi desluşi o parte a feţei; o faţă brăzdată. Inima i se opri în loc. Era chipul pe care dorea cel mai puţin să-l vadă, cel al lui Ioan de Patmos.

Căci Ioan se întorsese. Mult timp fusese obligat să se mulţumească doar a vorbi de departe, din pustiu, acum însă s-a împlinit sorocul. Domnia lui Anticrist se

prăbuşeşte, şi Ioan vine să-i dea ultima lovitură.

În ungherul său, Terenţiu se uită cu ochii măriţi de spaimă la faţa întunecoasă, măslinie. Barba-i este şi mai sălbatică acum, ochii migdalaţi sub sprâncenele stufoase şi mai ameninţători. O frică nețărmurită îl cuprinde pe Terenţiu, o teamă supraomenească, care-i pătrunde până-n măduva oaselor, freamătă tot de groază.

Şi iată că Ioan îl zăreşte. O fracţiune de secundă încremeneşte, se chirceşte. Apoi îl recunoaşte. Îl vede pe acest om, pe Terenţiu, pe Nero, maimuţa lui Anticrist, minciuna cu două picioare, răutatea încarnată. Se încordează. Faţa sa brăzdată, bărboasă, i se pare omului din colţ mare, uriaşă. Dar nu-şi poate întoarce capul de la ea, trebuie să privească în aceşti ochi strălucitori sub sprâncenele stufoase, deşi moare de zeci de ori în timp ce-i priveşte.

Ioan se ridică. Nu este scund, dar nici peste măsură de înalt; lui Terenţiu i se pare gigantic. Îşi ridică piciorul, piciorul uriaş, şi se apropie de el chinuitor de încet; de la un pas la altul, e o veşnicie.

Da, Ioan savurează fiecare pas. Iată că, pe neaşteptate, acest individ, Anticristul, duşmanul său şi cel al omenirii, care i-a ucis fiul, este în mâna lui. Ioan simte o pornire nestăvilită să-l ucidă acum el, la rândul lui, să-l sugrume, să se răzbune pe duşmanul său. Şi pentru a nu-şi consuma prea repede bucuria, face încet pas după pas.

Dar până la urmă tot parcurge drumul cel lung, cei scurt, minunat, şi acum stă în faţa celuilalt. Acesta se ghemuieşte, chircit de tot în colţul lui, faţa-i cărnoasă, leoarcă de sudoare, se holbează la el lividă, masivă, înţepenită de spaimă. Ioan ridică mâinile, mâini mari, arămii, puternice. Ce minunat va fi când aceste mâini vor sugruma lepădătura. Privirea îi măsoară gâtul gros. Va sugruma tot ce-i rău dacă va strânge acest grumaz, şi Ioan savurează dinainte atingerea acestui gât.

Între timp, Terenţiu, în nesfârşitele secunde suferă toate chinurile morţii, de zeci de ori. Intestinele i se înmoaie, nu-şi mai pot reţine nevoia, dar nici nu observă. Ca şi celălalt, el îi şi simte mâinile în jurul gâtului, cu un amestec înfiorător de durere şi plăcere. Da, plăcere; căci ajunsese să dorească sugrumarea simţită de atâtea ori. Nemaiputând îndura chinul aşteptării, el cheamă cu nerăbdare sfârşitul. Şi acum ceasul a sosit. Iată că mâinile puternice, arămii, nu se mai găsesc decât la un cot de gâtul lui, şi în următoarea fracţiune de secundă îl vor cuprinde.

Şi atunci, dintr-odată, un sunet ieşi din gâtlejul lui. Vocea pe care o credea amorţită îşi croieşte drum cu greu, vorbeşte. Nu este vocea frumoasă a lui Nero, este o biată voce împietrită, bâlbâită care, fără să vrea, fără s-o ştie, formează cuvinte, bâiguie:

— Dar eu sunt olarul Terenţiu!

Ioan aude jalnicele cuvinte şi şovăie. Îl recunoaşte. Acesta să fie anticristul? Acesta, care nu e decât o grămadă de carne jalnică, tremurândă. Mulţumeşte Celui-de-Sus că l-a luminat la timpul potrivit. A-l arunca pe acesta la groapa cu gunoi nu este o faptă demnă, nu este o victorie, e o treabă de gunoier, nu-i pentru un Profet, pentru un actor sacru.

A priceput acum. Şi a şi intuit. Lasă mâinile în jos. Întoarce spatele acestui om şi se ghemuieşte din nou lângă foc îl observă pe celălalt. Ceea ce zace acolo în colţ, acest nimic, această jalnică vrabie pleşuvă, el o luase drept Incarnarea Răului, iar lumea drept vultur. Îşi scutură capul impunător. Buzele i se schimonosiră sub barba albă, stufoasă. Râse. Râse cu un râs nu prea zgomotos, ci unul profund, venit din inimă, aproape binevoitor din cauza disprețului.

Terenţiu, copleşit de teamă, nu înţelegea ce se petrece. Faţa aceea nu era numai a lui Ioan, ci era faţa tuturor celor care-i inspiraseră teamă de-a lungul vieţii: tatăl său, Caia, Nero, Varro. Îl cuprinse o uimire

nemăsurată când această față se întoarse de la el, se micşoră, se îndepărtă. De mult nu mai era lângă el, dar Terențiu încă se holba la ea, pierdut cu totul, fără să-şi poată întoarce privirea.

A durat o veşnicie până să îndrăznească să facă o mişcare. În mod vădit, fața a renunțat la el, nu-i mai închide calea vieții, are voie să iasă din închisoarea Infernului. Se ridică, simțea nevoia să se scuture parcă de mii de greutăți. Stătea, clătinându-se, mirându-se că se poate ține pe picioare. Se furişă spre uşă, cu picioarele lipite de podea, cu privirea pironită asupra feței îngrozitoare a celuilalt. Problema cea mare era: cum va trece pe lângă celălalt? Dar reuşi, se strecură pe lângă el cu capul între umeri, cu groaza morții în ochi. Apoi, grăbit, străbătu scurtul drum ce-i mai rămăsese până la Uşă, în fugă, cuprins de spaimă. Acum, acum îl va lovi în cap cu pumnul, ba mai rău, îl va strânge de gât, îl va sugruma.

Dar nu se întâmplă nimic din toate acestea. Nici un pumn, nici sugrumare, nici o lovitură, niciun sunet. Doar un râs, râsul profund disprețuitor, şoptit, al lui Ioan. Şi Terențiu nu-şi putea reveni din uimire când se găsi, nevătămat, de partea cealaltă a uşii, cu râsul lui Ioan răsunându-i încă în urechi.

IX.
VOCEA POPORULUI

Fuga precipitată a lui Nero din Edessa aduse cauzei sale mai multe pagube decât ar fi putut face cea mai grea înfrângere. Adepții săi se simțiră ridicoli, păcăliți, înşelați în mod ruşinos, entuziasmul lor se transformă brusc în furie. Statuile lui Nero erau smulse de pe

postamente şi făcute țăndări. La stânca de pe malul fluviului Skyrtos, mai multe mii de persoane se apucară să distrugă basorelieful călărețului de pe liliac. Glume desfrânate şi râsete furtunoase însoțeau opera de distrugere, şi faptul că blocurile de stâncă, în prăbuşirea lor, omorâră câțiva oameni, spori şi mai mult plăcerea, în loc s-o potolească. Distrugerea basoreliefului degeneră într-o orgie. Oamenii se îmbrățişau, sărbătoreau eliberarea de sub jugul despotului străin, cântau, jubilau, se îmbătau în cinstea noii libertăți.

Apoi, fără să fi necesitat o consfătuire îndelungată, într-un consens spontan ca la un cuvânt de ordine, mulțimea se adună în fața casei lui Knops. Pe cât de „fulgerător" se născuse popularitatea sa, pe atât de „fulgerător" dispăru acum; poporul vedea în el spiritul rău al lui Nero şi al acțiunilor sale.

Când Knops zări adunându-se în fața casei sale mulțimea înfierbântată, primejdioasă, trimise după ajutor la prietenul său Trebon. Dar, încă înainte de sosirea acestuia, paznicii fură doborâți. Knops socotea că e bine să-i înfrunte pe cei ce pătrunseră în casă. Îi primi cu glume camaradereşti, încercând să-i readucă la rațiune, să-i potolească. În sinea lui însă tremura de spaimă. Intenționase să fugă chiar în noaptea aceea, imediat după nereuşita planului său de extrădare a lui Terențiu, dar Ialta se simțise foarte rău şi medicii socotiseră că în starea ei nu era oportun să pornească la drum. Knops şovăise, iar acum, când voiau să plece, apăruse plebea, împiedicându-i să ajungă în siguranță. Se tocmea cu oamenii, privea cu indiferență binevoitoare jaful care începuse, le dădu de băut. Sigur de sine, de-a dreptul amuzat, se plimba printre ei. În adâncul sufletului său domnea însă întunericul. Nici în prietenul său Trebon nu se putea încrede! Acesta ar fi fost poate chiar bucuros dacă mulțimea, bine dispusă şi tot glumind, l-ar fi sfâşiat pe Knops.

Dar nu, îl judecase greşit. Iată, zăngănit de arme,

soldați, poliție. Ba nu, din păcate, nu-l judecase greşit. Nu este poliția lui Trebon, este un ajutor îndoielnic, soldați de-ai regelui Mallukh. E adevărat că îl smulg mulțimii şi îl apără, dar numai pentru a pune ei mâna pe el, pentru a-l aresta.

Knops intuise just. Prietenul său Trebon nu se grăbise să-i trimită ajutor; i-ar fi fost pe plac dacă acest ajutor ar fi sosit foarte târziu, ori chiar prea târziu. Dar faptul că oamenii lui Mallukh interveniseră schimba situația. Era prea de tot. Dacă soldații indigeni se încumetă să acționeze împotriva demnitarilor lui Nero, unde se va ajunge? Era de prevăzut ca poporul să se agite. Îi aplici însă câteva lovituri la cap, şi iar se potoleşte. Dar dacă soldații, oamenii lui Mallukh încep să se obrăznicească, atunci nu-ți este îngăduit să rămâi mult timp pasiv, trebuie să acționezi neîntârziat. Uită că el fusese cel care lăsase lucrurile să ajungă atât de departe. Se simți iar solidar cu Knops. Furios şi zăngănind porni la drum, pentru a-l trage la răspundere pe regele Mallukh.

La Mallukh îl găsi pe marele preot Şarbil. Când, în ultimele săptămâni, domnia lui Nero începuse să se clatine vizibil, acesta explicase regelui, nu numai aluziv, ci răspicat, că a sosit timpul să i se ofere lui Ceion extrădarea aşa-numitului Nero, cerându-i-se în schimb asigurarea integrității teritoriale a statului. Mallukh, arabul, avea însă concepții de neclintit despre inviolabilitatea ospitalității şi nu ținuse seama de sfaturile limpezi ale cancelarului său, la fel de demn şi imperturbabil ca pe vremuri, în noaptea de paisprezece spre cincisprezece mai, nici de aluziile sale. De altfel, în această săptămână corectitudinea părea să aducă beneficii şi pe plan politic. Din Răsăritul îndepărtat sosi un mesaj, demn de încredere, că Artaban ar fi dobândit avantaje militare hotărâtoare asupra adversarului său Pakor. Deci, dacă marele rege va putea concentra iar trupe suficiente la frontiera vestică, atunci generalii

romani, chiar după înscăunarea lui Domiţian, vor fi nevoiţi să chibzuiască mult şi bine înainte de a traversa Eufratul. Era aşadar bine că rămăsese fidel lui Nero – gândi Mallukh – şi că nu făcuse gesturi nechibzuite. Acum însă fuga precipitată a lui Nero i-a distrus din temelii toate speranţele. După o izbucnire atât de violentă a furiei poporului, domnia lui nu mai putea fi menţinută în Mesopotamia.

De altfel, această declanşare a mâniei poporului avea şi o latură pozitivă. Faptul că era îndreptată în primul rând împotriva lui Knops i-a oferit lui Mallukh şi lui Şarbil prilejul să pună mâna pe acesta. Acum se afla în puterea lor, ceea ce era îmbucurător. Dacă, după cum se pare, Artaban va dobândi în Orientul îndepărtat o victorie hotărâtoare, Roma va duce oricum tratative înainte de a porni la atac şi atunci, pentru a-şi dovedi bunăvoinţa, vor putea oferi cel puţin extrădarea cancelarului lui Nero. Fiind vorba doar de un sclav respingător ca Knops, regele Mallukh, cu toate că avea concepţii imuabile despre ospitalitate, nu simţi niciun fel de remuşcare.

Regele şi marele preot discutau tocmai despre acestea, când sosi Trebon cu mare zăngănit. După fuga laşă a escrocului, ei se simţeau foarte puternici faţă de creaturile sale şi se comportară în consecinţă faţă de căpitanul zgomotos şi furios, mai rigid şi demn decât de obicei.

La plângerea lui, Şarbil răspunse că ofiţerul care a întreprins arestarea lui Knops nu şi-a depăşit mandatul, ci a acţionat cu ştirea şi din însărcinarea guvernului. E lesne de înţeles că poporul din Edessa s-a revoltat împotriva rapacităţii şi abuzurilor numeroase ale lui Knops şi că n-a vrut să mai accepte această stare de lucruri, după ce împăratul Nero însuşi, prin fuga sa, îşi lăsase funcţionarii în voia soartei.

Abia acum înţelese clar Trebon cât de mult e periclitată propria lui existenţă de fuga lui Nero. Era un

bărbat cu un temperament impetuos, dar un soldat destul de experimentat pentru a aprecia rapid şansele militare, şi îşi dădea seama că n-avea nicio perspectivă într-o luptă de stradă contra populației din Edessa şi a trupelor lui Mallukh.

— Dacă aceasta e părerea domniei-voastre, mare preot, spuse el provocator, dar pregătit în sinea lui să facă concesii, până la urmă ați putea să dispuneți chiar şi arestarea mea.

Moşneagul tăcu şi îşi întoarse capul său de pasăre spre rege, rânjind – după cum i se păru lui Trebon. Iar acesta îşi deschise gura, pentru prima dată de când intrase Trebon, şi spuse:

— Nu-ți fie teamă, căpitane! Nu te vom aresta!

Vorbise cu vocea sa profundă, calm, fără ironie. Trebon însă se simți de parcă fusese lovit în cap. Îl şocase mai ales faptul că regele nu-l mai numea „feldmareşal", ci „căpitan". Nu exista o metodă mai simplă şi mai eficace pentru a restabili ordinea firească a lucrurilor. În momentul în care regele pronunță cuvântul „căpitan", Trebon se transformă iar din atotputernicul feldmareşal în ofițeraşul subaltern de provincie, la fel cum împăratul Nero, prin fuga sa, devenise iar sclavul care fusese din născare; Mallukh era rege din naştere; Trebon nu îndrăzni nici să crâcnească, şi puțin lipsi să nu-i mulțumească cu umilință.

Şarbil explică după aceea spusele lui Mallukh. Regele Edessei, declară el, lasă la latitudinea căpitanului Trebon să se retragă cu oamenii săi în fortăreață şi în acest scop îi acordă un termen de trei ore. Regele nu doreşte ca poporul să-i pregătească lui Trebon o soartă similară cu cea a lui Knops. Aşadar, căpitanul să folosească răgazul ce i-a fost acordat.

Trebon plecă umilit, năucit, înnebunit de noua întorsătură a ordinii stabilite, înjurând, dar supunându-se.

X.
DESPĂRȚIREA DE EDESSA

Singurul om din Edessa care nu socotea fuga lui Nero ca o catastrofă pentru regimul său era senatorul Varro. Succesele lui Artaban în Orientul îndepărtat reaprinseră speranțele sale aproape stinse şi nu voia să creadă că pozna prostească a creaturii să fi distrus avantajele pe care le-ar fi putut trage acțiunea sa din victoria lui Artaban. Dimpotrivă, socotea drept câştig că persoana lui Nero a fost scoasă temporar din circulație şi astfel Knops şi Trebon au fost definitiv înlăturați.

Nu-i trecea prin minte să ia în serios nici răscoala populației din Edessa. Îndată ce victoria lui Artaban va fi definitivă, masele vor putea fi convinse fără dificultate că plecarea lui Nero n-a fost nicidecum o fugă, ci că împăratul a vrut pur şi simplu să întreprindă o vizită la marele rege, pentru a se sfătui asupra felului în care victoria cea mare din Orient va putea fi de folos loviturii tot atât de hotărâtoare în Apus.

Chibzuind cu voce tare, se plimba agitat prin fața Marciei. Apropiindu-se de ea, îi luă în mâinile sale cărnoase chipul alb, îl îndepărtă apoi încetişor şi-şi dădu pe spate propriul său cap pentru a o putea vedea mai bine.

— Crede-mă, n-a fost o jertfă zadarnică, o asigură el, că te-ai dat pe mâna creaturii. Va fi totul aşa cum ți-am promis; vei ajunge pe Palatin.

Adaptându-se în gând situației nou create, el şi mutase centrul acțiunii sale de la Edessa la Ktesifon, capitala lui Artaban, şi de aici, de la Ktesifon, acțiunea sa părea a avea un aspect nou, măreț şi înfloritor.

Da, continuă el să dea glas gândurilor sale în fața Marciei, va părăsi acum această Edessă jalnică şi îşi va muta reşedința la Ktesifon. Nu pentru că s-ar simți în

pericol la Edessa, ca alde Knops sau Trebon; dar a sosit în sfârşit timpul să colaboreze personal cu Artaban. De fapt, e vina lui că a tărăgănat de prea multă vreme întâlnirea personală cu regele. A dus tratative prin trimişi, prin miniştri, dar despre însăşi persoana marelui rege ştie prea puţin, nu-i cunoaşte nici faţa. Varro vrea să-l cunoască personal. Speră că va putea trezi interesul marelui rege pentru anumite probleme şi-i va putea da unele sfaturi utile.

În ce priveşte creatura, se pare că rătăceşte pe undeva prin deşert. Nu se poate afla cu precizie, dar un individ ca Terenţiu este prea fără de importanţă ca să piară; de oameni atât de neînsemnaţi nu se sinchisesc zeii; şi Varro este atât de convins de propria sa stea proiectoare, încât nici prin minte nu-i trece că acea jalnică creatură ar putea pieri. Terenţiu va ajunge cu siguranţă nevătămat la curtea marelui rege, după ce va rătăci un timp. E de preferat ca acolo Varro să-l ia în primire personal şi să-l supravegheze mai serios pe viitor.

Da, fuga lui Nero, care a provocat panică în rândul tuturor adepţilor săi, lui Varro i-a dat un nou impuls. El se apucă de îndată să-şi pregătească mutarea la curtea marelui rege. Dar voia să evite ca plecarea sa din Edessa să fie interpretată drept fugă. Se prezentă aşadar la regele Mallukh pentru ca, înainte de a părăsi Edessa, să discute cu el deschis, în tihnă.

Era un pas temerar. Oricât de optimist aprecia Varro acţiunea sa, în ansamblu era totuşi conştient de primejdiile multiple ce-l ameninţau. Exista posibilitatea ca regele Mallukh să încerce să-l reţină, pentru a avea în persoana sa o monedă de schimb în tratativele cu Roma. Dar Varro trebuia să-şi asume acest risc. Nu putea să apară la curtea lui Artaban în calitate de refugiat. Trebuia să lase în urma lui, la Edessa, o situaţie limpede.

Şi iată că se aflau iar în trei, Mallukh, Şarbil şi el, în

încăperea unde susura fântâna arteziană. Vorbeau, precum se cuvenea, despre lucruri indiferente, şi nici Varro, nici nobilii orientali nu pomeneau de ceea ce le stătea pe inimă şi pe limbă, fuga lui Nero. Până la urmă, după ce trecuse timpul cuvenit, Varro începu:

— Rog pe stăpânul şi regele meu să-mi îngăduie să mă retrag un timp. Plecarea împăratului mă obligă şi pe mine să rămân, câtăva vreme, departe de Edessa.

Se lăsă o tăcere îndelungată. Şarbil se uită la rege, aşteptând să vorbească. În cele din urmă, acesta grăi – şi vorbele sale aveau mai mult o notă tristă decât ironică:

— Numeşti acel lucru „plecare", prietene?

Iar Şarbil adăugă cu vocea sa croncănitoare înrăită, de moşneag:

— Am fi dorit foarte mult ca această plecare să fi fost mai puțin bruscă, şi ca noi, cei care am acordat împăratului atât de mult timp protecție şi prietenie, să fi fost încunoştiințați din vreme. Va fi bine ca pe viitor să ne îngrijim ca alte decizii la fel de neaşteptate ale unor oameni din Apus să nu ne mai găsească nepregătiți.

Şi capul său şiret, descărnat, se afla amenințător de aproape de fața lui Varro. Acesta nu se retrase.

— Înseamnă, întrebă el, că vreți să mă rețineți aici? Şi îşi întoarse încet privirea spre rege.

Răspunsul era întristat şi de o ironie abia perceptibilă:

— Te înşeli, domn şi oaspete din Apus.

Iar Şarbil, care în mod vădit ar fi dorit să audă altceva, trebuia să explice cuvintele stăpânului său:

— Te înşeli în privința marelui rege. Cele ce ți-am spus nu înseamnă că te reținem. Dimpotrivă, erau destinate a fi o scuză, în sensul că nu ne opunem nicidecum dorinței oaspetelui de a pleca. Căci, n-am de ce-ți ascunde, simțim o oarecare satisfacție văzându-te departe. După ceea ce tu numeşti „plecarea" lui Nero, regelui nu i-ar fi tocmai uşor să garanteze în viitor

liniştea somnului tău. Departe de noi să te asemuim cu acei indivizi atât de obscuri ca Knops sau Trebon. Dar masele au ochii tulburi şi o faţă apuseană le apare aidoma celeilalte. Regele nu te-ar fi alungat niciodată din primitorul său cămin; dar fiindcă tu însuţi o ceri, el nu te reţine.

— Nu, nu te reţin, adăugă regele calm, sobru, aproape trist, cu vocea sa adâncă.

În timp ce Mallukh pronunţa aceste cuvinte, Varro înţelese clar că, văzută de pe poziţia nobililor din Edessa, acţiunea lui Nero fusese lamentabil ratată şi că ei ar fi fost îndreptăţiţi să-l reţină cu forţa pe el, care i-a împins în această aventură. Îl lăsau totuşi să plece şi, pe deasupra, se mai şi scuzau pentru această lipsă de politeţe. Oare unde mai putea fi găsită atâta mărinimie ca în acest misterios Orient? Varro nu era un sentimental, dar atitudinea lor îl mişca şi se aplecă adânc, mulţumind cu braţele încrucişate pe piept, în manieră orientală.

După o lungă tăcere, Şarbil începu din nou:

— Dar, unde-ţi vei îndrepta paşii, scumpul meu Varro? Nu sunt multe căile care-ţi stau deschise.

— Întrucât Nero, împăratul meu, este în drum spre marele rege Artaban, răspunse Varro, socotesc că şi eu trebuie să plec într-acolo.

— Este el pe acest drum? întrebă ironic marele preot; fruntea sa galbenă, uscată ca pergamentul, se încreţi şi mai mult ca de obicei, barba sa triunghiulară, vopsită în negru, atârna fără viaţă în jurul buzelor veştejite şi al dinţilor auriţi. Regele Mallukh zise:

— Este înţelept din partea ta că te duci în Orient. E mai bine pentru tine şi, fără îndoială, şi pentru mine, dacă împăratul Domiţian va trebui să adreseze lui Artaban şi nu nouă cererea de a te extrăda; căci reşedinţa marelui rege este mai departe de Antiohia decât a mea şi are o perdea mai deasă pentru a te ascunde decât am eu. Îţi pun la dispoziţie o suită şi

apărare, spre a te duce în siguranță la curtea marelui rege. S-ar putea ca drumul tău să nu fie chiar atât de lipsit de pericole precum crezi.

Auzind cuvintele regelui, Varro avu un sentiment pe care nu-l mai simți de mult, ceva care semăna a evlavie. Ce notă de demnitate şi măreție dădea acest rege oriental despărțirii pe care el, Varro, o dorea din motive atât de calculate. Da, oamenii Orientului erau mai mărinimoşi decât romanii, mai umani, mai instruiți. Varro se trase câțiva paşi înapoi şi-l privi deschis pe rege şi pe marele preot, chipul liniştit al lui Mallukh, cu ochii blajini, bombați şi nasul cărnos, încovoiat, precum şi fața brăzdată a lui Şarbil, care era parcă una cu potcapul ascuțit de preot.

— Îți mulțumesc, stăpâne şi rege al meu, spuse el sincer, din inimă, şi ție mare preot, că nu-mi purtați mânie pentru sfatul meu în legătură cu acest Nero.

Mallukh îl privi drept în față şi răspunse:

— Nu-ți port mânie.

Şi, plin de respect, ridicând către el brațele, cu mâinile întinse, regele şi Şarbil îl salutară pe oaspete, pe omul din Apus, care acum îi părăsea, poate pentru totdeauna.

Varro luă caseta cu documentele şi pe fiica sa Marcia şi se îndreptă spre sud-est, pentru a ajunge la curtea lui Artaban.

XI.
MARELE REGE

La Ktesifon, reşedința vestită a parților, autoritățile nu i-au permis să-şi continue călătoria, ci l-au invitat să aştepte până când marele rege se va întoarce, după

încheierea victorioasă a războiului.

Aşadar, Varro aştepta. Vizita miniştri, vorbea despre Nero al său, arăta scrisoarea răposatului. rege part, a marelui Vologas, în care acesta îşi exprima admiraţia şi recunoştinţa pentru înţelepciunea cu care Varro contribuise la terminarea războiului dintre Roma şi parţi. Dar miniştrii, cu toată curtoazia pe care o manifestau, acordau mult mai puţină atenţie cauzei sale decât se aşteptase. Varro înţelese doar treptat că, văzută din Ktesifon, acţiunea sa pierdea din însemnătate. Era obişnuit cu forfota Romei; din Ktesifon lumea părea mai largă, parţii aveau legături cu popoare pe care Varro abia dacă le cunoştea după nume pe care nicicând n-ar fi fost în stare să înveţe a le pronunţa. Ambasadori sciţi, alani şi chiar chinezi aşteptau să-şi prezinte cererile marelui rege. Varro înţelese că pentru curtea de la Ktesifon, nici Roma cea adevărată nu constituia centrul lumii, şi cu atât mai puţin cea artificială a lui Nero. Erau ore când se simţea mic, un provincial neînsemnat, şi proiectele lui la această curte i se păreau lipsite de perspectivă.

Dar, după întoarcerea marelui rege, lui Varro i s-a acordat neaşteptat de repede audienţa cerută.

Ceremonialul era riguros. O parte a impunătoarei săli a tronului era despărţită de o draperie. De-a lungul pereţilor, cu faţa spre draperie, erau înşiruite gărzi, demnitari. formând un mare semicerc. Apoi deodată răsună o voce:

— Maiestatea-sa regele regilor.

Draperia se trase la o parte, marele rege putea fi văzut.

Şedea pe un tron de aur, împodobit cu nestemate strălucitoare, înconjurat de preoţi; alături de el ardea focul sacru. Odăjdiile ce-i acopereau trupul cădeau rigide şi grele. Coroana era suspendată pe frânghii groase legate de tavan, deasupra capului său. Faţa îi era în mare parte acoperită de o barbă deasă, împletită

artistic şi presărată cu praf de aur.

Când răsună vocea vestitorului, demnitarii se prosternară, cu fruntea pe podea; şi Varro căzu în genunchi. Predă scrisoarea. Artaban ceru să-i fie citită şi dispuse să se răspundă că va binevoi să chibzuiască asupra conținutului ei. Apoi perdeaua se închise din nou şi făptura aurită a maiestății orientale dispăru fără ca Varro să-i fi auzit cel puțin glasul. Audiența părea să se fi sfârşit.

Dar, de fapt, nu era aşa. Varro, dezamăgit că marele rege nu i-a adresat personal niciun cuvânt, a fost plăcut surprins când i se comunică vestea că maiestatea-sa îl va primi de îndată, într-o a doua audiență, cu caracter particular.

Curtea şi gărzile se retraseră. Varro rămase singur în uriaşa sală.

Pe neaşteptate, de după draperie ieşi un domn scund. Avea un cap rotund; fața sa fără barbă părea foarte albă sub părul negru. Varro îl recunoscu pe marele rege numai după odăjdii.

Împreună cu coroana şi barba, acesta lăsase în urmă şi aerul maiestuos şi ceremonios, purtându-se amabil, apropiat. Fără multe ocolişuri, abordă de îndată tema, „experimentul", cum numea el acțiunea lui Varro. Vorbea prost greceşte, trebuind adesea să-şi caute cuvântul potrivit, totuşi reuşea să exprime fiecare nuanță. Vina principală, opină el, pentru nereuşita „experimentului" revine, vădit, „aurei de maiestate", nu totdeauna sigure, a lui Nero.

— Această aură, zise el puțin ironic, pare să-l părăsească din când în când. Deşi magul meu principal îmi spune că aşa ceva e cu neputință. Dar n-are dreptate. Exemplul lui Nero al vostru este o dovadă. Când Nero al vostru s-a hotărât pentru noaptea aceea sângeroasă, ori pentru fuga sa, atunci, evident, acest „suflu" al maiestății nu l-a inspirat tocmai bine. Domnia-ta, scumpul meu Varro, ca om de stat încercat,

trebuia să te îngrijeşti ca acest Nero să nu ia niciun fel de hotărâri când „inspirația” lui nu-l ajuta.

Varro nu se simțea la largul său auzind aceste curioase expuneri politice şi teologice; simțea în spatele lor ironia ascunsă a unei personalități superioare. Recunoscu jenat că acest rege, cu toate că trăia departe de evenimentele petrecute, văzuse greşeala principală pe care el, Varro, o comisese şi pe care personal nu voia s-o recunoască niciodată. Căci datorită urii personale, meschine, împotriva lui Knops şi Trebon, pierduse din vedere lucrul cel mai de seamă: creatura, metamorfozele şi impulsurile acesteia. A scăpat din vedere, în mod cu totul de neînțeles, că un om, chiar fără idei proprii şi fără personalitate, îmbracă ființă şi conținut în clipa în care este investit cu putere. Funcția exercitării puterii schimbă ființa purtătorului puterii.

Puterea, creditul, gloria creează personalitate, individualitate până şi celui care nu le are de la natură. Trebuia să ştie acest lucru, trebuia să-şi dea seama. Dar nu l-a ştiut, sau n-a vrut să-l ia în seamă. Blajine, prietenoase, înflorit-teologice cum erau expunerile marelui rege, „ele demonstrau clar că Artaban a sesizat scăparea de neiertat, greşeala capitală comisă de Varro.

Crezuse, ca înfumurare şi aroganță, că aici, la curtea parților, lumea aşteaptă să fie dăscălită de el. Acestui rege, cu o privire mult mai ascuțită decât a lui pentru oameni şi realități politice, el voia „să-i dea lecții”, să-i „elucideze situația”, să-l înarmeze cu îndrumări utile.

Varro era omul care nu se sfia să recunoască dacă făcea ceva greşit. Ar fi fost lipsit de sens să debiteze considerațiuni vagi, să recurgă la scuze neîntemeiate. Pe şleau, bărbăteşte, fără a încerca să înfrumusețeze lucrurile, el admise deci:

— Ai dreptate, maiestatea-ta. Dojana domniei-tale mă loveşte pe deplin meritat.

Lui Artaban, această recunoaştere obiectivă păru să-i fie pe plac. Părăsi tema incomodă şi-l invită prietenos pe

celălalt:

— Aşa, scumpul meu Varro, şi acum povesteşte-mi, care sunt şansele lui Nero al vostru, după ce a şters-o din Edessa?

El spuse „a şters-o”, folosind această expresie populară, care suna curios în greaca lui greoaie.

În fața acestui „a şters-o”, Varro îşi pierdu tot curajul. Înțelese în ce situație imposibilă ajunsese prin manevrele sale. El, romanul venetic, obraznic, vrea să-l păcălească pe acest rege versat că Imperiul part se va expune unui serios pericol dacă nu va aduce jertfe uriaşe, de sânge şi de bani, pentru a-l susține pe Nero. Cum să încerce aşa ceva? Este pur şi simplu stupid şi cu totul lipsit de perspectivă. Iată situația căreia trebuia să-i facă față. *Hic Rodos, hic scilta.*{19}

Se stăpâni aşadar şi expuse câte ceva din ceea ce pregătise şi prezentase curții parte, anterior, în numeroase memorii. Spre deosebire de împărații din familia Flavilor,

Nero şi Roma sa ar respecta cinstit tratatul de prietenie cu parții, din considerente externe şi interne lesne de înțeles. Ei îşi dădeau seama că civilizația poate fi apărată în mod eficace împotriva barbarilor din nord numai împreună cu parții. Vorbea fără elan; se jena să vină în țața regelui cu asemenea fraze goale.

Cum era de aşteptat, Artaban întrerupse vorbăria, chiar după câteva fraze, cu o mişcare politicoasă, dar hotărâtă, a mâinii.

— Scumpul meu Varro, zise el, aceste puncte de vedere generale îmi sunt cunoscute. Îmi sunt, de asemenea, cunoscute şi cele care pledează contra, după greşelile săvârşite ca urmare a carențelor temporare ale „aurei maiestății” lui Nero al vostru, ca să mai investesc trupe şi bani în acțiunea voastră. Există cel mult un lucru care nu-mi este cu totul clar: ce ar mai putea pleda, azi, în favoarea sprijinirii acțiunii voastre. În această privință aş vrea să-mi dai explicații, în calitate

de reprezentant al lui Nero.

În fața acestor întrebări lucide, Varro se simți ca un elev de şcoală care nu şi-a învățat lecția, şi menajamentul cu care marele rege trata greşelile sale nu-i uşurau răspunsul. Aici nu ajutau decât cinstea, sinceritatea. Recunoscu deci fără înconjur că el însuşi, după ce admisese fuga împăratului său, şi-a schimbat părerea inițială când crezuse că domnia lui Nero ar putea fi dusă până pe colina Palatinului. Dar crede încă şi astăzi în posibilitatea de a uni micile state dintre Tigru şi Eufrat, şi chiar şi o parte considerabilă a teritoriului de dincolo de Eufrat, într-un mare imperiu intermediar, sub sceptrul unui domnitor, care împleteşte prestigiul numelui lui Nero cu devotamentul sincer față de marele rege.

— Da, răspunse Artaban, tocmai în acest fel văd şi eu situația. În cel mai bun caz, deci, aş putea dobândi o creştere a influenței mele în Mesopotamia, Aceasta înseamnă, explică el, căutând prin afabilitatea tonului să atenueze ascuțişul explicației, că aş putea, – cum este şi domnia-ta de părere – chiar dacă iau asupra mea jertfa şi riscul cerut de subvenționarea eficace a lui Nero al vostru, să dobândesc în cel mai bun caz un câştig care ar fi într-o disproporție flagrantă cu eforturile uriaşe ce ni se cer.

Varro nu replică. La această afirmație n-aveai ce răspunde. Aşa stăteau lucrurile. Pierduse. S-a sfârşit.

— Să mă întorc aşadar la Edessa? întrebă el, şi fața sa stinsă era într-un contrast curios cu tonul concis al concluziei.

— Nu juca pe eroul în fața mea! răspunse aproape supărat marele rege. Ştii doar foarte bine că întoarcerea la Edessa înseamnă extrădarea domniei-tale şi sfârşitul sigur. Mă bucur, firește, să am la curtea mea un bărbat, căruia marele meu predecesor Vologas i-a exprimat recunoştința sa şi care a fost de partea mea când mai eram mic şi neînsemnat. Domnia-ta şi Nero al vostru

sunteți bineveniți ca oaspeți. Dar, din păcate, trebuie să pun de la bun început limite acestei ospitalități. În cazul că ea ar periclita pacea imperiului meu, n-aş mai putea-o menține.

— Ar putea surveni o astfel de situație? întrebă Varro oarecum prosteşte.

— Ea se află în sfera posibilului, replică Artaban serios. Dacă Domițian este inteligent, atunci îmi oferă tratate comerciale cinstite şi nu se opune unei reglementări raționale a relațiilor militare în Mesopotamia. În cazul în care ar pune drept condiție pentru o asemenea reglementare ca eu să-mi iau mâna de pe domnia-ta şi de pe Nero al vostru, atunci nu m-aş socoti îndreptățit să resping această condiție. Pacea a două sute de milioane de oameni nu poate eşua din cauza interesului personal al unuia. Un bărbat ca Lucius Terențius Varro trebuie să înțeleagă aceasta.

Da, Varro înțelegea. Ceea ce explica marele rege era atât de drept şi de clar, pe cât de greoaie era greaca sa. Totuşi, găsi Varro, acest rege deştept, cinstit şi uman avea prea mare încredere în rațiunea lui. Nu numai că avea intenția să-l extrădeze, ci cerea pe deasupra ca Varro însuşi să consimtă la această extrădare.

Încercă să se clarifice asupra impresiilor sale în fața Marciei, care-l asculta în tăcere.

— Nu-mi rămâne, zise el cu un surâs trist, ironic, decât o singură speranță, şi anume, că Întindilă va comite prostii şi îl va obliga astfel pe Artaban să îmbrățişeze iar cauza lui Nero al nostru. Dar, din păcate, eu însumi i-am dat prea multe povețe bune lui Întindilă despre felul cum să evite prostiile.

Apoi făcu o retrospectivă asupra acțiunii sale, a începuturilor „experimentului", şi-şi reproşă că a aplicat prea mult coordonatele gândirii apusene, în locul celor orientale. Crezuse totdeauna că are un orizont mai larg decât ceilalți şi, totuşi, n-a ştiut să iasă niciodată din limitele sale înguste, autentic romane, şi să privească

dincolo de frontierele Imperiului. În fond şi el s-a dovedit a fi naţionalist, stăpânit de crezul arogant că lumea trebuie să fie fericită dacă Roma se interesează de ea. Acum, firește, prea târziu înțelegea cât de mare este lumea şi cât de mică este Roma.

Şi în conştiința bărbatului cu o voință indestructibilă de a trăi, se trezi din nou obişnuita lui plăcere de a se lăsa în voia consideraţiilor speculative.

— Niciodată nu sfârşeşti să înveți, conchise. Eu l-am educat pe Întindilă, şi acum mă educă el pe mine. Când Roma trimitea în exil un scriitor, pe Muson ori pe Dio din Prusa, totdeauna acest exil însemna pentru mine doar o noțiune goală. Acum, când Întindilă m-a constrâns să emigrez, încep să înțeleg că centrul lumii nu se află acolo unde te-ai născut, ci că lumea are atâtea centre câți locuitori sunt pe lume.

XII.
CEL ASCUNS

Între timp, Nero-Terențiu, unul dintre aceşti locuitori şi aceste centre la care se gândea Varro, îşi parcurgea lunga sa cale. Încă în noaptea întâlnirii cu Ioan de Patmos, plecase şi ajunsese până departe în deserturi. Peste zi se ascundea, iar în cursul nopților pribegea din nou, mereu spre sud-est, tot aşa, în continuare, şi în noaptea a treia. Era bucuros să fie singur cu el însuşi. Singurătatea deşertului îl ajuta să-şi peticească nimbul maiestății grav avariat. A treia zi ajunse să sufere rău de foame şi de sete; dar în această a treia zi nimbul maiestății lui s-a restabilit în întregime, aşa încât putea să-i ofere o protecție eficace. Îşi spunea că numai strălucirea pe care o emana l-a împiedicat pe sălbaticul

Ioan să se atingă de el şi că soarta nu-l va lăsa, cu siguranță, să piară. A doua zi fu înhățat de beduini, într-o stare de maximă epuizare.

Erau oameni morocănoşi. Când a declarat că vrea să ajungă la curtea marelui rege, l-au întrebat neîncrezători ce caută el acolo, şi când începu să țină cuvântări bombastice, cu înțelesuri ascunse, îl socotiră un escroc, un sclav fugit ori ceva asemănător şi îl puseră să facă muncile cele mai brute şi mai grele. El, conştient de „aura maiestății" lui, nu-i învrednici cu nicio vorbă, le întoarse pur şi simplu spatele, se depărtă puțin şi se aşeză pe vine. Îl bătură, dar el stărui în rezistența sa tăcută. Cu timpul, seriozitatea şi măreția cu care suporta brutalitățile şi mizeria făcură totuşi impresie asupra lor, deşi afirmația sa într-o doară că ar fi împăratul Nero nu trezi decât un râs scurt, disprețuitor. Totuşi, în secret, comparară fața sa cu cea a bărbatului de pe monede şi îi apucă frica de a fi săvârşit poate o mare prostie. De aceea, îl vândură pe oaspetele lor incomod unui alt trib.

Nero suporta totul cu indiferență. Nenorocirea sa o tălmăcea drept confirmarea de către zei a măreției lui. Pentru a simți până-n măduva oaselor ce înseamnă a fi împărat, pentru a fi Nero până la capăt trebuia să fi trăit şi căderea lui Nero, nu numai ascensiunea şi strălucirea lui. Aşadar, răul care îl lovea nu era mai puțin binevenit decât binele, şi el suportă fără amărăciune suferințele de care avu parte la acest al doilea trib de beduini şi care erau aidoma celor îndurate la primul. Dar şi asupra noilor săi stăpâni îşi făcu treptat efectul revendicarea sa liniştită, încăpățânată; începură să-l considere mai degrabă nebun decât escroc, şi întrucât nebunii erau disprețuiți, dar totodată socotiți şi sfinți, îşi băteau joc de el, dar îl şi venerau. Omul care vorbea atât de ciudat nu li se păru tocmai neprimejdios, de aceea fură bucuroşi când se ivi un prilej să-l piardă ori, mai bine, să-l alunge.

Acum începu o peregrinare îndelungă, chinuitoare, prin deşert. De mai multe ori se afla la capătul puterilor, dar tocmai această pribegie îngrozitoare desăvârşi transformarea sa definitivă în Nero. El gusta epuizarea extremă şi propria sa distrugere, întărit în credința de a deveni în cele din urmă, „până în măduva oaselor", cel mai desăvârşit reprezentant al omenirii, împăratul.

După câteva aventuri disperate şi ridicole, ajunse, în sfârşit, pe jumătate mort de sete, în oraşul subteran din deşert, Homa. Acolo se aflau, în momentul sosirii sale, numai femei, bătrâni şi copii; bărbații erau plecați în anuala lor expediție de jaf. Săptămânile petrecute la Homa n-au însemnat o perioadă rea pentru Nero. Nici aici minorii şi femeile nu ştiau drept cine să-l ia, drept un escroc, un nebun ori un nobil domn căzut pradă nenorocirii. Dar îl plăceau; el emana, stând tăcut în peştera lui, demnitate, blândețe şi măreție. Copii, bătrâni şi femei se adunau în jurul lui şi-l priveau îndelung, cu o sfioasă curiozitate. Câteodată. dacă-l rugau stăruitor, deschidea gura şi povestea. Povestea frumos, ca unul dintre cei mai buni povestitori. Locuitorii oraşului Homa îl ascultară pe oaspetele lor ciudat, reținându-l până la întoarcerea bărbaților, pentru a hotărî asupra soartei sale viitoare.

Dar, încă înainte de întoarcerea bărbaților, sosiră soli ai marelui rege. După ce Artaban se hotărâse să-l recunoască deocamdată pe Nero ca şi până atunci, el trimisese pe cei mai calificați cercetaşi şi agenți ai săi să-l caute pe cel dispărut, şi aceştia reuşiră ceea ce oamenii lui Varro nu reuşiseră; l-au descoperit pe cel ascuns. Sosiră, aşadar, şi, spre marea mirare a oraşului Homa, se prosternară în fața străinului, cu fruntea la pământ, şi-l salutară ca pe stăpânul lumii apusene.

Nero însuşi n-a fost deloc surprins când solii marelui rege îşi exprimară venerația prosternându-i-se la picioare. Plecase din Edessa singur, jalnic. La Ktesifon va intra cu mare alai împărătesc. Aşa se cuvenea şi nu

era de mirare. Lumea era bine orânduită şi tot ce i se întâmplă se dovedea a fi plin de sens. Zeii voiau să apară un nou Nero, ascuns până acum, Nero cel desăvârşit, de aceea se petreceau toate acestea. A trecut focul tuturor încercărilor posibile. Precum se şi cuvine unui împărat, sufletul îi este acum blindat atât în faţa tentaţiilor strălucirii, cât şi în faţa mizeriei. E împăcat cu soarta, i-a înţeles sensul, nimic nu-l va putea face să-şi piardă siguranţa de sine.

Acceptă deci resemnat şi cu un calm profund ea solii lui Artaban să-l învestmânteze în straie strălucitoare şi, cu alai festiv, să-l ducă la Ktesifon. Pe tot parcursul îndelungatului drum a fost primit cu profundă veneraţie. Poporul întreg simţi aura maiestăţii emanând de! a bărbatul care trecea închis în sine, absent, indiferent. Nenumăraţi au fost cei care se prosternau la trecerea 3ui. lovind pământul cu fruntea, ca în faţa marelui rege.

Până şi Varro fu surprins când îl întâlni pe Nero la Ktesifon. Era mai slab şi mai osos în urma grelelor încercări, a uriaşului consum intern din ultimele luni, faţa lui mai puţin cărnoasă; în părul lui blond-roşcat apăruseră primele fire cărunte, iar pe buze i se ivea adesea un surâs blând, obosit, divin. Acestui surâs nu puteai să-i rezişti. O brumă de demenţă plutea în jurul lui ca un blindaj de aer. Acesta nu mai era „creatura", şi Varro se întreba în ce măsură, chiar punând în joc întreaga sa voinţă şi şiretenie, îl va mai putea ţine în frâu pe noul Terenţiu.

Nero cel nou vorbea mai puţin, mai rar, mai înţelept. Nu mai ţinea aproape niciodată smaraldul în faţa ochilor. Se stinsese curiozitatea în el; văzuse tot ceea ce un om putea să vadă şi nu mai trebuia să observe atent pentru a înţelege ceva, ori pe cineva. Mândria lui era mai puţin îmbufnată, iar inaccesibilitatea lui devenise oarecum binevoitoare. Pe el, cel care trecuse prin toate, atinsese înălţimile şi simţise adâncimile, nimic şi nimeni

nu-l mai putea impresiona ori vătăma.

Se dezbăra astfel şi de sfiala în faţa întâlnirii cu marele rege, de care mai înainte se ferise ca de o ameninţare.

Când se află în sala de tron a lui Artaban, „aura" sa ide maiestate începu, fireşte, să pălească puţin. Fresca ce se-ntindea de-a lungul pereţilor sălii, reprezentând faptele defuncţilor regi persani, era – şi acest lucru trebuia să recunoască Nero în sinea lui – cu toate proporţiile sale gigantice, de un gust ales şi mai regesc decât tot ce văzuse până atunci. Şi mai mult îi impunea cupola uriaşă, al cărei mozaic reprezenta figura gigantică a zeului Mithra călare, ucigând un demon. Nero se închirci de-a binelea sub această cupolă şi, cu senzaţia jalnică a propriei nimicnicii, îşi aminti de statuile lui Mithra, care fuseseră specialitatea atelierului său de ceramică din Uliţa Roşie.

Apoi se puse în mişcare acel ceremonial complicat, măreţ, menit să imprime în conştiinţa fiecăruia caracterul unic, divin al domnitorului levantin. Draperia se desfăcu, coroana atârnată plutea, preoţii stăteau solemn, cu bărbile lor aurite, focul „aurei maiestăţii" strălucea, demnitarii pompoşi ai curţii se prosternară. Nu-i veni uşor lui Nero să rămână în picioare, în mijlocul demnitarilor prosternaţi, şi în capul său răsuna de foarte departe: „Uliţa Roşie e pentru olari / Lângă lutul lor murdar / Şi nu în rând cu domnii mari". Dar, când Artaban binevoi, cu propriul său grai să-l salute pe prietenul său, împăratul Apusului, se stinse toată măreţia orbitoare, în faţa căreia până şi un Nero trebuise să-şi plece ochii. Nu, un bărbat cu o voce atât de prozaică, seacă, searbădă era lipsit de maiestate. Nero înţelese cu adâncă satisfacţie că pe acest pământ unicul care poseda adevărata „aură a maiestăţii" era el.

XIII.
DREPTATEA – FUNDAMENTUL STATELOR

Ceion radia. Terenţiu şi Varro fugiseră, Filip şi Mallukh se arătau „dispuşi să ducă tratative”, ceea ce însemna că îşi ofereau, prin fraze mascate, înflorite, supunerea. Mai rămânea, desigur, victoriosul Artaban. Dar Ceion îşi schimbase între timp părerea şi era gata să-şi retragă decizia anterioară, recunoscându-l pe Artaban. Sprijinindu-se pe armata sa pregătită de luptă, el spera că în schimbul acestei recunoaşteri va reuşi să stoarcă de la marele rege diverse concesii, printre altele şi extrădarea lui Varro şi a lui Terenţiu. Era încântat de perspectiva scoaterii acestora din ultimul lor ascunziş. Dar îşi stăpâni nerăbdarea pentru a-şi întări poziţia. Cu Artaban va duce tratative numai atunci când acesta va şti că el are din partea Romei împuternicirea ca, la nevoie, să declanşeze acţiunea militară. Aştepta depeşa de la Roma cu o nerăbdare fericită, copilărească.

Dar ea avea alt cuprins decât îşi închipuise Ceion. E adevărat că împăratul Domiţian îi dădea instrucţiuni să ţină armata pregătită de luptă în vederea unei incursiuni în Mesopotamia. Însă: „Alte sarcini, consemna depeşa, n-am prevăzut pentru domnia-ta. Dispunem, prin urmare, ca, de îndată ce armata va fi gata de marş, să predaţi comanda, securile şi vergile noului guvernator pe care îl vom numi, pentru a administra provincia noastră, Siria. După predarea însemnelor vă aşteptăm la Roma.”

Întindilă pur şi simplu se prăbuşi. Era o zi strălucitoare de primăvară, dar pentru el lumea se stinsese. Dacă în ultimele luni întinerise cu cinci ani, acum, în acest minut, îmbătrânise cu zece. În mintea sa încolţeau planuri nebuneşti. El, funcţionarul searbăd, conştiincios, se gândi câteva clipe să treacă de partea

rebelilor, să se alăture lui Varro şi Nero. Dar, chiar în timp ce în faţa sa sclipeau încă astfel de viziuni bizare, el ştia că nu a fost decât un vis deşart, şi rămase îndelung în nemişcare, fără vlagă. „învârteşte-te, sfârlează!" Un nou comandant va conduce, în triumf, peste Eufrat, înapoi în Antiohia, armata pe care el a organizat-o atât de admirabil, armata sa. Iar el, Ceion, va zăcea la Roma, neputincios, îmbătrânit, cu scrinul său acoperit; în urma lui, în Orient, nu va rămâne decât un râset batjocoritor şi porecla: „Întindilă".

Viaţa lui Ceion îşi pierduse sensul. Era însă un funcţionar conştiincios şi-şi făcu datoria.

Peste puţine săptămâni sosi noul guvernator. Era Rufus Atilius, un nobil mai tânăr, cu o faţă care nu trăda nimic, foarte calm, cu comportare aleasă. Îşi exprimă obiectiv şi rece aprecierea privind măsurile întreprinse pentru organizarea anualei şi-l rugă pe Ceion să amine predarea însemnelor, a fasciilor, până când îl va îi introdus temeinic şi fără grabă pe el, Rufus Atilius, în funcţiile sale.

Erau săptămâni chinuitoare. Ceion şedea în palatul său, încă purtând însemnele puterii. Instrucţiunile împăratului şi ale senatului erau însă adresate celuilalt, celui mai tânăr, celui insignifiant, adevăratului deţinător al puterii, şi toată lumea ştia că este demis. El a dat faliment, a provocat această situaţie încurcată şi a trebuit să fie trimis celălalt să îndrepte ceea ce stricase el. Şi totuşi, trebuia să reprezinte în continuare, să dea recepţii, să pună semnături.

Dorea din toată inima să sosească în sfârşit ziua când se va îmbarca, când se va afla în largul mării, când va fi scăpat de feţele ironice ale Orientului. Dar, crescut în spiritul învăţăturii stoicilor, îşi strângea buzele şi-şi făcea datoria. Rufus Atilius raporta cu mărinimie la Roma că se înţelege cu Întindilă; acesta e un funcţionar disciplinat.

Într-o zi însă, acest funcţionar corect îşi pierdu dintr-

odată atitudinea sa corectă, păstrată cu atâta grijă. Şi aceasta fără niciun motiv vădit. Rufus Atilius se interesă doar în ce mod ar putea transmite, mai simplu, lui Varro, o comunicare a Senatului, fără a provoca complicații diplomatice. La aceasta, Ceion roşi şi întrebă, stăpânindu-se cu greu, dacă ar putea şti despre ce este vorba. Fireşte că poate, replică Rufus Atilius, şi îl informă. Senatul a pronunțat decizia în legătură cu plângerea lui Varro pentru acea pretinsă plată dublă, ilegală, a impozitului de inspecție. S-a stabilit că plângerea era întemeiată: în cazul dat, fiind vorba de o impunere dublă, fiscul trebuia să-i restituie lui Varro cele şase mii de sesterți luați de la el pe nedrept. La Roma se acordă importanță, relată Atilius în continuare, ca această decizie să-i fie comunicată, cu toate formele legale, precum şi condamnarea sa pentru înaltă trădare.

Şi atunci se întâmplă faptul bizar. Ceion, stoicul, despre care se spunea că a primit cu un calm impresionant multe lovituri ale soartei, înghiți de mai multe ori în sec, foarte agitat, îşi frecă palma unei mâini cu vârful degetelor celeilalte mâini, şi când Atilius, spre a-i veni în ajutor în situația penibilă în care se afla, îi spuse ceva indiferent, el se ridică brusc în picioare, îngână cu greu! „Scuzați-mă”, şi se năpusti afară din cameră.

Rufus Atilius rămase locului, dând mirat din cap. Deci era ceva adevărat în vorbăria că Orientul îl macină până la urmă şi pe cel mai cumpătat funcționar, luându-i mințile.

XIV.
POLITICĂ REALISTĂ

Încă înainte de a prelua însemnele, Rufus Atilius începu tratativele cu Artaban. Îndoielile privind legitimitatea lui, îi scrise el, au fost înlăturate prin victoria sa, ca printr-o hotărâre divină, şi, în principiu, Roma este dispusă să reînnoiască tradiționalul tratat de prietenie cu el, ca stăpân recunoscut al Imperiului parților. Dar mai întâi ar trebui lichidate neînțelegerile care s-au ivit, în ultimul timp, între cele două imperii. Romei, prin recunoaşterea lui Pakor, Artaban, prin recunoaşterea escrocului Terențiu, au tulburat bunele relații reciproce. Noul guvernator se aşteptă ca Artaban să se descotorosească de acest escroc cu aceeaşi hotărâre ca şi Roma de pretendentul Pakor. Aşadar, cere marelui rege să retragă escrocului dreptul de azil, pe care acesta îl invoca în mod abuziv, şi să-l extrădeze Romei prietene, odată cu fostul senator Varro.

Artaban trimise un răspuns dilatoriu. Este dispus să ia în considerație predarea individului respectiv, socotit de multă lume drept împăratul legitim; dar, în prealabil, Roma trebuie să dea asigurări că principii şi nobilii mesopotami aliați cu el, marele rege, care i-au urmat exemplul recunoscându-l pe Nero, nu vor avea nimic de suferit.

În baza acestui schimb de scrisori începu o îndelungată tocmeală. Rufus Atilius declară că este dispus să asigure impunitatea principilor mesopotamieni, dar ceru în schimb împuternicirea de a întări garnizoanele romane în oraşele lor. La aceasta, Artaban revendică consimțământul pentru întărirea pozițiilor sale strategice în Mesopotamia. Fiecare parte ştia că cealaltă nu va admite să fie cauza eşuării tratativelor, fiecare ştia să inducă în eroare, nelăsându-se, la rândul ei, înşelată, fiecare ştia să aştepte.

Au trecut săptămâni până ce s-a putut aborda definitivarea tratatului.

Dar până la urmă fiind şi acest lucru făcut, nu mai

rămânea decât să se stabilească ziua în care documentele urmau să fie semnate.

Când s-a ajuns la această fază, Artaban l-a convocat pe Varro. Acesta ştia – marele rege îi atrăsese doar atenţia de la bun început – că Artaban nu-şi va asuma riscul unui război cu Roma numai pentru a-l salva pe el şi pe Nero; avea, firește, cunoştinţă şi despre tratative şi ştia că încheierea lor însemna extrădarea. Era deci pregătit pentru situaţia cea mai gravă posibilă şi luase o hotărâre. Iubea viaţa, şi „demnitatea" nu însemna prea mult în ochii lui; totuşi, dacă tratatul era încheiat, nu-i rămânea altceva de făcut decât să înghită plăcuţa de aur, ori să-şi taie venele. Înţelegea şi aproba atitudinea marelui rege; cu toate acestea, acum, când se afla înaintea lui, nu vedea în el decât pe judecătorul, pe călăul şi duşmanul său, şi o senzaţie apăsătoare, neplăcută scurma stomacul bărbatului, îndeobşte curajos, făcând să i se înmoaie genunchii.

Marele rege îi vorbi în felul lui obiectiv despre tratative, îi dădu proiectul tratatului, îl invită să-l citească în linişte şi să-şi spună părerea.

Aşadar, Varro citi şi Varro înţelese. Acordul, care reglementa, în amănunţime, relaţiile militare, politice şi economice dintre cele două imperii, fusese elaborat de doi bărbaţi, convinşi amândoi că înţelegerea e de preferat războiului, dispuşi amândoi să dea, de dragul înţelegerii, chiar ceva mai mult, decât ar fi fost obligaţi să dea, şi să ia ceva mai puţin decât ar fi reuşit să ia în caz extrem. Era o înţelegere înţeleaptă şi corectă, prevăzătoare, nu prea rigidă şi nici prea elastică, în temeiul căreia pacea dintre Roma şi Imperiul parţilor putea fi menţinută mulţi ani în şir. Firește, în acest tratat înţelept şi corect era cuprinsă şi prevederea prin care marele rege se obliga să extrădeze autorităţile romane pe numiţii Maximus Terenţius şi Terenţius Varro.

Documentul era voluminos şi avea multe anexe. Varro

îl studie îndelung; marele rege stătea liniştit lângă el, fără să-l tulbure. Varro luă foile, una după alta, şi ochii săi alungiți, căprui, sub fruntea puternică şi deasupra nasului mare, încovoiat, se mişcau atenți de la stingă spre dreapta şi apoi, repede, de la dreapta spre stânga. Stătea într-o poziție degajată, picior peste picior, şi citea. Citea atent şi reținea fiecare amănunt. Faptul îl mira, căci în timpul acesta se gândea la multe. „Iată sentința mea de condamnare la moarte, gândea el, de pildă. Este o sentință foarte rațional motivată şi ar fi lipsit de sens să i te împotriveşti. Să înghit plăcuțele de aur, ori să-mi tai venele? Cum îmi mai bate inima! Oare regele îşi dă seama? Trebuie să încerc să respir calm, ca el să nu observe. N-are rost să-i arăt cât de agitat sunt; ar fi dăunător cauzei mele. De ce sunt de fapt agitat? Am ştiut doar totul de la bun început."

Acestea şi altele asemănătoare gândea el, dar învățase să se stăpânească şi reuşi să răspundă calm:

— Acest tratat este cel mai înțelept dintre cite s-au încheiat între romani şi parți, de când cele două popoare duc tratative între ele.

— Da, zise Artaban, ar fi o nebunie şi o crimă dacă aş pierde ocazia.

— Ar fi o nebunie şi o crimă, confirmă Varro.

Artaban îşi îndreptă ochii bulbucați, vicleni şi gânditori asupra lui, şi zise:

— Îmi eşti simpatic, scumpul meu Varro, şi ți-ai câştigat, pe vremuri, merite în realizarea păcii dintre parți şi romani. N-aş vrea să te extrădez.

„Ce vrea oare? chibzui Varro. Vrea să-mi îndulcească sentința de condamnare la moarte? Nu este omul frazelor goale. Mai bine nu spun nimic." Şi se mulțumi să dea din umeri.

Urmă o scurtă tăcere. Apoi Artaban începu din nou, vorbind rar:

— La timpul său, scumpul meu Varro, mi-ai arătat o scrisoare prin care marele meu predecesor Vologas ți-a

exprimat recunoştinţa pentru străduinţele domniei-tale în restabilirea păcii dintre Roma şi noi, parţii. Aş vrea să păstrez această scrisoare în arhiva mea. Îţi propun o afacere. Domnia-ta îmi cedezi scrisoarea, iar eu îţi ofer posibilitatea ca, înainte de a semna tratatul, să dispari de la reşedinţa mea şi să pleci în răsăritul imperiului meu.

Varro avea darul să înţeleagă repede. Dar de astă dată, deşi ascultase atent, nu înţelegea, ori nu îndrăznea să înţeleagă; atât de puternic clocotea în el sângele, gândurile, sentimentele. Apoi, în sfârşit – să tot fi fost două secunde de când marele rege îşi terminase spusele, dar lui i se păru o veşnicie – înţelese. Fusese ca şi mort, acum venea însă cineva, unul care avea puterea s-o facă, şi îi spunea: „învie şi trăieşte".

Dar va fi oare în stare? Şi nu va şovăi? Nu-şi va schimba hotărârea? Speranţe şi îndoieli îl cuprinseră pe Varro, ridicându-l şi iar doborându-l, ca prora şi pupa unui vas bântuit de furtună.

De astă dată nu reuşi să-şi păstreze vocea calmă, vorbea mai degrabă bâlbâit şi nesigur când răspunse:

— Iertaţi-mă, maiestate, nu vă înţeleg pe deplin. Dacă părăsesc curtea domniei-voastre şi mă duc în Orient, cum îmi oferiţi, oare în acest caz câştig ceva mai mult decât o scurtă amânare? Făcu o încercare sfioasă de a glumi: ne supraapreciaţi pe noi, bărbaţii din apus. Suntem foarte hotărâţi, foarte însetaţi de răzbunare. Nu cred că Roma, după ce veţi fi semnat această hârtie, ne va lăsa în pace, pe domnia-voastră şi pe mine, cât timp vom mai vedea lumina zilei.

Cu un surâs abia perceptibil, stăpânul lumii orientale răspunse în greaca sa greoaie:

— Totuşi, scumpul meu Varro, vă cunosc pe voi, bărbaţii din apus. Dar voi nu cunoaşteţi Orientul meu îndepărtat. La frontierele mele spre India sunt pelerini şi călugări care peregrinează renunţând la toate şi care au optat pentru o viaţă nomadă. Aceşti bărbaţi sunt lipsiţi

de nume, vin şi se duc, unul la fel cu celălalt. Dacă vei deveni unul dintre aceşti bărbaţi, nimeni nu te va putea descoperi, nici cel mai priceput dintre agenţii Apusului.

Varro simţea o nelinişte profundă. Auzise despre bărbaţii de care vorbea marele rege. Erau îmbrăcaţi în mantii galbene, umblau desculţi şi purtau în mâini coaja unui fruct mare, necunoscut, în care strângeau alimentele care li se dăruiau. Încă nu se stinsese în el emoţia provocată de cotitura bruscă, mai tremura încă de bucurie: „Nu trebuie să mor", îşi spunea, totuşi îl cuprinse scârbă faţă de o astfel de viaţă de mizerie şi cerşetorie. În acelaşi timp simţea însă şi dorinţa de a încerca această viaţă. Oare sensul ultimelor săptămâni n-a fost acela de a se îmbogăţi cu noi cunoştinţe, de a vedea lumea sub un alt unghi? Dacă va ajunge acum şi mai departe în Orient, va fi o continuare firească a lucrurilor. Mult timp a trăit în viitoarea evenimentelor, a „acţionat". Dacă acum soarta îl aruncă pe celălalt ţărm, de partea celor care contemplă, n-are de ce să se plângă, ci mai de grabă să mulţumească. Fireşte, nu se gândeşte să renunţe la viaţă, ca cei îmbrăcaţi* în mantii galbene. El se va amesteca printre aceştia nu ca unul ce se află dincolo de dorinţe şi vreri, ci ca unul care doreşte şi vrea multe. Privit astfel, ceea ce-l aşteaptă nu pare a fi respingător, ci seducător. Să se afle de partea cealaltă. Nu dincoace, ci dincolo. Nu sus, ci jos. Îi va face bine să devină unul dintre cei pe care nu i-a cunoscut încă, unul din masa pe care până acum n-a văzut-o decât de sus.

Între timp, Artaban continuă:

— Printre aceşti oameni fără de căpătâi nu sunt numai existenţe provenite din păturile de jos. Printre ei se află şi dintre acei care, înainte de a fi optat de bună voie pentru viaţa nomadă, au avut un acoperiş foarte solid deasupra capului, ba poate chiar unul de aur; printre ei sunt unii care au fost prefecţi, principi, comandanţi de oşti, şi legendele noastre povestesc că

printre ei au fost şi regi.

În timp ce Artaban vorbea, în sufletul lui Varro se năştea, fără să-şi dea seama, un alt sentiment. Nu este încă bătrân şi a trecut prin multe. Viața din Orient, pe care i-o laudă atât de mult marele rege, nu va însemna şi ultima etapă. Cu siguranță, se va ridica din nou la suprafață din anonimatul acestei vieți nomade, se va întoarce în lumea celor ce acționează şi va putea trăi potrivit dorințelor sale, ştiind mai multe şi mai temeinic decât până atunci.

Însă Artaban interpreta greşit tăcerea lui Varro şi se temea că acesta ar putea lua hotărâri sinistre, care să împovăreze conştiința regelui. Aşadar, continuă pe un ton voit degajat, dar totuşi puțin stingher:

— Am auzit de la alții şi am văzut cu ochii mei cum unii bărbați romani, în situația domniei-tale, renunță cu uşurință la viață şi aleg moartea. Mi-ar părea rău ți-aş fi profund dezamăgit, scumpul meu Varro, dacă al proceda astfel. Nu sunt decât vag informat în legătură cu ceea ce îşi imaginează un roman despre lumea de dincolo. Eu, personal, înclin spre scepticism şi bănuiesc că nu este decât neantul negru.

Şi ca un om care vrea să convingă pe altul să renunțe la o afacere proastă, recomandându-i una mai bună, îi vorbi insistent, cu un uşor oftat, zâmbitor, neregal:

— Pentru mine ar fi mai comod să te las să acționezi şi să mori după principiile stoicismului domniei-tale. Dar ți-ai câştigat merite şi îmi eşti simpatic. Fii rezonabil, scumpul meu Varro.

Varro deveni atent. Oare situația nu era de-a dreptul ridicolă? Nu numai că celălalt îi oferea prilejul să scape de moarte, dar se şi ruga de el să se folosească de acest prilej! Oare lucrurile nu luaseră acum o astfel de întorsătură – fără ca el să fi contribuit cu ceva – ca şi cum Varro i-ar face un serviciu regelui dacă rămâne în viață? Veselia provocată de această glumă reuşită a soartei binevoitoare îl făcu să-i râdă inima. Se feri să-i

dea asigurări regelui şi să-i destăinuie ceea ce simţea în realitate; voia să savureze situaţia până la capăt. Se întâmpla aşa cum voise. Artaban, după un scurt timp, continuă pe un ton confidenţial şi cu un surâs şiret:

— De altfel, există multe feluri ale aşa-zisului trai nomad. A fi fără căpătâi cu sprijinul bunăvoinţei marelui rege, a fi fără căpătâi dar oarecum luminat de „nimbul maiestăţii", este, spre pildă, un mod relativ comod al vieţii nomade.

Varro se stăpâni cu greu să nu-şi manifeste răsunător bucuria cea mare, să nu râdă în hohote, să nu chiuie, să nu-şi lovească coapsele. Reuşise, aşadar, să-l facă pe acest rege, pe stăpânul lumii răsăritene, nu numai să insiste ca el să-i accepte darul, dar în mod eretic să propună pe deasupra să-i şi uşureze sihăstria inevitabilă, viaţa fără de căpătâi. Varro îşi redobândi vechea şi aroganta siguranţă de sine şi întrebă, cu o şovăială simulată, dar pe un ton de intimitate cu care, de bună seamă, nimeni nu-i vorbise în ultimii ani marelui rege:

— Există mijloace să comunicaţi autorităţilor maiestăţii voastre din Orientul îndepărtat că persoana mea, după cum afirmaţi, este întrucâtva luminată de „nimbul maiestăţii"?

Artaban, bucuros că celălalt părea să fi adoptat în sfârşit o poziţie mai raţională, răspunse în grabă:

— Fireşte, voi informa pe factorii de răspundere din provincia mea de la frontieră că un anume călugăr-cerşetor din Apus nu este un oarecare călugăr-cerşetor, ci protejatul marelui rege.

Şi abia atunci se decise Varro să accepte, cu mărinimie, ceea ce-i păruse cu o oră în urmă a fi o fericire de neînchipuit, şi zise modest, dar totuşi ca unul care îndeplineşte rugămintea altuia:

— Nu îndrăznesc să mă opun dorinţei maiestăţii voastre.

Iar Artaban răspunse afabil, cu acea calmă politeţe

menită să aducă bucurii, pentru care era iubit de popor:

— Îți mulțumesc pentru hotărârea domniei-tale şi mă voi bucura mereu privind scrisoarea pe care marele Vologas a adresat-o domniei-tale şi pe care ai amabilitatea să mi-o donezi. Ospitalitatea este o datorie ce-mi este dragă, iar față de domnia-ta de două ori mai dragă, şi n-aş fi vrut s-o încalc. Dar spune-mi chiar domnia-ta, scumpul meu Varro, dacă n-ai fi dat dovadă de înțelepciune n-aş fi fost oare obligat să încalc ospitalitatea, fiind în joc o problemă atât de însemnată cum e menținerea păcii?

Varro, radiind tot de bucurie, dată fiind soluția fericită, confirmă cu mărinimie:

— În această problemă, atât în Apus cât şi în Răsărit poate exista doar o singură opinie: ar fi o crimă ca în asemenea împrejurări să-ți menajezi oaspetele. Admir înțelepciunea milostivă a maiestății voastre, care a găsit o cale de ieşire.

Regele nu se abținu să-şi manifeste satisfacția.

— Da, încheie el bine dispus, este îmbucurător că am născocit totuşi un mijloc pentru a împăca cerințele înțelepciunii politice cu cele ale ospitalității.

El zise „născocit", şi expresia populară sună ciudat în greaca sa anevoioasă. Dar Varro râse prietenos şi vesel şi puțin lipsi să-l bată pe umeri pe marele rege.

XV.
VARRO DISPARE ÎN ORIENT

A doua zi după această întrevedere, un curier special înmână lui Varro hotărârea Senatului privind plângerea sa referitoare la dubla impunere. Omul îi aduse totodată, într-un săculeț sigilat, cei şase mii de sesterți,

şaizeci de monede de aur. Varro citi, foarte amuzat, deschise săculeţul, strecură monedele printre degete. Apoi îl întrebă pe om dacă, la întoarcere spre Antiohia, ar fi dispus să ia o scrisoare pentru guvernatorul Ceion, şi îi dădu săculeţul cu monezi drept recompensă.

Se aşeză şi scrise ultima sa scrisoare către Occident „Oare noi, scumpul meu Ceion, scrise el, deşi purtăm amândoi pe umeri povara celor cincizeci de ani trecuţi, nu ne-am purtat ca nişte copii nătângi? Jocul s-a terminat. A fost un joc necugetat, trebuia să pierdem amândoi. De câştigat au câştigat alţii.

Eu dispar, şi domnia-ta, scumpul meu Ceion, vei scăpa pentru totdeauna de cel care a reînviat numele de «Întindilă» pentru domnia-ta. Dar aş minţi afirmând că mă căiesc; adevărul este că, încă şi acum, pe punctul de a dispărea, trebuie să zâmbesc gândindu-mă la domnia-ta la poreclă.

M-a costat mult jocul nostru. Anexat, vei găsi o socoteală exactă cât anume. După cum vezi este, în mare, tot ce am avut. În urmă n-o las decât pe fiica mea Marcia. În starea în care am adus-o, nu este o fiinţă prea plăcută. Dar ea n-a iubit nicicând Orientul, şi te rog foarte mult, scumpul meu Ceion, să ai grijă de ea şi să-i uşurezi întoarcerea în Italia. Ar fi un sentiment de consolare pentru mine, dacă mi-ai îndeplini rugămintea. La urma urmelor, jocul nostru avusese ca miză cele şase mii de sesterţi şi, formal, domnia-ta ai pierdut jocul.

Nu te-am urât niciodată, scumpul meu Lucius, şi cred că în fond nici domnia-ta nu ai simţit o adevărată. aversiune faţă de mine. Primeşti un ultim zâmbet şi cele mai sincere urări de bine, de la al domniei-tale, Varro.”

Anexă la scrisoare: chitanţa privitoare la cei şase mii de sesterţi, cu socoteala privitoare la câştig şi pierdere, pe verso. În coloana pierderilor, notă la ultima rubrică: „Varro dispărut”.

Apoi se pregăti pentru noua viaţă nomadă.

Îşi descărcă inima pentru ultima oară în faţa Marciei,

ca în fața unei ființe din Apus. Îi spuse fiicei sale, care stătea rigidă şi palidă pe scaun, că la curtea lui Artaban ea se va bucura de o protecție sigură. Dar dacă doreşte să se întoarcă în Occident, la Roma, va putea face şi acest lucru; de bani a avut el grijă; va fi căutată şi luată. Apoi îi dădu caseta cu documentele: acesta este conținutul vieții sale.

— Se pare, continuă el, că jocul meu e pierdut definitiv. De vină este acest sărman nebun Terențiu, care a acționat de capul lui o singură dată în viață şi, firește, greşit. Dar nu-i port pică, şi dacă va fi să-i mai vorbeşti o dată înainte să fie dus la Antiohia, transmite-i că Varro îl salută şi îi urează o moarte uşoară.

Dacă ți se va spune vreodată că motivul acțiunii mele a fost cearta mea cu Întindilă, nu replica nimic. Dar tu ştii, sper, că e o neghiobie. Nu sunt chiar idealist, dar fără să fi avut un ideal n-aş fi acționat. Am fost, jumătate cu voie, jumătate fără voie, slujitorul unei idei. Trebuia să apară cineva care să încerce să reînvie imperiul lui Nero. Dacă nu l-aş fi creat eu pe acest Nero, ar fi venit un altul şi ar fi creat un alt Nero şi, de bună seamă, un făcător de regi mai egoist ca mine ar fi creat un Nero mai hain.

Bărbatul nechibzuit, optimist, încheie:

— Deşi sfârşitul pare a nu fi spre lauda mea, am acționat totuşi just şi înțelept. Ideea despre înțelegerea dintre Apus şi Răsărit este în prezent mai puternică în lume, şi la aceasta mi-am adus contribuția. Consecvența îmi impune ca acum să mă mistui în Orient. Şi nu-mi pare rău.

Ascultând această convorbire unilaterală, în creierul Marciei se succedau imagini şi gânduri confuze. Dispariția tatălui ei în imensitatea pestriță şi zdrențăroasă a Orientului era o încheiere logică a vieții lui neghioabe, depravate. Şi singurătatea ei prostească era o încheiere tot atât de logică a vieții ei. Aşa trebuia să piară cea care a fost destinată să trăiască mai întâi

ca vestală, mai apoi ca soție de pretor, consul, guvernator şi care, în loc să-şi trăiască viața hărăzită ei, şi-a pierdut anii printre aceşti pseudooameni ai Orientului, devenind soția unui escroc şi sclav impotent. Până la acest punct gândirea ei era rațională. De aici însă gândurile şi sentimentele se amestecară haotic, într-un ghem de nedesfăcut de reprezentări despre viață şi moarte, vestală şi târfă, Nero, Terențiu şi Fronto, şi aceste imagini şi gânduri şi sentimente erau întrețesute de cuvintele obscene pe care Fronto obişnuise să i le spună în clipele de amor. În timp ce Varro îşi rostea ultimele fraze, ea începu să zâmbească în felul ei nefiresc, nebunesc şi să fredoneze, încet – fredonând şi după ce el terminase – melodia *Cântecului olarului,* după cum i se păru lui Varro, dar cu un text propriu, cu nişte cuvinte de neînțeles. Aceste cuvinte din cântecul ciudat al fiicei sale, împreună cu imaginea surâsului ei straniu au fost ultimele impresii pe care Varro le luă cu el în viața fără de căpătâi.

Peste câteva zile, marele rege îşi îmbrăcă odăjdiile grele şi strălucitoare, îşi puse barba aurită, se aşeză pe tron în spatele draperiei, sub coroana suspendată deasupra capului şi schimbă cu solul guvernatorului roman documentele, în care erau consemnate stipulațiile tratatului de prietenie prelungit dintre imperiul său şi cel al romanilor.

Încă în timp ce citea scrisoarea, Ceion hotărî să îndeplinească cererea lui Varro. Dar era mai uşor să hotărăşti decât să duci treaba până la capăt. Marcia refuză să se urce pe corabia care urma s-o ducă la Roma, dacă nu i se îngăduia să ia cu sine urna cu cenuşa lui Fronto. Această urnă se afla însă la Edessa, în mare cinste. Regele Mallukh avea temeri în legătură cu predarea urnei oaspetelui căruia îi era îndatorat. Consimți numai după ce Şarbil insistă pe lângă el, în repetate rânduri, arătându-i cât de mult se compromiteau dacă mai continuau să apere rămăşițele

pământeşti ale lui Fronto. Şi abia atunci putea Ceion să se îmbarce împreună cu Marcia pe un vas cu destinația Roma. Politicos, Rufus Atilius avea de gând să conducă strania pereche până la locul de îmbarcare, dar Ceion refuză.

Abia sosit la Roma, împăratul îl invită într-o audiență. La această audiență n-a participat nicio altă persoană, dar se ştie că tânărul domnitor avea obiceiul să-şi bată joc de partenerii săi de discuție lipsiți de apărare. De bună seamă, n-au fost minute plăcute pentru guvernatorul care avusese atâta ghinion în viață. Cei ce l-au văzut ieşind din cabinetul de lucru al împăratului, după audiența care a durat foarte mult, au relatat că se clătina pe picioare ca şi cum ar fi fost beat.

Despre viața ulterioară a lui Lucius Ceion, consul şi guvernator general al provinciei imperiale Siria, şi a Marciei Terenția, soția lui Terențius Maximus, care într-un timp a fost numit Nero Claudius Caesar Augustus, nu se mai ştie nimic.

XVI.
INVIDIA ZEILOR

În tot cursul vieții sale, Nero-Terențiu nu avusese o perioadă mai plăcută decât această cea de a patruzeci şi cincea vară a sa. Marele rege îi oferise ca reşedință frumosul castel de pe canalul Eufrat, la distanță de o oră de oraşul Ktesifon. Îi pusese la dispoziție şi o suită impozantă, şambelani, paharnici, stolnici, slujitori de tot felul, şi Nero depunea multă trudă pentru a îmbina ceremonialul romano-grecesc cu cel part.

Pierderea imperiului său îl întrista. Dar nu era treaba sa, ci a lui Varro şi a lui Artaban să redobândească

acest imperiu. Întrucât îi picase pe vremea când Artaban se mai afla în lupte grele cu rivalul său Pakor, urma să fie de două ori mai uşor să-l recâştige acum, când Artaban învinsese.

E adevărat că uneori, îi lipseau sfetnicii săi de mai înainte, dar se împăcă repede cu pierderea lor. Knops dăduse greş în noaptea când el părăsise Edessa, iar Trebon începuse să se îndoiască de el; o simțise prea bine. În consecință, n-au decât să rămână unde vor. Varro îl mai vizitase uneori, în prima perioadă a şederii sale la Ktesifon; în ultimele săptămâni însă nu mai apăruse. Nero era îngrijorat din această cauză, dar nu întreba nimic. La Edessa avusese nevoie de serviciile unui om de stat ca Varro, aici, la Ktesifon, îl slujea unul mai puternic, însuşi marele rege. O dată pe lună, stăpânul lumii orientale şi cel al lumii occidentale îşi făceau vizite oficiale.

La urma urmelor, Nero era mulțumit că acum în locul foştilor săi sfetnici îl vizita doar şambelanul Vardan, o dată la două săptămâni, şi îi prezenta; din însărcinarea marelui rege, în cuvinte înțelepte, informări despre situația politică. Nero era leneş când era vorba de chestiuni reale, era bucuros că liniştea nu-i mai era tulburată cu probleme ale politicii.

În atmosfera paşnică şi senină a acestor luni avu un succes neaşteptat. Din totdeauna fusese frământat de faptul că nu pronunța clar grupul *th* din limba greacă şi cea arameică. De decenii se lupta să pronunțe, fără greş, acest blestemat de *th;* adesea reuşise, dar de multe ori dăduse greş şi niciodată nu-l stăpânise ca pe celelalte sunete ale celor două limbi. Dacă în privința identității sale se putuseră ivi îndoieli, se întâmplase numai din cauza acestui îndărătnic *th*. Acum, în sfârşit, în această vară, sunetul i se supuse. Trebuia doar să atingă uşor cu limba dantura, şi gata, apărea sâsâit, ca la carte, plutind între *t, s* şi *v*. Acum putea pronunța şi acele cuvinte pe care în trecut le evitase, spre pildă cuvântul

grecesc care însemna „mare” şi „moarte”, cuvintele *thalatta şi thanatos. Thalatta, thalatta,* repeta el întruna, desfătându-se cu sunetul cuvântului. N-au strigat mai fericiți: *„Thalatta, thalatta”* nici cei zece mii de soldați ai lui Xenofon, când, după peregrinări periculoase, venind din interiorul Asiei, au zărit iar marea patriei.

Vara frumoasă se apropia de sfârşit, când într-o buna zi şambelanul Vardan incluse în informarea sa o ştire menită să tulbure liniştea împăratului. Romanii, raporta el, îl amenință cu război pe marele rege în cazul în care acesta s-ar încăpățâna să le impună un împărat pe care ei nu-l agreau. Şambelanul Vardan trebui să chibzuiască mult până găsi formularea potrivită, care urmărea să provoace întrebări din partea lui Nero, privind detaliile. Intenția lui era să-l facă să priceapă, prin cuvinte care încercau să-l cruțe, că ar trebui să dispară din Ktesifon. Căci Artaban voia să tergiverseze extrădarea, încredințat fiind că în cazul dispariției sale va putea să-i amăgească pe romani timp mai îndelungat, până ce vor renunța să mai ia măsuri serioase de urmărire. Relațiile umane nu sunt constante. Într-un timp scurt ele puteau să se schimbe astfel încât să fie din nou recomandabil să aibă la Îndemână un Nero. Dar marele rege voia să rămână fidel tratatului. În niciun caz şambelanul său – aşa i-a recomandat acestuia – nu trebuia să-i spună limpede lui Nero să fugă. Şambelanul Vardan trebuia să se exprime mai degrabă echivoc şi delicat, lăsându-l pe Nero să găsească el însuşi calea de ieşire – fuga.

Vardan era omul potrivit pentru asemenea sarcină. Alese fraze blânde, ocolite, respectuoase; cel ce căuta sensul ascuns al cuvintelor nu putea să nu înțeleagă situația amenințătoare. Nero înțelese, fireşte, că marele rege avea dificultăți cu Roma şi că îi recomanda fuga. Dar nu era dispus să ia în serios aceste dificultăți. Era treaba lui Artaban să-şi bată capul cu găsirea unei soluții. El, Nero, trebuia să furnizeze „nimbul

maiestății", restul nu-l privea. Era o insolență dacă marele rege îi punea în vedere să dispară. Nici nu-i trecea prin minte să-i facă acest serviciu.

Adormise lin în acea seară. Dar în vis avu o vedenie. Din lumea cetii şi a întunericului venea cineva: păşea viguros, hotărât, peste câmpul fantomatice, alburii, unduitoare şi Nero o recunoscu înduioşat, încordat, curios *şi* înveselit pe Caia a sa. Ea îi vorbea aşa cum îi vorbise totdeauna: „Să nu faci prostii, idiotule, se răsti la el cu vocea ei energică. Cum eşti lăsat singur o clipă, cum faci neghiobii. Dar acum, ajunge! Ridică-te, cap pătrat, şi şterge-o! E timpul." Şi: „Cară-te", mai adăugă ea, ca pe vremuri la Roma şi, mai târziu, la Edessa. În timp ce vorbea, se transforma treptat într-o umbră; era ciudat s-o vezi pe femeia aceea grosolană, foarte trupeşă, cum devenea o umbră, o stafie grasă, robustă, o stafie voluminoasă care țipa cu voce viguroasă, vulgară. „Cară-te!" Invitația era însoțită în surdină, dar impertinent şi amenințător, de sunetul unor instrumente cu coarde şi al unei tobe; de fapt, erau versuri şi aveau următorul text: „Prea târziu atunci va fi, / Obiectul tău nu se va mai învârti / Şi spânzurat vei muri".

Pe Nero visul nu-l înfricoşă, ci mai de grabă îl înveseli. Ea n-a devenit, aşadar, liliac, ci a rămas buna, bătrâna lui Caia, şi nu i-a stricat cu nimic că a trimis-o pe lumea cealaltă. Asta îl bucura şi nu-i lua în nume de rău că acum, ca şi mai înainte, ea îl socotea un om neînsemnat. Deci nici pe lumea cealaltă nu deveneai mai deştept. Avertismentul ei îl făcea să râdă. Mai avea atât de multe de făcut din ceea ce zeii i-au încredințat să înfăptuiască, nenumărate discursuri de ținut, roluri încă nejucate, construcții încă neridicate. Zeii nu puteau admite să piardă un bărbat pe care l-au învestit cu o asemenea misiune măreață. Acest „Cară-te!" spus de Caia lui suna pur şi simplu ridicol.

Mai puțină plăcere îi făcuse *Cântecul olarului*, care

apăruse din nou împreună cu ea. În ultimul timp, cântecul îl lăsase în pace; îl necăjea să-l audă iarăşi. Se înfurie împotriva cântecului, îşi bătea joc de el: „Prea târziu atunci va fi”… Ce neghiobie! Cu ani în urmă, când se afla încă la Roma, îi băgaseră şi atunci în cap că ar fi prea târziu să înveţe pronunţarea corectă a acelui *th;* dacă n-ai învăţat în copilărie, nu mai înveţi niciodată. Şi ce s-a întâmplat? A învăţat, ori ba? Triumfător, plin de furie, rosti în liniştea nopţii: *„Thanatos, thanatos”.*

De astă dată şambelanul Vardan nu lăsă să treacă un timp atât de lung, ca de obicei, ci se prezentă a doua zi dimineaţa iar. Vorbi din nou despre războiul cu care romanii îl ameninţă pe stăpânul şi regele său dacă acesta va persista în a-l recunoaşte pe Nero. Vardan vorbea politicos, respectuos, însă mai insistent decât în ziua precedentă. Dar Nero făcu şi de astă dată pe surdul în faţa a ceea ce nu voia să audă.

Apoi, peste câteva zile, apăru un sol al marelui rege şi îl invită solemn la Artaban, care dorea să-i facă anumite declaraţii, în prezenţa curţii sale.

Această invitaţie îl nelinişti pe Nero mai mult decât comunicările şambelanului Vardan şi avertismentele Caiei. Recunoscu dintr-odată limpede ceea ce era în joc. Războiul, pretins ameninţător, cu Roma, era doar un pretext. În realitate, marele rege voia pur şi simplu să scape de el, fiindcă se temea că „aura maiestăţii” lui Nero ar putea pune în umbră propria, jalnica sa maiestate de rege part. De bună seamă, o să-i solicite să se mute într-o reşedinţă mai îndepărtată, la Susa ori în altă parte, sau îi va da o suită mai mică, ori îl va expedia chiar într-unul dintre castelele sale din Orientul îndepărtat, unde va fi înconjurat de o populaţie de culoare, în loc de oameni civilizaţi. Când un domnitor este gelos pe „nimbul maiestăţii” altuia, este capabil de orice.

Nero chibzui ce ar putea face pentru a-l determina pe marele rege să renunţe la planul său nedemn. Găsi

mijlocul. Audiența va avea loc în prezența întregii curți. În fața tuturor acestor demnitari strălucitori va rosti o cuvântare, care îl va obliga pe Artaban să renunțe la proiectul său josnic; va atrage atenția domnitorului part, prin cuvinte cumpătate şi totuşi irezistibile, asupra îndatoririlor ospitalității.

Se apucă de îndată să elaboreze cuvântarea. A recâştiga pe un rege răuvoitor marilor îndatoriri umanitare era o sarcină grea, dar înălțătoare, pe care numai Nero o putea îndeplini. Lucra cu râvnă arzătoare. Scria, recitea, cizela, memora, exersa. *Cuvântarea despre ospitalitate* deveni o operă magistrală. Dacă el, Nero, s-ar fi hotărât să înlăture pe cineva şi acel cineva i-ar fi rostit o asemenea cuvântare, l-ar fi îmbrățişat emoționat şi i-ar fi cerut iertare şi prietenia. Repeta cuvântarea în singurătatea parcului său, în sala goală de recepție. Ea devenea din ce în ce mai închegată, mai strălucitoare, impozantă, emoționantă, plină de învățăminte. Era cât pe-aci să fie recunoscător lui Artaban că-i oferise prilejul să țină o asemenea cuvântare.

Apoi, sosi momentul când se afla în sala tronului din Ktesifon, emoționat şi mai nervos ca de obicei. Pe fresca ce înconjura sala, cuvântarea sa măiastră va fi ascultată de vechii regi perşi, iar pe mozaicul de pe cupolă, de zeul Mithra, călare.

Draperia fu dată la o parte, coroana atârna deasupra capului marelui rege. Cuvântarea lui Artaban n-a fost lungă. S-au ivit îndoieli, arătă el, cu privire la identitatea bărbatului care îi solicitase ospitalitatea. Încă mai demult au avut loc unele întâmplări care au trezit astfel de îndoieli. Zeii nu numai că au admis ca bărbatul care se numea Nero să fie învins, dar el s-a şi îndepărtat fără glorie din reşedința sa de la Edessa. Totuşi, aceste argumente au fost invalidate prin mărturia lui Varro, a unui bărbat care pe vremuri dobândise încrederea şi prietenia marelui Vologas. Acum însă Varro a dispărut,

de bună seamă din cauza mâhnirii de a se fi înşelat asupra persoanei pretinsului Nero, şi odată cu el a dispărut şi încrederea în identitatea acestui Nero. Pe de altă parte, stăpânii din apus declară cu toată hotărârea şi unanim că nu-l vor recunoaşte niciodată pe acest Nero ca împărat al lor, mai mult, îl ameninţă pe el, marele rege, cu război, dacă se erijează, în continuare, în protectorul lui. Din toate aceste motive se simte obligat să dispună ca bărbatul care îşi spune Nero să fie însoţit până la graniţă. Restul trebuie să fie lăsat în voia zeilor. Dacă bărbatul e în adevăr Nero, fără îndoială că vor depune mărturie în favoarea lui.

Când Nero auzi primele fraze ale lui Artaban, fu bucuros că discursul acestuia începea atât de sec şi prozaic; era un cadru avantajos pentru propria sa pledoarie înaripată. Dar în cursul cuvântării îl cuprinse o senzaţie neplăcută. Ceea ce pregătise el nu era un răspuns la argumentele marelui rege; erau, mai degrabă, consideraţiuni generale despre etică, despre omenie. Căci, în esenţă, era în primul rând o problemă de omenie dacă marele rege putea sau nu să se descotorosească de el, care-i solicitase protecţia. Acest Artaban părea însă să nu aibă simţ pentru astfel de probleme. El vorbea exclusiv despre politică, despre acea politică stupidă, pe care el, Nero, a lăsat-o totdeauna pe seama sfetnicilor săi, despre acea disciplină inferioară de care un împărat nu trebuia să se preocupe.

Dar, deodată – şi de emoţie i se opri aproape inima în loc – înţelese clar că o extrădare era poate într-adevăr o problemă doar de domeniul politicii şi că Artaban s-ar putea afla în lumea realităţii, iar el însuşi în lumea viselor. Alungă de îndată acest gând. Nu, nu! Nu putea fi aşa, nu era aşa, nu puteau vorbi două limbaje atât de diferite. La urma urmelor Artaban era rege din naştere, stăpânul lumii orientale, avea deci „aura maiestăţii” şi trebuia să-l înţeleagă.

Şi dacă totuşi nu-l înţelegea? El, Nero n-avea voie să-

şi piardă cumpătul din cauza unor astfel de considerente. Subtilități de acest gen ar putea dăuna cuvântării sale. Pur şi simplu nu va mai asculta la ceea ce spune Artaban, la aceste „deci”, „în consecință”, „întrucât” şi „pentru că”. Ce mai, e simplă logică, o anostă tăiere a firului în patrii, în timp ce el, Nero, vrea să apeleze la inimă.

Se forța să nu mai asculte. Dar, împotriva voinței sale, urechile ascultau şi cuvintele lui Artaban îi pătrundeau în creier. Poate că totuşi trebuia să intercaleze în cuvântarea sa câteva argumente obiective, prozaice. Dio din Prusa, Quintilian foloseau cu toții şi teze prozaice, pe care le învăluiau apoi în podoabe oratorice. Îi era necaz că nu făcuse la fel. Cercetă neobservat fețele demnitarilor. Îl ascultau devotați pe marele rege, vădit impresionați. Aceste chipuri va trebui să le schimbe el, Nero, prin cuvântarea sa. Oare va reuşi?

Dintr-odată îşi înțelese clar situația. Curtezanii aceştia nu erau cu toții decât nişte duşmani, marele rege – duşmanul său de moarte şi cuvintele lui numai săgeți. El însuşi, însă, nevinovat şi curat, a venit fără armură în mijlocul duşmanilor săi şi acum e pierdut. Şedea şi asculta nemişcat, atent, dar inima îi bătea să-i spargă pieptul, iar mâinile îi erau umede de sudoare.

Dar iată că marele rege a terminat; acum era rândul lui să vorbească.

„Nu ştiu, aşa începea conceptul cuvântării, cum să mă adresez ție, luminăția-ta. Să spun oare: din colb se ridică, umilă, vocea mea către tine, fiu al zeilor? Sau aş mai spune: acordă-mi atenție, o, frate al meu?” Da, era un început bun şi el studiase temeinic zâmbetul sfios cu care trebuiau spuse aceste fraze. Se poate bizui pe efectul lor, trebuie doar să se concentreze şi să înceapă.

— Nu ştiu… începu el.

Dar ce se întâmplă? Este oare el cel care a vorbit? Este gâtlejul lui din care vine această şoaptă răguşită,

pe care sala mare a tronului o înghite, înainte ca măcar persoanele cele mai apropiate s-o fi auzit? îşi drese glasul.

Începu a doua oară, pradă panicii.

— Nu ştiu… zise el.

Dar fu şi mai rău decât prima dată, nu se auzi decât un gâfâit răguşit, fără ton. Artaban, nemişcat pe tronul său, asculta, într-o aşteptare politicoasă. Demnitarii priveau unii la alţii, deveneau neliniştiţi. Începu a treia oară:

— Nu ştiu…

Nu se auzi niciun sunet, ci doar un cârâit neplăcut. Se simţea ca unul în jurul căruia lumea se prăbuşeşte. Avea întipărită în inimă şi în creier această cuvântare fără seamăn. Ştia că dacă ar fi capabil s-o rostească, feţele serioase, duşmănoase din jurul său s-ar însenina, inima acestui mare om politic, a acestui rege rigid, inima tuturor parţilor s-ar aprinde pentru el, şi ar ridica armele în apărarea lui. În cei patruzeci şi cinci de ani ai săi numai de două ori fusese în situaţia de a nu putea vorbi, şi zeii aleseră tocmai această Zi, tocmai această oră decisivă, blestemându-l să-şi piardă graiul, sortindu-l pieirii. Într-o clipă demnitatea împăratului roman s-a spulberat, devenind ultimul, cel mai ridicol dintre muritori.

Se afla în mijlocul sălii, îmbrăcat maiestuos. Dar în acest veşmânt se afla un sărman Terenţiu, hăituit de autorităţile romane, tremurând pentru viaţa sa. Şi pe faţa bărbatului de pe tron ca şi pe chipurile preoţilor şi ale demnitarilor citea ceea ce zumzăia necontenit în capul său: „Uliţa Roşie e pentru olari / Lângă lutul lor murdar / Şi nu în rând cu domnii mari”.

XVII.
CERBERUL CU TREI CAPETE

Artaban înzestrase din belşug convoiul care din însărcinarea lui îl conducea pe Nero până la frontieră, aşa încât părea mai degrabă a fi alaiul unui prinț decât al unui prizonier. La locul unde a fost predat autorităților romane, frontiera trecea peste deal, şi, de pe acest deal, penultima culme a existenței sale, în timp ce funcționarii romani scriau documentul de confirmare a extrădării sale, Terențiu privi în jos Eufratul care, scurt timp în urmă, fusese încă fluviul său, şi oraşul care, abia cu un an în urmă jubilase primindu-l.

Guvernatorul Rufus Atilius nu era un om crud, dar socotea că este necesar să-l înjosească pe Terențiu cât mai mult, pentru ca nimeni să nu mai creadă că bărbatul acesta ar putea fi totuşi împăratul Nero. Aşadar, de îndată îi fu smulsă, sub ochii tuturor, îmbrăcămintea pompoasă, i se puseră cătuşe la mâini şi la picioare şi fu condus, în zdrențe murdare, pe căi lungi, ocolite, prin ulițele oraşului, care îl batjocori, îl împroşcă cu noroi, îl scuipă. Până la urmă fu aruncat într-o pivniță a cetății.

Terențiu mai era încă destul de gras, şi printre numeroasele pete de noroi mai lumina pe ici-colo pielea sa roză. Fața lui latră era netedă şi bine rasă, iar înghiontelile primite provocaseră stricăciuni neînsemnate buclelor sale pieptănate cu grijă şi fixate pe frunte. Ceea ce i se întâmpla mai degrabă îl uluia decât îl speria. Locul în care fu aruncat era umed, întunecos şi plin de şobolani. Totuşi, dormi bine după această zi agitată, şi, fără îndoială, prima noapte a prizonieratului său a fost mai liniştită decât cea de după moartea lui Nero, ori cea petrecută în templul Taratei, ori cea din casa lui Ioan.

A doua zi dimineața fu adus un al doilea prizonier, şi el tot în zdrențe, slab, plin de răni şi de urme ale bătăilor îndurate – era Knops. După multe discuții, în cele din urmă Mallukh îl extrădase, dar drumul său spre

frontiera romană fusese mai puțin plăcut decât cel al lui Terențiu. Din răutate, escorta ce-l însoțea permisese mulțimii să se apropie prea mult de el, astfel că ajunse la romani destul de scărmănat. Fusese ținut sub regim sever, suferise de foame şi rănile îl dureau; totuşi, nu era prea abătut. Aflase, încă la Edessa, din surse demne de încredere, că Ialta sa scăpase nevătămată din oraş. Fireşte, mai mult nu putuse afla. Acum trebuia de mult să fi născut, dar n-avea nicio veste. Cel mai important lucru era că Ialta lui nu încăpuse pe mâna plebei. Micul lui Claudius Knops era, desigur, de mult pe lume şi, fără îndoială, nu-i mergea prost. Bătrânul Gorion ştia toate locurile unde se aflau semănați banii lui Knops şi era destul de priceput pentru a pune mâna pe ei. În mod cert, micuțul său Claudius Knops n-avea să îndure mizerie pe lumea asta, fiind apărat de o platoşă solidă de aur. Băieţaşul va păşi neîndoios pe urmele lui, se va ridica la mai mari înălțimi decât crucea, care va fi pentru el ultima înălțime atinsă, şi va procrea urmaşi, oameni de soiul lui, şireți, descurcăreți, capabili să se înalțe pe spinarea proştilor. Knops nu era un bărbat curajos, simțea o frică copleşitoare gândindu-se la ceea ce-l aşteaptă. Dar gândul că tot ce făcuse şi tot ce mai avea de îndurat era pentru micuțul său moştenitor şi fiu, deci pentru un scop nobil, îl întărea, îi ținea spiritul treaz, dispunându-l, ca şi odinioară, la glume sprințare, maliţioase.

Îl recunoscu în beciul întunecos pe fostul său stăpân şi împărat, mai repede decât acesta pe el. Îşi târî lanțurile grele aproape de Terențiu, îl privi, îl pipăi, pe cât îi era posibil, şi constată:

— Ei, Bărbuță Roşcovană, se pare ca mai ai ceva pe oase. Osânza nu ți s-a topit de tot. Dar mă tem că mult timp nu se va mai păstra intact volumul domniei-tale. Mai ai de făcut față la câte ceva. Şi până la urmă carnea asta multă o să te coste scump. Fie că vei fi legat de cruce, fie că vei fi bătut în cuie, un om gras atârnă mai

greu decât unul slab, şi are mai multe de suferit. Ce-i drept, are şi nervii mai buni.

Îl lovi cu lanțurile sale peste burtă. Simțea o mânie cruntă împotriva acestui om, care, favorizat monstruos de mult de soartă, provocase, prin fuga lui prostească, propria-i pieire, cât şi a tovarăşilor săi.

Terențiu nu replică. E drept că suferea de foame dar şi mai mult ducea lipsa unei băi şi a unul frizer. Se învăluia în „aura" sa imperială. După prima prăbuşire, se ridicase din nou, ajunsese iar la lumina zilei din peşterile deşertului; va supraviețui el şi acestei prăbuşiri. Realitatea crudă a sfârşitului său apropiat, aşa cum îi era prezentată prin cuvintele nemiloase ale lui Knops, se transformă de îndată în conştiința unei realități mai elevate. El nu se vedea răstignit pe cruce, ca un escroc de rând, ci ca un personaj de tragedie, ca un erou pe care soarta şi l-a ales ca adversar; vorbăria lui Knops nu-i putea face rău.

Apoi, peste o zi, beciul primi şi un al treilea oaspete. Căpitanul Trebon sosi însă altfel decât Knops, nelegat în lanțuri, impunător, curat, bine hrănit şi păstrându-şi umorul său crud de odinioară. Rezistase în cetățuia Edessei cât îl ținuseră puterile. De fapt ar fi trebuit să se arunce în vârful paloşului, după ce fusese făcut prizonier. Dar căpitanul Trebon socotea că dovedise în suficiente rânduri că nu era laş. Un ofițer trebuie să fie un erou şi nu un stoic prost. Nici nu se gândea să-şi plece urechea la ispita geniului său rău şi să şteargă putina înainte de vreme. Trăise cotituri uluitoare ale soartei, participase la bătălii în care întâmplări cu totul neprevăzute îi aduseseră până la urmă salvarea de la pieirea ce părea inevitabilă. Nu este cu adevărat soldat cel ce nu are o încredere oarbă în norocul său; fără această credință niciun soldat nu putea fi dus la bătălie.

Pentru moment, se afla în orice caz aici la închisoare şi-şi petrecea timpul râzând în hohote de ceilalți doi. Aceştia zăceau în lanțuri, stâlciți rău de tot, în timp ce

el, favoritul armatei, se bucura, încă de popularitate, chiar prizonier fiind, şi era tratat în consecinţă. Şi pe drept cuvânt. Ceilalţi doi nu erau decât nişte sclavi, nişte lepădături care meritau să fie răstigniţi. El însă, născut liber, iubitul căpitan Trebon, are un duh protector, iar poporul şi armata nu vor permite să se atingă cineva de el.

Obscuritatea temniţei era plină de vocea-i zgomotoasă, corpolenţa sa dădea viaţă semiîntunericului înfricoşător, respiraţia-i puternică alunga senzaţia apropiatului Infern. Vâna şobolani şi se întreţinea cu temnicerii prin zid, condescendent, cu umorul său grosolan. Apoi se apucă să cânte, cu voce tare, fără simţ muzical, *Cântecul olarului*, bătând tactul pe umerii sau pe şalele lui Nero, ori împungându-l cu degetul în burtă. Ca întregul popor, se lăsase şi el înşelat de acest pseudoîmpărat escroc şi asemeni întregului popor, şi el se răzbuna acum pentru propria-i prostie de a-l fi crezut pe cel demascat, pe cel răsturnat de la putere.

Îi plătea însă şi lui Knops pentru faptul că fusese obligat atâta timp să-l trateze ca de la egal la egal. Dar orgoliul acestuia renăscu tocmai în prezenţa vechiului său complice şi prieten. Deşi Trebon se bucura de un tratament mai bun şi-l putea ironiza şi chinui în fel şi chip, acum Knops se simţea totuşi în mai mare măsură superior lui decât înainte. El nu e un prostănac încrezut ca Trebon, el vede lucrurile aşa cum sunt. Amândoi vor pieri, el şi Trebon. Dar Trebon, odată răstignit, va dispărea cu totul, în timp ce el, Knops, va continua să supravieţuiască prin micuţul său fiu; iată pentru ce îi este superior acestuia.

Fireşte, ar fi mai înţelept să păstreze aceste gânduri numai pentru sine. Dar Trebon e prea obraznic, Knops trebuie să-i dea peste nas. Aşadar, odată, după ce Trebon îşi bătu iar joc de el, cu aroganţă, Knops nu-şi mai putu ţine limba.

— Haide, nu-ţi mai închipui verzi şi uscate, bătrâne

Trebon, îl înțepă el. Cadavrul tău de vajnic feldmareşal va fi aruncat la gunoi la fel ca şi cadavrul meu de secretar de stat, şi aceiaşi câini le vor roade carnea de pe oase. Tocmai atunci se va vedea cine a fost mai deştept, tu, care m-ai sfătuit să aştept o fiică de senator de la Roma. sau eu, care i-am făcut Ialtei mele un fiu în carne şi oase. După tine nu va rămâne nimic, căpitane Trebon. Dar de pe urma mea va dăinui ceva în lume, un Claudius Knops bine reuşit, cu oasele sănătoase ale mamei, capul isteț al tatălui şi o grămadă de bani.

Trebon şedea pe patul său de scânduri, auzea, chibzuia, rânjea prosteşte. Îşi amintea precis că Knops fusese pus sub arest când Ialta lui era încă însărcinată. Trebon cunoştea practica Orientului şi ştia că prizonierii erau împiedicați prin toate mijloacele să aibă vreun contact cu lumea exterioară. După un timp, aşadar, îl întrebă pe Knops, perfid şi malițios, dacă are veşti bune despre Ialta, cât şi despre progenitura lui. Knops tăcu, şi Trebon îşi dădu seama că nu era de fel informat. Îl atacă deci câineşte, cu satisfacție:

— Da, da, Knops al nostru are cap. Oare zeii ți-au împărtăşit în vis ce a ieşit din pântecele Ialtei tale? Sau eşti în stare să ghiceşti după ou dacă va ieşi un cocoş ori o găină? Oare nu ți s-a spus, jalnică făptura, că Ialta ta a născut o fată, un şoricel micuț, nenorocit, cam de soiul tău?

Knops îşi zise că Trebon mințea pur şi simplu. Cu toate acestea îl afectară cele spuse. De câte ori îl năpădea gândul că poate Ialta i-a născut totuşi o fată, îl alunga de îndată la mare depărtare. Regreta că nu se stăpânise, că vorbise. Acum trebuia să-şi țină limba în frâu. Să nu-i arate acestui câine cât de adânc l-a rănit. Dar nu reuşi; întrebarea se ivi sfioasă, ca o rugăminte:

— Ştii ceva mai precis? Într-adevăr, ştii ceva? Te rog, spune-mi, Trebon!

Trebon jubila. Povesti soldaților din grupa de pază despre speranțele şi temerile lui Knops, şi de atunci

aceştia îl copleşiră pe Knops, ziua şi noaptea, cu glume obscene despre progenitura sa.

Terenţiu se sinchisea prea puţin de prezenţa celorlalţi. Dacă-l lăsau în pace, stătea ghemuit în colţul său, atât cât îi permiteau lanţurile, închis în sine. Odată, spre surpriza celorlalţi, zise, foarte politicos:

— Mi-ar face plăcere să fiţi mai puţin gălăgioşi.

Suferea în continuare de foame, dar şi mai mult din cauza murdăriei; de bună seamă, aceasta ţinea de rolul pe care soarta i-l hărăzise – îşi spunea el. Fără îndoială însă că nu ţinea de acest rol şi dorul după Caia, care îl chinuia din zi în zi mai mult. O, cât de mult dorea acum să-i apară noaptea în vis, cât de recunoscător i-ar fi fost pentru dojenile şi înjurăturile ei grosolane. În sinea lui o chema, se tânguia să-i dea de mâncare, să-l îmbăieze.

Timp de mai multe zile, deţinuţii rămaseră în temniţa lor, fără să se fi schimbat prea multe. Apoi, la lumina făcliilor, intră în celulă un bărbat, care urma să umple în întregime ultimele lor săptămâni şi de care ochii şi urechile lor nu mai scăpară nici în vis: căpitanul Quadratus. Căci acestui Quadratus i-a încredinţat guvernatorul Atilius organizarea execuţiei, cu intenţia de a face din pieirea falsului Nero un spectacol pentru mase. Căpitanul era vestit pentru brutalitatea sa şi pentru înţelegerea sufletului poporului şi al soldaţilor, era iubit de armată şi populaţie; da, avea perspectiva să-i urmeze lui Trebon.

Quadratus nu era înalt de statură, însă lat în umeri şi bine legat. Corpul lui era foarte păros, dar capul prezenta o chelie înconjurată de smocuri negre; acest cap stătea puţin grotesc, cu nasul său ca un cioc de raţă, pe gâtul scurt.

— *Ave,* o, tu foarte bun şi foarte mare împărat; Nero! – se prezentă căpitanul Quadratus lui Terenţiu.

Vorbea cu o voce ştearsă, flegmatică, îl lovi însă pe Terenţiu atât de puternic pe şezut, în cât acesta se strâmbă gemând de durere. Pe ceilalţi doi îi salută în

acelaşi fel. În comparaţie cu jovialitatea sa seacă, primejdioasă, glumele lui Knops păreau copilăroase, şi Trebon îşi pierdu repede veselia în faţa glumeţului concurent.

Căpitanul Quadratus voia, după cum se exprima, să aibă mai întâi o imagine despre capacitatea fizică a „pensionarilor" săi, şi în acest scop îi supunea la exerciţii. Knops se dovedi foarte ascultător şi făcea salturi şi genuflexiuni după cum poruncea Quadratus. Dar Nero, conştient de „nimbul maiestăţii^ sale, iar Trebon de forţa sa, nu-i respectau ordinele şi opuneau o rezistenţă pasivă îndârjită. Faptul nu făcea decât să-l bucure pe flegmaticul Quadratus. Avea timp şi mijloace să înfrângă această rezistenţă. Şi o înfrânse. Mai întâi pe aceea a lui Terenţiu, şi apoi pe cea a lui Trebon. După un timp foarte scurt, pielea lui Nero îşi pierdu netezimea, faţa îi răsărea din mijlocul unei bărbi încâlcite, spălăcite şi denumirea de „Bărbuţă Roşcovană" nu i se mai potrivea defel. Şi Trebon îşi pierdu repede aspectul bărbătesc impunător; perişorii castanii care îi acopereau trupul căpătară o culoare murdară, alb-gălbuie. Nu trecu mult, şi cei trei la un loc nu mai avură decât greutatea de mai înainte a doi dintre ei.

După ce căpitanul Quadratus se sătură de distracţia ce i-o ofereau cei trei deţinuţi, se pregăti să ofere, şi masei spectacolul pe care guvernatorul se aştepta să-l organizeze. Într-o zi, aşadar, cei trei fură conduşi în curte, unde se aflau câţiva bărbaţi cu scânduri, rindele şi ferăstraie.

— Ei, feldmareşale, îi zise Quadratus lui Trebon, ai ţopăit destul până acum. Domnia-voastră, scumpe secretar de stat, se adresă el lui Knops, veţi avea prilejul să stârniţi din nou, în felul ştiut, entuziasmul maselor. Iar domnia-voastră, majestate, – glasul său răsuna provocator de calm şi de sec, adresându-i-se lui Terenţiu – îmi veţi fi desigur recunoscător. Vi se oferă acum un

prilej deosebit de strălucitor pentru a vă demonstra arta în fața poporului.

Şi oamenii tăiară cu ferestraiele şi dădură cu rindelele, şi ajustară pentru cei trei un fel de guler de lemn în aşa fel încât capetele lor aproape ofilite se atingeau, iar fețele scofâlcite le erau îndreptate în direcții diferite. Apoi cei trei, încătuşați, fură aşezați într-o căruță, li se fixă pe grumaz jugul, trupurile lor fură împlătoşate cu lemn şi gips, aşa încât nu se vedeau decât trei capete ieşind din gulerul de lemn. Platoşa avea forma unui cline şezând, acoperit atât de artistic cu piei de câine încât, în ansamblu, se crea imaginea fantastică şi totuşi reală a unui câine uriaş, cu trei fețe.

Ideea îi fusese sugerată lui Quadratus de cuvintele despre cerberul cu trei capete, denumire dată de Ioan triumviratului Terențiu, Trebon, Knops, în timpul procesului contra creştinilor.

Şi când cei trei apărură astfel travestiți, cu trupul din lemn şi gips, toată lumea înțelese de îndată semnificația deghizării. Soldații de pază îşi loviră coapsele râzând în hohote, tot oraşul se umplu de o zgomotoasă bucurie, şi căpitanul Quadratus, care avusese formidabila idee, era sărbătoritul zilei.

„Cerberul cu trei capete” – împăratul, mareşalul şi cancelarul său – a fost transportat în căruță prin țară. Căpitanul Quadratus nu le fixa un itinerar drept, ci colinda cu încărcătura sa drumuri ocolite, în zig-zag, de la răsărit la apus, de la nord la sud, de-a lungul şi de-a latul întregii provincii. De când, cu douăzeci de ani în urmă, regele armenilor Tiridat trecuse falnic prin țară, însoțit de alți regi ai Orientului, spre a-l vizita pe împăratul roman, provincia Siria nu văzuse un spectacol atât de interesant. Mulțimea zgomotoasă se îmbulzea în urma căruței; era o distracție nemaipomenită şi mulți oameni nu se mulțumeau să vadă numai o singură dată jivina cu trei capete, ci o însoțeau până în localitatea vecină, ba chiar şi până în cea următoare.

Pretutindeni sosirea cerberului cu trei capete deveni o serbare populară. Oraşele se întreceau să pună la dispoziția spectacolului stadionul, circul, piața lor cea mai mare. Dar merita într-adevăr să fie văzut. Ceea ce oferea aici căpitanul Quadratus era un cerber cu trei capete cu totul deosebit de cel pe care şi-l închipuise Ioan de Patmos, mult mai vesel dar şi mult mai groaznic. Cele trei capete cu care acest cerber se uita la mulțime erau ale unor bărbați bătrâni, cu fețe murdare, jalnice, sfrijite, cu bărbi încâlcite, şi atât de chinuite, de rele şi de bestiale, încât, deşi cerberul cu trei capete era înlănțuit şi bine păzit, mulți spectatori nu îndrăzneau să se apropie; copiii se agățau speriați de rochiile mamelor, femeile izbucneau în țipete isterice.

Bineînțeles, merita osteneala pentru cel care îndrăznea să se apropie. Putea nu numai să le pipăie fețele, să le tragă de barbă şi să le pălmuiască. Căpitanul Quadratus se îngrijise şi de variație. Ordonase să se taie găuri în platoşa în care erau îmbrăcați, şi cine voia putea cere cerberului cu trei capete să dea laba. Dacă i se cerea, trebuia să şi latre. Dacă nu asculta, soldații din escortă îi împungeau pe prizonieri cu lăncile lor prin găurile travestiului. „Hau, Hauu, țipa populația: „Latră, Bărbuță Roşcovană, latră, mareşale, dă lăbuța, Varsă-apă". Varsă-apă îl numeau pe Knops, în amintirea inundării oraşului Apamea.

Nero însuşi se comporta liniştit, ținea ochii cenuşii, umflați, mai mult închişi şi oferea prea puțină distracție spectatorilor. Cel mai comic era căpitanul Trebon. Avea schimburi de cuvinte batjocoritoare cu rivalul şi paznicul său Quadratus. Țelul principal al batjocurii era vocea şi nasul ca de cioc de rață al căpitanului. Cel care are o asemenea voce searbădă, adormită, ironiza el, nu va putea avea niciodată autoritate în rândul armatei, şi era de presupus că nici la femei; căci vocea trădează şi altceva. Dacă erau copii în apropiere, Trebon îi invita să se aşeze şi să călărească pe nasul ca de cioc de rață al

lui Quadratus. Trebon era deosebit de animat dacă i se dădea, în glumă, să bea. Atunci striga femeilor obscenități pipărate, le invita, râzând în hohote, să se culce cu cerberul cu trei capete dacă au curaj şi trupul bine format, şi stârnea în jur furtuni de țipete şi râsete.

Knops, la rândul său, dădea atenție mai mult copiilor. Cu ochii săi vioi îi examina foarte temeinic, înainte de toate pe cei mici, cu o privire atât de lacomă în gingăşia sa, încât mamele, de frică, îşi smulgeau copiii din apropiere. Părea a nu lua în nume de rău copiilor dacă îl tachinau, îl trăgeau de barbă ori îl loveau şi îl pişcau de față cu mânuțele lor mici. Totuşi, o dată, când o femeie aduse aproape de chipul lui un băiețel de vreo doi sau trei ani ca să-i îndoape în gură cozonac, fără să vrea îi muşcă degetele.

Ore în şir, aproape toată ziua, cei trei se aflau în platoşa lor groaznică şi ridicolă, ferecați unul de altul. Dacă nu-şi țineau capetele ridicate, jugul de lemn le rodea gâtul. Frânghiile, lanțurile şi platoşa din gips şi lemn le țineau trupurile într-o poziție rigidă şi le întindeau dureros gâtul, capul şi umerii.

Pentru spectatori nu era decât un singur cap care se holba la ei de deasupra trupului de câine. Dar acest cap avea trei fețe, raționa cu trei creieri şi şedea pe trei trupuri. Complicii fuseseră un trup şi un suflet din prima clipă în care se cunoscuseră şi deveniră din această clipă prieteni şi duşmani totodată. Acum erau mai strâns legați decât oricine pe pământ, mereu unul într-altul, şi atât de lipiți, încât fiecare simțea chinuitor funcțiile corporale ale celorlalți şi nu se mai puteau suporta reciproc.

Acelaşi aer îl inspirau cele şase nări ale lor, cei şase ochi vedeau aceeaşi privelişte, cele şase urechi auzeau aceleaşi zgomote. Creierii lor gândeau în mod necesar acelaşi lucru. „Cât timp încă?” gândeau ei. „Când, în sfârşit, vom ajunge la Antiohia?” şi: „Porcii ăştia blestemații Dar, în plus, fiecare avea şi gândurile sale

proprii. „Băieţelul meu”, gândea Knops, „Caia mea”, gândea Terenţiu, „Spiritul meu protector şi norocul meu”, gândea Trebon.

Lătrau şi dădeau lăbuţa, blestemau lumea şi pe ei înşişi, scânceau de furie neputincioasă şi se consolau, fiecare îi ura şi rânjea la ceilalţi doi, şi totuşi nu se simţea legat de nicio altă fiinţă pe lume decât de aceştia, cu care era unit printr-o înrudire a fiinţei lor celei mai intime, prin norocul, ascensiunea, crima, prăbuşirea şi pieirea iminentă.

Dar toate acestea le făcură doar în primele zile. Apoi deveniră apatici, şi trebuiau îndemnaţi să dea semne de viaţă prin împunsături, ghionţi şi lovituri. Încetară să se mai urască, şi încetară să se mai iubească. Nu mai aşteptau decât noaptea care să-i scoată din cătuşele lor.

Această peregrinare prin Siria a ţinut mai multe săptămâni. Zi de zi, Nero şi ceilalţi erau batjocoriţi, scuipaţi, împroşcaţi cu noroi. Nu mai simţeau nimic. Nu mai vedeau feţele vesele şi pline de ură ale mulţimii şi nici pe cea a căpitanului Quadratus. Nu mai auzeau chiotele spectatorilor şi nici lătratul pe care trebuiau să-l imite. Tot ce mai sesizau, uneori, era melodia *Cântecului olarului,* melodia simplă şi totuşi rafinată, cu pauzele sale scurte, neruşinate, obscene, şi o dată s-a întâmplat ca până şi afonul căpitan Trebon, în loc să latre, cum i se ceruse, să răcnească mecanic şi răguşit: „El te va spânzura”.

XVIII.
ŞI EL SLUJEA RAŢIUNII

În Antiohia, cei trei fură îngrijiţi în mod special, pentru ca la execuţie să nu arate prea prost. A durat

două săptămâni până şi-au recăpătat iar puterile.

În zorii zilei execuției au fost mai întâi biciuiți în sala de judecată şi, după cum era obiceiul, batjocoriți de spectatori. Nero a fost încălțat cu încălțările imperiale cu tocuri înalte, vestmântul său zdrențuit a fost mânjit în locul eşarfei de purpură cu sângele rănilor făcute de bici, de gât i s-a agățat o tăbliță cu inscripția „Claudius Nero Caesar Augustus", în locul smaraldului i s-a fixat pe ochi o bucată de sticlă, a fost încoronat cu o oală de noapte şi apoi aşezat pe un scaun mai înalt. Lui Knops, despre care toată lumea ştia cât de mult ducea dorul băieţaşului său, gărzile i-au pus în mână o păpuşă din paie şi l-au aşezat astfel la picioarele lui Nero. Iar lui Trebon i s-au cusut pe pieptul gol imitații din tinichea ale decorațiilor sale şi a fost aşezat la picioarele lui Nero, de cealaltă parte. Apoi s-a strigat; *„Ave,* o, Nero, tu foarte bun şi foarte mare împărat!", şi toată lumea se bucura de reuşita glumă.

La Antiohia, locul de execuție era situat în nordul oraşului, la o distanță apreciabilă, pe un deal pleşuv, care servea şi ca teren de depozitare a gunoiului, numit „dâmbul vulpii"; cei trei au fost duşi prin capitala cu somptuoasele-i portice. Oraşul era înțesat de lume; oamenii ocupaseră toate acoperişurile şi ieşindurile pentru a-l vedea pe Nero şi pe complicii săi cum târau spre dâmbul vulpii, mânjiți de sânge, extenuați de biciuire şi de batjocură, traversele destinate crucificării lor.

Era o zi frumoasă de început de octombrie, nu mai era cald, dar cei trei sufereau cumplit de căldură şi de sete.

Un om voinic putea parcurge drumul într-o oră; pentru ei, care abia-şi târau crucile, ținu trei ore. Încă înainte de a ieşi din oraşul propriu-zis, Knops se prăbuşi, apoi, după scurt timp, şi Terențiu. Doar ploaia loviturilor de bâtă şi de picior îi sili să se ridice şi să-şi continue drumul. Mulțimea din jur răcnea şi cânta

Cântecul olarului.

În timp ce creatura mergea pe ultimul său drum, Varro se afla sub cerul îndepărtat al Orientului. La Antiohia era ora nouă dimineața, dar acolo unde se afla el, soarele era la amiază. Tocmai se odihnea pe marginea unui drum prăfuit, la umbra unui copac, şi mânca. Mânca o strachină de orez şi carne de berbec, puțin cam tare. Mânca cu nesaț. Era mulțumit de viața ce o ducea. Văzuse multe lucruri noi şi avea să mai trăiască multe altele. Drumul pe marginea căruia şedea era foarte circulat, şi el nu ducea lipsă de timp. Mânca liniştit, zăbovind încă mult acolo. Trecătorii vorbeau într-un dialect greu de descifrat al unei limbi străine; prinse numai frânturi de cuvinte şi abia-abia de înțelegea ceva. Totuşi, acele câteva vorbe îi ofereau suficiente subiecte pentru meditație. Judecata lui metodică înşiruia cuvintele în ordine. Se gândea cum se schimbă sensul unui cuvânt dacă este pronunțat altfel – şi niciunul dintre gândurile sale nu se întorcea spre trecut în această oră când, la Antiohia, se desfăşura ultimul act al „experimentului" său.

Dar, chiar de ar fi ştiut ori ar fi reflectat asupra faptului că Nero al său este acum răstignit, n-ar fi făcut decât cel mult să constate cu satisfacție că soarta îl pune pe omul mai prost şi mai puțin vinovat să plătească pentru faptele celui mai inteligent, dar mai vinovat, şi că deci, într-un sens mai înalt, aşa era drept să fie.

În acest ceas, la Samosata, regele Filip îşi amintea de Nero cu intensitate şi fără nicio urmă de ironie. Rătăcea neliniştit, tulburat, prin sălile frumoase ale bibliotecii sale, stăpânit de sentimente şi gânduri învălmăşite. Nu ar fi trebuit să se lase ademenit de Varro. N-avea stofă de rebel. Nu ştia dacă ceea ce se întâmpla era bine ori era rău; în orice caz, acțiunea se încheiase altfel decât intenționase el. Cu toate străduințele lui Artaban guvernatorul Rufus Atilius a limitat şi mai mult

suveranitatea regatului Commagena. Poate că era pentru el soluția cea mai bună; a acționa este vulgar, doar să contempli este nobil. De fapt, regele Filip dorea să vină vremea când Roma cea brutală, predestinată să domnească, îi va lua cu totul coroana şi el va putea avea mintea liberă pentru gânduri şi vise, pentru construcțiile şi cărțile sale.

Şi regele Mallukh se gândea în acea clipă la Terențiu. Lui i-a fost de folos că trecuse de partea lui Nero. Marele preot Şarbil s-a dovedit a fi, cu prilejul tratativelor dificile cu Roma, un om de stat tenace şi abil, şi regatul Edessa, sprijinit eficace de Artaban, ieşise din reorganizarea Mesopotamiei mai puternic şi mai independent. Mallukh auzea clipocitul fântânii arteziene şi se gândea că acum povestea despre olarul pe care stelele divine l-au lăsat să fie un timp împărat îşi găsea un sfârşit frumos, satisfăcător. Edessa era mai mare decât înainte, şi olarul Terențiu dispărea din lume fără ca regele Mallukh să-şi fi încărcat conştiința prin încălcarea sacrei ospitalități.

Între timp, Nero şi complicii săi îşi continuau drumul anevoios. La ieşirea din oraş, unde drumul urca spre „dâmbul vulpii", stăteau femei şi le întindeau o băutură care amețea şi potolea durerea. Cine oferea o asemenea băutură era obligat să-şi asume fapta spunându-şi numele cu voce tare. Iar femeile spuneau: „Vă oferim această băutură în numele Marciei; fiica lui Terențius Varro".

Apoi, în sfârşit, sosiră pe „dâmbul vulpii". Mulțimea era înghesuită, cap lângă cap, pe deal în sus, de la poale şi până în vârf. Căpitanul Quadratus stătuse mult pe gânduri, dacă cei trei să fie legați ori bătuți în cuie. Dacă erau bătuți în cuie, chinul era mai mare, dar mai scurt, deoarece febra cauzată de răni accelera moartea. Dacă însă cineva era doar legat de cruce, se întâmpla să trăiască chiar şi până a doua zi, ba chiar şi până în a treia. Quadratus se hotărî să-i lege de cruce pe

„pensionarii” săi. Soldații le smulseră, aşadar, îmbrăcămintea, le legară brațele întinse pe traverse şi le fixară de bârnele crucii. Mulțimea îşi întindea avidă gâturile şi privea înveselită, şi mii de oameni strigară de bucurie şi aplaudară când, în sfârşit, Nero, cancelarul şi mareşalul său atârnau frumuşel de crucile lor, precum prezisese *Cântecul olarului*. Iar soldații, potrivit obiceiului, dădură cu zarurile pentru a vedea cui îi revin vestmintele condamnaților, şi mulți spectatori se îmbulzeau în jurul câştigătorului spre a obține şi ei ceva din zdrențele rămase de la Nero; din dorința de a colecționa, din glumă, din superstiție şi, uneori, desigur şi din pietate – pentru că nu se putea şti dacă cel răstignit nu era totuşi împăratul Nero.

Aşadar, cei trei atârnau spânzurați de cruci. De pe „dâmbul vulpii” se deschidea o privelişte frumoasă. Răstigniții vedeau la picioarele lor râul Orontos şi insula sa, ca şi numeroase palate, portice, monumente, vile şi grădini ale frumosului oraş Antiohia, unde speraseră, doar cu puțin timp în urmă, să-şi facă intrarea triumfală. Acum, singur Trebon mai avea această speranță, căci el nu şi-o pierduse nici pe cruce. Cât timp ceilalți abia reacționau la glumele pe care mulțimea şi soldații le strigau, el avea, chiar şi de pe cruce, cu căpitanul Quadratus, rivalul său, un schimb de cuvinte batjocoritoare şi pipărate. Voința sa nemăsurată de a trăi nu-l lăsa, pur şi simplu, să creadă că era în pragul morții. Faptul că nu fusese bătut în cuie, ci doar legat de cruce, îl considera a fi un semn bun; căci astfel avea un răgaz mai lung în față. Inscripția batjocoritoare de pe stâlpul său: „feldmareşalul Trebon”, nu-l supăra de fel, o va traduce iar în viață, iar decorațiile din tinichea pe care i le cususeră pe piept îl dureau şi îl ardeau mai puțin dacă *se* gândească trebuie să dobândească pentru a treia oară „Coroana zidului”. Nu, pe el nu-l vor pune cu Botul pe labe. De pe crucea sa îşi înălța capul şi scruta drumul dinspre „dâmbul vulpii”, să vadă dacă nu

vine, în sfârşit, solul care, din însărcinarea armatei, să-l scoată de pe cruce pe căpitanul ei iubit.

Soarele se ridica în zare. Băutura amețitoare îşi pierduse efectul, şi, curând după ce au fost legați, cei trei simțiră în toate membrele amorțeala şi spasmele binecunoscute lor de pe timpul „cerberului cu trei capete". Chinurile lor creşteau vertiginos. Mai întâi închise ochii Nero, şi capul îi căzu într-o parte, apoi Knops, şi ultimul – Trebon. Aşa atârnau, cu buzele albe, uscate, cu maxilarele căzute, mânjiți de sânge, apatici. Muştele se aşezau pe cei lipsiți de apărare. Picioarele lor erau vinete, pielea lor era înțepată chinuitor, spasmele făceau să le tremure muşchii şi nervii, în creier gândurile li se învârteau nebuneşte. Setea le umfla limba şi cerul gurii. Din când în când, îşi pierdeau cunoştința, dar de fiecare dată numai pentru scurt timp.

Se încheiau pariuri între spectatori care dintre cei trei va da mai întâi ortul popii şi dacă vor muri ori nu până la apusul soarelui. Cei mai mulți erau de părere că Terențiu şi Knops nu vor apuca ziua de mâine, dar că, fără îndoială, puternicul Trebon va mai rezista. Unii mai încercau să-i facă să vorbească; cu Trebon reuşiră de câteva ori, dar ceilalți rămaseră, în mod supărător, muți.

Soarele urcă, soarele coborî, şi cei trei cu capetele aplecate într-o parte, cu maxilarele căzute, atârnau de frânghii, tot mai nemişcați. Dar, când soarele ajunse aproape de apus, prin trupurile lor amorțite trecu o nouă licărire de viață. Experimentatul căpitan Quadratus se aştepta la asta. Pentru a-i înviora şi mai mult, dispuse să li se întindă, cu o prăjină, un burete îmbibat cu apă şi vin. Buretele le era ținut pe buze ca să sugă lichidul răcoritor, apoi li se ştergeau fețele.

Nero îşi răcorea buzele pe burete, capul îi zvâcnea. În acest cap ardeau văpăi de foc. Sub efectul buretelui înviorător, înțelese ce semnificație aveau toate acestea: să treacă pe deplin conştient prin acest foc, iată care era

ultima sa misiune imperială.

Când soldații văzură cât de avid linge Terențiu buretele, i-l luară, i-l duseră apoi din nou la buze, şi iar i-l luară. Pentru ei era o distracție; pentru Nero însemna prăbuşirea din desfătare în chin, apoi iar ascensiunea, şi iar prăbuşirea. Nu-i este îngăduit să-şi uite menirea. Trebuie să treacă prin foc, trebuie să înghită globul incandescent. Ei vor să-l împiedice, dar el va reuşi totuşi. Nu se mai vedea decât jumătate din soarele ce asfințea, cealaltă o şi înghițise, cum i se cuvenea lui Nero. Dacă îi vor da buretele încă o dată, va reuşi cu siguranță să-l înghită în întregime.

Dar nu-i mai dădură buretele. „Buretele", voia să spună, şi: „Eu sunt împăratul". Deschise gura. Dar între timp cuvintele se schimbară, şi el era mulțumit că s-au schimbat; vorbele noi îi erau pe plac, le iubea foarte mult, erau ale sale. Credea că strigă cu glas tare aceste cuvinte, dar cei de jos nu auzeau decât un scâncet abia şoptit. Trebuia să-ți fi lipit urechea de buzele lui pentru a putea înțelege cuvintele. În acest caz s-ar fi auzit că erau două cuvinte, şi că Nero le pronunța foarte frumos şi cu o anume desfătare. Erau cuvintele *„thanatos" şi thalatta* denumirile grecești pentru „moarte" şi „mare", şi întrucât acum dorința şi împlinirea deveniseră una, şi cele două cuvinte se contopiră în conştiința lui într-o singură noțiune. *„Thanatos*" suspină el încă o dată, şi *„thalatta*"… îşi învățase lecția atât de bine, încât până şi în aceste ceasuri ale morții reuşi să pronunțe fără greş acel *th.*

Pe cât de lipsit de grai era Nero, pe atât de zgomotos se dovedi a fi căpitanul Trebon, de îndată ce i se dăduse voie să lingă buretele. Din toate puterile, spre bucuria tuturor, începu din nou să înjure şi să blesteme spectatorii, soldații şi pe complicii săi care atârnau pe cruce alături de el. Soldații de pază socoteau că e un bărbat şi jumătate şi că îşi meritase renumele de care se bucurase în rândurile armatei. Acum era aproape sigur

că va rezista în timpul nopții şi că cine nu pariase pe el putea pleca acasă, căci pierduse pariul.

Pe rivalul său Quadratus îl atacă cu cea mai mare înverşunare.

— Camarazi, le strigă el soldaților, dacă ar trebui să escaladați zidurile unui oraş asediat şi acest Quadratus v-ar comanda cu vocea lui ruginită, de piatră de moară hodorogită, oare ați mai putea face vreo mişcare din cauza râsului ce v-ar apuca?

Iar Quadratus, cu o voce seacă şi indiferentă, ca de obicei, replică:

— Dă-i drumul, bătrâne Trebon, scuipă-ți fierea înainte de a da ortul popii, pentru ca mațele să nu-ți fie atât de amare pentru câinii care te vor mânca în groapa cu gunoi.

Trebon îşi adună toate forțele. Cu un efort suprem, strânse ultimul rest de scuipat din gura sa uscată, îşi țuguie buzele şi cu elan şi precizie îl împroşcă pe Quadratus, nimerindu-l drept în chelie.

Avu un succes uriaş. Până şi soldații râdeau, în timp ce Quadratus îşi ştergea scuipatul de pe chelie. Quadratus însuşi se bucura că Trebon mai înviora spectacolul execuției, înțelegea gluma, chiar dacă era îndreptată împotriva sa. Trebon putea fi mulțumit de efectul ei.

În mijlocul bucuriei generale însă, dintr-odată, capul său mare căzu înainte şi nu mai vorbi, nu se mai mişcă.

Quadratus era dezamăgit. Oare, într-adevăr, s-a terminat cu el? Dispuse ca Trebon să fie gâdilat cu o suliță; dar el nu se mai mişcă. Ordonă să i se frângă picioarele; n-a fost de niciun folos. I se împlinise sorocul. Trebon murise. Iubitul căpitan care pe drumul până aici fusese atât de puternic şi violent se dovedise a fi mai slab decât uscătivul Knops şi molâul Nero şi-i înşelase pe cei care pariaseră pe el. Quadratus regretă din multe motive decesul rapid al rivalului său. În primul rând, simțise pentru el, în ciuda celor

întâmplate, camaraderie şi respect, şi, în afară de asta, aşteptase ca moartea rivalului său să-i ofere un spectacol de o plăcere mai suculentă.

Se înnoptase de-a binelea. Doar o fâşie de lună mai era pe cer, dar şi aceasta aproape de asfinţit. Căpitanul Quadratus dădu poruncă să fie aprinse făcliile. Era supărat că Trebon îl dezamăgise atât de mult. Poate l-ar mai putea incita pe Knops la una dintre glumele lui vestite. Dispuse să i se mai întindă odată buretele.

Dar şi Knops refuză şi rămase mut. Fireşte, se mai gândea la una ori alta, dar e îndoielnic dacă aceste gânduri l-ar fi amuzat pe Quadratus ori pe ceilalţi ascultători, chiar dacă ar fi fost rostite cu voce tare. „Acum e noapte, gândea Knops şi eu încă n-am trecut dincolo. E îngrozitor câtă forţă şi tenacitate se află într-un trup atât de slab. Dar şi aşa e bine. Micul meu Claudius Knops va fi un bărbat puternic. Unde eşti, băieţelul meu, oare exişti, într-adevăr? Ah, de te-aş putea vedea, aş muri în pace." Şi deodată simţi ură şi mânie împotriva lui Trebon care-i furase credinţa în existenţa fiului şi succesorului său. Cu o trudă nespusă, încercă să-şi îndrepte capul acoperit de muşte înspre partea unda atârna Trebon, pentru a-i striga în faţă mânia sa. Dar muşchii gâtului erau prea slabi, limba, dinţii şi buzele nu-l mai ascultau, nu-i reuşi decât o zvâcnire jalnică a feţei livide, cu barba răvăşită.

Oare ăsta să-i fie sfârşitul, oare mânia sa neputincioasă împotriva lui Trebon să-i fie ultimul impuls? Dintr-odată, prin noapte, veni o chemare, nu cu glas tare, dar foarte dar şi răspicat:

— Fii pe pace, Knops! Mori în pace! Ai un fiu care-ţi va păstra amintirea, un fiu zdravăn, sănătos.

Pe faţa lui Knops nu mai apăru nicio zvâcnire şi nimeni nu putea şti dacă glasul l-a mai ajuns; când căpitanul Quadratus porunci să i se frângă picioarele, se adeveri că şi el murise. Dar dacă a mai fost o voce care să-i fi putut pătrunde în urechi şi în inimă, aceea fusese

vocea celui care strigase, în adevăr, vocea încercată, pătrunzătoare, a lui Ioan de Patmos.

Da, Ioan de Patmos pornise din oraşul Edessa şi venise la Antiohia pentru a asista la moartea lui Terenţiu şi a complicilor săi, şi acum stătea ghemuit la pământ pe „dâmbul vulpii" şi privea ţintă la cele trei cruci. Stătuse aici toată ziua, văzuse şi auzise. Mulţi îl recunoscuseră, dar el nu răspunsese. Tăcuse în tot acest timp; numai lui Knops îi strigase acele câteva cuvinte mincinoase de consolare.

Acum, deci, era noapte, şi întrucât pariurile cu privire la cel ce va muri primul şi cel ce va muri ultimul erau decise, majoritatea spectatorilor părăsiră locul execuţiei. Făcliile pâlpâiau, luna apusese, Quadratus şi oamenii săi se întinseră pe pământ, bând, jucând zaruri şi privind impasibili cum moare Terenţiu.

Ioan, văzându-l pe Terenţiu cum se lupta, răstignit, cu moartea, simţea o bucurie dar în acelaşi timp şi o compasiune sfâşietoare. Se lăsă frigul, Ioan dârdâia, dar se înfăşură mai bine în mantia lui, se ghemui mai strâns şi rămase locului. Trebuia să asiste până la capăt la moartea acestui jalnic Terenţiu, să nu scape niciun amănunt. Simţea că astfel se apropia, mai mult ca ori când în trecut de răspunsul la întrebarea chinuitoare: de unde vine suferinţa şi răul, şi de ce există în lume? Dacă voia să consemneze fidel revelaţia, mesajul mântuirii care i se arătase, trebuia să fie prezent la moartea acestui bărbat.

Fiindcă şi moartea acestui tâlhar este o fărâmă a marelui drum al pătimirii.

Oare nu este o blasfemie ceea ce îi trece prin minte? Nu, este o parte a revelaţiei. Se vedea clar pe sine ca pe un om al „veacului cu cinci sigilii", blestemat şi hărăzit să trăiască şi să fie totodată mort, şi al cincilea sigiliu, care-i rămăsese închis până acum, i se deschise. Şi această sărmană copie a lui Nero, grăia mesajul, slujea raţiunea; ascensiunea, apogeul şi patimile lui apropie

împărăția dreptății.

Aşa cum individul trebuie să fi gustat răul pentru a putea fi într-adevăr bun, aşa şi omenirea trebuie să fi străbătut împărăția răului înainte ca împărăția dreptății să poată veni. Fără Satana, fără Anticrist, nu este de închipuit Cristos, fără împărăția milenară a păcatului şi pedepsirea păcatului nu poate veni mântuirea făgăduită. De aceea, împărăția lui Nero şi a maimuțelor lui fusese un rău necesar şi plin de sens.

Şi Ioan înțelese semnificația mesajului întunecat şi înfricoşător al învățaților evrei: „Slujeşte-l pe Dumnezeu şi cu pornirile tale rele". Înțelese că până şi pornirile cele rele au menirea să scoată la lumină rațiunea şi dreptatea.

Cei ce stătură în spatele acestui jalnic Terențiu voiau să unească cele două jumătăți ale lumii pentru scopurile lor mărunte şi josnice. Dar ceea ce rămânea din ei şi jalnicele lor instrumente era numai ideea unirii, nu răul, ci ceea ce era mesianic. Până la urmă, văzută de sus, fiecare nebunie individuală serveşte rațiunea care pune în ordine şi împinge înainte timpul.

Fără întuneric n-ar exista noțiunea de lumină. Dacă lumina vrea să-şi înțeleagă propria-i semnificație, trebuie să-şi cunoască antiteza, întunericul.

Şi Ioan formulă cu încetul sensul mesajului mântuitor pe care era chemat să-l proclame, şi găsi frazele începutului:

„La început era cuvântul, sfântul duh, rațiunea. Toate lucrurile sunt făcute prin el şi nimic din ce este făcut nu este făcut fără el. În el este viața, şi viața este lumina omului, şi lumina luminează în întuneric, dar întunericul n-a înțeles-o".

Terențiu a mai trăit toată noaptea. Abia când se iviră zorile muri Terențius Maximus, care pentru mai multe milioane de oameni fusese, timp de mulți ani, împăratul Nero.

Era permis de legi ca trupurile, neînsuflețite ale celor

executați să fie răscumpărate şi îngropate în schimbul unei anumite taxe. Potrivit unor însemnări posterioare, pentru cadavrul lui Terenţiu s-ar fi plătit autorităților romane suma stabilită, apoi el ar fi fost scos de pe cruce, spălat şi incinerat. Urna cu cenuşa lui a fost trimisă la Roma.

Sigur este că la moşia sa de pe Via Appia, din Roma, Claudia Acte a mai păstrat, în afara urnei lui Nero, încă una, cinstind până la sfârşitul zilelor sale această urnă, fără nicio inscripție, cu cenuşa unui necunoscut.

*

Date despre un fals Nero şi referiri la el găsim în operele lui Tacit, Suetoniu, Dio Cassius, Zonaras şi Xifilinus, apoi în *Apocalipsul* lui Ioan şi în *Cartea a patra a Sibilelor.*

feuchtwanger

«Apelînd la lecţia istoriei, la marile ei exemple, lucid, ironic, şi uneori melancolic, cu o adîncă înţelepciune talmudică, satirizînd ca Petronius, ca Esop, predicînd ca Ioan din Patmos, alternînd poemul cu pamfletul şi, sub această aparenţă, specii diverse ale esteticii literare, Feuchtwanger e unul dintre moraliştii veacului nostru.»

MIRCEA VAIDA

Lei 5

editura minerva

{1} În prefața volumului *Vulpile în vie*, E.P.L. 1966. p. 11, traducerea citatului este eronată.

{2} Tacitus, *Istorii*, în *Opere*, vol. II, traducere de N. Lascu, Ed. Ştiințifică, Bucureşti, 1963, p. 10.

{3} Op. *cit.,* cartea a Il-a, p. 129.

{4} Suetonius, *Doisprezece cezari,* Ed. Ştiințifică, Bucureşti. 1958, p. 270.

{5} Ioannes Zonaras, *Anale*, tom 1, Bonnae, 1841, p. 517. ş.u. şi *Epitome Romanae Histoirae*, Xiphilinus et Dione Casius, 1700, cap. Nero, Galba, Otho, Vitellius, Vespasian, Titus, Domitianus.

{6} Petronius, Satyricon, în româneşte de I. M. Marinescu, Ed. Cultura Națională, Bucureşti, 1923, p. 69.

{7} Op. cit, p. 27.

{8} Op. cit, p. 47.

{9} *Facla*, 14 septembrie 1937.

{10} *Facla*, 6 martie 1933.

{11} Dr-ul Caligari - pseudonimul lui I. Vinea, în Facla, 1 octombrie 1937.

{12} Petronius, op. cit., p. 65.

{13} *Ibid.*

{14} *Ibid.*

{15} *Facla*, 12 aprilie 1933.

{16} *Facla,* 10 august 1939.

{17} Homer – Odiseea, XXIV, 8–15.

{18} Homer: *Odiseea,* XI, 654–656.

{19} Aici e Rodos, aici trebuie să sari (lat.). Cu sensul: aici te lauzi, aici să arăți ce poți. (V. Fabula *Lăudărosul* de Esop).